CASANOVA

POVESTEA VIEȚII MELE

„BUCURĂ-TE DE FIECARE
CLIPĂ TRĂITĂ!"

TREI

JACQUES CASANOVA DE SEINGALT

Povestea vieții mele

Traducere din franceză și postfață de

Irina Mavrodin

TREI

2015

TREI

HISTOIRE DE MA VIE

Jacques Casanova de Seingalt

© Editura Trei, 2015

pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București

Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20

e-mail: comenzi@edituratrei.ro

www.edituratrei.ro

ISBN ePUB: 978-606-719-454-8

ISBN PDF: 978-606-719-453-1

ISBN Print: 978-973-707-914-5

Editori: Silviu Dragomir, Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial: Magdalena Mărculescu

Redactor: Andreea Răsuceanu

Coperta: Faber Studio

Foto copertă: © www.razvan-voiculescu.ro

Director producție: Cristian Claudiu Coban

Dtp: Corina Rezai

Corectură: Roxana Samoilescu

Copilăria

1725 — 1734

... Am aflat din gura mamei mele următoarele:

Gaezano Giuseppe Casanova și-a părăsit familia, prins fiind în mrejele unei actrițe numită Fragoletta[1], care juca în roluri de subretă. Indrăgostit de ea și neavând cu ce trăi, s-a hotărât să-și câștige traiul punându-și la bătaie propria persoană. Se consacră dansului și, la cinci ani după aceea, jucă roluri de comedie, făcându-se remarcat mai mult prin moravuri decât prin talent.

Fie din ușurătate, fie din gelozie, o părăsi pe Fragoletta și se duse la Veneția, unde intră într-o trupă de actori, care jucau la teatrul S. Samuel[2]. Chiar în fața casei unde își găsise gazdă, locuia un cizmar numit Farussi, împreună cu soția sa Marzia, și cu singura lor fiică, Zanetta, minunat de frumoasă încă de la șaisprezece ani. Tânărul actor se îndrăgosti de ea, știu să o cucerească și să o convingă să se lase răpită. Fiind actor, nu putea nădăjdui să obțină consimțământul mamei fetei, Marzia, și încă și mai puțin pe cel al tatălui ei, căruia un actor i se părea a fi un personaj oribil. Tinerii amanți, înarmați cu toate certificatele cuvenite și întovărășiți de doi martori, s-au dus la patriarhul Veneției, care i-a cununat. Mama fetei, Marzia, urlă de durere, iar tatăl muri de inimă amară. Eu m-am născut din această căsătorie, după nouă luni[3], pe 2 aprilie 1725.

In anul următor, mama mă lăsă în brațele mamei sale, care o iertase, mai ales când a aflat că tata îi făgăduise să nu o silească niciodată să se urce pe o scenă. Toți actorii fac o asemenea făgăduială fetelor de burghezi cu care se căsătoresc, făgăduială pe care nu o respectă niciodată, pentru că ele nici nu se gândesc să li se opună. Mama fu de altfel foarte fericită că a învățat să joace teatru, căci, rămânând, după nouă ani, văduvă cu șase copii, altminteri nu ar fi putut să-i crească.

Aveam un an când tata m-a lăsat la Veneția și s-a dus să joace teatru la

Londra. Mama a urcat pe scenă pentru prima oară în acest mare oraș, și tot aici l-a născut, în 1727, pe fratele meu, François[4], celebru pictor de scene de bătălie, care a trăit la Viena cu începere din anul 1783, exercitându-și aici meseria.

Mama se întoarse la Veneția, împreună cu soțul ei, cam pe la sfârșitul anului 1728, și, de vreme ce devenise actriță, continuă să joace. In anul 1730 îl născu pe fratele meu Giovanni, care muri la Dresda pe la sfârșitul anului 1795, fiind în slujba electorului, în calitate de director al academiei de pictură. In cei trei ani care urmară, mama mai născu două fete[5], dintre care una muri de mică, iar cealaltă se mărită la Dresda, unde, în acest an 1798, ea trăiește încă. Am mai avut un frate[6], născut după moartea tatei, care s-a făcut preot, și a murit la Roma acum cincisprezece ani.

Să vorbim acum despre începutul existenței mele de ființă gânditoare. In primele zile ale lunii august a anului 1733, începu să mi se dezvolte memoria. Aveam deci atunci opt ani și patru luni. Nu-mi amintesc de nimic din ceea ce mi s-a putut întâmpla înainte de această epocă. Iată întâmplarea.

Eram în picioare în colțul unei camere, aplecat spre zid, susținându-mi cu mâinile capul și ținându-mi ochii ațintiți pe sângele care-mi șiroia puternic din nas. Marzia, bunica mea, care mă iubea mai mult decât pe toți ceilalți nepoți ai săi, veni la mine, mă spălă pe față cu apă rece și, fără ca nimeni să știe, mă urcă într-o gondolă și mă duse la Murano. Era o insulă foarte populată, care se afla la o jumătate de oră de Veneția.

Coborâm din gondolă și intrăm într-o magherniță, unde dăm peste o bătrână așezată pe un așternut mizerabil, cu o pisică neagră în brațe și cu alte cinci sau șase pisici în jur. Era o vrăjitoare. Cele două bătrâne vorbiră îndelung între ele, cu

siguranță despre mine, și asta în dialectul din Friuli[7]. După ce terminară de vorbit, vrăjitoarea, care primise de la bunica un ducat de argint, deschise o ladă, mă luă în brațe, mă băgă înăutru și mă închise în ladă, spunându-mi să nu mă tem. *Tocmai aceste spuse mi-ar fi putut stârni teama*, dacă mintea mi-ar fi fost cât de cât limpede; dar eram ca năuc. Rămâneam liniștit, ținându-mi batista la nas pentru că sângele continua să-mi curgă, cu desăvârșire indiferent la zgomotul care venea de afară. Auzeam râsete, plânsete, strigăte, cântece, și lovituri în ladă. Dar totul mă lăsa nepăsător. In cele din urmă m-au scos din ladă, și sângele mi s-a oprit. Femeia asta extraordinară, după ce mă mângâie în fel și chip, mă dezbracă, mă întinde pe pat, arde tot felul de droguri, adună fumul într-un cearșaf, mă înfășoară cu el, murmură niște farmece, mă desfășoară, și îmi dă să înghit cinci pilule foarte plăcute la gust. Indată după aceea îmi freacă tâmplele și ceafa cu un unguent ce răspândește o mireasmă suavă, și mă îmbracă. Imi spune că îmi va curge tot mai puțin și mai rar sânge din nas, cu condiția să nu vorbesc nimănui despre ce-mi făcuse ca să mă lecuiască, și, pe de altă parte, îmi spune că-mi voi pierde tot sângele și că voi muri, dacă voi îndrăzni să dezvălui cuiva misterele la care participasem. După ce mi-a spus toate astea, mă anunță că noaptea următoare voi fi vizitat de o frumoasă doamnă, de care depindea fericirea mea, dacă voi avea puterea să nu vorbesc nimănui despre această vizită. Am plecat apoi, și ne-am întors acasă.

De îndată ce m-am culcat, am adormit fără să-mi amintesc de minunata vizită pe care urma să o primesc; dar trezindu-mă după câteva ore, am văzut, sau am crezut că văd cum coboară din cămin o femeie strălucitor de frumoasă, purtând o rochie înfoiată și croită dintr-o stofă superbă. Pe cap avea o cunună împodobită cu pietre prețioase care mi se păreau a străluci ca focul. Inainta încet, cu un aer

maiestuos și blând și se așeză pe patul meu. Scoase din buzunar două cutiuțe, pe care le goli peste capul meu, murmurând ceva. După ce îmi vorbi îndelung, vorbe din care eu n-am înțeles nimic, și după ce mă sărută, ea plecă de unde venise; iar eu am adormit din nou.

A doua zi bunica, după ce se apropie de patul meu ca să mă îmbrace, îmi făcu semn să tac. Imi spuse din nou că voi muri dacă îndrăzneam să vorbesc despre ceea ce mi se întâmplase probabil în noaptea care trecuse. Din cauza acestei sentințe, rostite de singura femeie care avea asupra mea un ascendent absolut și care mă obișnuise să-i ascult orbește toate ordinele, mi-am amintit de ceea ce văzusem, și, punând pe ea o pecete definitivă, am ascuns-o în ungherul cel mai tainic al memoriei mele care abia începea să se nască. De altfel, nu mă simțeam ispitit să-i repovestesc cuiva acea întâmplare. Nu știam nici dacă putea interesa pe cineva și nici cine ar fi acea persoană. Boala de care sufeream mă făcea să fiu morocănos; toată lumea mă compătimea și mă lăsa în pace; toți credeau că nu mai am mult de trăit. Tata și mama nu-mi vorbeau niciodată.

După călătoria la Murano și vizita nocturnă a zânei, îmi mai curgea încă sânge din nas, dar din ce în ce mai puțin și memoria mea se dezvolta treptat, iar, în mai puțin de o lună, am învățat să citesc. Ar fi ridicol să-mi pun vindecarea pe seama acestor două întâmplări ciudate, dar aș și greși dacă aș spune că nu au contribuit cu nimic la ea. In ceea ce privește apariția frumoasei regine, eu am crezut totdeauna că a fost un vis, dacă nu cumva a fost o înscenare anume făcută spre a mă ului; căci leacurile puternice pentru bolile cele grele nu se găsesc totdeauna în farmacii. In fiecare zi câte o întâmplare ne pune față-n față cu ignoranța noastră. Cred că din această cauză nimic nu-i mai rar decât un savant cu mintea liberă de

orice superstiție. Niciodată nu au existat în lume vrăjitori; dar puterea lor a existat întotdeauna în raport cu cei pe care au știut să-i facă să creadă în puterea lor.

Somnio, nocturnos, lemures, portentaque Thessala rides[3]. *Mai multe lucruri devin reale dintre acelea care nu existau înainte decât în imaginație, și, prin urmare, multe efecte ce sunt atribuite credinței s-ar putea să nu fie totdeauna miraculoase. Ele sunt miraculoase pentru cei care atribuie credinței o putere nelimitată.*

Cea de a doua întâmplare de care îmi amintesc și care mă privește, a avut loc la trei luni după călătoria mea la Murano, cu șase săptămâni înainte de moartea tatei. I-o comunic cititorului ca să-și facă o idee despre felul în care mi se dezvolta caracterul.

Intr-o zi, cam pe la jumătatea lui noiembrie, eram, împreună cu fratele meu François, mai mic decât mine cu doi ani, în camera tatei, și mă uitam la tata cum lucrează ceva în domeniul opticii.

Văzând pe o masă un mare cristal rotund și cu nenumărate fațete, am fost fericit când, punându-l în fața ochilor, am văzut toate obiectele multiplicate. Cum nimeni nu se uita la mine, am profitat de un moment prielnic și l-am băgat în buzunar.

După trei sau patru minute, tata se ridică, vrând să ia cristalul, și, negăsindu-l, ne spuse că l-a luat unul din noi doi. Fratele meu îi spuse că el nu l-a luat, iar eu, deși vinovat, am spus același lucru. El ne amenință că ne va supune unei perchezitii amănunțite și că mincinosul va fi bătut cu cureaua. După ce m-am prefăcut că îl caut prin toată camera, am strecurat cristalul în buzunarul de la haina fratelui meu. Nu mi-a plăcut ce făcusem, căci aș fi putut să mă prefac că l-am găsit undeva, prin cameră; dar nu mai puteam să dreg lucrurile. Tata, văzând că nu găsim cristalul, ne

caută prin buzunare, îl găsește în buzunarul celui nevinovat, și îl pedepsește după cum făgăduise. După trei sau patru ani, am făcut prostia să-i spun, lăudându-mă, că i-am jucat această festă urâtă. Nu m-a iertat niciodată și nu a scăpat niciun prilej ca să se răzbune.

Mărturisindu-i preotului la biserică această crimă și toate împrejurările în care a avut loc, am dobândit o erudiție care mi-a făcut plăcere. El mi-a spus că, numele meu fiind Jacopo, verificasem prin această faptă semnificația numelui meu; căci Iacob în ebraică însemna *cel care înlocuiește*. Este motivul pentru care Dumnezeu îi schimbase numele bătrânului patriarh Iacob în cel de Israel, care înseamnă *vizionar*[9] . El îl înșelase pe fratele său Essau.

La șase săptămâni după această aventură, tata făcu un abces în cap, în dreptul urechii, care îl băgă în mormânt în opt zile. Doctorul Zambelli, după ce i-a dat pacientului său niște leacuri rău potrivite[10], crezu că își repară greșeala dându-i castoreum[11], care îl făcu să moară în convulsii. Abcesul[12] sparse prin ureche la un minut după moartea sa; dispăru, după ce îl ucisese, ca și cum făcuse ce avea de făcut și nu mai avea treabă cu el. Tata avea frumoasa vârstă de treizeci și șase de ani. Muri regretat de public, mai ales de nobilime, care îl recunoștea ca fiind superior stării sale, atât în privința purtării, cât și în privința cunoștințelor sale de mecanică. Cu două zile înainte de a muri, vru să ne vadă pe toți la căpătâiul lui, în prezența soției sale, și a domnilor Grimani[13], nobili venețieni, pentru a-i ruga să devină protectorii noștri.

După ce ne-a dat binecuvântarea lui, o obligă pe mama, care izbucni în lacrimi, să-i jure că niciunul dintre copiii lui nu se va face actor, el însuși alegând actoria doar pentru că fusese silit de o nefericită pasiune. Ea îi jură, și cei trei patricieni

îi garantară că jurământul va fi ținut. Intâmplările care au urmat au ajutat-o să-și țină făgăduiala.

Mama fiind însărcinată în șase luni, fu scutită să mai urce pe scenă până după Paște. Frumoasă și tânără cum era, îi refuză pe toți pretendenții la mâna ei. Plină de curaj, crezu că va putea să ne crească singură. Ea găsi de cuviință să se ocupe mai întâi de mine, nu atât pentru că m-ar fi iubit mai mult, ci din cauza bolii mele, care mă adusese în ultimul hal. Eram foarte slăbit, fără poftă de mâncare, incapabil să fac ceva, și arătam de parcă nu eram în toate mințile. Medicii se certau între ei, încercând să descopere pricina bolii. Pierde, spuneau ei, două livre de sânge pe săptămână, și nu poate avea decât între șaisprezece și optsprezece. De unde, atunci, atâta sânge? Unul spunea că chilul meu se transforma în sânge; altul susținea că aerul pe care-l respiram îmi sporea, odată cu fiecare respirație, sângele din plămâni, și că de asta îmi țineam mereu gura deschisă. Toate astea le-am știut șase ani mai târziu, datorită domnului Baffo[14], bun prieten al tatei.

El l-a consultat la Padova pe faimosul medic Macop[15], care și-a spus părerea în scris. Acele rânduri scrise de el, pe care le păstrez, spun că *sângele nostru este un fluid elastic, care poate să scadă și să sporească în grosime, dar niciodată în cantitate, și că hemoragia mea nu-și putea avea cauza decât în îngroșarea masei.* Ea se scurgea în chip firesc, pentru a ușura circulația. Doctorul spunea că eu aș fi mort, dacă natura, care vrea să trăiască, nu s-ar fi ajutat singură. Și, în încheiere, spunea că această îngroșare a masei, neputându-și avea cauza decât în aerul pe care-l respiram, ai mei trebuiau să mă ducă să respir alt aer, sau să se pregătească să *mă piardă*. După el, îngroșarea sângelui meu era și cauza stupidității care se citea pe chipul meu.

Datorită domnului Baffo deci, geniu sublim, poet în cel mai lubric dintre genuri, dar mare și unic, ai mei s-au hotărât să mă ducă în gazdă la Padova, și, în consecință, datorită lui sunt încă în viață. El a murit douăzeci de ani mai târziu[16], ca ultim vlăstar al vechii sale familii patriciene; dar, deși murdare, poemele sale îi vor face pentru totdeauna numele nemuritor.

(Vol. 1, cap. 1, p. 2–9)

---

[1] *Fragoletta*: Frăguța, poreclă datorată petei în formă de fragă de pe pieptul ei. Când nepotul ei, Antonio Bailetti, prieten intim al lui Casanova, i-a prezentat-o, la Milano, în 1749, Fragoletta era o bătrână dezgustătoare, cu cărnurile flasce. Văzând-o pe această femeie, peste măsură de fardată și sclifosită, care fusese cât pe ce să-i fie mamă, Casanova leșină de râs și de oroare (vol. 2, cap. X).

[2] Casanova cânta probabil aici din vioară, în 1746.

[3] În realitate, treisprezece luni mai târziu.

[4] Fără îndoială fiul natural al prințului de Walles, viitorul rege al Angliei, George al II-lea.

[5] Cele două fiice sunt: Faustina Maddalena (1731–1736) și Maria Maddalena (1732–1800). Fiica acesteia din urmă, Marianna, s-a căsătorit, în 1787, cu Carlo Angiolini, care l-a asistat pe Casanova pe patul de moarte și căruia Casanova i-a încredințat, lăsându-i-l ca moștenire, manuscrisul Memoriilor.

[6] Gaetano Alvise (1734–1783).

[7] În dialectul din ținutul Friul.

[8] *„Îți bați joc în vis de spiritele nocturne și de monștrii thessalieni"* *(Citat inexact după*

Horațiu, Epist., II, 2, 209; Somnia terrores magicos, miracula, sagas, nocturnos lemures portentaque Thessala rides?).

[9] Citatul exact: „Nu vei mai fi numit Iacob, ci Israel, căci ai luptat cu Dumnezeu și cu oamenii și ai învins" (*Geneza*, XXXII, 29).

[10] In text: *opilatif*, termen mai rar, cu sensul de „care împiedică, astupă"; aici cu sensul de „care destupă", înlăturând ceea ce împiedică.

[11] Secreție glandulară a castorului, cu virtuți antispasmodice.

[12] In original, *apostème*, termen învechit cu sensul de „abces".

[13] Pentru mai multe date despre lichele și Alvise, cf. *Viața lui Casanova*, 1725; la aceste două nume trebuie să-l adăugăm și pe cel al lui Zuane (Giovanni).

[14] Giorgio Baffo (1694–1768), celebru pentru poemele sale erotice, în dialect venețian, poeme foarte apreciate de Stendhal și de Apollinaire, care i-a consacrat un eseu.

[15] Alexandru Knipps-Macop (1662–1743), dintr-o familie originară din Köln, profesor la Universitatea din Padova.

[16] De fapt trecuseră treizeci și patru de ani, și nu douăzeci de ani.

Bettina

Esclavona[17] urcă mai întâi cu mine în pod, unde îmi arată patul în care urma să dorm, așezat lângă alte patru, dintre care trei aparțineau unor băieți de vârsta mea, care în acel moment erau la școală, iar al patrulea slujnicei, care primise poruncă să ne silească să ne spunem rugăciunea și să ne supravegheze să nu facem poznele care le stau în fire tuturor școlarilor de vârsta noastră. După aceea am coborât împreună în grădină, unde îmi spuse că puteam să mă plimb până la masa de prânz. Nu eram nici fericit, nici nefericit; nu spuneam nimic; nu simțeam nici teamă, nici speranță, și niciun fel de curiozitate; nu eram nici vesel și nici trist. Dar exista totuși ceva care mă uimea peste măsură: stăpâna casei. Deși nu aveam nici-un fel de idee despre ce înseamnă frumusețea sau urâțenia, chipul, felul ei de a fi, tonul și limbajul ei îmi displăceau cu totul: trăsăturile ei bărbătoase îmi luau piuitul ori de câte ori îmi ridicam ochii spre chipul ei, ca să ascult ce-mi spune. Era înaltă și solidă ca un soldat, cu pielea gălbejită și cu părul negru; avea sprâncene cu fire lungi și dese. In bărbie îi crescuseră mai mulți peri lungi, sânii, oribili, pe jumătate descoperiți, îi coborau până aproape de talie. Părea a avea cam cincizeci de ani. Slujnica era o țărancă, bună la toate treburile. Locul numit grădină era un pătrat de treizeci–patruzeci de pași, frumos doar prin culoarea lui verde.

Aproape de ora prânzului, am văzut venind către mine trei copii, care, ca și cum ne-am fi cunoscut de multă vreme, îmi spuseră multe lucruri, prin care presupuneau că știu ceea ce eu nu știam. Eu nu le răspundeam nimic; dar asta nu-i descumpănea, căci ei mă siliră să iau parte la inocentele lor plăceri: să alerg, să mă las purtat pe umeri, să fac tumbe. M-am lăsat inițiat în toate astea, până când am fost chemați la masă. Mă așez la masă și, văzând în fața mea o lingură de lemn, o arunc cât colo, cerând să mi se dea tacâmul meu de argint, la care țineam mult,

căci îl primisem în dar de la bunica. Slujnica îmi spuse că stăpâna casei voia ca toți să fim egali în toate privințele și că trebuia să mă supun obiceiurilor de aici. Asta nu mi-a plăcut deloc; dar m-am supus. Aflând că toți trebuiam să fim egali între noi, am mâncat, ca și ceilalți, supa dintr-o strachină, fără să mă plâng de viteza cu care mâncau colegii mei, dar mirându-mă foarte că le era îngăduită o asemenea purtare.

După o supă mizerabilă, ni se dădu o bucată foarte mică de morun uscat, apoi un măr, și asta a fost tot. Eram în post. Nu aveam niciun fel de pahare, cu picior sau fără; am băut cu toții din aceeași oală de lut o băutură groaznică numită *graspia*. Era niște apă în care fuseseră fierți ciorchini de struguri, dar fără boabe. In zilele următoare n-am băut decât apă chioară. Această masă m-a surprins, pentru că nu știam dacă îmi era îngăduit să o găsesc proastă.

După masă, slujnica mă conduse la școală, la un tânăr preot numit doctorul Gozzi. Esclavona făcuse cu el o înțelegere: îi plătea patruzeci de bani pe lună. Era a unsprezecea parte dintr-un țechin. Mai întâi trebuia să mă învețe să scriu. Iată de ce am fost pus împreună cu copiii de cinci ani, care își băturâ joc de mine.

Cina a fost, cum și era de așteptat, mai rea decât prânzul. Eram mirat că nu mi se dădea voie să mă plâng. Am fost culcat într-un pat în care cele trei specii de insecte destul de cunoscute nu m-au lăsat să închid ochii toată noaptea. Pe de altă parte, șobolanii care alergau prin tot podul și care îmi săreau în pat mă umpleau de o nespusă groază. Iată cum am început să devin simțitor la nefericire, învățând să o îndur cu cea mai mare răbdare. Insectele care mă devorau îmi micșorau spaima pricinuită de șobolani, și însăși această spaimă, la rându-i, mă făcea să simt mai puțin mușcăturile. Sufletul meu trăgea mari foloase din lupta mea cu suferința.

Slujnica se făcea că nu-mi aude strigătele.

De cum se făcu ziuă, am ieșit din acel cuib infect. După ce m-am plâns puțin de toate suferințele pe care le îndurasem, i-am cerut slujnicei o cămașă, căci urmele lăsate de ploșnițe o făceau de nepurtat pe cea pe care o aveam pe mine. Ea îmi răspunse că numai o dată pe săptămână, duminica, se schimba cămașa, și râse când am amenințat-o că o voi reclama stăpânei. Am plâns de supărare pentru prima oară, și de mânie, de asemenea, auzindu-i pe camarazii mei cum își bat joc de mine. Erau de condiția mea; dar se obișnuiseră cu noua lor viață. Asta spune totul.

Copleșit de tristețe, mi-am petrecut toată dimineața la școală, tot pe jumătate adormit. Unul dintre camarazii mei îi explică doctorului de ce sunt așa; dar cu gândul de a mă ridiculiza, acest bun preot, pe care providența cea veșnică mi-l adusese în cale, mă luă cu el într-o altă cameră unde, după ce m-a ascultat, și după ce a văzut totul, fu cumplit de emoționat văzându-mi pielea de copil plină de bășici. Își îmbrăcă repede veșmântul preoțesc, mă duse la casa unde eram găzduit și îi arătă lestrigonei[16] halul în care mă aflam. Arătându-se mirată, dădu vina pe slujnică. Nu avu încotro și trebui să-i arate preotului patul meu, iar eu n-am fost mai puțin mirat decât el văzând în ce așternut murdar îmi petrecusem cumplita noapte. Blestemata de femeie, aruncând vina tot asupra slujnicei, făgădui că o va izgoni; dar se întâmplă că slujnica intră chiar atunci și, neîndurând să fie certată, îi spuse în față că ea era de vină, dezvelind și paturile celorlalți trei camarazi, ale căror așternuturi erau la fel de murdare. Stăpâna îi dădu atunci o palmă, la care slujnica răspunse printr-o altă palmă, și mai puternică, luând-o apoi la goană. Doctorul plecă, lăsându-mă unde mă aflam și spunându-i stăpânei casei că nu mă va admite la școala

lui decât când voi fi la fel de curat precum ceilalți școlari. A trebuit să îndur atunci o ceartă și o mustruluială greu de închipuit, precum și amenințarea că, dacă o mai sâcâi în felul ăsta, mă va da afară.

Nu înțelegeam nimic din ce mi se întâmplă; vina mea era că mă născusem și că nu cunoșteam decât casa unde mă născusem și unde fusesem crescut, o casă în care domnea curățenia și o onorabilă bunăstare; acum mă vedeam mustruluit și certat, deși mi se părea cu neputință să fiu vinovat. Femeia îmi aruncă în nas o cămașă; după o oră am văzut cum apare o nouă slujnică; ea schimbă așternuturile, și apoi am luat masa de prânz.

Invățătorul meu se îngriji în mod deosebit de educația mea. Mă așeză la propria lui masă, unde, pentru a-l convinge că meritam această distincție, m-am străduit din răsputeri să învăț. După o lună scriam atât de bine încât mă puse să învăț gramatica.

Noua viață pe care o duceam, înfometarea la care eram supus, și, mai mult decât toate, aerul din Padova mi-au dăruit o sănătate de fier, pe care înainte nu o avusesem; dar însăși această sănătate mă făcea să îndur și mai greu faptul de a fi prost hrănit: mă simțeam tot timpul chinuit de o foame de lup. Creșteam văzând cu ochii; dormeam adânc și fără vise nouă ore la rând, sau, mai bine zis, singurul vis care-mi tulbura din când în când somnul era acela în care mă vedeam așezat în fața unei mese îmbelșugate și mâncând după pofta inimii. Visele plăcute sunt mai rele decât cele neplăcute.

Foamea aceasta turbată m-ar fi sleit până la urmă de puteri, dacă n-aș fi luat hotărârea să fur și să înghit tot ceea ce întâlneam bun de mâncat în calea mea, când eram sigur că nu sunt văzut. In câteva zile am mâncat vreo cincizeci de

heringi sărați, care se găseau într-un dulap din bucătărie, unde coboram noaptea, pe întuneric, și toți cârnații care atârnau de acoperișul căminului, cruzi și greu de mistuit, și toate ouăle, abia ouate și calde încă, pe care le găseam în curtea de păsări, erau, de asemenea, cea mai gustoasă hrană. Mă duceam să fur ceva de mâncare până și în bucătăria învățătorului meu. Gazda mea, în culmea disperării pentru că nu-i putea descoperi pe hoți, le izgonea pe slujnice una după alta. Totuși, pentru că nu aveam mereu prilejul să fur, eram numai piele și os.

După numai patru–cinci luni făcusem asemenea progrese la învățătură, încât învățătorul meu mă puse să-i supraveghez pe ceilalți elevi. Trebuia să cercetez îndeaproape temele celor treizeci de colegi ai mei, să le corectez greșelile și să-i spun învățătorului cât de bine sau de prost lucraseră; dar severitatea mea nu dură prea multă vreme. Școlarii cei mai leneși descoperiră repede cum mă pot îmbuna. Când făcuseră prea multe greșeli la latină, îmi cumpărau bunăvoința cu cotlete fripte, pui, și, adeseori, cu bani; dar nu m-am mulțumit să iau plocoane numai de la cei care nu stăteau bine cu cartea; m-am lăcomit până într-atât încât am început să-i tiranizez pe toți. Refuzam să-i laud chiar și pe cei care o meritau, atunci când nu voiau să-mi aducă cele cerute de mine. Nemaiputând să-mi îndure purtarea nedreaptă, mă reclamară învățătorului, care, văzând că ei spun adevărul, nu-mi mai îngădui să-i supraveghez. Dar, curând, cruda mea viață de novice avea să ia sfârșit.

Doctorul cel învățat mă chemă într-o zi în cabinetul său și mă întrebă dacă voiam să fac ceea ce îmi va spune el, ca să pot pleca de la gazda mea și să vin să stau la el și, văzând că propunerea lui îmi convine de minune, mă puse să copiez trei scrisori, pe care le-am trimis precum urmează: una, abatelui Grimani, o alta, prietenului meu, domnul Baffo, și o a treia, bunicii mele preaiubite. Mama nu era

în acel moment la Veneția; și fiindcă semestrul tocmai era pe sfârșite, nu era timp de pierdut. In aceste scrisori îmi descriam toate suferințele, spunând că voi muri dacă nu eram grabnic smuls din mâinile celei la care locuiam, pentru a-i fi încredințat învățătorului meu, care era gata să mă ia la el, dar care voia doi țechini pe lună.

In loc să-mi răspundă, domnul Grimani îi porunci prietenului său Ottaviani să mă certe pentru că mă lăsasem astfel momit; dar domnul Baffo se duse și vorbi cu bunica și, fiindcă ea nu știa să scrie, îmi scrise el că, peste câteva zile, voi fi mai fericit.

După opt zile, am văzut-o bunica mea cea minunată, care m-a iubit mereu până la moarte, ivindu-se în fața mea tocmai când mă așezasem la masă spre a prânzi. Intrase împreună cu stăpâna casei. Când am văzut-o, m-am aruncat de gâtul ei, fără să-mi mai pot stăpâni plânsul, în timp ce bunica, la rându-i, izbucnea în plâns. Apoi se așeză și mă luă între genunchii ei. Prinzând atunci curaj, i-am povestit cu de-amănuntul tot ce suferisem, și asta în prezența zgripțuroaicei; și, după ce i-am arătat mâncarea mizerabilă cu care trebuia să mă hrănesc și masa de sărăntoci pe care era pusă, am dus-o să vadă și patul în care dormeam. Am rugat-o să mă ia să cinez cu ea, după ce, timp de șase luni, foamea nu-mi mai dăduse pace. Gazda nu găsi de cuviință să spună altceva decât că nu putea face mai mult pentru banii pe care-i primea. Spunea adevărul, dar cine o obliga să țină un internat și să devină astfel călăul unor tineri încredințați ei pe mai nimic, și care aveau nevoie să fie hrăniți?

Bunica îi spuse cu voce foarte liniștită să-mi pună toate lucrurile în valiză, pentru că voia să plec cu ea. Incântat că-mi văd iar tacâmul de argint, l-am băgat

repede în buzunar. Bucuria mea nu putea fi pusă în cuvinte. Pentru prima oară am simțit puterea mulțumirii, *care îl obligă în inima lui pe cel care o simte să ierte și în mintea lui să uite toate neplăcerile.*

Bunica mă conduse la hanul unde locuia, și unde ea nu mâncă aproape nimic, privindu-mă uimită de lăcomia cu care mâncam. Doctorul Gozzi — pe care-l chemă, veni și el, și prezența sa îi făcu bunicii o impresie bună. Era un preot frumos, de douăzeci și șase de ani, plinuț, modest și respectuos. În mai puțin de un sfert de oră ajunseră la o înțelegere. Bunica îi dădu optzeci de țechini și primi o chitanță în care se spunea că îi plătise pe un an înainte; dar mă mai ținu pe lângă ea încă trei zile, ca să mă îmbrace preoțește și să-mi comande o perucă, deoarece părul meu era atât de murdar, încât trebuise să mă ducă să mi-l tund.

După ce trecură cele trei zile, vru să mă instaleze ea însăși în casa doctorului, ca să mă recomande mamei acestuia, care îi spuse de la bun început să-mi trimită sau să-mi cumpere un pat; dar doctorul spunându-i că aș putea să mă culc împreună cu el în patul lui, ea se arătă foarte recunoscătoare pentru bunătatea pe care binevoia să o aibă față de mine. Bunica apoi plecă, și noi am întovărășit-o până la *burchiello*[19], și astfel bunica se întoarse la Veneția.

Familia doctorului Gozzi era alcătuită din mama sa, care îl respecta nespus de mult, pentru că, fiind țărancă din naștere, ea nu se credea vrednică să aibă un fiu preot și, pe deasupra, și doctor. Era urâtă, bătrână și arțăgoasă. Tatăl, care era cizmar, muncea toată ziua, și nu vorbea cu nimeni, nici chiar la masă. Nu devenea sociabil decât în zilele de sărbătoare, pe care le petrecea la cârciumă împreună cu prietenii săi, întorcându-se acasă la miezul nopții, beat mort, clătinându-se pe picioare și cântând *Tasso*: fiind în această stare, nu se putea hotărî să se culce, și

devenea brutal când cineva încerca să-l sileasca. Nu avea mai multă judecată când era treaz, ci dimpotrivă, astfel încât, când nu era beat, nu era în stare să se ocupe până și de cea mai neînsemnată treabă cerută de viața de familie. Nevasta lui spunea că n-ar fi luat-o de nevastă, dacă nu i s-ar fi dat să mănânce și să bea bine înainte de a merge la cununie, la biserică.

Doctorul Gozzi avea și o soră, în vârstă de treisprezece ani, pe numele ei Bettina, frumoasă, veselă, și care citea pe nerăsuflate tot felul de romane. Tatăl și mama ei o certau întruna pentru că se arăta prea mult la fereastră, iar doctorul pentru că citea prea mult și cu pasiune. Fata asta îmi plăcu din prima clipă, fără să știu de ce. Ea aprinse treptat în inima mea primele scântei ale unei patimi care urma să mă domine o bucată de vreme.

Eram, de șase luni, elev al acelei școli, când doctorul nu mai avu școlari. Plecaseră cu toții, pentru că toată atenția lui era îndreptată spre mine, și se hotărâse să înființeze un mic colegiu cu internat, la care să se poată înscrie copiii de vârstă fragedă: dar trecură doi ani până când să se poată face asta. In acești doi ani, îmi spuse tot ceea ce știa, adică prea puțin lucru; dar destul pentru a mă iniția în toate științele. Mă învățâ și să cânt la vioară, lucru care îmi fu de folos într-o împrejurare despre care cititorul va afla la timpul cuvenit. Acest bărbat, care nu era întru nimic filosof, mă învățâ logica peripateticienilor, și cosmografia după vechiul sistem al lui Ptolemeu, de care eu îmi băteam întruna joc, stârnindu-l cu teorii la care nu știa ce să-mi răspundă. De altfel, moravurile lui erau fără de cusur și, în privința religiei, deși nu era bigot, era foarte sever: totul fiind pentru el dogmă, nimic nu era, în concepția lui, de neelucidat. Potopul fusese universal, înainte de această nenorocire, oamenii trăiau o mie de ani, Dumnezeu stătea de vorbă cu ei, Noe fabricase Arca

într-o sută de ani, iar pământul, atârnând în aer, sta cu hotărâre în mijlocul universului, pe care Dumnezeu îl crease din nimic. Când îi spuneam și îi dovedeam că existența nimicului era absurdă, el mă întrerupea, zicându-mi că sunt un prost. Îi plăcea să doarmă într-un pat bun, să aibă totdeauna la îndemână un clondir cu vin, și să se veselească în familie. Nu-i plăceau nici oamenii prea inteligenți, nici cuvintele de duh, nici critica, pentru că se transforma repede în bârfă, și râdea de prostia celor care citeau ziare, deoarece acestea, după părerea lui, mințeau totdeauna și spuneau mereu același lucru. El mai spunea și că nimic nu-i mai greu de îndurat decât incertitudinea, și de aceea condamna gândirea, pentru că din ea se naște îndoiala.

Marea lui pasiune era să predice, căci avea un chip frumos și o voce plăcută. De aceea veneau să-l asculte numai femei, al căror dușman de moarte el totuși era. Când era silit să le vorbească, nu le privea în față. Păcatul cărnii era, după el, cel mai mare dintre toate, și se supăra când eu îi spuneam că nu putea fi decât cel mai mic. Predicile lui erau împănate cu pasaje luate din autori greci, pe care-i cita în latină. Într-o zi, i-am spus că ar trebui să-i citeze în italiană, căci, ca și greaca, latina nu era înțeleasă de către femeile care îl ascultau, prefirându-și printre degete boabele de mătănii. Spusele mele l-au supărat și, după asta, n-am mai îndrăznit să-i mai zic ceva. Vorbea despre mine ca despre o minune, pentru că învățasem singur să citesc în grecește, fără alt ajutor decât gramatica.

In postul Paștelui din anul 1736, mama i-a scris că-i oferă plăcerea de a mă duce la Veneția, trei sau patru zile, pentru că, fiind silită să se ducă la Petersburg, dorea să mă vadă înainte de plecare. Această invitație îl puse pe gânduri, căci nu văzuse niciodată Veneția, și nici societatea bună, dar nu voia să lase să se simtă

asta. Am plecat deci din Padova, întovărășiți, în *burchiellot*, de toată familia.

Mama îl primi în chipul cel mai firesc și mai nobil, dar, fiind nespus de frumoasă, bietul meu dascăl se găsi la mare încurcătură, fiind obligat să stea de vorbă cu ea, fără să îndrăznească să o privească în față. Dându-și seama de asta, ea își puse în gând să se amuze pe seama lui. Dar atenția tuturor s-a fixat pe mine, căci mă cunoscuseră ca fiind aproape imbecil și acum erau uimiți văzând cât de isteț devenisem în numai doi ani. Doctorul se bucura, constatând că lui i se atribuie tot meritul. Primul lucru care o ului pe mama fu peruca mea blondă, care contrasta puternic cu fața mea brună și care se afla într-un puternic dezacord cu sprâncenele și ochii mei negri. Intrebat de mama de ce îmi pusese perucă, doctorul îi răspunse că, datorită acelei peruci a surorii sale, putea mai ușor să mă țină mai curat. După ce toți au râs, l-au întrebat dacă sora lui era măritată, și râsetele s-au întețit, răspunzând eu în locul lui, am spus că, la paisprezece ani, Bettina era cea mai frumoasă fată de pe strada noastră. Mama îi spuse doctorului că vrea să-i facă surorii lui un dar foarte frumos, dar numai cu condiția că va renunța să-mi mai pună perucă, ceea ce el îi făgădui. Ea chemă mai întâi un peruchier, care îmi aduse o perucă de culoarea părului meu.

Toată lumea începând să joace cărți, și doctorul mulțumindu-se să privească, eu m-am dus să-mi văd frații în camera bunicii. François mi-a arătat câteva desene de arhitect, pe care m-am prefăcut că le găsesc acceptabile, iar Jean nu mi-a arătat nimic: mi s-a părut că-i prost. Ceilalți nu-și scoseseră încă de pe ei îmbrăcămintea de gală.

La cină, doctorul, așezat lângă mama, se purtă cu multă stângăcie. N-ar fi rostit un singur cuvânt, dacă un englez, om de litere, nu i-ar fi adresat cuvântul în

limba latină. El îi răspunse cu modestie că nu înțelegea limba engleză, și toată lumea a izbucnit într-un mare hohot de râs. Domnul Baffo ne scoase din încurcătură spunându-ne că englezii citeau cuvintele latinești urmând regulile după care sunt citite cuvintele englezești. Am îndrăznit să spun că greșeau la fel de mult pe cât am greși și noi dacă am citi engleza ca și cum am citi ceva scris în latină. Englezul găsi că argumentul meu e pur și simplu sublim, și scrise pe loc acest vechi distih, pe care mi-l dădu îndată spre citire.

Discite grammatici cur mascula nomina cunnus

Et cur femineum mentula nomen habet[20].

După ce l-am citit cu voce tare, am spus că într-adevăr avem de-a face cu un text latinesc. Știm asta, spuse mama, dar trebuie explicat. I-am spus că în loc să-l explic, voiam mai întâi să răspund la întrebare; și, după ce m-am gândit puțin, am scris acest pentametru: *Disce quod a domino nomina servus habet*[21]. A fost prima mea ispravă literară, și pot să spun că în acea clipă mi s-a semănat în suflet iubirea pentru gloria pe care o poate dărui literatura, căci aplauzele și laudele m-au înălțat până pe culmile fericirii. Uimit, englezul, după ce spuse că nicicând un băiat de numai unsprezece ani nu putuse să facă ce făcusem eu, îmi dădu în dar ceasul lui, după ce mă îmbrățișă de mai multe ori. Mama, curioasă, îl întrebă pe domnul Grimani ce însemnau aceste versuri; dar neînțelegându-le nici el, domnul Baffo fu cel care-i rosti încet la ureche înțelesul lor: surprinsă de știința mea, ea aduse un ceas de aur și i-l dădu profesorului meu, care, neștiind cum să-i arate marea lui recunoștință, se purtă astfel încât scena deveni cu totul comică.

Mama, ca să-l scutească de orice altă formulă de mulțumire, întinse spre el fața, ca să o sărute, lucru simplu și lipsit de semnificație într-o adunare de oameni

care știu să se poarte. Dar bietul om fu atât de descumpănit, încât ar fi vrut mai curând să moară decât să o sărute. Se retrase privind în pământ, și l-am lăsat cu toții în pace până în momentul când ne-am dus la culcare.

Își descărcă inima abia când am fost amândoi singuri în cameră. Imi spuse că era păcat că nu putea să publice la Padova nici distihul și nici răspunsul meu la acesta.

— De ce nu?

— Pentru că e o vorbă deocheată; dar e sublimă. Hai să dormim și să nu mai vorbim de asta. Răspunsul tău e prodigios pentru că tu nu poți cunoaște materia și nici nu știi să faci versuri.

In ceea ce privește materia, eu o cunoșteam, căci îl citisem deja pe Meursius[22] pe ascuns, tocmai pentru că el îmi interzisese să-l citesc; dar avea dreptate să fie uimit că știusem să fac un vers, căci el însuși, care mă învățase prozodia, nu știuse vreodată să facă măcar unul singur. *Nemo dat quod non habet*[23] este o axiomă falsă în morală. După patru zile, în clipa plecării noastre, mama îmi dădu un pachet, în care era un dar pentru Bettina, iar abatele Grimani îmi dădu patru țechini, ca să-mi cumpăr cărți. După opt zile, mama plecă la Petersburg. La Padova, bunul meu profesor vorbi întruna, zilnic, despre mama, în legătura cu orice, trei sau patru luni la rând. Iar Bettina începu să aibă față de mine cele mai bune sentimente când găsi în pachetul ei vreo șase metri de mătase[24] neagră, căreia i se mai zice și lustrin, și douăsprezece perechi de mănuși. Ea se îngriji de părul meu cu atâta osârdie încât, în mai puțin de șase luni, am putut renunța la perucă. Venea zilnic să mă pieptene, și adeseori chiar când mai eram încă în pat, spunând că nu avea timp să aștepte să mă îmbrac. Imi spăla fața, gâtul, pieptul, și mă alinta cu

mângâieri copilărești pe care trebuia să le crezi inocente, iar eu mă supăram pe mine pentru că mă atâtau. Având cu trei ani mai puțin decât ea, mi se părea că nu mă poate iubi decât în chip nevinovat, și mă certam pentru că simțămintele mele erau vinovate. Când, așezată pe patul meu, îmi spunea că am început să mă îngraș, și când, pentru ca să se poată convinge de asta, mă pipăia cu propriile-i mâini, simțeam o adâncă tulburare. O lăsam să facă acele gesturi pentru ca să nu-și dea seama cât de sensibil sunt la ele. Când îmi spunea că am o piele catifelată, atingerea ei mă gâdila și eram silit să mă apăr, fiind totodată supărat pe mine că nu îndrăzneam să-i fac și eu ceea ce-mi făcea ea mie, dar eram totodată încântat că ea nu-și putea da seama cât de mult îmi doream asta. După ce mă spală pe față, îmi dădea cele mai dulci sărutări, zicându-mi scumpul ei copil; dar, deși îmi doream să o sărut și eu, nu îndrăzneam să o fac. Când, în cele din urmă, începu să râdă de timiditatea mea, am sărutat-o și eu, ba chiar cu mai multă înfocare; dar mă opream tocmai când simțeam mai mult că vreau să merg mai departe: îmi întorceam atunci capul într-o parte, prefăcându-că vreau să caut ceva, și ea pleca. După plecarea ei, eram disperat că nu dădusem frâu liber firii mele, și uimit că Bettina putea să facă din mine tot ce făcea, în timp ce eu nu puteam să mă abțin să merg mai departe decât cu cea mai mare greutate. Și de fiecare dată îmi făgăduiam să-mi schimb purtarea.

La începutul toamnei, doctorul primi în școala lui trei elevi, și unul dintre ei, în vârstă de cincisprezece ani, numit Candiani, mi se păru că devine, în mai puțin de o lună, foarte prieten cu Bettina. Faptul de a fi observat asta îmi pricinui un sentiment pe care nu-l avusesem niciodată până atunci, și pe care nu l-am analizat decât la câțiva ani după aceea. Nu a fost nici gelozie, nici indignare, ci un nobil

dispreț care nu mi se păru nepotrivit, căci Candiani, ignorant, grosolan, lipsit de inteligență, fără educație și neștiind cum să se poarte în societate, fiu al unui fermier și incapabil să-mi țină piept în vreo privință, neavând asupra mea decât avantajul vârstei pubertății, nu mi se părea a da motive să-mi fie preferat: amorul meu propriu, care abia începea să ia naștere, îmi spunea că eu valoram mai mult decât el. M-am simțit cuprins de un dispreț amestecat cu orgoliu, care s-a îndreptat împotriva Bettinei, pe care o iubeam fără să știu. Ea și-a dat seama după felul cum îi primeam mângâierile, când venea la patul meu să mă pieptene: îi respingeam mâinile, nu-i răspundeam la sărutări și, supărată într-o bună zi pentru că, întrebându-mă de ce mi-am schimbat purtarea, nu i-am dat nicio explicație, ea îmi spuse, cu aerul că mă plânge, că eram gelos pe Candiani. Acest reproș mi s-a părut a fi o calomnie înjositoare: i-am spus că-l credeam pe Candiani demn de ea, și pe ea demnă de Candiani. Bettina plecă surâzând, dar în sufletul ei luă naștere singurul gând care o putea răzbuna: gândul de a mă face gelos. Dar, pentru a-și atinge ținta, trebuia mai întâi să mă facă să mă îndrăgostesc de ea. Și iată cum procedă.

Intr-o dimineață veni lângă patul meu, aducându-mi niște ciorapi albi împletiți de ea; și, după ce mă pieptănă, îmi spuse că trebuia să mi-i pună în picioare, ca să vadă dacă-mi vin bine și dacă nu cumva sunt făcuți pe o măsură greșită și trebuie să facă o altă pereche. Doctorul plecase să facă slujba la biserică. In timp ce-mi punea ciorapii, îmi spuse că sunt murdar pe coapse și începu îndată să mi le spele, fără să-mi ceară îngăduința.

Mi-a fost rușine să-i par rușinos, neînchipuindu-mi, de altfel, că se va întâmpla ceea ce s-a întâmplat. Așezată pe patul meu, Bettina, plină de zel, începu să mă spele cât mai bine, și mai în sus de coapse; și curiozitatea ei îmi pricinui o stare de

voluptate care nu încetă decât când se găsi în imposibilitatea de a deveni mai mare. Liniștindu-mă, m-am hotărât să mă recunosc drept vinovat, și am crezut că trebuie să-i cer iertare. Bettina, care nu se aștepta la asta, după ce se gândi puțin, îmi spuse că ea era de vină, dar că pe viitor nu va mai greși. Plecă apoi, lăsându-mă pradă gândurilor mele.

Și aceste gânduri au fost îngrozitoare. Mi se părea că am dezonorat-o, că am trădat încrederea pe care mi-o arătase familia ei, că am violat legea ospitalității, și că am comis cea mai teribilă crimă, pe care nu o puteam repara decât căsătorindu-mă cu ea, dacă totuși ea s-ar fi hotărât să-și ia drept soț un nerușinat ca mine, cu totul nevrednic de ea.

Aceste gânduri fură urmate de cea mai sumbră tristețe, care sporea pe zi ce trece, căci Bettina nu mai venea la patul meu. In primele opt zile, această hotărâre mi se păru corectă, și tristețea mea s-ar fi transformat în câteva zile într-o dragoste desăvârșită, dacă felul de a se purta al acestei fete față de Candiani nu mi-ar strecurat în suflet otrava geloziei, deși eram departe de a crede că era vinovată de aceeași crimă pe care o săvârșise față de mine.

Ajungând să cred, după adâncă gândire, că ceea ce făcuse cu mine fusese voit, îmi închipuiam că nu mai vine la patul meu pentru că e cuprinsă de mari remușcări; și această idee mă măgulea, căci ea mă făcea să cred că Bettina să îndrăgostise de mine. Ajungând cu raționamentul în asemenea impas, m-am hotărât să-i scriu, spre a o încuraja. I-am scris câteva rânduri, ca să o liniștesc, fie că se credea vinovată, fie că putea să mă bănuiască de sentimente contrarii celor pe care le cerea amorul ei propriu. Scrisoarea mea mi se păru o capodoperă și mai mult decât suficientă spre a mă face adorat și a o face să mă prefere lui Candiani, care mi se

părea a fi un adevărat animal, nevrednic de a o face să ezite, fie și un singur moment, între el și mine. Ea îmi răspunse prin viu grai, o jumătate de oră mai târziu, că va veni la patul meu a doua zi, dar nu veni. Am fost indignat; dar ea mă uimi când, la masa de prânz, mă întrebă dacă voiam să mă îmbrace în haine de fată, ca să mergem împreună la un bal dat de medicul Olivo, vecinul nostru, bal ce urma să aibă loc după cinci sau șase zile. Toți cei de la masă au aplaudat, și eu am consimțit. Vedeam apropiindu-se momentul când o justificare reciprocă avea să facă din noi niște prieteni foarte apropiați și la adăpostul oricărei surprize legate de slăbiciunea simțurilor. Dar iată ce întâmplare fatală a avut loc, ridicând un obstacol în calea noastră, și dând naștere unei adevărate tragicomedii.

Un naș al doctorului Gozzi, bătrân și înstărit, care locuia la țară, crezând, după ce fusese multă vreme bolnav, că va muri curând, îi trimise o trăsură, rugându- să vină repede, cu tatăl său, pentru a fi lângă el când va muri și a-i încredința sufletul în mâinile lui DUMNEZEU. Bătrânul cizmar goli mai întâi o sticlă, se îmbrăcă și plecă împreună cu fiul său.

De îndată ce-am văzut asta, nemaiputând răbda să o văd până în noaptea balului, am găsit un moment când să-i spun Bettinei că voi lasă nezăvorâtă ușa camerei mele, care dădea spre coridor, și că o voi aștepta de îndată ce toți se vor fi culcat. Ea îmi spuse că va veni. Dormea într-o cămăruță de la parter, pe care doar un perete subțire o despărțea de cea în care dormea tatăl ei. Doctorul fiind absent, eu dormeam singur în camera cea mare. Ceilalți trei școlari dormeau într-o încăpere de lângă pivniță. Totul se potrivea cum nu se poate mai bine și n-aveam de ce să mă tem. Eram foarte mulțumit că ajunsesem, în sfârșit, la momentul dorit.

De îndată ce am intrat în camera mea, am închis ușa cu zăvorul și am

deszăvorât-o pe cea care dădea spre coridor, pentru ca Bettina să poată intra cu ușurință. După asta, mi-am stins lumânarea, fără să mă dezbrac.

Credem că în romanele pe care le citim aceste situații sunt exagerate, dar ne înșelăm. Ceea ce Ariosto spune despre Roger, care o aștepta pe Alcina, este un portret foarte izbutit, făcut după niște modele vii.

Am așteptat până la miezul nopții fără să mă neliniștesc; dar când am văzut că orele trec, ora două, ora trei, ora patru, și că ea nu vine, m-am înfuriat. Ningea afară cu fulgi mari; dar eu muream mai curând de furie decât de frig. Cu o oră înainte de venirea zorilor, m-am hotărât să cobor, desculț, pentru că mă temeam că voi trezi câinele, și să stau în josul scării, la patru pași de ușă, care ar fi trebuit să fie deschisă, dacă Bettina ar fi ieșit pe ea. Am găsit-o zăvorâtă. Ușa nu se putea zăvorî decât pe dinăuntru: mi-am spus că poate adormise; dar, ca s-o scol, ar fi trebuit să bat în ușă tare, și câinele ar fi lătrat. De la această ușă și până la cea a cămărutei sale mai erau zece sau doisprezece pași. Doborât de supărare, și neputând să iau nicio hotărâre, m-am așezat pe ultima treaptă a scării. Când zorile dădeau să se ivească, înghețat și tremurând din tot trupul, mă hotărăsc să mă întorc în camera mea, căci dacă slujnica m-ar fi găsit acolo, ar fi crezut că înnebunisem.

Mă ridic așadar; dar chiar atunci aud un zgomot înăuntru. Sigur că în curând o voi vedea pe Bettina, mă duc spre ușă, care se deschide; dar în loc de Bettina, apare Candiani, care mă lovește atât de tare cu piciorul în pântece, încât cad cât eram de lung, înfundându-mă în zăpadă. Apoi Candiani se duce și se închide în încăperea în care își avea patul, împreună cu camarazii lui feltrini[25].

Mă ridic repede și pornesc să o strâng de gât pe Bettina, căci, în furia mea,

puteam face orice; dar găsesc ușa zăvorâtă. O izbesc cu piciorul, câinele latră, urc la mine, mă închid în cameră, și mă culc, ca să-mi vin în fire, căci eram mai mult mort decât viu.

Înșelat, umilit, maltratat, disprețuit de un Candiani fericit și triumfător, mi-am petrecut trei ore punând la cale cele mai negre planuri de răzbunare. In acea clipă nefericită, mi se părea că dacă i-aș otrăvi pe amândoi, nu i-aș pedepsi îndeajuns. Mai întâi am avut gândul laș de a mă duce la țară după doctor pentru a-i spune totul. Neavând decât doisprezece ani, mintea mea nu căpătase încă recea facultate de a construi niște planuri de răzbunare eroică, zămislite de sentimentele factice ale onoarei. Abia dacă mă inițiam în asemenea lucruri.

Aflându-mă în această stare de spirit, aud la ușa interioară a camerei mele vocea răgușită a mamei Bettinei, care mă roagă să cobor, pentru că fiica ei moare.

Supărat că nu moare de mâna mea, mă ridic, cobor, și o văd în patul tatălui ei, în niște convulsii înspăimântătoare, înconjurată de întreaga familie, îmbrăcată și întorcându-se când pe stânga, când pe dreapta. Se arcuia, se cambra lovind cu pumnii și cu picioarele la nimereală, scăpându-le din mâini, prin mișcări violente, celor care voiau să o țină.

Văzând toate acestea, și având încă în ochi cele întâmplate în timpul nopții, nu mai știam ce să cred. Nu cunoșteam încă nici firea omenească, nici vicleniile ei, și eram uimit văzându-mă doar un rece spectator, și capabil să mă stăpânesc, în fața celor două ființe pe care, cu puțin timp înainte, voisem, pe una să o ucid, și pe cealaltă să o dezonorez. După o oră, Bettina adormi. O moașă și doctorul Olivo sosiră chiar în același moment. Moașa spuse ca era o criză de isterie; iar doctorul, că cele întâmplate nu țineau de starea uterului. Spuse să fie lăsată să se odihnească

și îi prescrise niște băi reci. In sinea mea, râdeam de ei, fără să zic nimic, căci știam că boala acestei fete nu putea să se tragă decât din muncile ei nocturne, sau din teama pe care i-o stârnise probabil întâlnirea mea cu Candiani. M-am hotărât să-mi amân răzbunarea până la venirea doctorului. Nici nu-mi trecea prin minte că boala Bettinei nu era adevărată, căci mi se părea cu neputință ca ea să aibă o asemenea putere de a se preface.

Trecând prin camera Bettinei ca să mă întorc în camera mea, și văzând pe pat niște lucrușoare ale ei, încep să caut prin ele, și dau de un bilet pe care văd niște rânduri scrise de Candiani. Mă duc să citesc biletul în camera mea, uimit de imprudența acestei fete, căci l-ar fi putut găsi mama ei care, neștiind să citească, l-ar fi dat spre citire doctorului, fiul ei. Mi-am spus atunci că își pierduse cu totul capul.

Dar uimirea mea a fost și mai mare când am citit următoarele cuvinte: *De vreme ce tatăl dumitale a plecat, nu mai este nevoie să nu mai tragi zăvorul la ușă, ca de obicei. Când voi termina de mâncat, mă voi duce în camera ta; mă vei găsi acolo.* După o clipă de gândire, mă cuprinse râsul și, pe deplin înșelat fiind, am crezut că m-am vindecat de iubire. Candiani mi se păru vrednic de iertare, iar Bettina vrednică de tot disprețul. Mi-am spus că trebuie să mă felicit pentru lecția de viață pe care o primisem. Găseam chiar că Bettina avusese dreptate să-l prefere pe Candiani, care avea cincisprezece ani, în timp ce eu eram încă un copil. Amintindu-mi totuși de lovitura de picior pe care mi-o dăduse, nu l-am putut ierta cu totul.

La amiază, eram la masă în bucătărie, din cauza frigului, când Bettina avu din nou convulsii. Toată lumea alergă în camera ei, cu excepția mea. Mi-am terminat liniștit masa, apoi m-am dus să-mi fac lecțiile. Când veni cina, am văzut patul Bettinei în bucătărie, lângă patul mamei sale, și am rămas indiferent, și indiferent am

rămas și față de zgomotul din timpul nopții și de zăpăceala care a domnit în casă a doua zi, când au reînceput convulsiile.

Spre seară, se întoarse doctorul, împreună cu tatăl său. Candiani, care se temea de răzbunarea mea, veni să mă întrebe ce intenții am, dar fugi când văzu că vin spre el cu briceagul în mână. Nu m-am mai gândit nicio clipă să-i povestesc doctorului urâta întâmplare: un asemenea plan nu putuse exista în mintea mea decât într-o clipă de mânie. *Irasci celerem tamen ut piacabilis essemx*[26].

A doua zi, mama doctorului veni și ne întrerupse lecția, pentru a-i spune fiului său, după un lung preambul, că ea credea că boala Bettinei este pricinuită de farmecele pe care i le-ar fi făcut o vrăjitoare, pe care ea o cunoștea.

— Poate să fie și așa, dragă mamă, dar nu trebuie să ne înșelăm. Cine-i vrăjitoarea asta?

— E bătrâna noastră slujnică; și acum sunt sigură de asta.

— Cum de ești atât de sigură?

— Am baricadat ușa camerei mele cu două cozi de matură încrucișate, pe care trebuia să le descrucișeze, dacă voia să intre în cameră; dar când le-a văzut, a făcut un pas îndărăt, și a intrat pe ușa cealaltă. Nu poate fi îndoială că dacă n-ar fi ea vrăjitoarea, le-ar fi descrucișat.

— Nu-i chiar atât de sigur, dragă mamă. Vino aici cu femeia asta.

— De ce, o întrebă el, n-ai intrat azi dimineață în cameră pe ușa obișnuită?

— Nu înțeleg ce mă întrebați.

— N-ai văzut pe ușă crucea sfântului Andrei?

— Ce cruce mai e și asta?

— Degeaba te prefaci că nu știi, îi spuse mama. Unde ai dormit joia trecută?

— La nepoata-mea, care a născut.

— Nici pomeneală. Te-ai dus la sabat, fiindcă ești vrăjitoare; și i-ai făcut farmece fetei mele.

La aceste cuvinte, biata femeie îi scuipă în față, iar doctorul alergă ca s-o imobilizeze pe mama lui, care apucase bastonul, vrând s-o bată pe slujnică. Dar trebui să fugă după slujnică, fiindcă aceasta cobora scara în goană, strigând și cerând ajutor vecinilor. O potoli dându-i bani, și își îmbrăcă veșmintele de preot ca să-și exorcizeze sora și să vadă dacă diavolul sălășluiește cu adevărat în ea. Noutatea acestor mistere îmi captă întreaga atenție. Mi se părea că toți cei care mă înconjurau erau sau nebuni, sau imbecili. Nu puteam să-mi închipui, fără, să râd în hohote, că în trupul Bettinei ar sălășlui niște diavoli. Când ne-am apropiat de patul ei, părea că nu mai poate respira, și implorările fratelui ei nu o făcură să respire mai bine. Apăru și medicul Olive, care-l întrebă dacă nu cumva prezența lui e de prisos, dar doctorul îi spuse că nu, dacă are credință în Dumnezeu. Medicul atunci plecă, răspunzându-i că nu avea credință decât în miracolele din Evanghelie. Doctorul intră în camera lui și, când m-am văzut singur cu Bettina, i-am spus la ureche aceste cuvinte: *ai curaj, vindecă-te, fii sigură de discreția mea.* Ea își întoarse capul în cealaltă parte, fără să-mi răspundă, și își petrecu restul zilei fără să mai aibă convulsii. Am crezut că am vindecat-o, dar a doua zi convulsiile i s-au urcat la creier. In delirul ei rostea cuvinte latinești și grecești, și din acel moment nimeni nu s-a mai îndoit de ce fel de boală suferea. Mama ei ieși din cameră și, după o oră, se întoarse împreună cu cel mai faimos exorcist din Padova. Era un călugăr capucin, foarte urât, care se numea Fratele *Prospero da Bovolenta*.

Când îl văzu, Bettina, izbucnind în râs, îl copleși cu injurii cumplite, care le

plăcură tuturor, fiindcă numai diavolul putea fi atât de îndrăzneț încât să poată să i se adreseze astfel unui călugăr capucin; dar acesta, la rându-i, auzind că i se zice ignorant, impostor și urât mirositor, începu să o lovească zdravăn pe Bettina cu crucifixul, care numai mic nu era, spunând că dă în diavol. Nu se opri decât când o văzu pe Bettina gata să-i arunce în cap o oală de noapte, ceea ce tare mi-ar fi plăcut să văd. *Dacă cel care te-a lovit*, îi spuse ea, *prin cuvinte, este diavolul, lovește-l și tu cu cuvintele tale, măgarule; iar dacă eu sunt cea care te-a lovit, învață, mitocanule, să mă respecți; și acum, pleacă de-aici.* L-am văzut atunci pe doctorul Gozzi roșind.

Dar călugărul capucin, înarmat cu tot ce trebuie din cap până-n picioare, după ce citi un exorcism teribil, îl somă pe necuratul să-i spună numele său.

— Mă numesc Bettina.

— Ba nu, căci ăsta-i numele unei fete botezate.

— Crezi deci că un diavol trebuie să aibă un nume de bărbat? Află, călugăr ignorant, că un diavol este un înger care nu are nici un sex. Dar, de vreme ce tu crezi că cel care-ți vorbește prin gura mea este un diavol, promite-mi să-mi spui adevărul și eu îți promit că eu voi ceda în fața exorcismelor tale.

— Da, îți promit să-ți spun adevărul.

— Te crezi mai știutor decât mine.

— Nu; dar mă cred mai puternic, în numele Sfintei Treimi și în virtutea darurilor sfinte cu care sunt învestit.

— Dacă ești mai puternic, împiedică-mă să-ți spun în față adevărul. Ești mândru de barba ta: o piepteni de zece ori pe zi, și n-ai vrea să tai nici măcar jumătate din ea, dacă făcând asta m-ai sili să ies din acest trup. Taie-ți barba și îți jur că voi ieși din el.

— Tată al minciunii, vei suferi chinuri de două ori mai mari.

— Numai să îndrăznești!

Bettina izbucni atunci într-un asemenea hohot de râs, încât nu m-am putut stăpâni nici eu; dar călugărul, văzându-mă, îi spuse doctorului să mă scoată din cameră, pentru că nu credeam. Am plecat, spunându-i că ghicise; dar am apucat totuși să o văd pe Bettina scuipându-l pe mână, când el i-o întinse, poruncindu-i să i-o sărute.

Minunea asta de fată, plină de talent, îl puse cu botul pe labe pe călugăr, lucru ce nu uimi pe nimeni, deoarece toate cuvintele ei îi erau atribuite diavolului. Nu înțelegeam însă în ce scop făcea ea toate astea.

După ce cină cu noi, spunând nenumărate prostii, călugărul capucin se întoarse în cameră, pentru a o binecuvânta pe posedată, care-i aruncă în față un pahar plin cu un lichid negru pe care i-l trimisese farmacistul, iar Candiani, care era lângă călugăr își primi și el porția lui, ceea ce-mi făcu cea mai mare plăcere. Bettina avea dreptate să se folosească de acest prilej, când tot ce făcea și spunea era atribuit diavolului. La plecare, călugărul Prospero îi spuse doctorului că sora lui era cu siguranță posedată de diavol, dar că trebuia să caute un alt exorcist, de vreme ce Dumnezeu nu lui voia să-i acorde harul de a o elibera de cel rău.

După plecarea lui, Bettina petrecu vreo șase ore în chip foarte liniștit, și ne surprinse pe toți când veni să se așeze la masă, ca să cineze. După ce le spuse tatălui, mamei și fratelui său că se simte bine, îmi vorbi despre un bal care urma să aibă loc a doua zi și îmi zise că va veni de dimineață la mine, ca să mă pieptene așa cum se piaptănă fetele. I-am mulțumit, spunându-i că a fost foarte bolnavă și că trebuia să se cruțe. Ea se duse la culcare și noi am rămas la masă, unde nu s-a

vorbit decât despre ea.

Ducându-mă să mă culc, am găsit în boneta mea următorul bilet, la care am răspuns, după ce am văzut că doctorul a adormit. *Sau vii la bal cu mine îmbrăcat ca o fată, sau te voi sili să asiști la un spectacol care te va face să plângi.*

Iată ce i-am răspuns. *Nu voi veni la bal, pentru că sunt foarte hotărât să evit toate ocaziile de a mă trezi singur cu dumneata. Cât privește tristul spectacol cu care mă amenințI, te cred în stare să te ții de cuvânt; dar te rog să-mi cruți inima, căci te iubesc ca și cum mi-ai fi soră. Te-am iertat, dragă Bettina, și vreau să uit totul. Iată un bilet pe care cred că vei fi fericită să-l ai din nou. Îți dai seama ce ai riscat lăsându-l la îndemâna oricui, pe patul tău? Faptul că ți-l restitui trebuie să te convingă că-ți sunt prieten.*

Bettina era probabil deznădăjduită, neștiind între ce mâini căzuse biletul și, astfel, nu puteam să-i dau un semn mai sigur de prietenie decât curmându-i neliniștea; dar generozitatea mea, care o eliberă de o supărare, îi pricinui, fără îndoială, o alta, și mai puternică. Văzu că fapta ei a fost descoperită. Biletul scris de Candiani dovedea că îl primea la ea în fiecare noapte: astfel, toată acea poveste pe care ea o inventase ca să mă inducă în eroare devenea ineficace. Am vrut să-i iau povara asta de pe inimă. M-am dus a doua zi dimineața la patul ei, și i-am dat biletul, precum și răspunsul meu.

Inteligența acestei fete mă cucerise; nu o mai puteam disprețui. Vedeam în ea o ființă sedusă de propriul ei temperament. Îi plăceau bărbații; și nu era de plâns decât din cauza consecințelor. Crezând că văd lucrurile sub adevărata lor înfățișare, mă consolasem, ca un băiat care face apel la rațiune, nu ca un îndrăgostit. Obrazul ei trebuia să roșească, și nu al meu. Îmi rămânea doar curiozitatea să știu dacă se

culcase și cu ceilalți băieți, adică cu cei doi camarazi ai lui Candiani.

Toată ziua, Bettina se prefăcu a fi foarte veselă. Seara se îmbrăcă, spre a merge la bal; dar, dintr-odată, o indispoziție, adevărată sau prefăcută, o sili să se bage în pat. Toată casa se alarmă. Eu unul, știind totul, mă așteptam la noi scene, din ce în ce mai triste. Căpătasem asupra ei o supremație pe care amorul ei propriu nu o putea suporta. Și totuși, în ciuda bunei învățături care mi-a precedat adolescența, am continuat să fiu păcălit de femei până la vârsta de șaizeci de ani. Acum doisprezece ani, fără asistența Geniului meu tutelar, m-aș fi căsătorit la Viena cu o fetișcană zăpăcită, de care mă îndrăgostisem. Acum mă cred la adăpost de toate asemenea nebunii; dar, vai asta mă face nefericit.

A doua zi, toată lumea din casă se întristă pentru că demonul care o poseda pe Bettina pusese stăpânire pe mintea ei. Doctorul, fratele ei și profesorul meu, îmi spuse că atunci când o lua razna rostea blasfemii de neînchipuit și că era posedată, căci nimic nu arăta că l-ar fi maltratat în asemenea măsură pe părintele Prospero, în stare de nebunie. Se hotărî să o încredințeze părintelui Mancia. Acesta era un faimos exorcist iacobin[27], adică dominican, care avea reputația că niciodată nu dăduse greș cu vreuna dintre fetele posedate.

Era într-o duminică. Bettina mâncase bine și fusese ca nebună toată ziua. Spre miezul nopții, tatăl ei ajunse acasă cântând pe versuri de Tasso, beat de nu se mai putea ține pe picioare. Se duse la patul fiicei sale și, după ce o îmbrățișă drăgăstos, îi spuse că nu era nebună. Ea îi răspunse că nici el nu era beat.

— Ești posedată de diavol, scumpa mea fiică.

— Da, tată; și dumneata ești singurul care mă poți vindeca.

— Dacă-i așa, sunt gata!

Ii vorbește atunci ca un teolog; cugetă despre puterea credinței și despre puterea binecuvântării părintești; își aruncă mantia de pe el; ia un crucifix cu o mână, pune cealaltă mână pe capul fiicei sale, și începe să-i vorbească diavolului într-un mod atât de nostim încât însăși soția lui, mereu tembelă, tristă și acră, începe să râdă din răsputeri. Singurii care nu râdeau erau cei doi actori, și tocmai din pricina asta scena era comică. O admiram pe Bettina care, de obicei foarte pusă pe râs, avea puterea să rămână foarte serioasă. Râdea și doctorul Gozzi, dar cu dorința ca farsa să ia sfârșit, căci i se părea că spusele tatălui său erau tot atâtea profanări aduse exorcismelor. In cele din urmă, exorcistul se duse la culcare, spunând că e sigur că demonul îi va lăsa fata să doarmă liniștită toată noaptea.

A doua zi, tocmai când ne ridicam de la masă, apare părintele Mancia. Doctorul, urmat de întreaga familie, îl duse la patul surorii sale. In timp ce-l priveam și-l cercetam cu mare atenție pe acest călugăr, parcă nu mai eram eu însumi. Iată-i portretul.

Era înalt de statură, cu o înfățișare maiestuoasă, avea cam treizeci de ani, părul blond, ochii albaștri. Trăsăturile chipului său erau cele ale lui Apollo de Belvedere, cu singura diferență că nu erau nici triumfătoare, nici pretențioase. Palid, având tenul de un alb strălucitor, gura lui părea de un roșu cu atât mai aprins, iar dinții semănau cu niște mărgăritare. Nu era nici slab, nici gras, iar tristețea chipului său îl făcea și mai blând. Mergea încet, cu un aer timid, ceea ce te făcea să presupui că e de o mare modestie.

Când am intrat în camera ei, Bettina era, sau se prefăcea că este, adormită. Părintele Mancia apucă un sfeștoc și începu să o stropească cu apă sfințită: ea deschise ochii, se uită la călugăr, și îi închise pe dată: apoi îi redeschise, îl privi mai

bine, se așează pe spate, lăsă să-i cadă brațele și, cu capul grațios aplecat într-o parte, începu să doarmă în chipul cel mai liniștit. Exorcistul, în picioare, scoase din buzunar cartea de rugăciuni, o etolă pe care și-o atârnă după gât, și o cutie cu sfinte moaște pe care o așeză pe pieptul celei adormite. Apoi, cu o înfățișare de sfânt, ne rugă să ne așezăm cu toții în genunchii, ca să ne rugăm lui Dumnezeu să-l facă să afle dacă pacienta era posedată de diavol sau atinsă de boală. Ne lăsă să stăm așa vreo jumătate de oră, citind întruna cu voce scăzută. Bettina rămânea nemișcată.

Obosit, cred, de a juca acest rol, îl luă pe doctor la o parte, să stea amândoi de vorbă. Intrară în cameră, de unde ieșiră cam după un sfert de oră, când o auziră pe nebună râzând în hohote. Dar, de îndată ce reapărură, Bettina se întoarse cu spatele la ei. Părintele Mancia surâse, cufundă de câteva ori sfeștocul în agheasmatar, ne stropi, din plin, cu apă sfințită pe toți, și plecă.

Doctorul ne spuse că se va întoarce a doua zi, și că făgăduise că o va scăpa de diavol în trei ore, dacă era posedată; dar că nu promitea că va face ceva, dacă era nebună. Mama spuse că este sigură că o va izbăvi și îi mulțumi lui Dumnezeu că i-a acordat privilegiul să vadă un sfânt înainte de a muri. Nimic nu putea fi mai drăgălaș decât spusele fără șir ale Bettinei, de a doua zi. Ea rosti vorbe dintre cele mai extravagante, pe care doar un poet le-ar fi putut inventa, și continuă să le rostească și după venirea încântătorului exorcist care, după ce s-a bucurat de ele cam un sfert de oră, se pregăti cu toate cele necesare și ne rugă să ieșim. I se dădu ascultare. Ușa rămas deschisă, dar asta nu avea nicio importanță. Căci cine ar fi îndrăznit să intre? Timp de trei ore, nu se auzi nimic. In cameră domnea cea mai posomorâtă tăcere. La ora douăsprezece ne chemă, și noi intrarăm. Bettina era

tristă, și foarte liniștită, în timp ce călugărul se pregătea de plecare. Plecă, spunând că speră în izbăvirea fetei și rugându-l pe doctor să-i dea vești. Bettina luă masa de prânz în pat, cină la masă, fu cuminte a doua zi, dar ceea ce se petrecu mai departe mă convinse că nu era nici nebună, nici posedată.

Eram cu două zile înainte de sărbătoarea Sfintei Fecioare. Doctorul se obișnuise să ne aducă să ne împărtășim la parohie; dar pentru mărturisire ne ducea la Sfântul Augustin, biserică în care slujeau iacobinii din Padova. Ne spuse, la masă, să ne pregătim. Mama spusei: „*Ar trebui să vă duceți cu toții să vă mărturisiți la părintele Mancia, ca să căpătați iertarea din partea unui om sfânt ca el. Vreau să mă duc și eu tot la el*". Candiani și cei doi camarazi ai lui consimțiră să meargă; eu n-am spus nimic. Acest plan nu mi-a plăcut deloc; dar n-am arătat, hotărât să nu-l pun în aplicare. Credeam în secretul confesiunii și nu eram capabil să fac o mărturisire mincinoasă; dar știind că puteam să-mi aleg preotul la care să mă confesez, n-aș fi făcut cu siguranță prostia de a merge să-i spun părintelui Mancia ceea ce mi se întâmplase cu o fată, al cărei nume l-ar fi ghicit pe dată: Bettina. Eram sigur că va afla totul de la Candiani, și asta mă supăra foarte tare.

A doua zi, devreme, ea veni la patul meu cu un pachețel, și îmi strecură scrisoarea următoare:

„Poți să-mi urăști viața; dar respectă-mi onoarea, și puțina pace la care aspir. Niciunul dintre voi nu trebuie să meargă mâine să se mărturisească părintelui Mancia. Ești singurul care poți împiedica punerea în aplicare a acestui plan, căci sunt sigură că vei ști cum să procedezi. Voi vedea astfel dacă îmi ești cu adevărat prieten".

Nici nu vă puteți închipui ce milă mi-a fost de această biată fată, după ce i-am

citit biletul. I-am răspuns totuși în felul următor: „Înțeleg că, în ciuda tuturor legilor inviolabile ale confesiunii, propunerea mamei dumitale te poate neliniști; dar nu înțeleg cum, pentru a împiedica punerea în aplicare a acestui plan poți să te bizui mai mult pe mine decât pe Candiani, care s-a declarat a fi de acord cu el. Tot ce-ți pot promite este că eu nu voi merge la părintele Mancia; dar nu am nicio putere asupra amantului dumitale. Dumneata ești cea care trebuie să-i vorbești".

Iată ce mi-a răspuns Bettina: „N-am mai vorbit cu Candiani din noaptea fatală care m-a făcut atât de nenorocită; și nu-i voi mai vorbi chiar dacă, vorbindu-i, aș putea redeveni fericită. Numai dumitale vreau să-ți datorez fericirea și onoarea".

Fata asta mă uimea mai mult decât toate minunatele fete din romanele pe care le citisem. Mi se părea că mă joacă pe degete cu o nerușinare fără de margini. Vedeam că vrea să mă vadă iar la picioarele ei; și, deși puțin îmi păsa de toate astea, m-am hotărât să fac fapta generoasă de care nu mă credea capabil decât pe mine. Se simțea sigură pe poziții, sigură că va reuși; dar în ce școală învățase să cunoască atât de bine sufletul omenesc? Desigur, citind romane. S-ar putea ca lectura unora dintre ele să le ducă la pierzanie pe multe fete; dar este sigur că *lectura romanelor bune le învață cum să se poarte frumos și dezvoltă în ele anumite virtuți sociale*.

Hotărât fiind deci să am față de această fată toată bunăvoința de care mă credea capabil, i-am spus doctorului, chiar când ne duceam la culcare, că mă silea conștiința să-l rog să mă dispenseze a mă duce să mă confesez părintelui Mancia, și că doream să nu fiu diferit, în această privință, de camarazii mei. El îmi răspunse că-mi înțelege motivele și că ne va duce pe toți la biserica Sfântul Anton. I-am sărutat mâna. Așa s-a și făcut, și am văzut-o pe Bettina la amiază, venind la masă cu

chipul strălucind de mulțumire.

O degerătură deschisă obligându-mă să stau la pat, și doctorul fiind dus la biserică împreună cu toți camarazii mei, Bettina, rămasă singură acasă, veni și se așeză pe patul meu. Mă așteptam la asta. Am văzut că vine momentul marii explicații care, în fond, nu-mi displăcea.

Ea mă întrebă mai întâi dacă mă supăra dacă profita de acel prilej ca să-mi vorbească. Nu, i-am răspuns eu, căci îmi dai și mie prilejul să-ți spun că sentimentele pe care le am față de dumneata nefiind decât de prieteni, poți fi sigură că, în viitor, nu se va mai întâmpla niciodată să-ți pricinuiesc necazuri. Vei face, așadar, tot ce vei vrea. Altceva ar fi dacă aș fi îndrăgostit de dumneata; dar nu mai sunt. Ai omorât în germene o frumoasă pasiune. De îndată ce m-am retras în camera mea, după ce fusesem lovit cu piciorul de Candiani, te-am urât, apoi te-am disprețuit, apoi mi-ai devenit indiferentă și, în cele din urmă, a dispărut și starea mea de indiferență, când mi-am dat seama ce minte ai. Am devenit prietenul dumitale, îți iert slăbiciunile, căci, obișnuindu-mă să te accept așa cum ești, am căpătat față de dumneata, față de mintea dumitale, o prețuire greu de întâlnit. M-ai păcălit, dar asta nu mai are nicio importanță, mintea ta există, e surprinzătoare, divină, o admir, o iubesc, și mi se pare că omagiul pe care i-l datorez este cel de a nutri față de cea care o posedă prietenia cea mai pură. Plătește-mă cu aceeași monedă. Spune-mi adevărul fără ocolișuri, fii sinceră cu mine. Termină cu toate aceste mici prostii, căci ai câștigat în ochii mei tot ce puteai câștiga. Refuz fie și numai gândul iubirii, căci nu pot iubi decât dacă sunt sigur că nu sunt iubit decât eu de către cea pe care o iubesc. Poți să atribui acest prostesc sentiment faptului că nu sunt decât un copil; dar așa stau lucrurile și nu le pot schimba. Mi-ai scris că nu-i mai

vorbești lui Candiani, și dacă eu sunt cauza acestei rupturi, crede-mă că sunt supărat. Onoarea dumitale cere ca să încerci să te împaci cu el; și, pe viitor, eu trebuie să mă feresc să-i fac până și cea mai mică neplăcere. Gândește-te că dacă l-ai făcut să se îndrăgostească de dumneata seducându-l în același fel în care m-ai sedus pe mine, ești de două ori vinovată, căci, dacă te iubește, e cu putință să fie nefericit.

Tot ce mi-ai spus, îmi răspunse Bettina, se întemeiază pe o falsă judecată. Nu-l iubesc pe Candiani și nu l-am iubit niciodată. L-am urât și-l urăsc, dimpotrivă, pentru că a meritat ura mea, și te voi convinge de asta, deși totul pare să fie în defavoarea mea. Cât privește, seducția, te rog să mă cruți de acest reproș urât. Gândește-te mai bine că dacă nu m-ai fi sedus dumneata dinainte, eu n-aș fi făcut niciodată acel lucru de care m-am căit mult, din motive pe care nu le știi și pe care ți le voi spune. Greșeala pe care am săvârșit-o nu-i mare decât pentru că nu am prevăzut răul pe care putea să mi-l facă un ingrat ca dumneata.

Bettina plângea. Ceea ce-mi spusese părea adevărat și era măgulitor; dar eu văzusem prea multe. Și, pe deasupra, lucrurile de care văzusem că mintea ei e capabilă mă făceau să fiu sigur că voia să mi se impună și că demersul ei izvora doar dintr-un amor propriu care nu o lăsa să îndure în liniște o victorie a mea care o umilea prea mult. Rămânând însă de nezdruncinat în hotărârea mea, că o credeam în privința a tot ceea ce-mi spusese despre ce simțea înainte de joaca prin care mă făcuse să mă îndrăgostesc de ea, și de aceea i-am făgăduit că o voi cruța pe viitor de tot ceea ce ar fi îndreptățit-o la titlul de femeie care-i seduce pe bărbați. Dar trebuie să recunoști, i-am spus, că focul pasiunii dumitale s-a stins repede, și doar la o ușoară adiere. Virtutea dumitale, care nu și-a încălcat îndatoririle decât o

singură oră, și care și-a recâștigat pe dată stăpânirea asupra simțurilor dumitale, merita oarecare laudă. Dumneata, care mă adorai, ai devenit într-o clipă nesimțitoare la toată suferința mea, pe care ți-o făceam cunoscută. Rămâne să mai știu cum de-ți puteai ține la asemenea preț virtutea, în timp ce Candiani o făcea să naufragieze în fiecare noapte în brațele sale.

Iată, îmi spuse ea atunci (privindu-mă cu expresia pe care o ai când ești sigur de victorie), ce voiam să aud. Iată ce nu puteam să te fac să știi, și ceea ce n-am putut niciodată să-ți spun, pentru că ai refuzat să vii la întâlnirea pe care nu ți-o ceream decât în scopul de a-ți aduce la cunoștință adevărul.

Candiani, continuă ea, mi-a făcut o declarație de dragoste după opt zile de la venirea lui în școală. Mi-a cerut consimțământul ca propriul lui tată să mă ceară în căsătorie de îndată ce el, fiul lui, își va fi terminat studiile. I-am răspuns că nu-l cunoșteam încă bine și că, în condițiile astea nu-i puteam răspunde nimic; și l-am rugat să nu-mi mai vorbească despre asta. S-a prefăcut că acceptă spusele mele; dar, nu peste multă vreme, mi-am dat seama că nu-i așa, când m-a rugat să mă duc să-l pieptăn din când în când. Când i-am răspuns că n-am timp, mi-a spus că dumneata erai mai fericit decât el. Am râs de reproșul ăsta și de bănuielile lui, căci toată casa știa că te aveam în grijă.

La cincisprezece zile după ce i-am refuzat plăcerea de a merge la el să-l pieptăn, mi s-a întâmplat să petrec cu dumneata ora de joacă pe care o știi, și care, cum era și de așteptat, ți-a aprins în suflet un foc ce ți-a stârnit gânduri pe care nu le aveai înainte. Eu una eram foarte mulțumită, pentru că te iubeam și, lăsându-mă în voia unor dorințe firești pentru o patimă ca a mea, nicio remușcare nu putea să mă tulbure. Eram nerăbdătoare să mă văd cu dumneata a doua zi; dar în aceeași zi,

după masa de seară, suferințele mele au și început. Candiani îmi strecură în mână acest bilet și această scrisoare, pe care mai târziu le-am ascuns într-o gaură dintr-un zid, cu intenția de a ți le arăta la timpul și în locul potrivit.

Bettina îmi dădu atunci scrisoarea și biletul. Iată biletul. „Sau mă primești chiar în această noapte în camera ta, lăsând întredeschisă ușa care dă în curte, sau va trebui să-i dai socoteală mâine dimineață doctorului, căruia îi voi înmâna scrisoarea după care ai alăturat o copie".

Scrisoarea conținea o povestire făcută de un turnător infam și turbat de furie, care putea să aibă urmări foarte neplăcute. Candiani îi spunea doctorului că sora sa își petrecea diminețile cu mine, cu care întreținea relații cu totul condamnabile, în timp ce el mergea la biserică să țină slujba, și promitea să-i dea detalii despre cele ce se petreceau, încât nu se va putea îndoi de ceea ce-i spune.

După ce m-am gândit la toate astea, continuă Bettina, m-am hotărât să-l ascult pe acel monstru. Am lăsat ușa întredeschisă și l-am așteptat, nu înainte de a-mi fi pus în buzunar un stilet al tatălui meu. L-am așteptat la ușă, ca să-mi vorbească acolo, camera mea nefiind despărțită de cea în care se culcă fratele meu decât printr-un perete subțire. Până și cel mai mic zgomot l-ar fi putut trezi.

La prima mea întrebare despre calomnia pe care o conținea scrisoarea pe care mă amenința că o va da fratelui meu, îmi răspunse că nu era o calomnie, căci văzuse el însuși tot ceea ce făcusem, într-o dimineață, printr-o gaură pe care o făcuse în pardoseala podului, în dreptul patului dumitale, și prin care se uita de îndată ce veneam la dumneata. In concluzie, îmi spuse că le va dezvălui totul, și fratelui meu și mamei mele, dacă mă încăpățânam să nu fac și cu el ceea ce era sigur că văzuse că fac cu dumneata. După ce, cuprinsă de o îndreptățită mânie, am

rostit împotriva lui cele mai cumplite ocări, și după ce l-am făcut în toate felurile, laș, spion și calomniator, căci nu putuse vedea decât niște jocuri copilărești, am jurat că nădăjduia în van că, amenințându-mă, va avea parte de asemenea mângâieri. Începu atunci să-și ceară iertare, spunându-mi că de vină pentru demersul lui era modul meu riguros de a fi, demers la care nu ar fi recurs niciodată, dacă nu i-aș fi inspirat o mare pasiune, care îl făcea nefericit. Fu de acord că scrisoarea lui era poate o calomnie, și că acționase ca un trădător, și mă asigură că nu se va folosi niciodată de forță pentru a obține niște favoruri pe care nu le voia decât ca urmare a iubirii mele pentru el. M-am crezut obligată să-i spun că s-ar putea să-l iubesc cândva, și să-i promit că nu voi mai veni la patul tău când doctorul nu va fi de față; și astfel l-am trimis în camera lui mulțumit, și fără să îndrăznească să-mi ceară fie și un singur sărut, după ce i-am făgăduit că vom putea să ne vorbim și altă dată, în același loc.

M-am dus să mă culc, deznădăjduită la gândul că nu voi putea nici să te mai văd când fratele meu nu va fi acasă, nici să-ți spun de ce, date fiind consecințele. Trecură astfel trei săptămâni, timp în care am suferit cumplit, căci dumneata nu înțelegeai de ce nu mai vin, iar eu mă vedeam mereu în imposibilitatea de a o face. Mă temeam chiar de clipa când voi fi singură cu dumneata, căci eram sigură că nu mă voi putea abține și îți voi dezvălui motivul pentru care mi-am schimbat obiceiul. Adaugă la toate astea și faptul că mă vedeam silită măcar o dată pe săptămână să mă duc la poarta ce da spre curte pentru a sta de vorbă cu ticălosul de Candiani, și a-i potoli nerăbdarea prin cuvinte.

In cele din urmă, m-am hotărât să pun capăt martiriului meu, când m-am văzut amenințată și de dumneata. Ți-am propus să mergi la bal, îmbrăcat ca o fată;

urma să-ți dezvălui toată întâmplarea și să te las pe tine să mă scoți cu bine din ea. Această poveste cu balul nu putea decât să-i displacă lui Candiani, dar hotărârea mea era luată. Știți ce a survenit însă. Plecarea fratelui meu împreună cu tata v-a inspirat amândurora același gând. Eu ți-am promis că voi veni în camera dumitale înainte de a primi biletul lui Candiani, care nu-mi cerea să mă întâlnesc cu el, dar care mă anunța că mă aștepta în camera mea. N-am avut timp să-i spun nici lui că aveam motive serioase să-i interzic să vină acolo, nici dumitale că nu voi veni în camera dumitale decât după miezul nopții, cum am crezut că voi face, căci, după o oră de flecăreală, eram sigură că-l voi putea expedia pe nefericitul ăla în camera lui; dar lucrul pe care-l pusese el la cale, și pe care se crezu obligat să mi-l comunice, cerea mult mai mult timp. Mi-a fost cu neputință să-l fac să plece. A trebuit să-l ascult și să-i îndur prezența toată noaptea. Văicărelile sale exagerate în legătură cu nefericirea sa nu mai aveau sfârșit. Se plângea că nu vreau să consimt să fac ceva ce aș fi făcut, dacă l-aș fi iubit. Îmi propunea să fug împreună cu el, în Săptămâna Patimilor, la Ferrara, unde avea un unchi, care ne-ar fi primit la el, și l-ar fi convins ușor pe tatăl lui, ca să fim apoi fericiți toată viața. Obiecțiile mele, răspunsurile lui, detaliile, explicațiile prin care încerca să aplaneze toate dificultățile, au durat toată noaptea. Inima mea sângera gândindu-se la dumneata; dar n-am să-mi reproșez nimic; și nu s-a întâmplat nimic care să mă facă nedemnă de respectul dumitale. Ai putea să mi-l refuzi numai dacă vei crede că tot ce ți-am povesti e doar o născocire; dar în acest caz te vei înșela și vei fi nedrept. Dacă aș fi putut să mă hotărăsc la sacrificii care nu sunt datorate decât iubirii, aș fi putut să-l fac să iasă pe acest trădător din camera mea la o oră după ce intrase aici; dar aș fi preferat să mor, decât să recurg la acel mijloc îngrozitor. Cum să ghicesc că erai afară, luptându-te

cu vântul și cu zăpada? Amândoi eram vrednici de plâns; dar eu, mai mult decât dumneata. Toate astea erau scrise în Ceruri, ca să-mi pierd sănătatea și judecata, pe care nu o mai stăpânesc decât din când în când, fără să mai fiu vreodată sigură că nu voi cădea din nou pradă convulsiilor. Se spune că mi s-au făcut farmece și că diavolii au pus stăpânire pe mine. Nu știu ce să cred din toate astea; dar dacă-i adevărat, sunt cea mai nefericită dintre fete.

Când ajunse aici, tăcu, dând frâu liber lacrimilor și gemetelor. Povestea pe care mi-o spusese era posibilă, dar nu era vrednică de crezare.

Forse era vero, ma non, però credibil

A chi del senso suo fosse signore[23].

Și eu îmi păstrasem bunul-simț. Emoția mea era însă pricinuită de plânsul ei, care nu lăsa loc îndoielii. Il puneam pe seama puterii amorului propriu. Pentru a ceda, aveam nevoie să fiu convins; și, pentru a fi convins, nu ai nevoie de aparența adevărului, ci de evidența lui. Nu puteam să cred aici în purtarea moderată a lui Candiani, nici în răbdarea Bettinei, nici în faptul că pentru o singură convorbire fusese nevoie de șapte ore. Și totuși, simțeam un fel de plăcere să iau de bune toate minciunile pe care mi le spusese.

După ce își șterse lacrimile, se uită țintă, cu frumoșii ei ochi, în ochii mei, crezând că va deslușI în ei semnele limpezi ale victoriei ei; dar am uimit-o, amintindu- de ceva de care uitase când construise mult prea frumoasa poveste. *Retorica nu se folosește de secretele naturii decât ca pictorii care vor să o imite. Căci tot ce fac mai frumos decât ea e fals.*

Mintea isteață a acestei fete, care nu se rafinase prin studiu, pretindea că avea avantajul de a fi pură și lipsită de orice artificiu; știa asta și se slujea de această

cunoaștere pentru a trage foloase din ea, dar această minte mă făcuse să am o prea mare prețuire pentru istețimea ei.

„Draga mea Bettina, i-am spus, povestea ta m-a înduioșat; dar cum vrei să cred că au fost adevărate acele convulsii, acele manifestări de nebunie și toate acele simptome de ființă posedată de diavol pe care le-ai arătat prea bine, potrivindu-le prea bine cu exorcismele, deși spui, cu multă înțelepciune, că în privința asta ai îndoieli?"

La aceste cuvinte ale mele ea rămase mută câteva minute, privindu-mă țintă; apoi, aplecându-și privirea, începu să plângă, spunând doar din când în când, *biată fată nefericită!* In cele din urmă această situație devenind stingheritoare, am întrebat- ce pot face pentru ea. Mi-a răspuns cu tristețe că, dacă inima mea nu-mi spunea nimic, ea nu știa ce poate cere de la mine. Credeam, îmi spuse ea, că-ți voi recâștiga iubirea pe care am pierdut-o. Văd că nu te mai interesez. Continui să mă tratezi cu asprime și să presupui că nefericirea-mi adevărată e doar o născocire, o nefericire a cărei pricină ești și pe care acum o sporești. Te vei căi de asta mai târziu, și nu vei fi fericit.

Voia să plece; dar, crezând-o în stare de orice, mi s-a făcut frică. Am chemat-o ca să-i spun că singurul mijloc prin care îmi va putea recâștiga dragostea era acela de a nu avea timp de o lună convulsii, timp în care să nu mai fie nevoie să-l chemăm pe frumosul părinte Mancia. Toate astea, îmi răspunse ea, nu depind de mine, dar ce vrei să spui prin epitetul de frumos pe care-l atribui acestui iacobin? Nu cumva presupui?...

— Nicidecum, nicidecum, nu presupun nimic, căci ar trebui să fiu gelos ca să presupun ceva; dar îți voi spune că faptul că diavolii din dumneata îl preferă pe

acest călugăr oribilului capucin poate duce la comentarii care nu-ți fac cinste. De altfel, n-ai decât să faci cum crezi.

Ea plecă, și, după un sfert de oră, toată lumea se întoarse acasă. După cină, slujnica îmi spuse, fără ca eu să o întreb, că Bettina se culcase, pradă unor puternice frisoane, după ce rugase să i se ducă patul în bucătărie, lângă cel al mamei sale. Această febră putea fi adevărată, dar eu mă îndoiam că ar fi așa. Eram sigur că ea nu s-ar fi hotărât niciodată să se însănătoșească, fiindcă, astfel, mi-ar fi oferit un argument prea puternic spre a o crede mincinoasă și în privința pretinsei inocențe a întâlnirilor ei cu Candiani. Vedeam ceva fals și în faptul că ceruse să i se ducă patul în bucătărie.

A doua zi, medicul Olivo constată că are o febră foarte mare, și îi spuse doctorului, fratele ei, că, din pricina ei, va delira[29], dar că delirul ei va avea deci drept cauză febra, și nu faptul că ar fi posedată de diavoli. Bettina deliră într-adevăr toată ziua. Dar doctorul, preluând părerea medicului, nu urmă sfatul insistent al maicăsii, și nu trimise după jacobin. Febra fu încă și mai mare a treia zi, și petele roșii care apărură pe piele lăsară să se vadă că e vorba de variolă, care deveni foarte vizibilă în ziua a patra. Candiani a fost trimis să locuiască în altă parte, și apoi ceilalți doi camarazi, care nu avuseseră niciodată până atunci variolă. Eu, care avusesem, nemaifiind în situația de a mă teme că mă voi molipsi, am rămas singur. Biata Bettina a fost atât de chinuită de această boală cumplită, încât în ziua a șasea nu i se mai vedea pielea nicăieri, nici pe față, nici pe trup. Ochii i se închiseră, a trebuit să i se taie părul, și ne-am temut că va muri când am văzut că i se umflase și gura, și gâtlejul, și că nu i se mai puteau introduce în esofag decât câteva picături de miere. Nu puteai surprinde în ea altă mișcare decât faptul că respira. Mama ei o veghea zi

și noapte lângă pat, și toți au găsit că fac o faptă minunată când mi-am adus masa la care învățam, cu tot cu cărți și caiete, lângă patul ei. Fata asta se transformase în ceva îngrozitor; capul i se mărise cu o treime; nu i se mai vedea nasul și medicul se temea să nu-și piardă văzul, chiar dacă va scăpa cu viață. Cel mai mult mă supăra transpirația ei, care duhnea îngrozitor, dar mi-am propus întruna să o îndur totuși, fără să crâcnesc.

In ziua a noua, preotul veni să o împărtășească și să-i dea sfântul mir, apoi spuse că o lasă în mâinile lui Dumnezeu. Scena era nespus de tristă, dar dialogul dintre mama Bettinei și fratele ei mă făcea să râd. Mama voia să știe dacă diavolul care-i poseda fiica putea să o îndemne să facă niște gesturi nebunești, și ce se va întâmpla cu diavolul acela dacă fiica ei va muri, căci nu-l credea atât de prost încât să rămână într-un trup atât de dezgustător. Și îl mai întreba și dacă poate pune stăpânire pe sufletul bietei fete. Bietul doctor teolog, și ubiquist, răspundea tuturor acestor întrebări spunând niște lucruri lipsite de cel mai mic bun-simț și care încurcau și mai mult judecata bietei femei.

In ziua a zecea și în ziua a unsprezecea, ne temeam clipă de clipă că o vom pierde. Toate bubele de pe pielea ei se înnegriseră și supurau, răspândind în aer o duhoare de nesuportat: nimeni nu putea rezista, în afară de mine, pe care starea acestei biete ființe mă îndurera. In starea aceasta îngrozitoare fiind, ea mi-a inspirat toată dragostea pe care i-am arătat-o după ce s-a vindecat.

In ziua a treisprezecea, când n-a mai avut febră, începu să se agite puternic, fiindcă o mânca toată pielea în asemenea chip încât nimic nu i-ar fi putut potoli mâncărimea mai bine decât aceste cuvinte teribile, pe care i le spuneam clipă de clipă: *amintește-ți, Bettina, că te vei vindeca; dar dacă te scarpini, vei rămâne atât de*

urâtă încât nimeni nu te va mai iubi. Nimeni din lume nu poate găsi un leac mai eficace împotriva mâncărimii decât acela de a opri să se scarpine o fată care știe că a fost frumoasă și care se vede amenințată să devină urâtă dacă nu-și stăpânește dorința nebună de a se scărpina.

In cele din urmă, ea își deschise frumoșii ochi, fu pusă într-alt pat și dusă în camera ei. Un abces la gât o ținu la pat până la Paște. Ea mă contamină cu vreo opt–zece bube, dintre care trei mi-au lăsat niște semne de nește̦rs pe chip: Bettina văzu atunci, datorită lor, că numai eu îi meritam dragostea. Pielea ei rămase acoperită de pete roșii, care nu dispărură decât după un an. Ea m-a iubit apoi cu adevărat, iar eu am iubit-o fără să posed vreodată floarea pe care destinul, ajutat de prejudecată, o rezervase Cununiei. Dar ce Cununie jalnică! După doi ani, ea deveni soția unui cizmar, pe numele lui Pigozz, un ticălos și jumătate care o nenoroci și-i mâncă averea. Doctorul, fratele ei, trebui să-i poarte de grijă. Cincisprezece ani mai târziu, o luă cu el la Val san Giorgio[10], loc pentru care fusese ales arhiepiscop. Când m-am dus să o văd, acum optsprezece ani, am găsit-o pe Bettina bătrână, bolnavă, și pe moarte. A murit sub ochii mei, în anul 1776, la douăzeci și patru de ore după venirea mea la căpătâiul ei.

(Vol. I., cap. II–III, pp.12–55)

---

[17] *Schiavoni* sunt numiți, la Veneția, locuitorii din Istria și din Dalmația.

[18] *Lestrygonii* sunt, în *Odiseea* (X), niște uriași antropofagi.

[19] *Burchiello* este o mică ambarcațiune cu care se circula pe canalul Brenta.

[20] Învățați-ne, grămătici, de ce cunnus este de genul masculin, în timp ce mentula

este de genul feminin. (Versurile acestea reprezintă începutul unei epigrame scrise de un poet neo-latin din secolul al XVI-lea, olandezul Jean Everaerts).

[21] Pentru că totdeauna sclavul are numele stăpânului său.

[22] Eruditul olandez Johannes Meursius (1613–1654), trecea atunci, în mod eronat, drept autorul *Dialogurilor cu Luisa Sigea*, de Nicolas Chorier, un clasic al literaturii erotice.

[23] Nimeni nu poate da ceea ce nu are.

[24] *Zendado*, o țesătură de mătase.

[25] *Feltrini*: cei originari din Feltre (provincia Venezia).

[26] Mă mâniam repede, dar tot repede mă potoleam. (Horațiu, *Epist.*, I, 20, 25).

[27] *Iacobini*: vechiul nume dat de francezi călugărilor dominicani, a căror primă mănăstire fusese întemeiată la Paris, în secolul al XIII-lea, în strada Saint-Jacques.

[28] Poate era adevărat, dar nu-i părea vrednic de crezare cuiva care-și păstrase bunul simț. (Ariosto, *Orlando furioso*, I, strofa 6).

[29] În franceză *vaniloques*, din termenul italian *vaniloquio*, care înseamnă „delir".

[30] Val san Giorgio este o comună din provincia Venezia, situată lângă localitatea Este.

Bellino–Tereza

1744

...Cuvântul actriță mă interesează, căci eu însumi fac parte din această tagmă[31]. Văd la o masă o femeie în vârstă care cina împreună cu două fete și doi băieți frumoși. Zadarnic o caut pe actriță: nu o găsesc. D. Sancio mi-o prezintă ca fiind unul dintre acești băieți, frumos cum nu se mai poate și neavând mai mult de șaisprezece sau șaptesprezece ani. Îmi spun mai întâi că era acel castrato care jucase rolul actriței principale, pe scena teatrului din Ancona, care asculta de aceleași legi ca și teatrele din Roma. Mama mi-l prezintă pe celălalt fiu al său, frumos și el, dar nu castrato, care se numea Petroniu și care o reprezentase pe prim-balerina, și pe cele două fiice ale sale; cea mai mare, care se numea Cecilia, studia muzica, și avea doisprezece ani; cealaltă, care avea unsprezece ani, era dansatoare și se numea Marina; amândouă erau frumoase. Această familie era din Bologna și trăia din talentele ei artistice. Un mod de a fi plăcut și veselia țineau loc de bogăție.

Ridicându-se de la masă, Bellino, căci acesta era numele acelui *castrato* care jucase rolul actriței principale, la insistențele lui B. Sancio, se așează la clavecin și ne cântă, acompaniindu-se singur, cu o voce de înger, și cu o grație încântătoare. Spaniolul, care îl asculta ținându-și ochii închiși, mi se păru a fi în extaz. Eu, în schimb, îmi țineam ochii bine deschiși și îi admiram pe cei ai lui Bellino, care, negri precum cărbunele, aruncau niște sclipiri care îmi ardeau sufletul. Această făptură avea mai multe trăsături moștenite de la D. Lucrezia, și manierele marchizei C. Chipul lui mi se părea feminin. Prin haina de bărbat i se putea ghici pieptul bombat, ceea ce m-a făcut ca, în ciuda felului în care-mi fusese prezentat, să rămân cu ideea că era o fată. Având o asemenea certitudine, n-am rezistat dorinței pe care mi-a inspirat-o.

După ce am petrecut douăsprezece ore în chipul cel mai plăcut, D. Sancio,

întovărășindu-mă în camera sa, îmi spuse că urma să plece a doua zi în zori la Sinigalia, împreună cu abatele de Vilmarcati, și că se va întoarce în ziua următoare, la cină. Urându-i o călătorie plăcută, i-am spus că-l voi întâlni pe drum, de vreme ce și eu voiam să mă duc să-mi iau cina în aceeași zi la Sinigalia. Nu urma să mă opresc la Ancona decât o singură zi, pentru a-i prezenta bancherului polița și a lua una pentru Bologna.

M-am culcat sub impresia puternică pe care mi-o făcuse Bellino, supărat că plecam fără să-i arăt admirația mea și că nu mă lăsasem înșelat de deghizamentul lui. Dar, a doua zi de dimineață, de îndată ce-am deschis ușa, îl văd în fața mea, oferindu-mi-l pe fratele lui ca să mă servească în locul lacheului. Consimt, iată-l că vine, și îl trimit să aducă niște cafea pentru toată familia. Il invit pe Bellino să stea pe pat, cu gândul de a-l trata ca pe o fată; dar cele două surori ale lui aleargă spre mine, întrerupându-mă din ceea ce voiam să fac. Nu puteam să fiu decât foarte mulțumit de atrăgătorul tablou pe care-l aveam înaintea ochilor: veselie, frumusețe fără fard de trei feluri diferite, blândă familiaritate, spirit teatral, conversație plăcută, mici grimase din Bologna pe care nu le cunoșteam și care-mi plăceau peste măsură. Cele două fete erau ca doi boboci proaspeți de trandafir, și care-i puteau fi preferați lui Bellino, dacă eu nu aș fi crezut că Bellino e fată ca și ele. In ciuda marii lor tinerețe, pubertatea lor precoce se putea ghici după albele lor piepturi.

Veni cafeaua, adusă de Petroniu, care ne-o și servi, inclusiv mamei sale, care nu ieșea niciodată din cameră. Acest Petroniu era un adevărat *giton*, de profesie. Asta nu-i un caz atât de rar în ciudata Italie, în care, în privința asta, nu domnește o intoleranță atât de absurdă ca în Anglia sau atât de sălbatică precum în Spania. I-am dat un țechin spre a plăti cu el cafeaua, și i-am lăsat în dar restul de

optsprezece paoli, pe care-i primi făcându-mi, drept recunoștință, un mic semn prin care îmi făcea cunoscute gusturile sale: o sărutare cu gura întredeschisă, pe care mi-o aplică pe buze, crezându-mă amator de acel lucru. I-am arătat cu ușurință că propunerea lui nu mă interesează, dar asta nu l-a umilit. Când i-am spus să vegheze ca masa să se pună pentru șase persoane, mi-a răspuns că masa nu va fi pusă decât pentru patru; căci el trebuia să-i țină tovărășie scumpei lui mame, care mânca stând în pat.

După două minute, hangiul urcă spre a-mi spune că persoanele care urmau să ia masa cu mine mâncau fiecare cel puțin cât doi și că de aceea el nu ne va servi decât dacă plătesc pentru fiecare șase paoli. Am consimțit. Crezând că sunt dator să-i spun bună ziua amabilei mame, intru în camera ei și o felicit pentru încântă-toarea- familie. Ea îmi mulțumește pentru cei optsprezece paoli pe care-i dăruisem fiului său preaiubit și îmi mărturisește nenorocirea în care se află.

— Antreprenorul Rocco Argenti, îmi spuse ea, este un ticălos care nu mi-a dat decât 50 de scuzi romani pentru tot carnavalul. I-am mâncat și nu ne putem întoarce la Bologna pe jos și cerșind.

I-am dat un *doblon da ocho*, care a făcut-o să plângă de bucurie. Îi promit că-i mai dau unul dacă-mi face o confidență.

— Ești de acord cu mine, i-am spus, că Bellino este fată.

— Te asigur că nu; dar pare o fată. Seamănă atât de mult încât a trebuit să se lase controlat.

— De către cine?

— De către reverendul confesor al monseniorului episcop. Poți să te duci și să-l întrebi dacă nu-ți spun adevărul.

— Nu voi crede pe nimeni, nu voi crede decât ceea ce voi vedea cu ochii mei.

— Controlează-l, dacă ții atât de mult; dar eu nu mă amestec, pentru că, să mă ierte Dumnezeu, nu știu care-ți sunt intențiile.

Mă duc în camera mea, îl trimit pe Petroniu să-mi cumpere o sticlă cu vin de Cipru, îmi dă șapte țechini ca rest la un doblon pe care i-l dădusem, și eu îi împart între Bellino, Cecilia și Marina, apoi le rog pe cele două să mă lase singur cu fratele lor.

— Dragul meu Bellino, i-am spus, sunt sigur că nu ești de sexul meu.

— Ba da, sunt de sex bărbătesc, dar sunt castrat; de altfel, mi s-a făcut un control.

— Lasă-mă și pe mine să mă conving, și iată pentru asta un doblon.

— Nu te las, pentru că e limpede de văzut că mă iubești, și religia îmi interzice ceea ce vrei de la mine.

— N-ai avut același scrupul față de confesorul episcopului.

— Era bătrân, și n-a aruncat decât o foarte scurtă privire asupra nefericitei mele conformații.

Intind mâna, dar el mă respinge și se ridică. Această încăpățânare mă enervează, căci cheltuisem cincisprezece sau șaisprezece țechini spre a-mi satisface curiozitatea. Mă așez la masă bosumflat, dar pofta de mâncare a celor trei frumoase făpturi îmi redă buna dispoziție, și mă hotărăsc să-mi răscumpăr cheltuielile pe seama celor două fete mai mici.

Așezați fiind toți trei în fața focului și mâncând castane, eu încep să împart sărutări; și Bellino, la rându-i, nu se lasă mai prejos. Ating și sărut sânii abia înmuguriți ai Ceciliei și ai Marinei, și Bellino, surâzând, nu se opune când mâna

mea îi pătrunde pe sub cămașă și apucă un sân care nu mă mai lasă să mă îndoiesc de nimic.

— După sânul pe care l-am simțit în mâna mea, ești fată, nu poți să mai negi.

— Ăsta-i defectul nostru.

— Știu; dar mă pricep destul de bine ca să deslușesc între o fată și un băiat. Acest sân alb ca zăpada, dragul meu Bellino, este sânul încântător al unei fete de șaptesprezece ani.

Fiind cuprins de patimă și văzând că nu-mi împiedica mâna să se bucure de ceea ce luase în posesie, vreau să-mi apropii și buzele întredeschise și palide de prea marea-mi ardoare; dar impostorul, ca și cum nu și-ar fi dat seama decât în acel moment de plăcerea interzisă de care aveam parte, se ridică și mă lăsă baltă. Simt cum mi se urcă mânia la cap, dar nu pot să-l disprețuiesc, pentru că ar fi trebuit să încep prin a mă disprețui pe mine. Fiind silit să mă calmez, am rugat-o pe Cecilia, care era eleva lui, să-mi cânte câteva melodii napolitane; apoi am ieșit în oraș și m-am dus la Bucchetti, omul originar din Ragusa, care mi-a dat o poliță plătibilă la vedere la Bologna, în schimbul celei pe care i-am oferit-o. Odată ajuns înapoi la han, m-am dus să mă culc, după ce am mâncat în tovărășia fetelor niște macaroane. I-am spus lui Petroniu să-mi găsească un loc într-un poștalion, pentru a doua zi dis-de-dimineață, căci voiam să plec.

Tocmai când voiam să închid ușa camerei mele, o văd pe Cecilia care, într-un fel de cămașă de noapte, venea să-mi spună din partea lui Bellino că i-aș face plăcere dacă l-aș lua cu mine până la Rimini, unde era angajat să cânte într-o operă ce urma să fie reprezentată după Paște.

— Du-te și-i spune, îngerașul meu, că sunt gata să-i fac această plăcere, dacă

vrea mai întâi să vină și să-mi arate, în prezența ta, dacă-i fată sau băiat.

Ea se duce, și se întoarce ca să-mi spună că Bellino se culcase deja; dar că, dacă vreau să-mi amân plecarea cu o singură zi, îmi făgăduiește că-mi va satisface curiozitatea.

— Spune-mi tu adevărul, și-ți dau șase țechini.

— Nu pot să-i iau, pentru că nu l-am văzut niciodată gol, și deci nu pot spune dacă-i fată sau băiat, dar cu siguranță este băiat, căci, dacă n-ar fi, n-ar putea cânta în acest oraș.[32]

— Foarte bine. N-o să plec decât poimâine, dacă vrei să-ți petreci noaptea cu mine.

— Asta înseamnă că mă iubești?

— Te iubesc foarte mult; dar fii bună cu mine.

— Voi fi foarte bună, căci și eu te iubesc. Mă duc să-i spun mamei.

— Cu siguranță că ai avut până acum un amant.

— Nu, niciodată.

Se întoarse foarte veselă, spunându-mi că mama ei mă credea un bărbat de onoare. Închise ușa și-mi căzu în brațe, moartă de îndrăgostită. I-am gustat prospețimea, dar numai atât, nefiind îndrăgostit de ea. Iubirea este divinul sos care transformă hrana aceasta în ceva delicios. Cecilia era încântătoare, dar eu nu avusesem timp să o doresc; de aceea nu i-am putut spune *m-ai făcut fericit*; în schimb, mi-a spus ea; dar asta nu m-a măgulit prea mult. Am vrut totuși să o cred, ea fu dulce cu mine, eu am fost tandru cu ea, am adormit în brațele ei și, când m-am trezit, după ce am făcut din nou dragoste, i-am dăruit trei dobloni, care cred că i-au plăcut mai mult decât toate jurămintele de veșnică iubire. Jurăminte absurde, pe

care bărbatul nu este în măsură să le facă nici celei mai frumoase femei. Cecilia își duse comoara la mama sa care, plângând de fericire, își mai proclamă o dată credința în divina Providență.

L-am chemat pe hangiu și i-am spus să pregătească o cină bogată, pentru cinci persoane. Eram sigur că nobilul D. Sancio, care urma să sosească spre seară, nu-mi va refuza onoarea de a cina cu mine. Eu n-am vrut să iau masa de prânz; dar familia din Bologna nu avu nevoie de acest regim pentru a-și menține pofta de mâncare și pentru cină. L-am chemat pe Bellino pentru a-l soma să-și țină cuvântul, dar el îmi spuse râzând, că ziua încă nu trecuse și că era sigur că mă va întovărăși la Rimini. L-am întrebat dacă vrea să vină să se plimbe cu mine și s-a dus să se îmbrace.

Dar iat-o pe Marina care, cu o înfățișare îndurerată, îmi spune că nu știe de ce a meritat disprețul pe care i-l arăt.

— Cecilia a petrecut noaptea cu dumneata, pleci mâine cu Bellino, singura persoană nefericită sunt eu.

— Vrei cumva bani?

— Nu, căci te iubesc.

— Ești doar o copilă.

— Ce importantă are vârsta? Sunt mai pregătită pentru dragoste decât sora mea.

— Și poate că ai avut și un amant?

— Nu, n-am avut.

— Bine, vom vedea la noapte.

— Îi voi spune deci mamei să pregătească cearșafuri pentru mâine dimineață,

căci slujnica de la han va ghici adevărul.

Toate aceste întâmplări mă amuzau nespus de mult. Aflându-mă în port, la Veneția, cu Bellino, am cumpărat un butoiaș cu stridii, ca să-l întâmpin cum se cuvine pe D. Sancio, și, după ce l-am trimis la han, l-am luat pe Bellino în rada portului, unde am urcat la bordul unui vas de linie venețian, care tocmai ieșise din carantină. Neîntâlnind aici niciun cunoscut, m-am dus la bordul unui vas turcesc, care urma să meargă spre Alexandria.

De îndată ce urc la bord, prima persoană care-mi apare în față este frumoasa grecoaică pe care o lăsasem, cu șapte luni în urmă, la lazaretul din Ancona. Se afla alături de bătrânul căpitan. Mă prefac că nu o văd, și-l întreb pe el dacă nu are de vânzare marfă rară și bună. Căpitanul ne duce în camera lui și deschide dulapurile. Vedeam în ochii grecoaicei toată bucuria pe care o simțea că m-a reîntâlnit. Deoarece nimic din ceea ce-mi arăta turcul nu-mi convenea, i-am spus că aș cumpăra ceva cu adevărat rar și de preț, și care i-ar putea face plăcere frumoasei lui jumătăți. El râde, îi vorbește în turcă, și pleacă. Grecoaica îmi sare de gât și, strângându-mă la piept, îmi spune: *numai soarta putea să potrivească o asemenea întâlnire*. Nefiiind nici unul și nici celălalt lipsiți de curaj, mă așez, o țin în brațele mele în așa fel încât să ne simțim bine, și, în mai puțin de un minut, îi fac ceea ce stăpânul ei nu-i făcuse, în cinci ani, niciodată. Am cules fructul și îl mâncăm; dar, pentru a-l înghiți, mai aveam nevoie de un minut. Nefericita grecoaică, auzind pașii stăpânului, care se întorcea, sări din brațele mele și rămase cu spatele la mine, dându-mi astfel timpul să-mi pun în ordine îmbrăcămintea, căci, dacă m-ar fi surprins în halul în care eram, m-ar fi omorât poate sau ar fi trebuit să-i dau toți banii pe care-i aveam, dacă am fi ajuns la o asemenea înțelegere.[33] În ciuda acestei

situații de-a dreptul primejdioase, am început să râd văzând uimirea lui Bellino, care rămăsese țintuit locului și tremurând de frică.

Podoabele pe care frumoasa sclavă le alese nu m-au costat decât douăzeci sau treizeci de țechini. Spalaitis[34], îmi spuse ea în limba țării ei; dar ea fugi, acoperindu-și chipul, când stăpânul ei îi spuse că trebuie să mă sărute. Am plecat de aici mai curând trist decât vesel, plângând-o pe această încântătoare făptură, pe care Cerul, în ciuda curajului ei, se încăpățânase să nu o ajute decât pe jumătate. Când am ajuns în barcă, Bellino, căruia îi trecuse frica, îmi spuse că, datorită mie, văzuse o scenă a cărei realitate nu era de crezut, dar care îi dădea o ciudată idee despre caracterul meu; cât privește comportarea grecoaicei, el nu mai înțelegea nimic, doar dacă așa erau toate femeile din țara ei. Bellino îmi spuse că erau probabil nefericite.

— Crezi, așadar, i-am spus, că femeile cochete sunt fericite?

— Nicio situație nu-mi convine. Vreau ca o femeie să se lase, cu bună credință, în voia dragostei, și să cedeze doar după ce a luptat cu ea însăși; nu vreau ca, în virtutea unei prime senzații pe care i-o pricinuiește un bărbat care-i place, ea să i se abandoneze ca o cățea care nu ascultă de instinctul ei. Cred că ești de acord că această grecoaică ți-a dat o dovadă sigură că i-ai plăcut; dar, în același timp, și perfectul indiciu al brutalității sale și al unei nerușinări care o expunea rușinii de a fi refuzată, căci ea nu putea să știe că ți-a plăcut tot atât de mult pe cât i-ai plăcut dumneata ei. Este foarte frumoasă și totul a mers bine; dar eu am tremurat din tot trupul, într-atât de tare m-am temut.

L-aș fi putut liniști pe Bellino și i-aș fi putut pune stavilă raționamentului său, altminteri corect, dacă i-aș fi istorisit întreaga poveste; dar asta nu era în avantajul

meu. Dacă Bellino era fată, interesul meu era ca el să fie convins că nu acordam prea mare importanță acelui lucru căruia toți, dimpotrivă, îi acordau, și că el nu merita osteneala de a te folosi de tot felul de viclenii, pentru a-i putea împiedica urmările în deplină liniște.

Ne-am întors la han și, pe înserate, am văzut trăsura lui D. Sancio intrând în curte. Mergând în întâmpinarea lui, i-am cerut scuze că îndrăznisem să contez pe onoarea pe care mi-o va face să cineze cu Bellino și cu mine. Punând în evidență cu demnitate și politețe plăcerea pe care avusesem delicata intenție să i-o fac, îmi acceptă invitația.

Felurile de mâncare alese și bine pregătite, vinurile bune de Spania, frumoasele stridii, și, mai mult decât toate acestea, veselia și vocile lui Bellino și Cecilia, care ne cântară niște duete și tot felul de cântece spaniole, îl făcură pe spaniol să guste cinci ore de Paradis. Când plecă, la miezul nopții, îmi spuse că nu se poate declara pe de-a-ntregul mulțumit decât dacă se duce la culcare sigur că a doua zi voi cina în camera lui cu aceeași invitați. Trebuia deci să-mi mai amân plecarea cu o zi. L-am uimit acceptând.

Atunci i-am spus din nou lui Bellino să-și țină cuvântul, dar el plecă, răspunzându-mi că Marina voia să-mi vorbească și că vom avea timp să fim împreună a doua zi. Am rămas singur cu Marina, care, foarte veselă, închise ușa.

Această fată, mai bine dezvoltată decât Cecilia, deși mai mică de vârstă, se simțea datoare să mă convingă că ea merita să-i fie preferată surorii ei. Am crezut-o cu ușurință, fie și numai privindu-i ochii strălucitori. Temându-se să nu se vadă neglijată de un bărbat care, în noaptea precedentă, își epuizase poate toate forțele, ea îmi vorbi despre tot ceea ce știa în legătură cu amorul; îmi spuse cu

de-amănuntul tot ce știa să facă, îmi făcu o adevărată demonstrație cu toate doctrinele pe care le cunoștea și îmi istorisi toate ocaziile pe care le avusese ca să se inițieze în misterele dragostei, îmi mai vorbi despre ideea pe care și-o făcea despre voluptate și despre mijloacele pe care le folosise ca să guste câte ceva din ea. Mi-a mărturisit, în sfârșit, că, aflând că nu e fecioară, îi voi face reproșuri. Neliniștea ei îmi plăcu și m-am amuzat spunându-i că virginitatea fetelor nu mi se părea a fi decât o închipuire puerilă, dat fiind că cele mai multe dintre ele nu fuseseră înzestrate de natură nici măcar cu urmele fecioriei. I-am ridiculizat pe cei care adeseori le certau, pe nedrept, pentru asta.

Am văzut că știința mea i-a plăcut și că a venit în brațele mele plină de încredere. S-a arătat cu adevărat în totul superioară surorii sale, și am văzut pe chipul ei o expresie de triumf când i-am spus asta; dar când crezu că mă va face pe deplin fericit, asigurându-mă că-și va petrece toată noaptea cu mine, fără să doarmă, i-am spus să nu facă asta, arătându-i că am fi în pierdere, de vreme ce, acordând naturii dulcele răgaz al somnului, ea se declară recunoscătoare la trezie, sporind puterea înflăcărării.

După ce, așadar, am gustat din plin voluptatea, și am și dormit bine, am luat-o, cu bucurie, de la capăt, a doua zi dimineața; și Marina plecă, foarte mulțumită când văzu cei trei dobloni pe care, cu inima plină de fericire, îi duse mamei sale, care nu se mai sătura să contracteze obligații tot mai mari față de divina Providență.

Am ieșit ca să iau niște bani de la Bocchetti, neputând ghici ce mi se putea întâmpla în timpul călătoriei până la Bologna. Mă desfătasem în fel și chip, dar și cheltuisem prea mult. Imi mai rămânea încă Bellino, care, fiind fată, nu trebuia să

mă găsească mai generos față de el decât surorile lui. Lucrul trebuia neapărat lămurit chiar în cursul acelei zile; și mi se părea că trebuie să fiu sigur de asta.

Cei care spun că viața nu-i decât o adunătură de nefericiri vor să spună că viața însăși este o nefericire. Iar dacă viața-i o nefericire, înseamnă că moartea este o fericire. Oamenii care au scris asta nu s-au bucurat de un trup sănătos, de o pungă plină cu aur, și de un suflet mulțumit, ținând totodată în brațe fete ca Marina sau Cecilia, și fiind siguri că vor mai ține și pe viitor câte vor vrea. Ei fac parte dintr-rasă de pesimiști (fie-mi iertat felul cum folosesc limba franceză[35]) care n-a putut exista decât într-un mediu de filosofi calici și de teologic șarlatani sau cu inimă posomorâtă. Dacă plăcerea există, și dacă nu te poți bucura de ea decât fiind în viață, înseamnă că viața este o fericire. Există, de altfel, nefericiri și eu știu asta mai bine decât oricine altul. Dar însăși existența acestor nefericiri dovedește că binele e mai întins și mai puternic. Simt o infinită plăcere când mă găsesc într-o cameră întunecată și când văd lumina printr-o fereastră care dă spre nemărginitul orizont.

La ora cinei, am intrat la D. Sancio, pe care l-am găsit singur, și foarte bine instalat. Masa din cameră era plină de veselă din argint, iar servitorii erau în livrea. Bellino, din capriciu sau dintr-un gust pentru artificial, intră îmbrăcat ca o fată, urmat de cele două surori ale lui, foarte frumoase, dar care, pe lângă el, abia dacă se mai vedeau; am fost, în acel moment, atât de sigur de sexul lui, încât mi-aș fi pariat viața pe un paolo. Era cu neputință să-ți închipui o fată mai frumoasă.

— Ești convins, i-am spus lui D. Sancio, că Bellino nu-i fată?

— Ce importanță are dacă-i fată sau băiat? Cred că este un foarte frumos *castrato*; și am văzut și alții, la fel de frumoși ca el.

— Dar ești sigur?

— *Valgame Dios*[36]! Nu văd de ce ar trebui să fiu sigur!

Am respectat atunci înțelepciunea acestui spaniol, care mie îmi lipsea, și n-am mai scos niciun cuvânt; dar, la masă, nu mi-am mai putut desprinde ochii de această făptură pe care firea mea vicioasă mă silea să o iubesc, crezând că are sexul de care eu aveam nevoie.

Cina oferită de D. Sancio a fost delicioasă și cu totul specială, și, după cum era și de așteptat, superioară celei date de mine, căci dacă n-ar fi fost așa, s-ar fi crezut dezonorat. Ne dădu trufe albe, scoici de diferite feluri, cei mai buni pești din Adriatica, șampanie care nu făcea spumă, și alte vinuri ca acelea de Peralta[37], Xeres, Pedro Ximenes. După cină, Bellino cântă atât de frumos, încât ne-am pierdut și puțina minte care ne mai rămăsese după ce băusem acele minunate vinuri. Gesturile sale, mișcările ochilor săi, mersul și ținuta sa, expresia, fizionomia, vocea, și, mai ales, instinctul meu, care, după câte știam, nu putea să se dezlănțuie astfel pentru un castrat, totul, totul îmi confirma bănuiala. Trebuia totuși să mă asigur cu propriii ochi că nu mă înșelam.

După ce i-am mulțumit după tot protocolul nobilului castilian, i-am urat noapte bună și ne-am dus în camera mea, unde Bellino trebuia sau să-și țină făgăduiala, sau să merite tot disprețul meu, pierzând totodată permisiunea de a pleca în zori împreună cu mine.

Îl iau de mână, îl așez lângă mine în fața focului din cămin, și le rog pe cele două surori ale sale să ne lase singuri. Ele se retrag pe dată.

— Dacă ești de sexul meu, totul se va termina în câteva clipe, i-am spus, iar dacă ești de celălalt sex, numai de dumneata va depinde dacă vrei să-ți petreci noaptea cu mine. Îți voi da mâine dimineață o sută de țechini și vom pleca

împreună.

— Vei pleca singur, și vei avea generozitatea să-mi ierți slăbiciunea, fiindcă nu mă pot ține de cuvânt. Sunt castrat, și nu mă pot hotărî nici să te las să vezi lucrul de care mă rușinez, nici să mă expun oribilelor consecințe pe care această dezvăluire le poate avea.

— Asemenea consecințe nu vor exista, căci, de îndată ce te voi fi văzut, sau atins, te voi ruga eu însumi să te duci la culcare în camera dumitale; și vom pleca mâine în bună liniște, și nu vom mai vorbi niciodată despre asta.

— Nu, am hotărât: nu-ți pot satisface curiozitatea.

La aceste cuvinte, simt că nu mai pot, dar mă domin, și încerc, cu blândețe, să-mi duc mâna acolo unde mi-aș fi putut găsi răspunsul la ceea ce mă frământa; dar el se slujește, la rându-i, de mâna sa, împiedicând-o pe a mea să-și facă cercetarea mult dorită.

— Dă-ți mâna la o parte, dragul meu Bellino.

— Nu, și nu, și nu, căci iată-te într-o stare care mă înspăimântă. Știam că așa este și nu voi consimți niciodată la asemenea orori. Ți le trimit pe surorile mele.

Il reține, mă prefac că m-am liniștit; dar, dintr-odată, crezând că-l surprind, îmi întind brațul spre partea de jos a spatelui său, și mâna mea rapidă s-ar fi lămurit pe această cale, dacă el nu ar fi parat această lovitură ridicându-se și opunând mâinii mele, care nu voia să-i dea drumul, propria-i mână, aceeași cu care acoperea ceea ce el numea rușinea lui. In acea clipă l-am văzut bărbat, și am crezut că-l văd fără voia lui. Uimit, supărat, umilit, dezgustat, l-am lăsat să plece. Am văzut că Bellino este un bărbat adevărat; dar un bărbat vrednic de dispreț atât prin degradarea lui, cât și prin rușinoasa liniște în care l-am văzut într-un moment în care nu trebuia să

văd atât de bine semnul insensibilității sale.

O clipă mai târziu, le-am văzut intrând pe surorile lui, pe care le-am rugat să plece, pentru că simțeam nevoia să dorm. Le-am spus să-l anunțe pe Bellino că va pleca a doua zi dimineața cu mine, și că nu voi mai fi în niciun fel curios. Am închis ușa și m-am culcat; dar eram foarte nemulțumit căci, deși ceea ce văzusem mă dezamăgise, simțeam că de fapt nu eram dezamăgit. Dar ce voiam oare mai mult? Vai! Mă tot gândeam, dar nu-mi puteam da un răspuns.

A doua zi dimineața, după ce am mâncat o supă bună, am plecat cu el, având inima sfâșiată de plânsetele surorilor lui și ale mamei care, murmurând rugăciuni, cu niște mătănii în mână, repeta refrenul *Dio provederà*[38].

Credința în Providența cea veșnică a celor mai mulți dintre cei care trăiesc din meserii interzise de lege sau de religie, nu este nici absurdă, nici fictivă, nici ipocrită; ea este adevărată, reală și, ca atare, este pioasă, căci izvorul ei este minunat. Oricare i-ar fi căile, cea care făptuiește este totdeauna Providența, și cei care o adoră nu pot fi decât niște suflete bune, deși se fac vinovate de încălcare a regulii.

Pulchra Laverna

Da mihi falere; da justo, sanctoque videri;

Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem![39]

Astfel le vorbeau în latinește zeiței lor, hoții romani din vremea lui Horațiu, care, mi-a spus un iezuit, nu și-ar fi știut bine limba, dacă ar fi spus *justo sanctoque*[40]. Și printre iezuiți există ignoranți. Hoților puțin le pasă de gramatică.

Iată-mă deci călătorind împreună cu Bellino care, crezând că m-a dezamăgit, putea să spere pe bună dreptate că nu voi mai fi curios cu privire la sexul lui. Dar nici n-a trecut un sfert de oră și a văzut că se înșela. Nu-l puteam privi în ochi fără

să simt cumplitul foc al dragostei. I-am spus că ochii lui fiind cei ai unei femei și nu cei ai unui bărbat, aveam nevoie să mă conving prin pipăit că ceea ce văzusem în mare grabă nu era un clitoris monstruos.

— Poate fi asta, i-am spus, și simt că nu-mi va fi deloc greu să-ți iert acest defect, care, de altfel, e pur și simplu ridicol; dar dacă nu-i un clitoris, simt nevoia să mă conving, și asta-i foarte ușor. Nu mai vreau neapărat să văd; nu vreau decât să ating, și fii sigur că de îndată ce voi ști cu certitudine, voi deveni blând ca un porumbel, căci după ce te voi fi recunoscut ca fiind bărbat, îmi va fi cu neputință să te mai iubesc. Ar fi o grozăvie, pentru care nu simt nicio atracție, slavă Domnului! Magnetismul dumitale și, mai mult, pieptul dumitale, pe care m-ai lăsat să-l văd și să-l ating, ca să mă conving că bănuiala mea e greșită, mi-au dat, dimpotrivă, o convingere de neînvins, care mă silește să te cred fată. Felul cum îți este făcut trupul, picioarele, genunchii, coapsele, șoldurile, fesele dumitale sunt o copie desăvârșită după Anadiomena[41], pe care am văzut-o de nenumărate ori. Dacă și după toate astea nu ești într-adevăr decât un castrat, îngăduie-mi să cred că ai nutrit cumplitul gând de a mă face să mă îndrăgostesc de dumneata spre a mă face să devin nebun, refuzându-mi putința de a mă convinge, singura care ar putea să-mi țină mintea întreagă. Ca un excelent fizician ce ești, ai învățat în cea mai blestemată dintre școli că adevăratul mijloc de a-l face pe un tânăr să nu se vindece de o iubire pătimașă este cel de a-l menține într-o stare de incertitudine; dar, dragul meu Bellino, vei fi de acord cu mine că nu poți exercita acest gen de tiranie decât dacă o urăști pe persoana în cauză; și astfel stând lucrurile, ar trebui să-mi folosesc puțina minte care-mi mai rămâne, spre a te urî și eu, indiferent că ești fată sau băiat. Trebuie să simți și că, prin încăpățânarea cu care refuzi să-mi oferi lămurirea pe care

ți-o cer, mă silești să te disprețuiesc în calitatea dumitale de castrat. Importanța pe care o dai acestui lucru este copilărească și rea. Dacă ai un suflet omenesc, nu poți să te încăpățânezi în acest refuz, care, după mine, mă obligă să mă îndoiesc de spusele dumitale. Trebuie în cele din urmă să-ți dai seama că, aflându-mă în această stare de spirit, va trebui să mă hotărăsc a mă folosi de forță, căci, dacă ești dușmanul meu, trebuie să te tratez ca atare, fără a mai ține seama de nimic.

După ce am rostit asemenea vorbe mult prea amenințătoare, pe care le ascultă fără să mă întrerupă, el nu-mi răspunse decât prin următoarele cuvinte.

— Mai bine gândește-te că nu-mi ești stăpân, că mă aflu aici în urma unei făgăduieli pe care mi-ai făcut-o cunoscută prin Cecilia și că te vei face vinovat de un asasinat dacă ridici mâna asupra mea. Spune vizitiului să oprească: voi coborî și nu mă voi plânge nimănui de cele întâmplate.

După ce-mi dădu acest scurt răspuns, izbucni în lacrimi, ceea ce mă deznădăjdui cu totul. Aproape că am crezut că nu am dreptate; spun, aproape, căci dacă aș fi fost sigur, i-aș fi cerut iertare. N-am vrut să mă erijez în judecător al propriei mele cauze. M-am afundat în cea mai posomorâtă tăcere, având puterea de a nu mai rosti niciun singur cuvânt, până aproape de Sinigalia, unde voiam să cinez și să dorm. Înainte de a ajunge aici, trebuia să ajungem la un rezultat. Mi se părea că pot să nădăjduiesc încă să-l aduc pe calea sănătoasei judecăți.

— Ne-am fi putut despărți, i-am spus, la Rimini, ca niște buni prieteni, și asta s-ar fi întâmplat dacă ai fi nutrit față de mine fie și numai cel mai mic sentiment de prietenie. Făcând un gest pe care ți-l cer, chiar dacă acesta n-ar fi dus la nimic, ai fi putut să mă vindeci de pasiunea mea.

— Nu te-ai fi vindecat, îmi răspunse Bellino, cu un curaj și pe un ton a căror

blândețe m-au surprins, căci ești îndrăgostit de mine fie că sunt fată, fie că sunt băiat, și, chiar dacă ai vedea că sunt băiat, ai continua să fii îndrăgostit de mine și refuzul meu te-ar înfuria și mai mult. Eu rămânând mereu neclintit în hotărârea mea, ai fi ajuns la o stare care te-ar fi făcut apoi să verși niște lacrimi zadarnice.

— Cu asemenea argumente vrei să-mi demonstrezi că încăpățânarea dumitale are un temei rațional; dar eu sunt în drept să-ți dezmint spusele. Convinge-mă, lăsându-mă să te ating, și vei găsi în mine un prieten bun și de onoare.

— Vei fi cuprins de furie, ascultă-mă ce-ți spun.

— Furia mi-a stârnit-o felul cum îți dezvălui farmecele, al căror efect, recunoaște, nu-l puteai ignora. Nu te-ai temut de puterea patimei mele atunci, și vrei să cred că te temi de ea acum, când nu-ți cer decât să ating ceva care nu poate decât să mă dezguste?

— Să te dezguste? Sunt sigur că, dimpotrivă, îți va plăcea. Iată ce cred eu. Dacă aș fi fată, nu mi-ar sta în putere să nu te iubesc, și eu știu asta. Dar, fiind băiat, datoria mea este să n-am, pentru ceea ce vrei, nici cea mai mică înțelegere, căci pasiunea dumitale, care acum este firească, ar deveni dintr-odată monstruoasă. Firea dumitale înfocată ar deveni inamica rațiunii dumitale, și însăși rațiunea dumitale ar deveni cu ușurință complice rătăcirii în care te-ai afla, până într-atât încât s-ar confunda pe jumătate cu firea dumitale. Dezvăluirea teribilă pe care o dorești, de care nu te temi și pe care mi-o ceri, nu te-ar mai lăsa să fii stăpân pe tine însuți. Vederea și pipăitul dumitale, căutând ceea ce nu au cum să găsească, vor vrea să se răzbune pe ceea ce vor găsi, și între dumneata și mine se va întâmpla tot ce se poate întâmpla mai monstruos între doi bărbați. Cum e cu putință ca, având o minte atât de luminată, să-ți închipui că, descoperind că sunt bărbat, vei

înceta să mă iubești? Crezi că după ce vei face acea descoperire, farmecele mele, cum le numești, de care spui că te-ai îndrăgostit, vor dispărea? Află mai curând că vor spori înzecit poate, și că, devenită acum brutală, patima dumitale va recurge la toate mijloacele pe care le va inventa dragostea dumitale, spre a-și potoli dorința. Vei ajunge să te convingi că mă vei putea metamorfoza în femeie, sau, închipuindu-ți că poți deveni femeie dumneata însuți, vei vrea să te tratez ca atare. Rațiunea dumitale, sedusă de patimă, va construi nenumărate sofisme. Îți vei spune că iubirea pentru mine, care sunt bărbat, este mai conform cu o judecată sănătoasă decât dacă aș fi fată, căci vei zice că izvorăște din cea mai curată prietenie; și îmi vei da exemple de asemenea extravagantă iubire. Sedus fiind dumneata însuți de falsa strălucire a argumentelor pe care ți le aduci, vei deveni un torent pe care nu-l va putea opri niciun dig, și mie îmi vor lipsi cuvintele cu care să mă opun falselor tale argumente și nici puterea de a-ți respinge violenta înflăcărare. Vei ajunge în cele din urmă să mă amenințI cu moartea, dacă ți-aș interzice să pătrunzi într-un templu inviolabil, a cărui poartă nu a fost făcută de înțeleaptă natură decât pentru a fi deschisă celui care iese din ea. Ar fi o oribilă profanare, care nu ar putea fi făcută decât cu consimțământul meu, și mai curând voi fi pregătit să mor decât să-ți cedez.

— Nu se va întâmpla nimic din ceea ce spui, i-am răspuns, oarecum copleșit de raționamentul lui puternic, și exagerezi. Trebuie totuși să-ți spun, ca să-mi liniștesc conștiința, că, chiar dacă tot ce spui se va întâmpla, mi se pare că răul ar fi mai mic când i s-ar îngădui naturii umane o rătăcire de acest fel, care poate să nu fie privită filosofic decât ca un joc nebunesc și fără urmări, decât dacă o maladie a spiritului, pe care rațiunea ar transforma-o în ceva trecător, ar deveni de

nevindecat, printr-un comportament ca al dumitale.

Astfel judecă bietul filosof, când apucă să judece, în momente în care o patimă tumultuoasă îi duce pe căi greșite facultățile divine ale sufletului său. Pentru a judeca sănătos, trebuie să nu fii nici îndrăgostit, nici mânios, căci aceste două pasiuni ne fac asemenea unor brute; dar, din nefericire, cel mai adesea ne cuprinde nevoia de a judeca atunci când suntem fie îndrăgostiți, fie mânioși.

Ajungând la Simigalia în bună pace, și noaptea fiind întunecoasă, am tras la hanul unde se oprea de obicei poștalionul. După ce ne-am dezlegat bagajele și le-am trimis într-o cameră bună, am cerut să ni se aducă cina. Fiindcă nu era decât un pat, i-am cerut, cu o voce foarte liniștită, lui Bellino, să ceară să i se facă foc, dacă vrea, în altă cameră. M-a surprins, răspunzându-mi cu blândețe că nu are nimic împotrivă să se culce cu mine într-un pat.

Cititorul își va da seama ușor cât de mult m-a uimit acest răspuns, la care nu mă așteptasem niciodată, și de care aveam cea mai mare nevoie pentru a-mi îndepărta din suflet întunecata stare care-l tulbura. Am văzut că mă aflu la deznodământul piesei, și nu îndrăzneam să mă bucur, căci nu știam dacă va fi plăcut sau tragic. De un lucru eram sigur, și anume că în pat nu-mi va mai scăpa, chiar dacă va avea insolența de a nu vrea să se dezbrace. Mulțumit că am învins, eram hotărât să obțin o a doua victorie, respectându-l dacă descopeream că-i bărbat, dar nu credeam că va fi așa. Dacă voi descoperi că-i fată, îmi imaginam cât va fi de seducătoare, fie și pentru a-mi calma mintea aprinsă.

Ne-am așezat la masă; și, prin cele ce rostea, prin expresia chipului și ochilor săi, prin surâsul său, mi se păru că a devenit un alt om.

Simțindu-mă ușurat de o mare povară, am scurtat cina, și ne-am ridicat de la

masă. După ce a adus o lampă pentru noapte, Bellino a închis ușa, s-a dezbrăcat și s-a culcat.

Făcusem același lucru, în deplină tăcere. Și iată-ne culcați împreună în același pat.

De îndată ce m-am culcat, am tresărit, văzându-l venind către mine. Îl strâng în brațe, îl văd cuprins de aceeași dorință. Preludiul dialogului nostru a fost un potop de sărutări înflăcărate. Brațele sale coborară de pe spatele meu către șoldurile mele, eu fac o mișcare ce se continuă și mai jos, și, drept orice lămurire, mă simt fericit, simt și resimt asta, sunt convins că sunt fericit, am dreptate, mi se face ce trebuie, nu mă pot îndoi de asta, nu-mi pasă cum mi se face, mă tem că dacă vorbesc nu voi mai fi fericit, sau că voi fi cum nu aș fi vrut să fiu, și mă abandonez, cu trup și suflet, bucuriei care-mi inunda întreaga existență și pe care o vedeam împărtășită. Teribila mea fericire îmi pune stăpânire pe toate simțurile până într-atât încât natura, înecată în suprema plăcere, rămâne epuizată. Timp de un minut, rămân imobil, contemplându-mi și adorându-mi propria apoteoză.

Vederea și atingerea, pe care le crezusem că joacă în această piesă rolurile personajelor principale, nu joacă decât roluri de personaje secundare. Ochii mei nu-și doresc o fericire mai mare decât aceea de a rămâne închiși pe chipul ființei care-i încântă, iar simțul pipăitului, limitat la vârful degetelor mele, se teme să schimbe locul, de vreme ce nu-și poate închipui că altundeva va găsi o plăcere mai mare. Aș fi acuzat natura de cea mai mare poltronerie, dacă, fără consimțământul meu, ar fi îndrăznit să plece de pe locul pe care mă simțeam stăpân.

Abia dacă trecuseră două minute când, fără să rupem acea elocventă tăcere, am trudit împreună spre a căpăta noi dovezi cu privire la realitatea fericirii noastre

reciproce! Bellino, asigurându-mă, la fiecare sfert de oră, prin cele mai dulci gemete; eu, nevrând să ajung din nou la capătul cursei mele. Am fost întreaga-mi viață dominat de teama că bidiviul meu nu va mai vrea să reînceapă, și această economie nu mi s-a părut niciodată penibilă, căci plăcerea vizibilă pe care o dăruiam alcătuia totdeauna patru cincimi din plăcerea mea. Din acest motiv, natura trebuie să aibă în oroare bătrânețea, care poate să-și procure plăcere, dar nu poate niciodată să dăruiască. Tinerețea se ferește de ea: este dușmanul ei cel mai de temut, care o sechestrează până la urmă, tristă și slabă, diformă, hidoasă, și totdeauna prea devreme.

In cele din urmă, ne-am acordat un răgaz de odihnă, întrerupere care ne era necesară. Nu eram sleiți de puteri; dar simțurile noastre aveau nevoie de liniștea minții noastre, ca să se regăsească pe sine.

Bellino a vorbit cel dintâi, întrebându-mă dacă l-am găsit ca fiind cu adevărat îndrăgostită.

— Indrăgostită? Recunoști deci că ești femeie? Spune-mi, tigroaico, dacă-i adevărat că mă iubeai, cum de-ai putut amâna atât de mult clipa fericirii tale, și a mele? Dar e chiar adevărat că ai sexul încântător pe care cred că l-am descoperit?

— Acum tu ești stăpân peste toate. Asigură-te că nu te-ai înșelat.

— Da. Am nevoie să mă conving. Dumnezeule mare! Unde-i acum monstruosul clitoris pe care l-am văzut ieri?

După ce m-am convins pe deplin, moment ce fu urmat de unul care dură mai mult, iată ce-mi povesti această ființă încântătoare:

— Numele meu este Tereza. Biată fată a unui funcționar de la Institutul[42] din Bologna, l-am cunoscut pe Salimbeni[43], celebru muzician castrat care locuia la noi.

Aveam doisprezece ani, și o voce frumoasă. Salimbeni era frumos; am fost încântată că-i plac, că sunt lăudată de el, și foarte dornică să învăț muzică de la el și să ating clapele clavecinului. După un an, știam destulă muzică și eram în măsură să cânt și să mă acompaniez, imitând grația acestui mare maestru, pe care îl luase la el electorul de Saxa, rege al Poloniei[44]. Răsplata lui fu aceea pe care dragostea lui îl sili să mi-o ceară: nu m-am simțit umilită acordându-i-o, de vreme ce-l adoram. Bărbații ca tine merită, asta-i sigur, să le fie preferați celor care seamănă cu primul meu amant. Dar Salimbeni era o excepție. Frumusețea, inteligența, manierele, talentul lui, precum și marile calități ale sufletului său îl făceau preferabil tuturor bărbaților perfecți pe care-i cunoscusem până atunci. Modestia și discreția erau virtuțile sale favorite, și, pe deasupra, era bogat și generos. Nu cred că vreo femeie i-a rezistat vreodată; dar eu nu l-am auzit niciodată lăudându-se că a triumfat asupra vreuneia. Prin mutilare, acest bărbat a devenit un monstru, cum era și de așteptat, dar un monstru plin de calități vrednice de adorație. Știu că atunci când m-am dăruit lui, m-a făcut fericită; dar și-a dat atâta osteneală, încât cred că și eu l-am făcut fericit pe el.

Salimbeni întreținea la Rimini, în casa unui profesor de muzică, pe un băiat de vârsta mea, al cărui tată, aflat pe patul morții, ceruse ca fiul său să fie castrat, pentru a-i păstra vocea și a trage foloase de pe urma ei, urcând pe scenă, pentru a putea întreține numeroasa familie pe care o lăsa în urma lui.

Acest băiat, care se numea Bellino, era fiul femeii pe care ai cunoscut-o la Ancona și despre care toată lumea crede că e mama mea.

La un an după ce am cunoscut această făptură, atât de favorizată de Ceruri, am aflat trista veste că urma să mă părăsească, spre a se duce la Roma. Am fost

deznădăjduită, deși el mă asigura că-l voi revedea curând. Il ruga pe tata să-mi cultive în continuare talentul, lăsându-i și mijloacele să o facă; dar, chiar în acele zile, tata muri de o boală rea; iar eu am rămas orfană. Salimbeni nu mai avu puterea să reziste plânsetelor mele. Se hotărî să mă ia cu el la Rimini și să mă instaleze în gazdă, la același profesor de muzică unde locuia foarte tânărul castrat, fratele Ceciliei și al Marinei. Am plecat din Bologna la miezul nopții. Nimeni nu a știut că plecam cu el; și asta a fost ușor, căci nu cunoșteam și nu interesam pe nimeni, în afară de scumpul meu Salimbeni.

De îndată ce am ajuns la Rimini, el m-a lăsat la han, spre a se duce să-i vorbească profesorului de muzică și să capete încuviințarea acestuia în privința mea. Dar, după o jumătate de oră, iată-l că revine la han, foarte gânditor. Bellino murise în ajunul sosirii noastre. Gândindu-se la durerea pe care o va simți mama lui, când îi va scrie vestea, are ideea de a mă duce la Bologna sub numele aceluiași Bellino care tocmai murise, și să mă instaleze chiar la mama acestuia, care, fiind săracă, va fi interesată să păstreze secretul. Ii voi da, îmi spuse el, toți banii de care are nevoie ca să poți învăța în mod desăvârșit muzica și, peste patru ani, te voi aduce la Dresda, dar nu ca fată, ci în calitate de castrat. Vom trăi acolo împreună, și nimeni nu va putea să ne reproșeze ceva. Mă vei face fericit până ce voi muri. Tot ce trebuie să facem este doar asta: întregul oraș Bologna trebuie să creadă că tu ești Bellino, ceea ce nu-ți va fi greu, deoarece nimeni nu te cunoaște acolo. Numai mama lui Bellino va ști totul. Copiii ei nu se vor îndoi că le ești frate, căci erau foarte mici când l-am trimis pe Bellino la Rimini. Dacă mă iubești, trebuie să renunți la sexul tău, ba chiar să și uiți că l-ai avut vreodată. Trebuie să iei chiar de acum numele de Bellino și să pleci fără întârziere cu mine la Bologna. Peste două ore te vei îmbrăca

în veșminte bărbătești și singura ta grijă va fi ca nimeni să nu-și dea seama că ești fată. Te vei culca singură; vei fi atentă să nu te vadă nimeni când te îmbraci; și când, într-un an sau doi, îți vor crește sânii, asta nu va însemna nimic; pentru că aproape toți bărbații au sâni mai mari decât ar trebui. În afară de asta, îți voi da, înainte de plecare, un mic obiect mecanic, și te voi învăța să-l adaptezi atât de bine la locul unde se vede diferența de sex, încât, în cazul că ai fi cercetată, cel care va face cercetarea va putea fi ușor înșelat. Dacă planul meu îți place, capăt siguranța că voi putea trăi la Dresda împreună cu tine, fără ca regina[45], care e bigotă, să-mi poată reproșa ceva. Spune-mi dacă ești de acord.

Nu avea cum să se îndoiască de consimțământul meu. Cea mai mare plăcere a mea era să fac ceea ce el își dorea. Am renunțat la veșmintele mele femeiești, m-am îmbrăcat ca un băiat, și, după ce i-a poruncit slujitorului său să-l aștepte la Rimini, Salimbeni mă duse la Bologna. Ajungem când se lasă noaptea, mă lasă la han și se duce de îndată la mama lui Bellino. Îi spune planul lui, ea este de acord, și se consolează astfel de moartea fiului ei. Salimbeni vine împreună cu ea la han, ea mi se adresează așa cum te adresezi copilului tău, eu îi spun mamă; Salimbeni pleacă, spunându-ne să așteptăm. Se întoarce după o oră și scoate din buzunar mașinăria care, în caz de extremă necesitate, putea să dea impresia că sunt bărbat. Ai văzut-o. Este un fel de mat lung, moale și gros ca degetul mare, alb și foarte catifelat la atingere. M-ai făcut să râd în sinea mea azi-dimineață, când ai crezut că-i un clitoris. Această mașinărie se afla în mijlocul unei piei foarte fine, și transparente, de formă ovală, care avea o lungime de cinci–șase degete și o lățime de două degete. Adaptând această piele și lipind-o cu clei în locul unde se află sexul, ea ascunde sexul femeiesc. El dizolvă cleiul, experimentează asupra mea adaptarea

mașinăriei, în prezența noii mele mame, și mă pomenesc că semăn cu scumpul meu prieten. Toate astea m-ar fi făcut să râd, dacă plecarea subită a ființei iubite nu mi-ar fi sfâșiat inima. Am rămas ca moartă, cu presimțirea că nu-l voi mai revedea. Lumea își bate joc adeseori de presimțiri, și pe bună dreptate, pentru că nu tuturor le vorbește inima; dar mie mi-a vorbit și nu m-a înșelat. Salimbeni a murit foarte tânăr, anul trecut[46], în Tirol, ca un adevărat filosof. M-am văzut așadar silită să trag foloase din talentul meu. Mama crezu că e bine să continue să lase să se creadă că sunt bărbat, căci spera că astfel voi ajunge să cânt la Roma. Dar, până atunci, acceptă să apar pe scena teatrului din Ancona, unde îl puse și pe Petroniu să danseze, îmbrăcat ca o fată.

După Salimbeni, tu ești singurul bărbat între ale cărui brațe Tereza aduce ofrande adevărate iubirii desăvârșite; și nu depinde decât de tine să mă faci să renunț chiar astăzi la numele de Bellino, pe care de când a murit Salimbeni îl detest, și care începe chiar să mă pună uneori la mare încurcătură. N-am cântat decât pe scena a două teatre, și a trebuit, în amândouă cazurile, pentru ca să fiu admisă, să mă supun rușinosului examen, căci toți găsesc că semăn atât de bine cu o fată încât nu mă crede nimeni doar pe cuvânt. Până acum n-am avut de-a face decât cu niște preoți bătrâni, care, cu bună-credință, s-au mulțumit să spună și să certifice, prin episcop, că sunt castrat; dar trebuie tot timpul să mă apăr împotriva a două feluri de oameni, care mă hărțuiesc, pentru a obține favoruri nepermise și oribile. Cei care, ca și tine, se îndrăgostesc de mine, neputând să creadă că sunt om, cer să le arăt adevărul, și eu nu mă pot hotărî, pentru că risc ca ei să vrea să se convingă și pipăind; și, în acest caz, mă tem nu numai că vor smulge masca, ci și că, devenind curioși, vor vrea să se slujească de mașinărie pentru a-și satisface poftele

monstruoase ce s-ar putea stârni în ei. Dar cei care mă persecută cel mai mult cu poftele lor ascunse sunt cei care-mi declară pe față iubirea lor față de mine în calitate de castrat, cum vreau să le apar. Mi-e teamă, dragă prietene, că într-o bună zi voi înjunghia pe vreunul. Vai! Ingerul meu! Salvează-mă din rușinea asta! Ia-mă cu tine! Nu-ți cer să-ți devin nevastă, nu vreau să-ți fiu decât iubită, așa cum aș fi fost și pentru Salimbeni. Inima mi-e curată; mă simt gata să-i fiu fidelă iubitului meu. Nu mă părăsi. Iubirea pe care mi-ai inspirat-o este cea adevărată: cea pe care mi-o inspira Salimbeni izvora din inocența mea. Nu cred că am devenit cu adevărat femeie decât după ce am gustat în brațele tale voluptatea desăvârșită a amorului.

Induioșat până la lacrimi, i-am șters și ei lacrimile de pe obraz, și, de bună credință, i-am făgăduit că o voi face părtașă la destinul meu. Foarte interesat de povestea cu totul neobișnuită pe care mi-o istorisise, și pe care o consideram cât se poate de adevărată, nu puteam totuși să fiu convins că-i inspirasem o iubire adevărată în timpul ședерii mele la Ancona. Cum ai fi putut accepta, dacă m-ai fi iubit atât de mult, ca eu să sufăr atât de mult și să fac dragoste cu surorile tale?

— Vai! dragă prietene, gândește-te la sărăcia noastră și la dificultatea de a mă dezvălui. Te iubeam; dar puteam fi sigură că sentimentele pe care mi le arătai nu țineau de un capriciu? Văzându-te cum treci atât de ușor de la Cecilia la Marina, am crezut că vei face la fel și cu mine, de îndată ce ți-ai fi satisfăcut dorințele. Dar nu m-am mai îndoit de firea ta infidelă și de puțina importanță pe care o dădeai fericirii amoroase, când am văzut ce ai făcut pe vasul turcesc cu acea sclavă și fără ca prezența mea să te stinghereasсă. Te-ai fi simțit stingherit, dacă m-ai fi iubit. Mi-e teamă să nu mă văd disprețuită după aceea, și numai Dumnezeu știe cât am suferit. M-ai insultat, dragul meu prieten, în nenumărate feluri, dar de fiecare dată îți

luam, în sufletul meu, apărarea. Te vedeam mânios și dornic de răzbunare. Nu m-ai amenințat chiar astăzi, în trăsură? Mărturisesc că m-ai înspăimântat; dar să nu-ți închipui cumva că te-am satisfăcut din spaimă. Nu, dragă prietene, m-am hotărât să-ți cedez încă de când mi-ai spus că mă iei din Ancona și până când am pus-o pe Cecilia să te întrebe dacă vrei să mă duci la Rimini.

— Renunță la angajamentul pe care-l ai la Rimini și să mergem mai departe. Nu vom rămâne la Bologna decât trei zile, vei veni la Veneția cu mine, și, îmbrăcată ca femeie și sub un alt nume, nu văd cum te-ar putea găsi directorul operei din Rimini.

— Accept. Voința ta va fi totdeauna și voința mea. Salimbeni este mort. Sunt propria-mi stăpână și mă dăruiesc ție; vei avea inima mea și nădăjduiesc că voi ști să o am și eu mereu pe a ta.

— Lasă, te rog, asta și, dacă vrei, lasă-mă să te văd din nou cu ciudata mașinărie pe care ți-a dat-o Salimbeni.

— Așteaptă o clipă!

Ea se dă jos din pat, pune niște apă într-un castronaș, își deschide cufărul, scoate mașinăria și cleiul, și își potrivește acea mască. Văd ceva de necrezut. O fată încântătoare, care era în totului-tot fată, și care cu acea mașinărie extraordinară mi se părea încă și mai interesantă, căci acel obiect alb care atârna nu putea împiedica în nici un fel intrarea în sexul ei. I-am spus că bine făcuse că nu mă lăsase să o ating, căci m-ar fi cufundat într-o beție voluptuoasă și m-ar fi făcut să devin ceea ce nu eram, dacă nu m-ar fi liniștit totuși, spunându-mi despre ce-i vorba. Am vrut să o conving că nu mințeam, și discuția noastră a fost de-a dreptul comică. Apoi am adormit, și ne-am trezit foarte târziu.

[31] Scena se petrece la Ancona, în 25 februarie 1744, la începutul nopții, în cel mai bun han din oraș. Casanova tocmai a făcut cunoștință cu un înalt funcționar castilian din armata ducelui de Modena, care îl anunță că în camera învecinată cu a lui se află cea mai importantă actriță a teatrului din Ancona.

[32] Cu începere din 1686, în Statele pontificale, femeilor le era interzis să joace pe scena unui teatru.

[33] În Anglia, fapta aceasta era pedepsită prin condamnare la moarte.

[34] *Spalaitis*: îți mulțumesc foarte mult.

[35] „Pesimist" este în franceză, un neologism de origine germană (1776), care apare pentru prima oară în *Considérations sur la nature de la Révolution de France* de Mallet du Pan (1793). Academia franceză nu-l va accepta decât în 1878.

[36] *Valgame dios!*: Să mă ferească Dumnezeul

[37] *Peralta*: vin din regiunea Navarra.

[38] *Dio provederà*: Dumnezeu va avea grijă.

[39] Frumoasă Laverna, îngăduie-mi să înșel, să par a fi drept și sfânt; acoperă-mi păcatele cu întunericul nopții și hoțiile cu un nor. (Horațiu, *Epistola* I, 16, 60—62).

[40] *Justo santoque*: după opinia acestui iezuit, scriind *justo santoque* (în loc de *justum sanctumque*), Horațiu ar fi făcut o greșeală de acord. De fapt, atracția cazuală (aici cu dativul *mihi*) este clasică și curentă la Horațiu.

[41] *Venus anadyomene*, Venus care iese din valurile mării.

[42] Academia de științe din Bologna, fondată în 1690 de contele Luigi Ferdinando

Marsigli, era desemnată și prin termenul de *Institut*.

[43] Felice Salimbeni (1712–1751) a cântat pe principalele scene din Europa. Casanova face câteva greșeli în privința datelor din cariera sa.

[44] August al III-lea, rege al Poloniei (1733–1763).

[45] Regina Elisabeta-Maria-Josefa, soția lui August al III-lea.

[46] *Cf. supra*, nota 43.

Ismail

1745

...Într-o frumoasă dimineață, am cerut să fiu dus la Ismail efendi[47], ca să iau masa de prânz cu el, așa cum îi făgăduisem; dar acest turc, după ce m-a primit și m-a tratat în chip cum nu se poate mai nobil, m-a invitat să ne plimbăm printr-o mică grădină, unde, într-un pavilion în care te puteai odihni, avu un capriciu deloc pe gustul meu: i-am spus, râzând, că nu eram amator de acel lucru și, în cele din urmă, obosit de tandra-i insistență, m-am ridicat cam repede. Atunci Ismail, prefăcându-se că-mi aprobă refuzul, spuse că glumise. După complimentele de rigoare, am plecat de la el cu intenția de a nu mă mai întoarce; dar a trebuit să mă întorc, și vom vorbi despre asta la locul cuvenit. Când i-am povestit domnului de Bonnevar[48] această istorioară, el îmi spuse că, potrivit moravurilor turcești, Ismail a vrut să-mi dea o mare dovadă de prietenie; dar că puteam fi sigur că nu-mi va mai propune nimic asemănător dacă mă întorceam acolo, căci Ismail era un bărbat căruia îi plăceau femeile și care avea la dispoziția lui multe sclave de o desăvârșită frumusețe. Îmi mai spuse că politețea cerea să mă întorc.

Cinci–șase săptămâni după ce ne-am cunoscut, Iusuf[49] mă întrebă dacă eram căsătorit și, după ce i-am spus că nu, am început să vorbim despre castitate, care, după părerea lui, nu putea fi privită ca virtute decât în raport cu abstinența; dar care, departe de a-i fi pe plac lui Dumnezeu, mai curând îi displăcea, căci ea viola primul precept pe care creatorul îl dăruise omului.

— Dar aș vrea să știu, îmi spuse el, în ce constă castitatea cavalerilor de Malta. Ei fac legământ să fie casti. Asta nu înseamnă însă că se vor abține de la orice lucrare a cărnii, căci, dacă este criminală, toți creștinii au făcut-o când s-au botezat. Această făgăduință nu constă deci decât în obligația de a nu se căsători. Castitatea nu poate fi deci violată decât prin căsătorie, și fac observația că la voi

căsătoria este o taină sacră. Acești domni nu promit deci altceva decât că nu vor săvârși niciodată lucrarea cărnii când legea lui Dumnezeu le-o va îngădui, fiind totodată liberi să o săvârșească atâta cât vor în mod ilegitim și până la a-i putea recunoaște drept fii pe niște copii pe care nu-i pot avea decât printr-o dublă crimă. Ei îi numesc naturali, ca și cum copiii născuți din uniunea conjugală, caracterizată ca a tainei, sfântă, nu ar fi și ei naturali. Iată de ce făgăduința de castitate nu-i poate plăcea nici lui Dumnezeu, nici oamenilor, nici indivizilor care o fac.

Mă întrebă dacă sunt căsătorit. I-am răspuns că nu și că speram să nu mă găsesc niciodată în situația de a contracta o căsătorie.

— Cum așa! îmi răspunse el. Trebuie deci să cred sau că nu ești cu adevărat un bărbat, sau că vrei să te damnezi pe vecie. Sau poate că nu-mi vei spune că nu ești creștin decât în aparență?...

— Sunt și bărbat, și creștin. Îți voi mai spune și că îmi place sexul frumos și că sper să mă bucur de cât mai multe aventuri.

— Vei fi damnat, conform religiei tale.

— Sunt sigur că nu, căci atunci când ne mărturisim preoților păcatele pe care le-am făcut, ei sunt obligați să ne ierte.

— Știu asta; dar fii de acord că e o prostie să pretinzi că Dumnezeu îți va ierta un păcat pe care poate nu l-ai săvârși dacă n-ai ști că, dacă-l mărturisești, îți va fi iertat. Dumnezeu nu-i iartă decât pe cei care se căiesc.

— Cu siguranță; dar confesiunea presupune și căință. Dacă lipsește căința, iertarea e lipsită de putere.

— Masturbarea este, de asemenea, un păcat, la voi.

— Mai mare chiar decât împerecherea nelegitimă.

— Știu; și asta m-a uimit întotdeauna, căci orice legislator care face o lege a cărei executare este cu neputință e un prost. Un bărbat care nu are o femeie, și care-i sănătos, trebuie neapărat să se masturbeze, când natura îl face să simtă acea necesitate imperioasă. Cel care, de teama de a-și întina sufletul, ar avea puterea să se abțină, s-ar îmbolnăvi grav.

— Printre noi domnește ideea opusă. Se spune că tinerii care fac asta își pun în primejdie mintea și trupul, și își scurtează viața. În mai multe comunități, sunt supravegheați și nu li se lasă deloc timpul să comită asupra lor acest mare păcat.

— Cei care-i supraveghează sunt niște proști, și cei care-i plătesc ca să facă asta, niște idioți, căci însăși inhibiția sporește probabil dorința de a încălca o lege atât de tiranică și contrară naturii.

— Dar mi se pare totuși că excesul acestei practici nepermise aduce prejudicii sănătății, căci îl moleșește și îl slăbește pe individ.

— De acord; dar acest exces, dacă nu-i provocat, nu poate exista; și cei care interzic masturbarea, provoacă excesul ei. Dacă în privința asta fetele sunt lăsate în pace, nu văd de ce nu ar fi lăsați în pace și băieții.

— Fetele nu sunt expuse unui risc la fel de mare, căci ele nu pot pierde decât foarte puțină substanță, și care nu pornește din aceeași sursă din care se separă germenele vieții în bărbat.

— Nu știu ce să spun, dar doctorii noștri susțin că unele fete sunt palide din cauza asta.

După asemenea dialog, și după multe altele în care nu eram totdeauna de aceeași părere cu el, Iosuf Ali, găsindu-mă foarte înțelept, îmi făcu o propunere care mă uimi, dacă nu chiar în termenii care urmează, oricum în niște termeni

foarte puțin diferiți:

— Am doi fii și o fiică. Nu mă mai gândesc la fii, pentru că ei au avut deja partea care le era datorată din ceea ce posed; dar fiica mea va avea după ce voi muri toată averea mea, și-l pot face bogat pe cel care se va căsători cu ea în timpul vieții mele. Mi-am luat ca nevastă acum cinci ani o tânără femeie, dar ea nu mi-a dat niciun copil, și sunt sigur că nici nu-mi va da, pentru că sunt bătrân. Această fată, căreia eu îi spun Zelmi, are cincisprezece ani, e o frumoasă brunetă, cu ochi strălucitori și păr bogat, ca și răposata ei mamă, înaltă, bine făcută, blândă, iar educația pe care i-am dat-o o face demnă de a fi stăpână peste inima stăpânului nostru[50]. Ea vorbește greaca și italiana, cântă, acompaniindu-se la harfă, desenează, brodează, și e mereu veselă. Nu există pe lume bărbat care să se poată lăuda că i-a văzut chipul, și mă iubește într-atât încât nu îndrăznește să aibă altă voință decât a mea. Această fată este o comoară, ți-o ofer, dacă vrei să te duci să locuiești timp de un an la Adrianopole, la una dintre rudele mele, unde ne vei învăța limba, religia și obiceiurile. După un an, te vei întoarce aici, unde vei fi declarat musulman, fata mea va deveni soția ta, și tu vei avea o casă, și sclavi cărora le vei fi stăpân și o rentă care-ți va îngădui să trăiești în bogăție. Asta-i tot ce am vrut să-ți spun. Nu vreau să-mi răspunzi nici chiar acum, nici mâine, nici până la vreun alt termen fix. Imi vei răspunde când te vei simți îndemnat de Geniul tău, și spre a-mi accepta oferta, căci dacă nu o accepți, este inutil să mai vorbim altă dată de asta. Pe de altă parte, nu-ți recomand nici să te gândești la cele ce ți-am spus, căci din clipa asta, când am aruncat în sufletul tău această sămânță, nu te vei mai simți stăpân nici pe hotărârea de a consimți, nici pe cea de a te opune la împlinirea lucrurilor. Negrăbindu-te, neamânând, fără nicio neliniște în suflet, nu vei da urmare decât

voinței lui Dumnezeu, conform hotărârii irevocabile a destinului. Așa cum te cunosc, ca să fii fericit nu ai nevoie decât de compania lui Zelmi. Prevăd că vei deveni unul din stâlpii imperiului otoman.

După ce rosti aceste cuvinte, Iusuf mă strânse la piept și, ca să fie sigur că nu-i voi răspunde, mă părăsi repede. M-am întors acasă atât de preocupat de propunerea lui Iusuf, încât nici nu mi-am dat seama când am făcut drumul. Familia Bailes observă că sunt cufundat în gânduri, ca și domnul de Bonneval două zile mai târziu, și mă întrebară din ce cauză; dar eu m-am ferit să le spun. Găseam că este foarte adevărat ceea ce-mi spusese Iusuf. Ceea ce el îmi propusese era atât de important, încât nu numai că nu trebuia să vorbesc despre asta nimănui, dar trebuia chiar să mă abțin să mă gândesc eu însumi la asta, până în momentul în care voi considera că judecata mea e atât de liniștită încât sunt sigur că hotărârea mea nu-i amenințată până și de cea mai mică adiere de vânt. Toate pasiunile mele trebuiau să tacă, prejudecățile, gândurile părtinitoare, și chiar și un anume interes personal. A doua zi, la sculare, strecurând ușor un gând asupra celor ce-mi fuseseră propuse, am văzut că faptul de a reflecta la ele ar putea să mă împiedice să mă hotărăsc, și că, dacă trebuia să mă hotărăsc, trebuia să o fac fără să mă gândesc. Era și cazul acelui *sequere Deum*[51] al stoicilor. Mi-am petrecut patru zile fără să mă duc la Iusuf, și într-a cincea zi, când m-am dus, am fost amândoi foarte veseli și nici măcar nu ne-a trecut prin minte să spunem fie și un singur cuvânt despre propunerea cu pricina, deși era cu neputință ca noi să nu ne fi gândit la ea. Am petrecut astfel cincisprezece zile; dar fiindcă tăcerea noastră nu venea nici din prefăcătorie, nici din ceva potrivnic prieteniei, ci din prețuirea pe care o aveam unul pentru celălalt, el îmi spuse, nimerindu-se să vină vorba despre propunerea pe care

mi-o făcuse, că își închipuia că-i cerusem sfatul vreunui înțelept. L-am asigurat că nu, spunându-i că eu cred că, fiind vorba despre un lucru atât de important, nu trebuia să urmez sfatul nimănui.

— M-am lăsat în mâinile lui Dumnezeu și, având în El deplină încredere, sunt sigur că voi lua hotărârea cea bună, fie că voi hotărî să-ți devin fiu, fie că voi rămâne așa cum sunt. Până atunci, gândul asupra acelui lucru îmi silește sufletul să mediteze dimineața și seara, adică în acele momente în care, aflându-mă față-n față cu mine însumi, el e pe deplin liniștit. Când mă voi fi hotărât, ție și numai ție, *pateramu*[52], îți voi da vestea cea mare și, din acea clipă, vei începe să exerciți asupra mea autoritatea unui tată.

In timp ce-i explicam astfel lucrurile, am văzut cum i se înlăcrimează ochii. Și-a pus mâna stângă pe capul meu, și degetul al doilea și al treilea de la mâna dreaptă în mijlocul frunții mele, și mi-a spus să continuu astfel și să fiu sigur că nu mă voi înșela. I-am spus că s-ar putea întâmpla ca fiica sa Zelmi să nu mă găsească pe gustul ei.

— Fiica mea te iubește, îmi răspunse el, te-a văzut, și te vede în compania soției mele și a guvernantei, de fiecare dată când luăm masa împreună; și te ascultă cu mare plăcere.

— Dar ea nu știe că ai de gând să mi-o dai drept soție.

— Ea știe că doresc să devii credincios, ca să-și poată uni destinul cu destinul tău.

— Sunt bucuros că nu-ți este îngăduit să mă lași să o văd, căci frumusețea ei ar putea să mă orbească, și atunci balanța dreptei judecăți ar putea fi puternic înclinată de pasiune, iar eu nu mi-aș mai putea spune că mi-am luat hotărârea cu inima

curată.

Nemărginită era bucuria lui Iusuf când mă auzea judecând astfel, și ei nu-i vorbeam ca un ipocrit, ci ca un om de foarte mare bună-credință. Numai gândul de a o vedea pe Zelmi mă făcea să mă înfior din creștet până-n tălpi. Eram sigur că n-aș fi ezitat să mă fac turc dacă m-aș fi îndrăgostit de ea; în timp ce, dacă m-aș fi aflat într-o stare de indiferență, eram de asemenea sigur că nu m-aș fi hotărât niciodată la un demers care, de altfel, nu avea pentru mine nimic atrăgător și care, dimpotrivă, îmi prezenta o imagine foarte neplăcută atât cu privire la prezent, cât și cu privire la viața mea viitoare. Pentru niște bogății pe care puteam nădăjdui că le voi găsi, cu oarecare noroc, în toată Europa, fără să mă umplu de rușinea de a-mi fi schimbat religia, mi se părea că nu trebuie să fiu indiferent față de disprețul tuturor celor care mă cunoșteau și la a căror stimă aspiram. Nu puteam renunța la frumoasa speranță de a deveni celebru în mijlocul unor națiuni civilizate, fie în domeniul artelor frumoase, fie în cel al literaturii, sau în orice alt domeniu, și nu puteam accepta ideea de a lăsa pe seama egalilor mei triumful care îmi era mie rezervat dacă aș fi continuat să trăiesc printre ei. Mi se părea, și nu mă înșelam, că hotărârea de a-și acoperi creștetul cu un turban nu li se potrivea decât oamenilor disperați, și eu nu mă număram printre ei. Dar cel mai mult mă revolta ideea de a mă duce să locuiesc un an la Adrianopole, pentru a învăța să vorbesc o limbă barbară, care nu-mi plăcea deloc și pe care, tocmai de asta, nu aveam să o învăț bine niciodată. Nu puteam să renunț decât foarte greu la vanitatea de a trece drept un bun vorbitor, reputație pe care mi-o făcusem pretutindeni pe unde trăisem. Mă mai gândeam și că încântătoarea Zelmi s-ar fi putut să nu mi se pară chiar atât de încântătoare, și că asta ar fi fost de ajuns ca să mă facă nefericit, căci Iusuf ar mai fi

putut trăi încă douăzeci de ani, și simțeam că respectul și recunoștința nu mi-ar fi îngăduit niciodată să am curajul de a-l jigni pe bunul bătrân, neînconjurând-o pe fiica lui cu toate atențiile cuvenite. Astea îmi erau gândurile, gânduri pe care Iusuf nu le putea ghici și pe care nu era necesar ca să i le declar.

După câteva zile, l-am întâlnit pe Ismail efendi la masă la scumpul meu pașă Osman. Mi-a dat câteva semne de prietenie, cărora le-am răspuns, și m-am făcut că nu aud reproșurile lui cu privire la faptul că nu mă dusese să iau masa cu el într-o zi anume; dar n-am putut să mă eschivez și să nu mă duc să iau masa cu el într-o altă zi, împreună cu domnul de Bonneval. M-am dus la el în ziua fixată și, după masă, m-am bucurat de un frumos spectacol făcut de sclavi napolitani de ambele sexe, care au reprezentat o farsă în pantomimă și au dansat niște *calabreses*[53]. Domnul de Bonneval vorbi despre dansul venețian numit *furlana*, și Ismail arătându-se curios, i-am spus că-mi era cu neputință să i-l arăt fără o dansatoare din țara mea și fără un violonist care să cunoască melodia. Am luat atunci o vioară și-am cântat melodia, dar chiar și dacă s-ar fi găsit dansatoarea, eu nu puteam să cânt și să dansez în același timp. Atunci Ismail se ridică și se duse și-i spuse ceva unui eunuc, care plecă, reveni după câteva minute și îi vorbi la ureche. Ismail îmi spuse că găsise dansatoarea, iar eu i-am spus că-l voi găsi pe violonist, dacă voia să trimită un bilet la hotelul din Veneția. Zis și făcut. Am scris biletul, el l-a trimis, și un valet de la Băile Bona veni, după jumătate de oră, cu vioara lui. Puțin după aceea, o ușă care era într-un colț al sălii se deschise, și prin ea intră o femeie frumoasă, cu fața acoperită cu o mască de catifea neagră de formă, ovală, numită la Veneția *morella*. Apariția acestei femei cu mască a surprins și a încântat întreaga adunare, căci era cu neputință să-ți închipui o făptură mai interesantă, atât

prin frumusețe, cât și prin eleganța veșmintelor. Zeița ia poziție de dans, eu de asemenea, și dansăm șase *furlanes* la rând. Eu respir din greu, căci nu există dans național mai violent: dar frumoasa femeie, stând dreaptă și nemișcată, și nedând nici cel mai mic semn de oboseală, părea că mă sfidează. Când am ajuns să ne rotim, figură care obosește cel mai mult, ea părea că plutește: eram atât de uimit încât parcă nu mai eram eu însumi. Nu-mi aminteam să fi văzut pe cineva dansând atât de bine acest dans nici chiar în Veneția. După un scurt moment de odihnă, cam rușinat de slăbiciunea mea, m-am apropiat din nou de ea și i-am spus: „*Ancora sei, e poi basta, se non volete vedermi a morire*"[54]. Ea mi-ar fi răspuns poate, dacă ar fi putut, căci dacă ai pe față o astfel de mască nu poți rosti nici un singur cuvânt; dar ea îmi spuse mult mai mult printr-o strângere de mână pe care nimeni nu putea să o vadă. După încă șase *furlanes*, eunucul deschise aceeași ușă și ea dispăru.

Ismail nu știu cum să-mi mai mulțumească, dar de fapt eu trebuia să-i mulțumesc lui, căci a fost singurul lucru plăcut de care am avut parte la Constantinopole. L-am întrebat dacă acea doamnă era o venețiană, dar el nu mi-a răspuns decât printr-un fin surâs. Când a început să se lase seara, am plecat cu toții.

— Acest bărbat minunat a fost astăzi victima propriei sale generozități, și sunt sigur că este supărat că a pus-o pe frumoasa lui sclavă să danseze cu dumneata. Conform prejudecăților, ceea ce a făcut îi știrbește gloria, și te sfătuiesc să fii precaut, căci cu siguranță că i-ai plăcut acelei femei, care, probabil, va încerca să lege o relație amoroasă cu dumneata. Fii înțelept, căci, date fiind obiceiurile turcești, ele sunt toate periculoase.

I-am promis că nu voi intra în nicio aventură galantă, dar nu m-am ținut de

cuvânt.

După vreo trei–patru zile, o sclavă bătrână, întâlnindu-mă în stradă, îmi înfățișă o pungă pentru tutun brodată cu fir de aur, oferindu-mi-o pentru un piastru, și, punându-mi-o în mână, mă făcu să simt că înăuntru era o scrisoare: am văzut că ea evita privirea ienicerului care mergea îndărătul meu. I-am plătit punga; ea plecă, iar eu mi-am văzut de drum până la casa lui Iusuf, pe care negăsindu-l, m-am dus să mă plimb în grădină. Scrisoarea fiind pecetluită și fără adresă, și sclava putând să se fi înșelat, curiozitatea mea spori. Iat-o, în traducere (era destul de bine scrisă, într-o italiană corectă): „Dacă vrei să o vezi pe persoana care a dansat cu dumneata, vino diseară să te plimbi în gradină, dincolo de bazin, și fă cunoștință cu bătrâna slujnică a grădinarului, cerându-i niște limonadă. Se va întâmpla poate să o vezi fără să riști nimic, chiar dacă, din întâmplare, îl vei întâlni pe Ismail; este venețiană; e totuși important să nu vorbești nimănui despre această invitație".

Nu sunt atât de prost, draga mea compatrioată, am exclamat, plin de entuziasm, ca și cum ea ar fi fost acolo, și am pus scrisoarea în buzunar. Dar chiar atunci o femeie bătrână, dar încă frumoasă, iese dintr-un tufiș, se apropie de mine, mă întreabă ce vreau și cum de-am văzut-o. Ii răspund, râzând, că vorbisem în aer, necrezând că sunt ascultat. Ea îmi spuse pe dată că se bucură că-mi vorbește, că era romană, că o crescuse pe Zelmi, și că ea o învățase să cânte cu vocea și la harpă. Imi laudă frumusețea și neasemuitele calități ale elevei sale, spunându-mi că mă voi îndrăgosti cu siguranță de ea dacă o voi vedea, și că ea era supărată că asta nu-i era îngăduit.

— Ea ne vede acum, îmi spuse, căci se află îndărătul acestor jaluzele verzi; și

noi te iubim de când Iusuf ne-a spus că ai putea să devii soțul lui Zelmi de îndată ce te vei fi întors de la Adrianopole.

Am întrebat-o dacă pot să-i vorbesc lui Iusuf despre confidențele pe care mi le făcuse și, după ce mi-a răspuns că nu, am văzut că dacă aș fi insistat oricât de puțin, ea s-ar fi hotărât să-mi ofere plăcerea de a o vedea pe încântătoarea ei elevă. N-am putut accepta nici măcar gândul unui demers care nu i-ar fi putut fi pe plac scumpei mele gazde, dar, mai mult chiar decât asta, m-am temut să intru într-un labirint în care m-aș fi putut cu ușurință rătăci. Turbanul pe care mi se părea că-l zăresc din depărtare, mă înspăimânta.

L-am văzut pe Iousuf venind spre mine, și nu mi s-a părut că se supără pentru că stau de vorbă cu această romană. Mă complimentă cu privire la plăcerea pe care cu siguranță am simțit-o dansând cu una dintre frumusețile din haremul voluptuosului Ismail.

— Este deci ceva cu totul nou, de vreme ce se vorbește despre asta?

— Lucrul ăsta nu se întâmplă prea des, pentru că națiunea noastră are prejudecata de a nu expune ochilor înflăcărați de dorință frumusețile pe care le posedăm; dar în casa sa, fiecare poate face ce vrea. Ismail, de altfel, este un bărbat foarte galant și foarte inteligent.

— Se știe cine este doamna cu care am dansat?

— Oh! nu cred. De altfel, purta o mască, și se știe că Ismail are vreo jumătate de duzină, toate foarte frumoase.

Ne-am petrecut ziua, ca totdeauna, în mare veselie, și, plecând de la el, am rugat să fiu dus la Ismail, care locuia în apropiere.

Eram cunoscut și de aceea am fost lăsat să intru. Ducându-mă eu spre locul

care îmi era indicat în bilet, am fost văzut de eunuc, care veni către mine, spunându-mi, că Ismail ieșise în oraș, dar că se va bucura când va afla că mă dusesem să mă plimb prin grădina lui. I-am spus că aș vrea să beau un pahar de limonadă și el mă conduse la chioșc, unde am cunoscut-o pe bătrâna sclavă. Eunucul căpătă pentru mine o băutură delicioasă, dar mă împiedică să-i dau în dar bătrânei o monedă de argint. Apoi ne-am plimbat dincolo de bazin; dar eunucul îmi spuse că trebuie să ne întoarcem, arătându-mi trei doamne pe care, din decență, trebuia să le evităm. I-am mulțumit și l-am rugat să-i transmită complimentele mele lui Ismail, apoi m-am întors la mine acasă, deloc nemulțumit de plimbarea mea și sperând că voi fi mai fericit cu alt prilej.

Nu mai târziu decât a doua zi, am primit un bilet de la Ismail, care mă ruga să mă duc în ziua următoare cu el la pescuit cu undița, spre seară, ca să pescuim la lumina lunii, până târziu în noapte. Nu m-a părăsit speranța că voi avea ceea ce-mi doream. Mi l-am imaginat pe Ismail în stare să pună astfel la cale lucrurile încât să fiu surprins în compania venețienei, și îmi dădea târcoale și gândul că va fi și el prezent. I-am cerut permisiunea lui François Venier[55] să-mi petrec noaptea în afara hotelului, permisiune pe care nu mi-a acordat-o decât cu mare greutate, căci se temea de cine știe ce incident neplăcut provocat de vreo intrigă galantă. L-aș fi putut liniști, spunându-i totul, dar mi se părea că era foarte necesar să fiu discret.

M-am aflat deci la ora indicată acasă la turc, care m-a primit cu cele mai prietenești cuvinte. Am fost surprins când urcând pe ambarcațiune, am văzut că sunt doar eu cu el. Mai erau aici doi vâslași și un timonier, și am pescuit câțiva pești, pe care i-am mâncat într-un chioșc, fripți și pregătiți cu ulei, sub lumina lunii, care făcea din noapte zi. Cunoscându-i gusturile, nu eram la fel de vesel ca de obicei;

mă temeam, în ciuda spuselor domnului de Bonneval, să nu-i vină ideea să-mi dea semne de prietenie de felul acelora pe care voise să mi le dea în urmă cu trei săptămâni, și pe care le primisem atât de rău. O asemenea întâlnire între patru ochi mi se părea suspectă, căci nu mi se părea firească. Dar iată deznodământul.

— Să vorbim foarte încet, îmi spuse el dintr-odată. Aud un anumit zgomot care mă face să ghicesc ceva care ne va amuza.

De îndată ce spuse asta, își concediază oamenii și mă ia de mână:

— Haide, îmi spune, să ne ducem într-o cameră a cărei cheie, din fericire, se află în buzunarul meu; dar să ne ferim să facem vreun zgomot. Această cameră are o fereastră, care dă spre bazin, unde cred că se scaldă acum două sau trei dintre domnișoarele mele. Le vom vedea și ne vom bucura de un foarte frumos spectacol, căci ele nu-și pot închipui că sunt văzute. Ele știu că acest loc nu-i cunoscut decât de mine și că numai eu am acces la el.

Spunând asta, deschide ușa camerei, ducându-mă în continuare de mână; și ne găsim în întuneric. Vedem bazinul în lungimea lui, luminat de razele lunii și, aproape sub ochii noștri, trei femei goale care când înotau, când ieșeau din apă, urcând pe niște trepte de marmură unde, în picioare sau așezate, se ștergeau de apă, arătându-se în diferite atitudini. Acest încântător spectacol mă înflăcăra pe dată, și Ismail, nespus de fericit, mă convinse că nu trebuia să mă simt stingherit, încurajându-mă, dimpotrivă, să mă las în voia efectelor pe care această priveliște voluptuoasă le trezea în sufletul meu, dându-mi el însuși cel mai bun exemplu. M-am găsit, ca și el, silit să mă mulțumesc cu ceea ce aveam alături, pentru a stinge focul aprins de cele trei sirene pe care le vedeam când în apă, când afară din apă, și care, fără să se uite spre fereastră, păreau totuși că nu-și desfășoară jocurile voluptuoase

decât pentru a stârni patima cea mai fierbinte în cei care le priveau. Am vrut să cred că așa stăteau lucrurile, și plăcerea mea a fost cu atât mai mare, iar Ismail triumfă, aflându-se condamnat să înlocuiască, el fiind în apropiere, ceea ce era în depărtare. A trebuit astfel să-i accept propunerea înțeleaptă. Aș fi fost nepoliticos dacă m-aș fi opus, și aș fi părut un ingrat, ceea ce nu-mi stă în fire. Nicicând nu am cunoscut o mai mare stare de nebunie și de exaltare. Neștiind care din cele trei nimfe era venețiana mea, mi se părea că fiecare, rând pe rând, este ea, în timp ce Ismail se calmase. Acest admirabil bărbat îmi dădu o plăcută dezmințire, și gustă cea mai dulce răzbunare, dar, dacă a vrut să i se plătească, a trebuit să plătească și el. Îl las pe cititor să calculeze care dintre noi doi a ieșit mai bine, căci mi se pare că, dat fiind că Ismail a fost oaspete, balanța trebuie să se încline de partea lui. În ceea ce mă privește, eu unul nu m-am mai întors în acel loc și nici n-am povestit întâmplarea asta nimănui. Plecarea celor trei sirene a pus capăt orgiei, iar noi, neștiind ce să ne spunem, ne-am pus pe râs. După ce ne-am desfătat cerul gurii cu niște delicioase dulcețuri, și după ce am băut câteva cești de cafea, ne-am despărțit. Este singura plăcere de acest gen pe care am avut-o la Constantinopole, plăcere în care imaginația a fost mai prezentă decât realitatea.

(Vol. 2, cap. IV, pp. 80–93)

---

[47] Scena are loc la Constantinopole. Ismail are dreptul la titlul onorific turc de *effendi*, în calitatea sa de fost ministru al Afacerilor Externe.

[48] Transfug din armatele lui Ludovic al XIV-lea, contele de Bonneval părăsise serviciul imperial și luase titlul și funcțiile de pașă la Constantinopole.

[49] Iusuf Ali, nobil turc.

[50] *Stăpânul nostru* este sultanul.

[51] Urmează-l pe Zeu. Urmează-ți destinul.

[52] *Pateramu*: tată, părinte (în greacă modernă).

[53] Referire la dansurile din Calabria, cu specific accentuat.

[54] Încă șase, și e de-ajuns, dacă nu vrei să mă vezi murind.

[55] François Venier, *bailo* (ambasador) al Veneției la Constantinopole.

Doamna F.

1745

...A patra zi m-am întors la Corfu, unde, după ce l-am salutat pe domnul F[56], m-am întors la domnul D.R.[57], pe care l-am găsit singur, pe terasă. Era în vinerea sfântă. Acest nobil domn, pe care l-am găsit mai gânditor decât de obicei, îmi spuse următoarele cuvinte, pe care nu le pot uita.

— Domnul F., al cărui adjutant a murit ieri seară, având repede nevoie de un alt adjutant, până în momentul când va putea găsi unul care să nu fie provizoriu, s-a gândit la dumneata și mi-a vorbit azi-dimineață, rugându-mă să renunț la dumneata pentru un timp. I-am răspuns spunându-i că nu cred că am dreptul să dispun de dumneata și că, astfel stând lucrurile, ți se poate adresa direct. L-am asigurat că, dacă-mi vei cere permisiunea să te duci la el, ți-o voi acorda pe loc, deși am nevoie de doi adjutanți. Ți-a spus ceva despre asta azi-dimineață?

— Nu mi-a spus nimic. Mi-a mulțumit că am fost la Butintro pe galera sa, doar atât.

— În cazul ăsta, îți va vorbi astăzi. Ce-i vei răspunde?

— Bineînțeles că nu voi pleca niciodată de la Excelența Voastră decât dacă-mi ordonați.

— Eu nu-ți voi da niciodată acest ordin, și deci nu vei pleca.

În acel moment, santinela bate de două ori în ușă și iată-i pe domnul F. împreună cu doamna. Îi las cu domnul D.R. și, un sfert de oră mai târziu, sunt chemat. Domnul F., pe un ton confidențial, îmi spune!

— Nu-i așa, Casanova, că vei vrea să locuiești la mine în calitate de adjutant al meu?

— Excelența Sa dorește deci să plec?

— Nicidecum, îmi spune domnul D.R., te las doar să hotărăști dumneata.

— In acest caz, nu mă pot purta ca un ingrat.

Am rămas în picioare, vizibil descumpănit și neascunzând cât de rău mă simt. Ținându-mi privirea plecată spre pământ, mi-aș fi scos mai curând ochii din cap decât să-i ridic spre doamna F., care vedea cu siguranță ce-i în sufletul meu. Soțul ei rosti cu multă răceală, o clipă după aceea, că este adevărat că în calitate de adjutant unic al lui voi avea mult mai mult de lucru decât la domnul D.R. și că, de altfel, era o mai mare onoare să-l slujești pe guvernatorul galerelor decât pe un simplu *sopracomito*[58].

— Casanova, adăugă doamna F. cu aerul unui cunoscător, are dreptate.

Conversația trecu la alte subiecte, iar eu m-am dus în anticameră, pe un fotoliu, ca să mă gândesc mai bine la ceea ce mi se propusese.

M-am gândit că domnul F. nu m-a cerut de la domnul D.R., fără să fi obținut dinainte consimțământul doamnei, și că era chiar cu putință ca totul să fi pornit de la o idee a ei, ceea ce îmi stârnea și îmi măgulea la culme patima. Dar onoarea nu-mi îngăduia să accept această propunere decât dacă eram sigur că-i fac astfel o plăcere domnului D.R. Cum puteam deci să o accept? Nu o s-o accept decât atunci când domnul D.R. îmi va spune direct că, ducându-mă să locuiesc la domnul F., îi voi face plăcere. Totul ține deci de domnul F.

In timpul marii procesiuni din noaptea la care, întru slava lui Iisus Christos mort pe Cruce, toată nobilimea ia parte, eu am fost cel care a trebuit să-i dau brațul doamnei F., care nu mi-a adresat nici un singur cuvânt. Iubirea mea, aflată în culmea disperării, mă făcu să-mi petrec în pat întreaga noapte fără să închid o clipă ochii. Mă temeam că a luat refuzul meu drept un semn de dispreț, și acest gând îmi sfâșia sufletul. A doua zi n-am putut mânca nimic, iar seara, la adunare, n-am

scos nici un singur cuvânt. M-am dus să mă culc cu trupul străbătut de frisoane, apoi am căzut bolnav și am rămas țintuit la pat în ziua de Paște. A doua zi, fiind foarte slăbit, n-aș fi ieșit din cameră, dacă un valet al doamnei F. n-ar fi venit să-mi spună că voia să-mi vorbească. I-am poruncit să nu cumva să-i spună că mă găsise în pat și să o asigure că voi veni la ea peste o oră.

Intru la ea, arătând ca un cadavru. Ea căuta ceva, împreună cu camerista. Deși mă vede că arăt îngrozitor, nu mă întreabă cum o duc cu sănătatea. Slujnica ei pleacă, și atunci doamna F. mă privește, și se gândește o clipă, încercând să-și amintească de ce mă chemase.

— Ah, da. Știi că adjutantul nostru a murit și că avem nevoie de un altul. Soțul meu, care ține la dumneata, fiind sigur că domnul D.R. îți lasă deplina libertate de a hotărî, și-a zis că vei vrea să vii dacă îți voi cere eu însumi să-i faci această plăcere. Se înșeală oare? Dacă vei vrea să vii, vei avea această cameră.

Ea îmi arată atunci, de la fereastra camerei sale, ferestrele unei camere învecinate cu cea în care dormea, astfel așezată pe un colț încât, pentru a vedea interiorul camerei ei, n-ar fi trebuit nici măcar să mă uit pe fereastră. Văzând că răspunsul meu întârzia, ea îmi spuse că domnul D.R. nu mă va iubi mai puțin și că, văzându-mă zilnic la ea, nu va uita de interesele mele nicio clipă.

— Spune-mi, așadar. Vrei sau nu vrei să vii?

— Doamnă, nu pot.

— Nu poți. Ce ciudat! Așază-te! Cum de nu poți, în timp ce, venind spre noi, ești sigur că-i faci o plăcere și domnului D.R.?

— Dacă aș fi sigur de asta, n-aș mai întârzia nicio clipă. Tot ce știu din gura lui este că mă lasă stăpân pe hotărârea mea.

— Te temi deci că-i pricinuiești o neplăcere, dacă ai veni la noi?

— Se poate spune și așa.

— Sunt sigură că nu-i așa.

— Fii bună atunci și spune-i să-mi zică limpede că plecarea mea nu-l supără.

— Și dacă-ți spune, vii la noi?

— Ah! Cum să nu vin?

La această exclamație, care spunea poate prea mult, și temându-mă că o voi vedea roșind, mi-am întors privirea. Ea a cerut să i se aducă mantia, spre a se duce la biserică și, pentru prima oară, în timp ce cobora scara, și-a sprijinit mâna, goală, pe a mea. Apoi își puse mânușile și mă întrebă dacă am febră, pentru că mâna mea ardea ca focul.

La ieșirea din biserică, am ajutat-o să se urce în trăsura domnului D.R., pe care l-am întâlnit din întâmplare; și, pe dată, m-am dus în camera mea, ca să respir în voie și să mă las pe deplin pradă bucuriei, de vreme ce demersul doamnei F. mă făcea să văd limpede că eram iubit. Eram acum sigur că mă voi duce să locuiesc la ea, chiar din ordinul domnului D.R.

— *Ce înseamnă iubirea! Degeaba am citit tot ceea ce niște pretinși înțelepți au scris despre natura ei, și degeaba am filosofat asupra ei pe măsură ce am îmbătrânit, tot nu voi fi niciodată de acord că-i un lucru de nimic și zadarnic. Căci iubirea e un fel de nebunie asupra căreia filosofia nu are nicio putere; o boală de care omul se poate îmbolnăvi la orice vârstă, și care este incurabilă dacă omul este lovit de ea la bătrânețe. Iubire cu neputință de definit! Zeiță a naturii! Amărăciune mai dulce ca orice altceva, dulceață mai amară ca orice. Monstru divin care nu poate fi definit decât prin paradoxuri.*

La două zile după scurta mea conversație cu doamna F., domnul D. R. îmi ordonă să mă duc să-l slujesc pe domnul F. pe galera sa, care trebuia să se ducă la Guino[59], unde urma să se oprească cinci–șase zile. Îmi fac repede bagajul, mă grăbesc să mă prezint la domnul F., căruia îi spun că eram fericit să fiu la ordinele lui. Îmi zise că-i încântat și el să afle asta, și plecăm, fără să o vedem pe doamna, care încă doarme.

După cinci zile, ne întoarcem la Corfu, și eu îl însoțesc în camera lui, gândindu-mă că mă voi întoarce îndată la domnul D.R., după ce îl voi fi întrebat mai întâi pe domnul F. dacă mai are să-mi poruncească ceva. Dar chiar atunci iată-l pe domnul D.R., încălțat cu cizme, care intră și care, după ce i-a spus *benvenuto*, îl întreabă dacă a fost mulțumit de mine. Apoi mă întreabă și pe mine dacă am fost mulțumit, și, aflând că amândoi am fost, îmi spune că puteam fi sigur că-i va fi pe plac dacă voi rămâne la domnul F. Consimt, cu un aer supus și totodată satisfăcut, și domnul F. poruncește să fiu condus în camera mea, care era cea pe care mi-o arătase doamna F. În mai puțin de o oră, trimit să mi se aducă micul meu bagaj și, către seară, mă duc la întâlnirea cu toți ceilalți. Doamna F. văzându-mă că intru pe ușă, îmi spune cu voce răsunătoare că aflase că m-am instalat la ei și că se bucură. Auzindu-i spusele, i-am făcut o reverență adâncă.

Iată-mă deci precum Salamandra în focul în care doream să mă aflu. De îndată ce mă trezeam, eram condamnat să fac anticameră la stăpânul casei, să fiu adeseori la ordinele doamnei, atent și supus întru totul, cinând adeseori singur cu ea, ducându-mă pretutindeni cu ea atunci când domnul D.R. nu o putea însoți, locuind într-o cameră învecinată cu camera ei, și expus privirilor ei când scriam, și în toate celelalte momente, după cum și ea era expusă privirilor mele.

Trecură trei săptămâni, fără ca noua mea situație să-mi potolească în vreun fel înflăcărarea. Tot ceea ce-mi spuneam, ca să nu-mi pierd speranța, era că iubirea ei nu devenise atât de puternică încât să-i subjuge orgoliul. Nădăjduiam totul de la un moment favorabil, îl așteptam, contam pe el, simțindu-mă foarte hotărât să nu înjosesc ființa iubită, arătându-mă indiferent față de ea. *Amantul care nu știe să înhațe de păr norocul, când acesta-i surâde, este pierdut.*

Nu-mi plăceau deloc favorurile pe care mi le făcea în public; în timp ce, când eram numai noi doi, era foarte zgârcită cu ele. Or, eu îmi doream tocmai contrariul. Toată lumea mă credea un bărbat fericit. Dar eu nu eram vanitos, pentru că iubirea mea era curată.

— Să știi că ai dușmani, îmi spuse ea într-o zi; dar ți-am luat apărarea ieri seară și i-am redus la tăcere.

— Sunt niște invidioși, doamnă, care, dacă ar ști totul, mi-ar plânge de milă, și de care dumneata m-ai putea scăpa.

— De ce ți-ar plânge de milă și cum te-aș putea scăpa eu de ei?

— Mi-ar plânge de milă pentru că tânjesc după ce-mi doresc cel mai mult, și m-ai scăpa de ei purtându-te rău cu mine. Atunci nimeni nu m-ar mai urî.

— Ai suferi deci mai puțin dumneata decât dacă ai fi urât de cei invidioși?

— Da, doamnă, dar asta numai dacă reaua purtare pe care o ai față de mine în public ar fi compensată de bunătatea pe care mi-ai arăta-o când suntem numai noi doi; căci fericirea pe care o simt pentru că îți aparțin nu-i întinată de niciun sentiment de vanitate. Oamenii n-au decât să mă plângă, eu sunt mulțumit, dacă se înșală în privința mea.

— Nu voi fi niciodată în stare să joc acest rol.

Stăteam adeseori îndărătul perdelei de la fereastra cea mai îndepărtată de ferestrele camerei unde dormea ea, ca s-o văd atunci când ea credea că nu o vede nimeni. Aș fi putut s-o văd când se trezea și cobora din pat, bucurându-mă de ea în imaginația mea de îndrăgostit; și ea ar fi putut să-mi mai liniștească astfel înflăcărarea, fără să se compromită în vreun fel, căci nu trebuia să-și închipuie că eu eram la pândă. Dar nu făcea asta. Mi se părea că nu poruncea să i se deschidă ferestrele decât ca să mă chinuiască și mai mult. O vedeam în patul ei. Camerista venea să o îmbrace, stând în fața ei într-un fel care mă împiedica să o mai văd. Dacă, după ce coborâse din pat, venea la fereastră ca să vadă cum e timpul, nu se uita spre ferestrele camerei mele. Eram sigur că ea știa că o văd; dar nu voia să-mi ofere neînsemnata plăcere de a face o mișcare prin care să-mi dea de înțeles că se gândește la mine.

Intr-o zi, când camerista îi tăia vârfurile despicate ale părului său lung, eu am adunat și am pus pe masa de toaletă toate firele care căzuseră pe parchet, cu excepția câtorva, pe care le-am pus într-un buzunar, fiind ferm convins că nu-și va da seama. Dar, de îndată ce camerista plecă, îmi spuse cu o voce blândă, dar serioasă, să scot din buzunar firele de păr. Am găsit că e mult prea severă: o asemenea poruncă mi s-a părut nedreaptă, crudă și deplasată. I-am dat ascultare, tremurând nu atât de mânie, cât de ciudă, dar am făcut-o aruncând firele de păr pe masă cu un aer disprețuitor.

— Domnule, îndrăznești prea mult.

— Cel puțin de data asta, doamnă, ai fi putut să te prefaci că n-ai băgat de seamă furtișagul meu.

— Nu-mi place să mă prefac.

— Ce bănuială urâtă ți-ar fi putut trezi nevinovata mea hoție?

— Nimic altceva decât că nutrești față de mine niște sentimente care nu-ți sunt îngăduite.

— Ele nu-mi pot fi interzise decât de ură sau de orgoliu. Fiindcă am o inimă curată, nu vei fi, doamnă, nici victima urii, nici victima orgoliului; dar dumneata, doamnă, judeci doar cu mintea, cu o minte probabil plină de răutate, de vreme ce îi place să umilească. Mi-ai aflat secretul, în schimb, eu te-am cunoscut astfel mai bine. Și descoperirea mea îmi va fi mai utilă decât îți va fi a dumitale despre mine. Asta mă va înțelepți poate.

După această replică insolentă, am ieșit pe ușă și, fiindcă nu eram chemat înapoi, m-am dus în camera mea, unde, nădăjduind că, dacă voi dormi, mă voi calma, m-am dezbrăcat și m-am băgat în pat. In asemenea momente, un bărbat îndrăgostit găsește că ființa iubită este nedemnă de el, și vrednică de toată ura și de tot disprețul. Când am fost chemat la cină, am spus că sunt bolnav; n-am putut dormi și, curios să văd ce urma să mi se întâmple, nu m-am ridicat din pat, continuând să spun că sunt bolnav când am fost chemat la masa de prânz. Seara, am fost bucuros să constat că nu mă simt prea bine. Când domnul F. a venit să vadă ce fac, i-am spus, căutând să scap cât mai repede de el, că mă durea foarte tare capul și că nu mă puteam vindeca decât ținând un regim sever.

Cam spre orele unsprezece, văd că intră la mine doamna F. și domnul D.R.

— Ce-i cu dumneata, dragul meu Casanova? îmi spuse ea.

— Mă doare foarte tare capul, doamnă, dar mâine, cu siguranță, voi fi vindecat.

— Dar de ce să aștepți până mâine? Trebuie să te vindeci chiar acum. Am

poruncit să ți se aducă o supă și două ouă proaspete.

— Nu, doamnă, numai un regim alimentar strict mă poate vindeca.

— Are dreptate, spuse domnul D.R., cunosc boala asta.

Ea profită însă de momentul când domnul D.R. cerceta un desen care se afla pe masa mea, pentru a-mi spune că va fi încântată dacă aș accepta supa, căci eram cu siguranță sleit de puteri. I-am răspuns că cei care uitau de ei înșiși, pentru ea, trebuiau lăsați să moară. Ea nu-mi răspunse altminteri decât punându-mi în mână un pachețel; apoi se duse să privească desenul.

Deschid pachețelul și constat că în el se află fire de păr. Ascund totul sub cuvertură; dar sângele mi se urcă îndată la cap, într-un mod care mă înspăimântă. Cer să mi se aducă niște apă rece. Doamna vine, împreună cu domnul D.R., și sunt surprinși când mă văd atât de roșu la față, deși cu o clipă mai înainte eram palid ca un mort. Ea varsă în apa pe care urma să o beau puțin alcool din frunze de melisă[60], o beau, și pe loc o vomit, dimpreună cu multă fiere. De îndată mă simt mai bine și cer să mi se dea să mănânc. Ea râde: camerista vine cu o supă și cu două ouă, pe care le mănânc cu lăcomie, apoi râd cu ei și le istorisesc povestea lui Pandolfin[61]. Domnul D.R. credea că vede un miracol, iar eu vedeam pe chipul doamnei F. iubire, milă și căință. Dacă nu ar fi fost de față domnul D.R., acela ar fi fost momentul fericirii mele; dar eram sigur că nu-i vorba decât de o amânare. După ce i-am amuzat timp de o jumătate de oră cu tot felul de povești frumoase, domnul D.R. îi spuse doamnei că, dacă nu m-ar fi văzut vomitând, ar crede că boala mea nu fusese adevărată, căci, după el, nu era cu putință să treci atât de repede de la tristețe la veselie.

— Apa pe care ți-am dat-o eu te-a vindecat atât de repede, spuse doamna F.

privindu-mă, și o să-ți las flaconul.

— Poți să-l iei cu dumneata, doamnă, căci fără prezența dumitale apa nu mai are nicio putere de vindecare.

— Așa cred și eu, spuse domnul D.R. De aceea te las aici, cu bolnavul.

— Nu, nu. Trebuie să-l lăsăm să doarmă.

Am dormit adânc; dar cu ea, într-un singur vis, atât de puternic încât realitatea nu ar fi putut fi mai minunată. Cucerisem teren. Treizeci și patru de ore de dietă îmi dăduseră dreptul să-i vorbesc în mod deschis despre dragoste. Faptul că-mi dăruise firele de păr nu putea să însemne decât că era mulțumită să continui să o iubesc.

A doua zi, după ce m-am înfățișat la domnul F., m-am dus în încăperea în care se afla camerista, pentru că doamna F. dormea încă. Am avut plăcerea de a o auzi râzând când i s-a spus că eram acolo. Ea mă chemă și îmi zise, fără să-mi lase timpul de a-i face vreun compliment, că era încântată că mă vede sănătos și că trebuia să mă duc să-l salut din partea-i pe domnul D.R. O femeie frumoasă, atunci când se trezește din somn, este de o sută de ori mai atrăgătoare nu numai pentru un amant, ci și pentru oricine o poate vedea în acel moment. Spunându-mi să mă duc, doamna F. îmi lumină sufletul cu minunatele raze pe care le răspândea divinul ei chip, tot atât de repede pe cât se revarsă razele Soarelui asupra întregului univers. Și totuși, cu cât o femeie este mai frumoasă, cu atât ea este mai preocupată de toaleta ei. Vrem totdeauna să avem mai mult decât avem. După ordinul pe care doamna F. mi l-a dat de a pleca, am avut certitudinea fericirii mele imiminente. Ea mi-a spus să plec, mi-am zis eu, pentru că a prevăzut că, dacă rămân singur cu ea, i-aș fi cerut niște favoruri, oricât de mici, pe care n-ar fi putut să mi le

refuze.

Aflându-mă în posesia acelui semn de bunăvoință — părul ei —, m-am gândit ce aș putea face cu el, în spiritul iubirii mele. Pentru a repara greșeala pe care o săvârșise luându-mi cele câteva fire de păr pe care le ascunsesem în buzunar, ea îmi dăduse acum o cantitate îndeajuns de mare ca să împletesc o coadă destul de lungă. Cu acest gând în minte, m-am dus la un cofetar evreu a cărui fată broda. I-am spus cum să brodeze cu firele de păr cele patru inițiale ale numelor noastre pe o brățară de satin verde, și din restul părului am făcut o împletitură lungă, ce semăna cu un cordon foarte îngust. La unul din capete, era o panglică neagră, iar la celălalt, panglica, cusută îndoită în două, forma un laț, numai bun pentru a mă sugruma, dacă o iubire nefericită m-ar fi adus pe culmile deznădejdii. Mi-am pus în jurul gâtului acest cordon, învârtindu-l de patru ori în jurul gâtului, de-a dreptul pe piele. Din câteva fire de păr, am făcut un fel de pulbere fină, tăindu-le foarte mărunt cu o foarfecă ascuțită. L-am rugat pe evreu să le înglobeze, în prezența mea, în zahăr și esențe de ambră, de anghelică, de vanilie, de lichior colorat cu cârmâz și de rășină de styrax[62]. N-am plecat decât după ce mi-a putut da aceste bomboane alcătuite din ingredientele mai sus arătate. Am făcut și altele de aceeași formă și conținând aceleași substanțe, numai că în acestea nu erau și fire de păr. Le-am pus pe cele care cuprindeau fire de păr într-o frumoasă cutie de cristal de stâncă, iar pe celelalte într-o cutie de baga albă.

După ce-mi dăruise firele de păr, nu-mi mai petreceam timpul la ea spunându- povești, acum nu-i mai vorbeam decât despre pasiunea și dorințele mele. Îi spuneam că trebuia ori să mă izgonească din preajma ei, ori să mă facă fericit; dar ea nu era de acord. Îmi spunea că nu puteam fi fericiți decât abținându-ne de la a

ne nesocoti îndatoririle. Când mă aruncam la picioarele ei pentru a obține de la bun început deplină iertare pentru violența la care o voi supune, ea mă ținea în frâu datorită unei puteri superioare celei pe care o femeie cum nu se poate mai viguroasă ar fi putut-o folosi pentru a respinge atacurile amantului celui mai întreprinzător. Imi spunea, deloc mânioasă și pe un ton de o blândețe divină, cu ochii strălucind de iubire și aproape fără să se apere:

— Nu, dragă prietene, calmează-te, nu abuza de iubirea mea: nu-ți cer să mă respecți, ci să mă cruți, fiindcă te iubesc.

— Mă iubești, și nu te vei hotărî niciodată să faci din noi niște ființe fericite? Nu-i nici un lucru de crezut și nici un lucru firesc. Mă silești să-mi spun că nu mă iubești. Lasă-mă să-mi lipesc pentru o clipă buzele de buzele tale; și îți făgăduiesc că nu-ți voi cere mai mult.

— Nu, pentru că dorințele noastre ar spori și mai mult și am fi și mai nefericiți.

Ea mă aducea astfel la disperare, și se plângea apoi că în societate nu mă mai arătam la fel de inteligent și de vesel ca atunci când îi plăcusem atât de mult, la întoarcerea mea de la Constantinopole. Domnul D. R., care adeseori, din amabilitate, mă tachina, îmi spunea că slăbesc văzând cu ochii.

Ea îmi zise într-o zi că asta nu-i plăcea, căci invidioșii, observând că am slăbit, ar putea spune că mă trata rău.

Ciudat gând, care pare cu totul nenatural, și care era totuși gândul unei femei îndrăgostite. Am scris pe tema asta o eglogă care mă face să plâng și astăzi, de câte ori o citesc.

— Cum! i-am spus. Recunoști deci cât de nedreaptă îți este purtarea, de

vreme ce te temi că lumea o va ghici? Ciudată teamă a unei minți divine care nu se poate pune de acord cu propria-i inimă îndrăgostită! Ai fi deci încântată să mă vezi gras și rubicond, chiar dacă s-ar putea crede că asta se datorează celestei hrane pe care ai da-o iubirii mele?

— N-au decât să ne judece, cu condiția să nu fie adevărat!

— Ce contrast! Ar fi oare posibil să nu te iubesc, aceste contradicții părându-mi-se cu totul nefirești? Dar și dumneata slăbești, și trebuie să-ți spun ce se va întâmpla ca urmare a sofismelor dumitale. Vom muri curând amândoi, dumneata slăbind peste măsură, eu de inaniție, căci sunt silit să mă bucur de fantoma dumitale, zi și noapte, totdeauna, pretutindeni, numai în prezența dumitale nu.

Văzând-o uimită și înduioșată de aceste cuvinte ale mele, am crezut că sosise clipa fericirii; și o strângeam deja la piept, cuprinzându-i mijlocul cu brațul drept, iar brațul drept se pregătea să apuce... când santinela ciocăni la ușă. Imi pun în ordine hainele, mă ridic, sunt în picioare în fața ei, și domnul D.R. intră. De data asta mă găsi atât de vesel încât rămase cu noi până la unu noaptea. Bomboanele mele începeau să facă vâlvă. Doamna F., domnul D.R. și cu mine eram singurii care aveam bomboniera plină, eram zgârcit cu ele, nimeni nu îndrăznea să-mi ceară, pentru că spusesem că sunt scumpe, și pentru că în Corfu nu exista un fizician care să le supună unei analize. Dar eu nu dădeam nimănui vreo bomboană din cutia mea de cristal, și doamna F. observase asta. Nu credeam, desigur, că au virtuți magice care să insufle și să mențină iubirea, și nici nu credeam că pulberea din fire de păr le dădea un gust mai bun, dar iubirea mea mă făcea să le iubesc. Muream de plăcere gândindu-mă că, mâncându-le, mâncam ceva din ea. Doamnei F. îi plăceau la nebunie. Spunea despre aceste bomboane că sunt un remediu

universal și, știind că era iubită de autorul lor, nu-i păsa din ce sunt alcătuite, dar, observând de mai multe ori că îi serveam pe ceilalți doar din cutia de baga și că eu nu mâncam decât din cele ce se aflau în cutia de cristal, îmi ceru o explicație. I-am răspuns, fără să mă gândesc prea mult, că în cele pe care le mâncam eu se găsea ceva care mă silea să o iubesc.

— Nu cred; vrei să spui că sunt diferite de cele pe care le mănânc eu?

— Sunt la fel, cu singura deosebire că ingredientul care te silește să iubești nu se află decât într-ale mele.

— Și ce ingredient e ăsta?

— Este un secret pe care nu ți-l pot dezvălui.

— Și eu n-o să mai mănânc din bomboanele dumitale.

Spunând asta, se ridică și își aruncă bomboanele din bomboniera, pe care o umple cu „drăcușori"[63], apoi se bosumflă, și tot așa rămase și zilele următoare, ferindu-se să-mi dea prilejul să rămân singur cu ea. Sunt nefericit; sunt trist; dar nu pot să mă hotărăsc să-i spun că eu mănânc cu mare plăcere propriul ei păr.

După vreo patru–cinci zile, ea mă întreabă de ce sunt trist.

— Pentru că nu mai mănânci din bomboanele pe care ți le-am adus.

— Ești stăpân pe secretul dumitale, iar eu sunt stăpână să hotărăsc ce mănânc.

— Iată cu ce m-am ales dacă ți-am făcut o confidență.

Spunând asta, deschid cutia de cristal și îi torn tot conținutul în gura mea; apoi spun:

— Dacă mai fac asta încă de două ori, voi muri nebun de iubire după dumneata. Vei fi astfel răzbunată. Adio, doamnă.

Ea mă cheamă, îmi spune să stau jos, și să nu fac nebunii care ar supăra-o foarte tare, căci știam că și ea mă iubește, și că era sigură că nu din pricina acelor bomboane.

— Și ca să fii sigur, îmi zise ea, că n-ai nevoie de ele ca să te iubesc, iată o dovadă a dragostei mele.

După ce spune aceste cuvinte, își întinde spre mine gura, și o lasă pradă gurii mele, până când a trebuit să mă desprind eu de ea, ca să pot respira. Revenindu-mi în simțiri după acea stare de extaz, mă așez în genunchi la picioarele ei și, cu obrajii plini de lacrimi de recunoștință, îi spun că, dacă îmi promite că mă va ierta, îi voi mărturisi crima pe care o făcusem.

— Crimă? Mă, înspăimânți. Te iert. Spune-mi totul, repede.

— Totul, îți promit. Bomboanele pe care le mănânc eu sunt făcute și cu părul dumitale, transformat într-o pulbere fină. Privește, la mâna mea, această brățară, pe care numele noastre sunt scrise cu firele dumitale de păr, și, la gâtul meu, acest cordon cu care mă voi sugruma când nu mă vei mai iubi. Iată crimele mele. N-aș fi săvârșit niciuna, dacă nu te-aș fi adorat.

Ea râde, mă ridică, îmi spune că, într-adevăr, eram cel mai criminal dintre oameni, îmi șterge lacrimile și mă asigură că nu mă voi sugruma niciodată.

După această conversație, în cursul căreia iubirea m-a făcut să gust pentru prima oară nectarul unei sărutări a divinității mele, am avut puterea să-mi reglez purtarea față de ea într-un mod cu totul diferit. Mă vedea plin de ardoare; și fiind poate și ea în aceeași stare, admira forța pe care o aveam de a mă abține și de a nu trece la atac.

— Ce se întâmplă de reușești să te domini? m-a întrebat într-o zi.

— După dulcele sărut pe care mi l-ai acordat cu deplină voie, mi-am dat seama că nu trebuie să aspir decât la ceea ce vrei să-mi dai printr-un consimțământ deplin. Nici nu-ți poți închipui cât de dulce a fost acel sărut.

— Cum aș putea să nu-mi închipui, bărbat ingrat ce ești? Care dintre noi doi a dat primul acea sărutare?

— Ai dreptate, îngerul meu, nici unul, nici celălalt; ci iubirea.

— Da, dragul meu, iubirea, ale cărei comori sunt fără de sfârșit.

Atunci, fără să ne mai vorbim, ne-am pus pe sărutat; ea ținându-mă strâns la piept în așa fel încât nu mai eram stăpân pe brațele mele, și cu atât mai puțin pe mâinile mele. Dar chiar și așa, mă simțeam fericit. După ce această încântătoare luptă a luat sfârșit, am întrebat-o dacă, după părerea ei, vom rămâne mereu doar la sărutări.

— Mereu, dragul meu, niciodată nu vom trece la mai mult. *Iubirea este un copil care trebuie potolit prin tot soiul de lucruri amuzante, o hrană consistentă îl poate omorî.*

— *Eu cunosc mai bine iubirea decât dumneata. Ea vrea dimpotrivă o hrană substanțială; și dacă i-o refuzăm, se usucă.* Lasă-mă să sper.

— Speră, dacă găsești că merită.

— Ce altceva aș putea să fac? N-aș spera, dacă n-aș ști că ai o inimă.

— Fiindcă veni vorbal Îți amintești de ziua când, fiind mânios, mi-ai spus că nu eram decât inteligentă, crezând că astfel rostești o mare insultă? Ah! ce-am mai râs după aceea, gândindu-mă la spusele tale. Da, dragul meu, eu am o inimă, și fără această inimă n-aș fi acum fericită. Să ne mulțumim deci cu fericirea de care ne bucurăm acum și să nu vrem mai mult.

Supunându-mă legilor ei, și devenind din ce în ce mai îndrăgostit, îmi puneam toate speranțele în *natură, care, în timp, este totdeauna mai puternică decât prejudecățile*. Dar nu numai natura, ci și întâmplarea m-au ajutat să-mi ating scopul. Am avut noroc de o nenorocire. Iată povestea.

Doamna F., în timp ce se plimba prin grădină la brațul domnului D.R., se lovi atât de puternic cu piciorul de un tufiș de măceș, încât se zgârie tare pe gleznă. Domnul D.R. îi strânse repede glezna cu o batistă, ca să oprească sângerarea. Apoi am văzut-o de la fereastra mea cum este adusă într-un fel de hamac purtat de doi servitori.

Chirurgul o obligă de îndată să stea numai în pat, iar fericita-mi slujbă mă obligă să fiu mereu la ordinele ei. O vedeam tot timpul, dar în primele zile nu am rămas niciodată singur cu ea, deoarece o vizită multă lume. Seara, după ce toată lumea pleca, luam cina, un ceas mai târziu se retrăgea și soțul ei, și, din decență, trebuia să mă retrag și eu. Stăteam mai mult timp singur cu ea înainte de a se fi rănit: i-am spus asta, pe un ton vesel; dar a doua zi îmi făcu o favoare.

Un bătrân chirurg venea zilnic la ora cinci dimineața ca să-i panseze rana, de față nemaifiind decât camerista. Când venea chirurgul, eu mă duceam pe dată, pe cap cu boneta de noapte, la cameristă, spre a fi primul care să știe cum se simte divinitatea mea.

A doua zi după mica mea dojană, camerista veni să-mi spună să intru în timp ce chirurgul pansa rana.

— Te rog să vezi dacă-i adevărat că piciorul meu este mai puțin roșu.

— Ca să știu dacă-i așa, doamnă, ar fi trebuit să-l văd și ieri.

— Ai dreptate. Mă doare și mă tem să nu fac un erizipel[64].

— Nu vă temeți, doamnă, spuse bătrânul *Macaon*[65], continuați să stați în pat și sunt sigur că vă voi vindeca.

Eram lângă masa de la fereastră, pentru a pregăti o cataplasmă, și, profitând de faptul că femeia care o slujea venise după lenjerie, am întrebat-o dacă în partea cărnoasă a gambei se simțeau niște locuri întărite și dacă roșeața urca până la coapsă: puneam aceste întrebări, însoțindu-le, în mod firesc, cu anumite gesturi și priviri: dar nici n-am atins acele locuri întărite și nici n-am văzut vreo roșeață; însă drăgăstoasa bolnavă, râzând, acoperi repede totul, lăsându-mă în același timp să-i culeg de pe buze o sărutare, căci, după patru zile de dietă aveam mare nevoie să-mi amintesc cât poate fi de dulce. După ce am sărutat-o, i-am lins[66] rana, crezând cu putere că limba mea o va vindeca; dar camerista se întoarse și eu m-am văzut silit să mă opresc din acest dulce mod de a cicatriza o rană, deși iubirea mea — ce dobândise între timp virtuți medicale — îl credea infailibil.

Rămas singur cu ea și cuprins de cele mai înflăcărate dorințe, am implorat-o să-mi fericească măcar ochii.

— Nu pot să-ți ascund plăcerea pe care am simțit-o în suflet când ți-am văzut frumoasa gambă și o treime din coapsă; dar, îngerul meu, mă simt umilit când mă gândesc că această plăcere a fost furată.

— Poate că te-nșeli.

A doua zi, după plecarea chirurgului, ea mă rugă să-i aranjez puțin așternutul și pernele, și, străduindu-se să mă ajute, apucă de cuvertură și o trase în sus. Având capul înclinat îndărătul capului ei, am văzut atunci două coloane de ivoriu, care alcătuiau laturile unei piramide, între care m-aș fi crezut fericit dacă mi-aș fi putut da, în acel moment, ultima suflare, vârful piramidei era ascuns sub o pânză,

care-l păzea cu străşnicie: către acest unghi fericit se concentrau toate dorinţele mele. Bucuria mea trecătoare era măcar satisfăcută când observam că idolul meu nu mă ruga să-i aşez mai repede pernele.

După ce am terminat, m-am aruncat într-un fotoliu, cufundându-mă într-o adâncă reculegere. Contemplam această fiinţă divină care, fără niciun artificiu, nu-mi procura niciodată o plăcere care să nu-mi făgăduiască totodată o plăcere şi mai mare.

— La ce te gândeşti ? îmi spuse ea.

— La marea fericire de care m-am bucurat.

— Eşti crud.

— Nu, nu sunt crud, căci, iubindu-mă, nu trebuie să roşeşti că eşti indulgentă cu mine. Gândeşte-te şi că, pentru a te iubi în chip desăvârşit, eu trebuie să cred că nu din întâmplare am văzut acele frumuseţi încântătoare, căci dacă aş crede asta, ar trebui să-mi spun că un bărbat josnic, laş şi nevrednic s-ar fi putut bucura şi el din întâmplare de fericirea de care am avut eu parte. Lasă-mă să-ţi fiu recunoscător că m-ai învăţat în dimineaţa asta cât de fericit mă poate face un singur simţ al meu. Te poţi supăra pe ochii mei?

— Da.

— Atunci smulge-mi-i din cap!

In ziua următoare, după plecarea chirurgului, doamna F. îşi trimise camerista după cumpărături.

— Ah! îmi spuse ea, a uitat să-mi schimbe cămaşa.

— Ingăduie-mi s-o înlocuiesc eu.

— De acord, dar nu ai voie să participi decât cu ochii.

— Fie și așa.

Atunci își desface șireturile de la corset, îl scoase, apoi își aruncă pe podea cămașa și-mi cere să i-o dau pe cea curată. Iar eu eram în extaz, admirând acea frumoasă a treia parte din ea.

— Dă-mi odată cămașa! E pe măsuță.

— Unde?

— Acolo, la picioarele patului. O să mi-o iau singură.

Atunci își îndoaie întreg trupul și, alungindu-se spre măsuță, mă lasă să văd ce era mai bun din tot ce voiam să posed; și nu se grăbește. Eu simțeam că mor. Îi iau din mâini cămașa, iar ea vede cum îmi tremură mâinile, întocmai ca acelea ale unui paralitic. Îi fac milă; dar nu se milostivește decât de ochii mei: le abandonează toate farmecele sale, îmbătându-mă cu unul nou. O văd cum se privește pe sine cu atenție, încântată de ea însăși, și într-un mod care mă convingea că-i place să-și admire propria frumusețe. In cele din urmă, își înclină capul, și eu îi dau cămașa; dar, căzând peste ea, o strâng în brațe, și ea îmi redă viața lăsându-se devorată de sărutări și fără să-mi împiedice mâinile să atingă tot ceea ce ochii mei doar văzuseră la suprafață. Gurile noastre se alipesc, și rămânem nemișcați și fără să respirăm câteva momente după ce am gustat o dulce plăcere, dorințele noastre renăscând pe dată, deși potolite pentru o clipă. Ea stătu însă astfel încât îmi fu cu neputință să pătrund în sanctuar; avu grijă să interzică mâinilor mele orice mișcare ce i-ar fi putut pune în fața ochilor ceea ce ar fi putu-o face incapabilă să se apere.

Rana i se cicatriza și venea timpul când, ridicându-se din pat, avea să se întoarcă la vechile ei obiceiuri.

Domnul Renier, comandantul general al galerelor, ordonase o trecere în

revistă la Guyn. Domnul F. se dusese acolo încă din ajun, și îmi poruncise să plec în zori de zi cu o felucă. Cinând singur cu doamna, m-am plâns că nu o voi vedea peste două zile.

— Hai să ne răzbunăm, îmi spuse ea, și să ne petrecem noaptea stând de vorbă. Du-te în camera dumitale și întoarce-te aici prin camera soțului meu. Iată cheia. Vino de îndată ce vei vedea prin fereastră că a plecat camerista.

Îi execut ordinul întocmai, și iată-ne unul în fața celuilalt, având la dispoziția noastră cinci ore. Eram în luna iunie, era foarte cald, ea era culcată: o strâng în brațe, mă strânge în brațe și ea; dar, exercitând asupra ei înseși cea mai crudă dintre tiranii, ea crede că eu nu mă pot plânge dacă mă mulțumesc și eu cu ce se mulțumește ea. Reproșurile mele, rugămințile mele, toate spusele mele sunt zadarnice; iubirea trebuie să accepte să fie ținută în frâu și să râdă că, în ciuda asprei legi pe care i-o impuneam, noi ajungeam totuși la dulcele climax care-l calmează.

După extaz, ochii noștri, gurile noastre se deschid în aceeași clipă, și capetele noastre se îndepărtează unul de celălalt, pentru a se bucura de satisfacția care strălucea pe chipurile noastre. Dorințele noastre erau pe cale de a renaște, și noi ne pregăteam să le dăm ascultare, când o văd că aruncă o privire rapidă asupra stării mele de inocență, pe de-a-ntregul expusă vederii sale: pare că se supără; și după ce azvârle departe de ea tot ceea ce făcea și mai neplăcută căldura, micșorându-mi plăcerea, se aruncă spre mine. Am crezut că văd o furie dezlănțuită și plină de înverșunare. Cred că a venit momentul, îi împărtășesc starea, nu-i cu putință ca o forță omenească să o strângă mai cu putere în brațe; dar, în clipa decisivă, ea se eschivează și, dulce și surâzătoare, îmi stinge, cu o mână care mi se pare de gheață, focul teribil care mă arde și care ar putea face ravagii.

— Draga mea, ești transpirată toată.

— Șterge-mă.

— Doamne! Câtă frumusețe și ce încântare! Plăcerea supremă m-a aruncat într-o moarte subită, ale cărei delicii tu nu le-ai împărtășit cu mine. Lasă-mă, ființă minunată și atât de dorită de mine, să te fac pe deplin fericită. Iubirea nu mă ține în viață decât pentru a mă lăsa liber să-mi hotărăsc o nouă moarte; dar nu altundeva decât în acest paradis în care nu vrei să mă lași să intru.

— Ah! dragă prietene! Acolo-i o dogoare de cuptor, care ți-ar arde degetul! Ah! prietene! Incetează! Strânge-mă din răsputeri. Stai lângă mormânt, dar nu intra în el. Ești liber să pui în loc tot ce am, inimă, suflet. O! Zei! Sufletul meu își ia zborul. Ia-l între buzele tale și dă-mi și mie sufletul tău.

Urmă o tăcere mai lungă; dar imperfecțiunea acestei voluptăți mă dezola.

— Cum poți să te plângi, îmi spunea ea, de vreme ce datorită acestei abstinențe iubirea noastră e nemuritoare. Te iubeam acum un sfert de oră și acum te iubesc și mai mult: te-aș iubi mai puțin dacă mi-ai fi epuizat toată bucuria, ducându-mi toate dorințele pe culmi.

— Te înșeli, draga mea, dorințele nu sunt decât adevărate chinuri: chinuri care ne-ar ucide, dacă speranța nu le-ar mai domoli puterea ucigașă. Chinurile iadului, crede-mă, nu pot fi altceva decât zadarnice dorințe.

— Dar dorințele merg totdeauna mână-n mână cu speranța.

— Nu, în infern nu există speranță.

— Atunci nu există nici dorințe, căci nu-i cu putință, dacă nu ești nebun, să dorești fără să speri.

— Răspunde-mi! Dacă dorești să fii toată a mea, și dacă speri asta, cum poți

să pui un obstacol în calea propriei tale speranțe? Draga mea, nu te mai lăsa orbită de tot felul de sofisme. Hai să fim pe deplin fericiți, și să fim siguri că, de câte ori ne vom satisface dorințele prin suprema voluptate, tot de atâtea ori ele vor renaște.

— Ceea ce văd mă convinge de contrariu. Iată-te viu. Dacă te-ai fi îngropat în fatalul mormânt, știu din experiență că n-ai mai arăta atât de viu, sau că n-ai mai arăta astfel decât după lungi intervale.

— Ah! draga mea! Te rog nu te mai încrede atât de mult în experiența ta. Tu n-ai cunoscut niciodată dragostea. Ceea ce tu numești mormântul ei este casa ei de desfătări, singura prin care iubirea devine nemuritoare. Acesta-i adevăratul ei paradis. Lasă-mă să intru, îngerul meu, și îți făgăduiesc că voi muri acolo; dar vei afla atunci că există o mare diferență între moartea prin iubire și cea prin cununie. Aceasta din urmă moare doar ca să se lepede de viață, în timp ce iubirea nu expiră decât pentru plăcere. Renunță la gândul tău înșelător, fermecătoarea mea prietenă, și fii sigură că după ce ne vom fi bucurat pe deplin de noi înșine, ne vom iubi și mai mult.

— Foarte bine. Vreau să te cred, dar să mai amânăm. Până atunci însă să ne lăsăm pradă tuturor jocurilor de care se pot bucura simțurile noastre; să dăm frâu liber la tot ce simțim. Devoră-mă; dar lasă-mă și pe mine să fac cu tine tot ce vreau; și dacă această noapte ni se va părea prea scurtă, vom fi mâine liniștiți la gândul că iubirea noastră va ști să inventeze încă una.

— Și dacă iubirea noastră reciprocă va fi descoperită?

— Dar facem noi oare un mister din ea? Toată lumea vede că ne iubim; și cei care cred că noi nu ne facem fericiți unul pe celălalt sunt tocmai cei de care ar trebui să ne temem dacă ar crede contrariul. Să încercăm doar ca ei să nu reușească

să ne surprindă asupra faptei; dar cerul și natura au datoria să ne protejeze, căci atunci când iubești cum iubim noi nu ești vinovat. De când mă cunosc, m-am simțit întotdeauna sub stăpânirea voluptății amoroase. Când vedeam un bărbat, eram încântată să-l văd pe acela care era jumătatea mea ca specie, născut pentru mine, eu fiind născută pentru el, și dorind să fiu cât mai grabnic unită cu el prin legătura căsătoriei. Credeam că ceea ce numim iubire vine abia după unirea cu celălalt; și am fost mirată că soțul meu, făcându-mă femeie, m-a făcut să cunosc acel lucru doar printr-o durere, care nu a fost compensată de nicio plăcere. Am descoperit astfel că imaginația mea, pe când eram la mănăstire, îmi era de mai mare ajutor. S-a întâmplat deci că am devenit doar niște foarte buni prieteni, culcându-ne rareori împreună, foarte indiferenți și deloc curioși unul față de celălalt; totuși, când mă vrea, sunt totdeauna la ordinele lui; dar cum ceea ce-i dau e lipsit de iubire, darul meu i se pare insipid: de aceea nici nu mi-l cere decât atunci când crede că are nevoie. De îndată ce mi-am dat seama că mă iubești, am fost foarte bucuroasă, și ți-am dat toate prilejurile să te îndrăgostești tot mai mult de mine, sigură că eu nu mă voi îndrăgosti niciodată de dumneata; dar când am văzut că mă înșelasem, și că mă îndrăgosteam și eu, am început să mă port urât cu tine, vrând parcă să te pedepsesc pentru că m-ai făcut să te iubesc. Răbdarea și rezistența ta m-au uimit și totodată m-au silit să recunosc că am greșit și, după prima sărutare, n-am mai fost stăpână pe mine însămi. Nu știam că o sărutare poate să fie atât de importantă. Am fost convinsă că nu puteam fi fericită decât făcându-te și pe dumneata fericit. Asta m-a măgulit și mi-a plăcut, și am văzut, mai ales în această noapte, că eu nu sunt atât de pregătită pe cât observ că ești tu.

— Ceea ce-mi spui este, draga mea, cel mai delicat dintre sentimentele de

iubire; dar nu mă vei face fericit pe deplin decât atunci când te vei hotărî să mă primești în acel locșor.

— Acolo nu; dar ești stăpân peste alei și peste tot felul de alte locuri. Și tare-aș vrea să fie cât mai multe!

Ne-am petrecut restul nopții lăsându-ne în voia a tot ceea ce puteau inventa dorințele noastre pătimașe; iar eu unul consimțeam să mă supun la orice mă stârnea ea, sperând întruna, dar zadarnic, că astfel își va răscumpăra abstinența.

La prima rază de lumină, a trebuit să o părăsesc ca să mă duc la Gruyn; și ea a plâns de bucurie văzând că o părăsesc ca un cuceritor. Nu credea că ăsta-i lucrul cel mai firesc.

După această noapte bogată în desfătări, trecură zece sau douăsprezece zile fără să putem găsi niciun moment prielnic ca să stingem fie și o scânteie din focul care ne ardea, când, iată, avu loc fatalul accident.

După cină și după plecarea domnului D.R., domnul F. îi spuse soției sale, în prezența mea, că, după ce va scrie două scrisori, va merge să se culce împreună cu ea. De îndată ce ieși, doamna F. se așază la picioarele patului; mă privește, iar eu cad în brațele ei, arzând de iubire; mi se oferă, mă lasă să pătrund în sanctuar, și, în sfârșit, sufletul meu plutește într-o mare de fericire; dar nu mă acceptă decât timp de o clipă. Nu-mi lasă deloc inexplicabila plăcere de a-mi da seama că sunt în posesia comorii; se retrage brusc, respingându-mă, se ridică, cu o privire rătăcită, se aruncă într-un fotoliu. Nemișcat și uimit, o privesc tremurând și încercând să înțeleg care era explicația acestei atitudini împotriva firii; și o aud cum spune, privindu-mă cu niște ochi strălucitori de iubire:

— *Dragul meu, era cât pe ce să ne pierdem.*

— Să ne pierdem? Dar m-ai ucis. Vai! simt că mor. Poate că nu mă vei mai vedea.

După ce rostesc aceste cuvinte, ies din cameră, apoi din casă, și mă îndrept spre esplanadă, în căutare de aer proaspăt, căci chiar simțeam că mor. Bărbatul care nu cunoaște din proprie experiență cruzimea unui asemenea moment nu și-o poate închipui; iar eu nu mă simt în stare să o descriu. Așa teribil de tulburat cum eram, aud cum sunt strigat de la o fereastră; răspund, mă apropii și, în lumina lunii, o văd în balconul ei pe Melulla.

— Ce faci aici, la această oră?

— Sunt singură și n-am chef să mă culc. Urcă puțin la mine.

Această Melulla era o curtezană care, de patru luni, era vestită pentru frumusețea ei extraordinară în întregul Corfu. Toți cei care o văzuseră îi lăudau farmecele și nu vorbeau decât de ea. Eu o văzusem de mai multe ori și, deși frumoasă, era, după mine, mai puțin frumoasă decât doamna F., și aș fi spus asta chiar dacă n-aș fi fost îndrăgostit de ea. In 1790, la Dresda, am văzut o femeie care mi s-a părut că seamănă leit cu Melulla. Se numea Magnus. După doi sau trei ani a murit.

Melulla mă duse într-o încăpere parcă anume aranjată pentru întâlniri voluptuoase, unde, după ce îmi reproșă că eram singurul care nu o vizitasem, singurul care o disprețuise, și singurul pe care ea l-ar fi vrut ca iubit, îmi zise că mă avea la mână, că nu-i voi scăpa și că se va răzbuna. Răceala mea nu o face să se piardă cu firea. Doctă în meseria ei, își etalează farmecele, mă ia în stăpânire și, ca un laș, mă las târât în prăpastie. Era de o sută de ori mai puțin frumoasă decât cea a divinei femei pe care astfel o batjocoream; dar ticăloasa pe care iadul mi-o scosese în cale, spre a-mi împlini negrul destin, mă luă cu asalt într-un moment în care cele ce mi

se întâmplaseră nu-mi mai îngăduiau să fiu stăpân pe mine însumi.

Am păcătuit nu din iubire, nici din prea multă imaginație, nici pentru că femeia era foarte frumoasă, căci, dimpotrivă, ea nu merita, desigur, să mă posede; am păcătuit din indolență, și din slăbiciune, într-un moment când îngerul meu îmi displăcuse printr-un capriciu care, dacă n-aș fi fost un scelerat nedemn de ea, ar fi trebuit să-mi sporească iubirea. Melulla, sigură că-mi plăcuse, mă lăsă să plec după două ore, refuzând cu hotărâre monedele de aur pe care am vrut să i le dau.

M-am dus să mă culc, detestând-o și urându-mă și pe mine. După ce am dormit prost, și doar vreo patru ore, mă îmbrac și mă duc la domnul F., care mă chema la el. Fac ceea ce-mi cere, mă întorc acasă, intru la doamna F., o văd la masa de toaletă, o salut privind-o în oglindă. Văd pe chipul ei veselia și calmul candorii și al inocenței.

Frumoșii ei ochi îi întâlnesc pe ai mei și văd cum dintr-odată cerescul ei chip se întunecă, întristându-se. Își închide pe jumătate pleoapele; nu spune nimic; o clipă mai târziu, le deschide și mă privește țintă, de parcă ar vrea să-mi citească în suflet. Apoi tace, tăcere pe care nu o rupe decât când rămâne singură cu mine.

— Să nu mai spunem povești, dragul meu, nici eu, nici tu. Am rămas nefericită ieri seară, când ai plecat; căci am înțeles că ceea ce făcusem putea să producă în temperamentul unui bărbat o mare și primejdioasă tulburare. De aceea m-am hotărât ca în viitor să fac totul cu multă chibzuință. Mi-am închipuit că te vei duce să respiri aer curat, și nu te-am condamnat pentru asta. Ca să fiu sigură, m-am dus la fereastră, unde am stat o oră întreagă, fără să văd lumină în camera dumitale. Soțul meu venind, a trebuit să mă duc să mă culc, având în suflet supărarea de a fi sigură că nu erai acasă. Supărată pentru că făcusem ceea ce

făcusem și tot îndrăgostită, am dormit puțin și prost. In această dimineață, soțul meu i-a ordonat unui ofițer de grad inferior să-ți spună că vrea să-ți vorbească și te-am auzit răspunzându-i că dormeai pentru că te întorseseși târziu acasă. Nu sunt geloasă, pentru că știu că nu mă poți iubi decât pe mine.

In dimineața asta, tocmai când, gândindu-mă la dumneata, mă pregăteam să-ți spun că mă căiesc, te aud intrând la mine, te privesc, și mi se pare că văd alt bărbat. Te privesc mai atent și sufletul meu, fără voia mea, citește pe chipul dumitale că ești vinovat de a mă fi ofensat, înjosit, nu știu în ce mod. Spune-mi, dragul meu, dacă am citit bine; spune-mi adevărul, în numele iubirii; și dacă m-ai trădat, spune-mi-o de-a dreptul și nu pe ocolite. Recunoscând că eu sunt principala cauză, pe mine nu mă voi ierta; dar, în ceea ce te privește, poți fi sigur că vei fi iertat.

In toată viața mea, m-am găsit adeseori în situația teribilă de a le spune vreo minciună femeilor pe care le iubeam; dar, după ce-mi vorbise cum îmi vorbise, puteam să am un suflet cinstit și totodată să-l mint pe acest înger? Neputând să o mint, am fost surprins de propriul meu sentiment și nu i-am putut răspunde decât după ce mi-am șters lacrimile.

— Dragă prietene, văd că plângi. Spune-mi repede dacă m-ai făcut nefericită. In ce mod teribil te-ai răzbunat pe mine, pe mine căreia îi este cu neputință să-ți facă vreun rău? Știu că, dacă te-am supărat în vreun fel, am făcut-o cu un suflet inocent și îndrăgostit.

— N-am vrut să mă răzbun, căci în inima mea te-am adorat întotdeauna. Lașitatea mea m-a făcut să săvârșesc o ticăloșie, și care mă face nedemn de iubirea dumitale pentru tot restul vieții mele.

— Te-ai dăruit cine știe cărei nenorocite!

— Am petrecut două ore de desfrâu, timp în care sufletul meu n-a făcut altceva decât să fie martor al propriei mele tristeți, al remușcărilor și al greșelii mele.

— Trist și copleșit de remușcări! Cred și eu! E greșeala mea, dragul meu, eu trebuie să-ți cer iertare!

Văzându-i lacrimile, nu mi le-am mai putut opri nici pe ale mele. O, suflet nobil! O, suflet divin, capabil să te învinovățești pe tine și să-l speli de păcate pe cel mai mare ticălos dintre toți bărbații! Având puterea să se găsească doar pe ea vinovată, ea mă obligă să mă străduiesc să o conving că lucrul nu s-ar fi putut întâmpla niciodată, dacă ea ar fi găsit în mine un bărbat cu adevărat pe măsura iubirii ei. Și chiar așa și era.

Ne-am petrecut ziua în liniște, închizându-ne în inimi tristețea. Ea vru să știe toate împrejurările în care s-a desfășurat jalnica poveste, și mă asigură că trebuia să privim amândoi acest accident ca o fatalitate, căci el i s-ar fi putut întâmpla, spuse ea, până și celui mai înțelept bărbat. Găsind că sunt vrednic de plâns, ea nu trebuia doar pentru asta să mă iubească mai puțin. Eram siguri că vom profita de primul moment care ne va îngădui să ne reînnoim dovezile de iubire. Dar cerul, adeseori drept cu oamenii, de data asta nu a îngăduit să se întâmple așa. Mă condamnase, și trebuia să fiu pedepsit.

A treia zi, ieșind din pat, simt ceva care mă incomodează, un fel de usturime. Tremur, închipuindu-mi ce putea să fie. Vreau să mă lămuresc și rămân încremenit când constat că Melulla m-a infectat cu boala-i otrăvită. Mă simt golit de puteri. Mă culc din nou în pat și mă las cuprins de gânduri deznădăjduite. Dar m-am înspăimântat și mai mult când mi-am dat seama ce nenorocire mi s-ar fi putut întâmpla în ajun. Ce aș fi făcut, dacă doamna F., pentru a mă convinge de iubirea

ei, mi-ar fi acordat favorurile ei pe deplin? Ce-aș fi făcut, dacă aș fi nefericit-o pentru tot restul vieții? Cel care mi-ar fi știut povestea, m-ar fi putut oare condamna dacă, pentru a scăpa de remușcări, mi-aș fi luat viața? Nu, căci un gânditor nu ar fi văzut în mine doar un nefericit care se omoară din disperare; ci ca un drept călău care mă pedepsește pentru crima mea. E sigur că m-aș fi sinucis.

Adâncit în nefericirea mea, victimă a acestei boli blestemate pentru a patra oară, mă pregăteam să țin un regim care m-ar fi vindecat în șase săptămâni, fără ca altcineva decât mine să știe ce mi se întâmplase. Dar mă înșelam și în această privință. Melulla îmi transmisese toate dezastrele propriului infern, și, în opt zile, am luat cunoștință de toate nefericitele lor simptome. A trebuit atunci să mă dau pe mâinile unui doctor bătrân, care, având multă experiență, mă asigură că mă va vindeca în două luni, și se ținu de cuvânt. La începutul lunii septembrie m-am însănătoșit pe deplin, răstimp în care m-am întors la Veneția.

Primul lucru la care m-am hotărât a fost să o informez despre nenorocirea mea pe doamna F. Nu trebuia să aștept momentul în care confesiunea mea i-ar fi reproșat imprudența și slăbiciunea ei. Nu trebuia să-i dau motivul de a reflecta că pasiunea pe care o făcuse pentru mine o expunea la primejdii atât de îngrozitoare, și în ce mod i-ar fi putut deveni funestă. Țineam prea mult la iubirea ei pentru a mă expune riscului să o pierd pentru că nu avusesem încredere în ea. Cunoscându-i inteligența, sufletul plin de candoarea și generozitatea cu care îmi deplânsese purtarea, trebuia să-i arăt, prin sinceritatea mea, că-i merit stima.

I-am povestit deci cu de-amănuntul starea în care mă aflam, zugrăvindu-i și sentimentele care m-au încercat la gândul teribilelor urmări pe care iubirea noastră le-ar fi avut, dacă ne-am fi lăsat în voia unor îmbrățișări înflăcărate, după ce-i

mărturisisem crima mea. Am văzut-o cum, la acest gând, e cuprinsă de fiori, am văzut-o cum pălește și cum tremură după aceea, când i-am spus că aș fi răzbunat-o luându-mi viața. In timpul povestirii mele, ea spunea întruna că Melulla e cea mai mare ticăloasă. Tot orașul Corfu știa că o vizitasem și toată lumea se mira că arăt ca un om sănătos, căci nu puțini dintre cei ce fuseseră la ea o pățiseră ca și mine.

Dar, în afară de boală, mai aveam și alte supărări. Se hotărâse că mă voi întoarce la Veneția, tot ca ofițer subaltern, cum plecasem de aici. Proveditorul general nu se ținuse de cuvânt, pentru că îmi fusese preferat, chiar la Veneția, bastardul unui patrician. Atunci m-am hotărât să renunț la slujba de militar. O supărare încă și mai mare mi se trăgea din aceea că soarta îmi era nefastă pe toate planurile. Pentru a mai uita de rele, m-am dedat jocurilor de noroc, dar pierdeam zilnic. Din clipa când avusesem lașitatea să fac amor cu Melulla, toate blestemele cădeau pe capul meu. Ultimul, pe care l-am primit ca pe o lovitură de grație, a fost acela că, cu vreo zece zile înainte de plecarea întregii armate, domnul D.R. mă luă din nou în preajma lui. Doamna F. avea probabil acum în slujba ei un nou adjutant. Ea îmi spuse cu un aer trist că la Veneția nu ne vom putea vedea, din mai multe motive. Am rugat-o să nu mi le spună, fiind sigur că nu pot fi decât dureroase. Am văzut ce-i în sufletul ei, într-o zi când mi-a spus că-i era milă de mine. Ea nu putea avea acest sentiment decât dacă nu mă mai iubea: și, de altfel, *tristul simțământ al milei este totdeauna însoțit de cel al disprețului.* De atunci nu m-am mai aflat niciodată singur cu ea. Iubind-o încă, aș fi putut cu ușurință să o fac să roșească, reproșându- repeziciunea cu care se vindecase de pasiunea ei. De îndată ce ajunse la Veneția, se îndrăgosti de domnul F.R.[67]; și îl iubi fără încetare, până când acesta muri de o ftizie. Douăzeci de ani mai târziu, ea orbi, și cred că trăiește încă.

[56] M.F.: Vincenzo Foscarini, tânăr patrician *sopracomito* (comandant al unei galere), sosit la Corfu cu un an în urmă, împreună cu tânăra lui soție, în vârstă de șaptesprezece ani și de o mare frumusețe.

[57] M.D.R.: Giacomo Da Riva, patrician, guvernator al galerelor de război (având la bord mai mult de șase sute de marinari și soldați).

[58] Sopracomito: vezi *supra*, nota 48.

[59] Guyn, sau Guino, port militar situat la 7 km nord-vest față de Corfu.

[60] Băutură alcoolică din planta numită melisă, al cărei secret era știut doar de Carmelite.

[61] Personaj din comedia italiană.

[62] *Styrax:* rășină din care se extrage smirna.

[63] E vorba de niște bomboane de ciocolată.

[64] In original, *resipelle*, pentru erizipel.

[65] *Macaon*, medic, fiu al lui Esculap, este un personaj din *Iliada* (XI).

[66] Alt italienism folosit de Casanova, derivat din *lambire*, a linge.

[67] M.F.R.: a se citi aici M.D.R.

Henriette

1749–1750

...A doua zi[60], în zori, mă trezește un zgomot nemaipomenit care venea din sală și parcă chiar din apropierea ușii camerei mele. După câteva clipe, aud același zgomot venind din camera învecinată. Cobor din pat și deschid repede ușa, ca să văd ce se întâmplă. Văd mai mulți zbiri la ușa deschisă a celeilalte camere, și văd în cameră un bărbat, plăcut la înfățișare, stând în pat și strigând ceva în limba latină împotriva acelei hoarde și împotriva hangiului, care era de față, și care îndrăznise să le deschidă ușa lui. Îl întreb pe hangiu ce se întâmplă.

— Domnul acesta, îmi spune el, care s-ar părea că nu vorbește decât în latinește, este culcat împreună cu o fată, și oamenii episcopului au venit să vadă dacă este soția lui; asta-i tot. Dacă este soția lui, nu are decât să-i convingă de asta arătându-le un certificat, și pe dată este lăsat în pace; dar dacă fata nu-i soția lui, trebuie să meargă la închisoare, împreună cu fata; dar asta nu se va întâmpla, căci mă angajez să aranjez lucrurile astfel încât totul să se termine cu bine și prin bună înțelegere, dacă el va scoate din buzunar vreo doi–trei țechini. Voi vorbi cu șeful și toți oamenii ăștia vor pleca. Dacă vorbești latinește, lămurește-l să facă așa cum e bine pentru el.

— Cine a forțat ușa camerei?

— Ușa nu a fost forțată! Am deschis-o eu; e de datoria mea să fac asta.

— Halal datorie de tâlhar de drumul mare!

Uluit de ticăloșia care se petrecea, nu pot să rămân liniștit și să nu mă amestec. Intru și îi explic acelui bărbat — care încă avea o bonetă de noapte pe cap — toată nenorocirea care i se întâmplă. El îmi răspunde, râzând, că, mai întâi, nu aveau cum să știe dacă persoana cu care era culcat în pat era o fată, căci nu fusese văzută decât îmbrăcată ca un băiat, și că, în al doilea rând, el credea că nimeni de

pe lume nu-l putea obliga să dea socoteală dacă se culcă cu soția sau cu amanta, presupunând că persoana care era cu el pat era într-adevăr o femeie.

— De altfel, îmi spuse el, sunt hotărât să nu dau nici măcar un singur paolo[69] ca să pun capăt acestei oribile întâmplări, și să nu ies din pat decât după ce vor închide ușa. De îndată ce mă voi fi îmbrăcat, te voi face să asiști la frumos dezn-odământ al acestei piese. Iar pe toți acești derbedei îi voi izgoni lovindu-i cu sabia.

Văd atunci într-un colț al camerei o sabie și o haină ungurească, ce semăna cu o uniformă. Il întreb dacă era ofițer și îmi răspunde că își înscrisese numele și calitatea în registrul hangiului. Mirat de neobișnuita întâmplare, îl întreb pe hangiu, care îmi răspunde că este adevărat; dar că forul ecleziastic avea totuși dreptul să supravegheze orice purtare care ar fi putut fi scandaloasă.

— Afrontul pe care i l-ați făcut acestui ofițer, i-am spus, vă va costa scump.

La amenințarea mea, toți mi-au râs în nas. Foarte jignit când m-am văzut ast-fel batjocorit de pușlamalele acelea, îl întreb pe ofițer dacă are curajul să-mi încred-ințeze pașaportul lui; îmi spune că, având două, poate foarte bine să-mi încred-ințeze unul, și, spunând asta, îl scoate și mi-l dă să-l citesc. Era semnat de cardi-nalul Albani[70]. Văd numele ofițerului și calitatea lui de căpitan într-un regiment un-guresc al împărătesei. Imi spune că venea de la Roma și că se ducea la Parma, ca să-i înmâneze domnului Dutillot, prim-ministru al Infantelui duce de Parma, un pa-chet pe care i-l încredințase cardinalul Albani Alexandru.

Chiar atunci intră un bărbat în cameră, rugându-mă să-i spun în latinește acelui domn că el voia să plece chiar acum și că nu putea să-l mai aștepte; că, ori se înțelegea repede cu oamenii episcopului, ori îl plătea. Era vizitiul.

Văzând atunci limpede că este la mijloc un complot, l-am rugat pe ofițer să

mă lase să mă ocup eu de toată această afacere, asigurându-l că o voi rezolva într-un mod cât mai onorabil pentru el. El îmi spuse să fac tot ce cred de cuviință. I-am spus vizitiului să aducă sus bagajul domnului și că își va primi banii datorați. Vizitiul urcă bagajul și primi din mâinile mele opt țechini, dându-i totodată o chitanță ofițerului, care nu vorbea decât germana, maghiara și latina. Vizitiul plecă pe dată; ca și zbirii trimiși de episcop, cu excepția a doi dintre ei, care rămaseră în sală.

L-am sfătuit atunci pe ofițer să nu coboare din pat până la întoarcerea mea. I-am spus că mă voi duce să-i vorbesc episcopului, spre a-i spune că-i datorează satisfacția cea mai deplină, lucru de care nu se îndoi, când i-am spus că generalul Spada era la Cesena: îmi răspunse că îl cunoaște și că, dacă ar fi știut că era acolo, i-ar fi zburat hangiului creierii, fiindcă nu trebuia să le deschidă acelor zbiri ușa camerei. Mi-am pus pe mine repede redingota[71], și, fără să-mi desfac papiotele cu care-mi încrețeam părul, m-am dus la episcopat și, făcând scandal, am reușit să fiu condus la camera episcopului. Un lacheu îmi spuse că episcopul este încă în pat; dar, neavând timp să aștept, intru, îi povestesc prelatului toată întâmplarea, indignându-mă asupra unui asemenea mod nedrept de a proceda, și înfruntând o poliție care viola dreptul națiunilor.

Episcopul nu-mi răspunde. Cheamă pe cineva și dă ordin să fiu condus la camera cancelarului.

Îi repet acestuia toate cele întâmplate, vorbindu-i pe șleau[72] și folosind un stil făcut mai curând să enerveze decât să cucerească bunăvoința. Amenințț; spun că dacă aș fi în pielea ofițerului, aș cere o satisfacție de care s-ar duce vestea. Preotul surâde și, după ce mă întreabă dacă nu cumva am febră, îmi spune să mă duc să stau de vorbă cu șeful zbirilor.

Încântat că adusesem toată afacerea în punctul unde numai autoritatea generalului Spada o putea aduce, salvând onoarea ofițerului insultat și lăsându-l pe episcop într-o neplăcută stare, mă duc la general. Mi se spune că nu poate fi văzut decât la ora opt, și mă întorc la han.

Inflăcărarea cu care mă angajasem în această neobișnuită întâmplare părea că se trage din onestitatea sufletului meu, care nu putea îndura ca un străin să fie tratat astfel; dar ea venea de fapt dintr-un motiv mult mai puternic. Îmi închipuiam că fata care era culcată lângă ofițerul ungur era foarte frumoasă; eram nerăbdător să văd cum arată. De rușine, nu-și arătase nicio clipă chipul. Ea mă auzise și eram sigur că mă plăcuse.

Ușa camerei fiind tot deschisă, intru și îi spun ofițerului tot ce-am făcut, asigurându- că în chiar acea zi va putea pleca, pe cheltuiala episcopului, după ce va fi primit satisfacție deplină datorită generalului. I-am mai spus că nu-l puteam vedea pe general decât la ora opt. Ofițerul ungur îmi arată toată recunoștința lui: îmi zice că nu va pleca decât a doua zi și îmi dă cei opt țechini cu care-l plătisem pe vizitiu. Îl întreb din ce țară este tovarășul lui de călătorie, și el îmi spune că e francez și cu nu înțelege altă limbă decât limba sa.

— Dumneata vorbești deci și franceza?

— Nu știu nici măcar un singur cuvânt franțuzesc.

— Asta-i nostim. Nu vă vorbiți așadar decât prin gesturi?

— Chiar așa.

— Vă deplâng. Pot să sper că voi lua masa cu voi?

— Întreabă-l, să-ți spună el dacă-i face plăcere.

Întreb, și văd ieșind de sub cuvertură un păr ciufulit și un chip vesel, proaspăt

și seducător, care nu-mi lasă nicio îndoială asupra sexului său, deși fata era tunsă ca un bărbat.

Incântat de această frumoasă apariție, îi spun că, interesându-mă în folosul ei fără să o fi văzut înainte, acum, după ce am văzut-o, dorința mea de a-i fi util și zelul meu au sporit. Ea îmi răspunde inteligent și grațios, ca o adevărată franțuzoaică. Eu ies ca să cer să ni se aducă niște cafea și ca să-i las timp să iasă de sub cuvertură, rămânând totuși în pat; căci era lucru hotărât că niciunul dintre ei nu voia să iasă din pat atâta vreme cât ușa camerei va rămâne deschisă.

După ce sosește băiatul cu cafeaua, intru și eu, și o văd pe franțuzoaică îmbrăcată cu o redingotă albastră și cu părul nepieptănat, așa cum îl au unii bărbați. Găsesc că e de o frumusețe uluitoare și aștept nerăbdător clipa când o voi vedea în picioare. Ea bău cafea împreună cu noi, fără să-l întrerupă vreodată pe ofițerul care-mi vorbea, și pe care nu-l ascultam, fermecat de chipul acestei făpturi care nu se uita la mine, și pe care acel *pudor infans*[73] al lui Horațiu o împiedica să rostească un singur cuvânt.

La ora opt, mă duc la general și îi povestesc cele întâmplate, exagerându-le cât mai mult. Îi spun că, dacă nu ia măsurile de rigoare, ofițerul se va crede obligat să expedieze o ștafetă la cardinalul protector. Dar elocința mea era de prisos. Contele Spada, după ce citi pașaportul, îmi spuse că va protesta împotriva acestei comedii penibile luând măsuri de mare importanță. Îi ordonă în primul rând adjutantului său să se ducă la han pentru a-l invita la masă pe ofițer, precum și pe tovarășul său de călătorie, despre care nimeni nu știa dacă este sau nu este o fată; și mai ordonă și să i se comunice episcopului din partea lui că ofițerul nu voia să plece decât după ce va fi obținut satisfacția pe care o va cere, și suma de bani pe

care o va vrea ca despăgubire.

Ce plăcere pentru mine să fiu martorul acestei frumoase scene, al cărei autor — plin de o îndreptățită vanitate — mă consideram a fi!

Precedat de mine, adjutantul se înfățișează la ofițerul ungur, îi dă pașaportul și îl invită la masă împreună cu camaradul său, la general; apoi îi spune să arate în scris ce fel de satisfacție voia și ce sumă cerea ca despăgubire pentru timpul pe care trebuise să-l piardă. M-am dus repede în camera mea, după cerneală și hârtie, și totul fu consemnat în câteva rânduri, într-o latinească destul de bună pentru un ungur. Zbirii dispăruseră. Bunul căpitan nu vru să ceară decât treizeci de țechini, deși eu m-am străduit să-l conving să ceară o sută. In ceea ce privește satisfacția, fu, de asemenea, prea blând. Nu dori decât să-l vadă pe hangiu și pe toți zbirii, în sala cea mare, cerându-i iertare în genunchi, în prezența adjutantului generalului. Dacă nu i se dădea această satisfacție în cel mult două ore, va trimite o ștafetă la Roma, la cardinalul Alexandru, și el va rămâne la Cesena până va avea răspunsul, pe cheltuiala episcopului, fiecare zi costând zece țechini.

Adjutantul plecă pe dată la episcop, cu cererea de răscumpărare scrisă. O clipă după aceea apare hangiul, care-i spune ofițerului că e liber; dar o luă la fugă când ofițerul îi spuse că trebuie să-i dea douăzeci de lovituri de baston. I-am lăsat atunci și m-am dus în camera mea, ca să mă pieptăn și să mă îmbrac, căci urma să iau masa împreună cu ei la general. După o oră, i-am văzut în fața mea, îmbrăcați în uniformă. Uniforma doamnei era plină de fantezie și foarte elegantă.

In acel moment m-am hotărât să plec împreună cu ei la Parma. Frumusețea acestei fete făcu din mine pe dată sclavul ei. Iubitul ei părea să aibă cam șaizeci de ani; după mine, alcătuiau o pereche deloc potrivită; și mă gândeam că voi putea

face astfel încât totul să se desfășoare fără supărare.

Adjutantul se întoarse cu un preot de la episcopat, care îi spuse ofițerului că într-o jumătate de oră va avea toate satisfacțiile pe care le voia; dar că trebuia să se mulțumească totuși cu cincisprezece țechini, călătoria până la Parma fiind doar de două zile. Ofițerul răspunse că nu acceptă, și până la urmă avu toți cei treizeci de țechini, nevrând să semneze o chitanță. Și astfel se termină această întâmplare, și frumoasa victorie fiind rodul strădaniilor mele, am cucerit prin ea prietenia cuplului. Ca să-ți dai seama că această fată nu era bărbat, era de ajuns să-i privești trupul. Orice femeie care se crede frumoasă pentru că, fiind îmbrăcată ca un bărbat, toată lumea o ia drept un bărbat, nu-i o femeie frumoasă.

Când, aproape de ora mesei, am intrat în sala în care se afla generalul, el îi prezentă pe cei doi ofițeri doamnelor care se aflau acolo, care au râs când au văzut deghizamentul; dar au fost surprinse, știind deja toată povestea, căci nu se așteptau să aibă parte de plăcerea de a lua masa cu eroul piesei. Femeile se hotărâră să-l trateze pe tânărul ofițer ca și cum ar fi fost bărbat, iar bărbații îi aduseră omagiile pe care i le-ar fi adus dacă ar fi spus că-i fată. Singura care se arătă bosumflată fu doamna Querini[74], căci, văzând că se bucură de mai puțină atenție, se crezu eclipsată. Ea nu-i vorbea decât ca să se laude cu franceza ei, pe care o vorbea destul de bine. Singurul care nu vorbi deloc, fu ofițerul ungur, căci nu știa să vorbească decât latinește, iar generalul nu avea aproape nimic să-i spună în germană.

Un bătrân abate care se afla la masă încercă să-l justifice pe episcop, asigurându- pe general că totul se întâmplase din ordinul Sfântului Oficiu și al Inchiziției. Din acest motiv, ne spuse el, în camerele din hanuri nu erau zăvoare, străinii neputându-se astfel închide înăuntru. Și nu era permis ca două persoane de sex

diferit să se culce împreună, dacă nu erau soț și soție.

După douăzeci de ani, am găsit în Spania toate camerele din hanuri cu un zăvor pe dinafară, astfel încât străinii care dormeau acolo puteau fi ca într-o închisoare.

— Este ciudat, spuse doamna Querini fetei îmbrăcate în ofițer, că puteți trăi împreună fără să vă vorbiți vreodată.

— De ce-i atât de ciudat, doamnă? Nu ne înțelegem mai puțin bine din cauza asta, căci cuvântul nu-i necesar pentru treburile pe care le facem împreună.

Acest răspuns, pe care generalul îl traduse, în italiană, pentru toți cei care se aflau la masă, fu urmat de un hohot general de râs; dar doamna Querini făcu pe mironosița, găsind răspunsul prea direct.

— Nu cunosc treburi, spuse ea falsului ofițer, în care să nu fie nevoie de cuvântul vorbit, sau măcar de cel scris.

— Scuzați-mă, doamnă, oare jocul nu-i o treabă?

— La asta vă refereați deci?

— La asta și la nimic altceva. Jucăm jocul de cărți numit „faraon"; și eu țin banca.

Lumea se sufoca de râs; și doamna Querini trebui să râdă și ea.

— Dar banca, întrebă generalul, câștigă mult?

— Oh! In privința asta... Miza e atât de mică încât nici nu merită să ții socoteala.

Nimeni nu-și dădu osteneala să-i traducă acest răspuns preacinstitului ofițer. Spre seară, se despărțiră; și fiecare îi ură generalului, care urma să plece, să aibă parte de o călătorie plăcută. Îmi ură și el călătorie plăcută până la Napoli; dar i-am

spus că mai înainte voiam să-l văd pe Infantele duce de Parma și să le slujesc în același timp drept interpret acelor doi ofițeri, care altfel nu puteau să înțeleagă și să se facă înțeleși. El îmi răspunse că, dacă ar fi în locul meu, ar face și el la fel. I-am promis doamnei Querini că îi voi trimite vești despre mine la Bologna, cu intenția de a nu-mi ține făgăduiala.

Această amantă a ofițerului începuse să mă intereseze încă de când era ascunsă sub cuvertură; ea îmi plăcuse când își scosese capul afară, și mult mai mult când am văzut-o în picioare; dar ea încununa opera desfășurând în timpul mesei o conversație spirituală care-mi plăcea mult, conversație pe care o întâlnești rareori în Italia și adeseori în Franța. Nu mi se părea greu să o cuceresc și mă gândeam la ce mijloace să recurg. Fiind mai potrivit pentru ea decât ofițerul — și spun asta fără urmă de înfumurare —, nu-mi închipuiam că mi se va împotrivi. Mi se părea că este una dintre acele firi care, tratând iubirea ca pe ceva de nimic, se acomodează după împrejurări[75] și se modelează după eventualele situații pe care i le aduce în cale hazardul. Soarta nu putea să-mi ofere o ocazie mai fericită de a o cuceri decât aceea de a fi tovarăș de călătorie cu acest cuplu. După toate aparențele, nu puteau să mă refuze: ba chiar mi se părea că tovărășia mea le-ar fi fost foarte plăcută.

De îndată ce ne-am întors la han, l-am întrebat pe ofițer dacă voia să meargă la Parma cu poștalionul sau cu trăsura. Mi-a răspuns că, neavând o trăsură a lui, prefera să meargă cu poștalionul.

— Am eu una, și foarte comodă, i-am spus, și vă ofer cele două locuri din spate, dacă prezența mea nu vă este prea neplăcută.

— Dar va fi pentru noi o adevărată plăcere. Te rog să-i faci această propunere lui Henriette.

— Ați vrea, doamnă Henriette, să-mi acordați onoarea de a vă însoți până la Parma?

— Aș fi încântată, pentru că am sta de vorbă; dar nu vă va fi ușor, pentru că deseori vă veți vedea în situația de a juca singur împotriva a noi doi[76].

— O voi face cu cea mai mare plăcere, supărat doar la gândul că drumul e atât de scurt. Vom vorbi despre asta la cină. Până atunci, îngăduiți-mi să mă duc să-mi termin niște treburi.

Mă grăbeam să caut o trăsură, căci cea despre care le vorbisem nu exista decât în imaginația mea. M-am dus la cafeneaua nobilimii, ca să întreb unde puteam găsi de vânzare o trăsură bună. Mi se spuse că, la contele Dandini, exista de vânzare o trăsură englezească, pe care însă nimeni nu o cumpăra, căci era prea scumpă. Contele voia pe ea două sute de țechini, deși nu avea decât două locuri și o strapontină. Era tocmai ce-mi trebuia. Mă duc la remiză, o găsesc pe gustul meu; contele cina în oraș, îmi spun că o voi cumpăra a doua zi, și mă întorc la han foarte mulțumit. In timpul cinei, nu-i vorbesc ofițerului decât pentru a stabili că vom pleca a doua zi după masă și că vom plăti fiecare câte doi cai. Am discutat în schimb îndelung cu Henriette despre nenumărate lucruri plăcute, prilej cu care am putut admira un mod de a gândi cu totul nou pentru mine, căci până atunci nu conversasem niciodată cu o franțuzoaică. Găsind-o în continuare fermecătoare, și neputând să presupun că ar fi altceva decât o aventurieră, mă miram descoperind la ea sentimente care nu puteau fi decât rodul unei educații foarte îngrijite; dar, ori de câte ori îmi trecea acest gând prin cap, îl înlăturam. De fiecare dată când încercam să o fac să-mi vorbească despre iubitul ei, ofițerul, ea ocolea răspunsul, dar în chipul cel mai grațios. Singurul răspuns pe care s-a simțit obligată să mi-l dea a

fost că nu-i era nici soț, nici tată. Bietul om adormise. Când se trezi, le-am urat noapte bună și m-am dus să mă culc, foarte îndrăgostit și foarte fericit de cele ce mi se întâmplau, căci eram sigur că voi face cu bine față acestei frumoase aventuri, având destui bani și fiind pe deplin stăpân pe mine însumi. Eram bucuros la culme, fiind sigur că toată această intrigă va avea un sfârșit peste două–trei zile.

A doua zi, dis-de-dimineață, m-am dus la contele Dandini. Trecând prin fața prăvăliei unui bijutier, am cumpărat câteva brățări din lanț de aur cu verigi lucrate după moda spaniolă, așa cum se poartă la Veneția, fiecare având o lungime de vreo cinci metri lungime și fiind extrem de fine. Era un dar pe care m-am gândit să i-l ofer fostei mele iubite Javotte.

Când mă văzu, contele Dandini mă recunoscu pe dată. Mă văzuse la Padova, la tatăl lui, care, când eu eram student în universitatea de aici, era profesor de drept roman. Am cumpărat trăsura, care probabil costase de două ori mai mult, dar am cerut ca un șelar să mi-o pună în ordine și să mi-o aducă la poarta hanului, la ora unu, la prânz.

De acolo, m-am dus la Francia[77], unde am umplut-o de bucurie pe inocenta Javotte, dăruindu-i acele brățări nespus de frumoase, cum nu mai avea nicio fată din Cesena. Prin acest dar, eu plăteam de zece ori mai mult decât cheltuise acel bărbat de treabă, în cele zece-douăsprezece zile cât locuisem la el. Dar un dar încă și mai mare a fost să-l pun să-mi jure că mă va aștepta și că nu-i va lăsa pe alți magicieni să scoată la lumină comoara, chiar dacă ar fi trebuit să stea zece ani fără să mă revadă. L-am asigurat că, la prima încercare pe care ar face-o un alt filosof[78], gnomii care o păzesc o vor îngropa la o adâncime de două ori mai mare, și că atunci chiar și mie mi-ar fi de zece ori mai greu s-o scot. I-am spus de-a dreptul că nu

puteam ști exact cât timp voi lipsi; dar că trebuia să mă aștepte, căci comoara, după cum era scris, nu putea fi extrasă decât de mine. L-am pus să jure și i-am spus că, dacă își calcă jurământul, întreaga familie va fi ruinată și se va duce de râpă. Și astfel, nu numai că nu mi se putea reproșa că îl înșelasem pe acest om de treabă, dar am devenit chiar binefăcătorul lui. El nu m-a mai revăzut, pentru că a murit, dar sunt sigur că urmașii săi continuă să mă aștepte, căci numele meu de Farussi a rămas probabil nemuritor în această casă.

Javotte mă însoți până în apropierea orașului Cesena, și, după felul cum am îmbrățișat-o la despărțire, am simțit că teama de fulgerele cerului nu avusese asupra mea decât o influență trecătoare; dar mă felicitam că nu săvârșisem acea ticăloșie și înlăturasem de la mine acel gând. Darul pe care i l-am făcut spunându-i câteva cuvinte a fost mai important pentru ea decât brățările. I-am spus că, dacă nu veneam în trei luni, putea să se gândească să-și caute un soț, fără să se teamă că măritișul ei ar putea dăuna extragerii comorii, pe care nu o voi putea scoate la lumină decât când voi deține o mai mare știință. După ce vărsă câteva lacrimi, ea mă asigură că va face așa cum i-am spus.

Și astfel luă sfârșit povestea comorii din Cesena, în care, în loc să fiu cel care înșală, am fost un erou; dar nu îndrăznesc să mă laud cu asta, la gândul că, dacă n-aș fi devenit stăpânul unei pungi pline cu aur, l-aș fi ruinat pe bietul Francia, fără să-mi pese câtuși de puțin de el; și cred că orice tânăr cât de cât inteligent ar fi făcut la fel. In ceea ce-l privește pe Căpitan[79], căruia i-am vândut cam prea scump teaca cuțitului Sfântului Petru, n-am avut niciodată vreo remușcare, și m-aș crede cel mai prost om din lume dacă m-aș căi acum; căci Căpitanul însuși a crezut că m-a înșelat, acceptând-o ca zălog pentru cei două sute cincizeci de țechini pe care

mi i-a dat; iar tatăl lui a ținut la ea, până la moarte, mai mult decât ar fi ținut la un diamant care ar fi valorat o sută de mii de scuzi. Sfârșind din viață cu această certitudine în suflet, acest bărbat a murit ca un om bogat, iar eu voi muri ca un om sărac. Il las pe cititor să judece care dintre noi doi a fost mai fericit.

După ce m-am întors la han, am orânduit totul în vederea acelei scurte călătorii, la gândul căreia eram fericit. Odată cu fiecare cuvânt pe care-l rostea, o găseam pe Henriette tot mai fermecătoare, inteligența ei cucerindu-mă încă și mai mult decât frumusețea ei. Mi se părea că ofițerului îi convine că mă îndrăgostesc de ea și credeam că văd foarte limpede că fata își dorea mult să treacă la alt amant. Puteam să-mi spun asta fără nicio îngâmfare, căci nu numai că eram înzestrat cu tot ceea ce un vrednic amant putea să aibă pentru ca să placă, dar și păream foarte bogat, deși nu aveam servitor. Ii spuneam că, pentru a-mi oferi plăcerea de a nu avea, cheltuiam de două ori mai mult, și că, slujindu-mă eu însumi, eram totdeauna sigur că voi fi bine slujit. In afară de asta, eram sigur că nu sunt furat și că nu am un spion pe urmele mele. Henriette mă înțelegea întru totul; iar viitoarea mea fericire mă îmbăta.

Onestul ofițer vru să-mi dea bani pentru cât l-ar fi costat, pe el și pe Henrietta, drumul cu poștalionul până la Parma. Am luat masa împreună, am vegheat să ni se încarce și să ni se lege bine cuferele, și am plecat, după ce, noi bărbații, ne-am întrecut în politețuri, cedându-ne unul altuia locul de lângă Henrietta, pe care ofițerul voia să-l ocup eu. Nu vedea că locul pe strapontină era cel jinduit de iubirea mea aflată la începuturile ei; dar eram sigur că Henriette, în schimb, înțelesese asta foarte bine. Așezat în față-i, ochii mei o vedeau fără să trebuiască să-mi întorc capul spre a le procura această plăcere, care este, cu siguranță, cea mai mare

pe care o poate avea un amant, dintre cele ce nu-i pot fi contestate.

Această fericire care-mi părea atât de mare nu era totuși lipsită de o anumită suferință. Când Henriette spunea tot felul de lucruri amuzante care mă făceau să râd, văzând pe ungur că nu poate râde și el, mă apucam să-i explic gluma pe latinește; dar mi se întâmpla adeseori să o explic atât de rău încât își pierdea tot hazul. Ofițerul nu râdea și mie asta îmi cădea greu, căci Henriette putea să creadă că nu vorbesc latina tot atât de bine pe cât vorbea ea franceza; și era adevărat. Ceea ce înveți în ultimul rând, când e vorba de orice limbă din lume, este un anume spirit al lor; și adeseori gluma reiese din felul cum este spusă. N-am început să râd, citindu-i pe Terențiu, Plaut și Martial, decât la vârsta de treizeci de ani.

Trebuind să repar ceva la trăsura mea, ne-am oprit la Forli. După ce am cinat cu mare veselie, m-am dus repede să mă culc în altă cameră. Pe drum, fata îmi păruse atât de ciudată încât m-am temut că va ieși din patul iubitului ei, pentru a intra într-al meu. Nu-mi dădeam seama cum ar fi văzut ungurul — care mi se părea un gentilom — o asemenea treabă. Doream să ajung să o posed pe Henriette în deplină liniște și pe îndelete, după un aranjament prietenesc și onorabil. Fata asta nu avea cu ea decât veșmintele bărbătești cu care era îmbrăcată, și nici urmă de veșmânt femeiesc, nici măcar o cămașă. Ea se schimba îmbrăcându-le pe cele ale iubitului ei. Asemenea comportare mi se părea nouă și enigmatică.

Abia la Bologna, în timpul unei cine vesele, am întrebat-o prin ce întâmplare ciudată devenise amanta acestui bărbat de treabă, care ar fi putut să-i fie mai bine tată decât soț. Ea îmi răspunse, surâzând, că să-l rog pe el să-mi povestească, cu de-amănuntul, această întâmplare, fără să atenueze, în vreun fel, adevărul. I-am spus că sunt curios și că ea era de acord. După ce se asigură că această povestire

nu o va întrista, și după ce ea îi repetă de mai multe ori că el trebuia să-mi spună totul, chiar totul, iată cum vorbi el:

— Un prieten al meu de la Viena, ofițer, având un drum cu o treabă la Roma, mi-am luat un concediu de șase luni și m-am dus cu el. N-am vrut să pierd prilejul de a vedea marele oraș, gândindu-mă și că limba latină era cu siguranță aici cel puțin la fel de cunoscută ca în Ungaria. Dar m-am înșelat mult, căci, chiar și între ecleziastici, este vorbită prost. Cei care o știu, se laudă că știu doar să o scrie; dar este adevărat că o scriu sub forma ei cea mai pură.

După o lună, cardinalul Alexandru Albani îi dădu prietenului meu niște depeșe pe care să le ducă la Napoli; și ne-am despărțit; dar, înainte de plecare, m-a recomandat cardinalului, și cu asemenea căldură, încât Eminența Sa îmi spuse că peste câteva zile îmi va da o scrisoare pe care să i-o duc domnului Dutillot, ministrul noului Infante duce de Parma, de Piacenza și de Guastalle, plătindu-mi, după cum se și cuvenea, călătoria. Dorindu-mi mult să văd portul, pe care anticii îl numeau *Centum celloe*, și care astăzi se numește *Civitavecchia*, mi-am luat acest răgaz și m-am dus cu călăuza mea, care vorbea latinește.

Aflându-mă în port, am văzut cum coboară dintr-o tartană un bătrân ofițer, împreună cu această fată, îmbrăcată cum o vezi. Persoana ei m-a impresionat. Dar nu m-aș mai fi gândit la ea, dacă același ofițer nu ar fi venit să locuiască nu numai la hanul unde trăsesem și eu, ci chiar într-o cameră astfel situată încât, de la ferestrele mele, vedeam tot ce se petrece înăuntrul ei. Am văzut-o chiar în acea seară pe această fată cinând cu el, dar fără să scoată vreun cuvânt, nici unul nici celălalt. După cină, am văzut-o pe fată ridicându-se și plecând, fără ca ofițerul să-și desprindă privirea de la o scrisoare pe care o citea. După un sfert de oră, își închise

ferestrele și, văzând că în cameră e întuneric, am crezut că se dusese la culcare. A doua zi dimineața l-am văzut ieșind din cameră; și fata, rămasă singură în cameră, cu o carte în mână, și îmbrăcată cum vezi, m-a interesat și mai mult. Am ieșit în oraș și, după o oră, m-am întors și l-am văzut pe ofițer vorbindu-i; ea nu-i răspundea decât din când în când câte un cuvânt, cu o înfățișare foarte tristă. Ofițerul ieși din nou. I-am spus atunci călăuzei mele să se ducă să-i spună acelei fete îmbrăcată ca un ofițer că, dacă putea să-mi acorde o întâlnire de o oră, îi voi da zece țechini. Achitându-se pe dată de însărcinare, călăuza veni să-mi spună că fata îi răspunsese în franceză că urma să plece la Roma, după ce va lua o gustare, și că la Roma îmi va fi ușor să știu cum să procedez ca să-i pot vorbi. Călăuza îmi spuse că va ști chiar de la vizitiul ei unde va locui fata. Ea plecă, după ce luase masa cu același ofițer; și am plecat și eu a doua zi.

La două zile după întoarcerea mea la Roma, am primit de la cardinal scrisoarea pentru domnul Dutillot și un pașaport, dimpreună cu banii de călătorie și cu asigurarea că nu-i nevoie să mă grăbesc. Drept urmare, am luat o trăsură spre a mă întoarce la Parma, plătind opt țechini.

Nu mă mai gândeam la această fată, când, cu două zile înainte de plecare, călăuza îmi spuse că știe unde locuiește, împreună cu același ofițer. I-am zis atunci să încerce să-i facă aceeași propunere, avertizând-o că plecam peste două zile și că trebuia deci să ne grăbim. Imi răspunse în aceeași zi că ea îi spusese că, dacă va ști ora la care plecam și poarta pe care ieșeam, ea îmi va ieși în cale, la două sute de pași de oraș, și că, dacă eram singur, va putea să se urce în trăsura mea, ca să mergem să stăm de vorbă undeva.

Găsind acest aranjament foarte pe placul meu, i-am comunicat ora și locul, la

ieșirea porții *popolo*, către *ponte molie*[30].

S-a ținut întru totul de cuvânt. De îndată ce-am văzut-o, am oprit trăsura, și ea se așează lângă mine, spunându-mi că vom avea tot timpul să ne vorbim, căci hotărâse să vină să cineze cu mine. Nu-ți poți închipui cât timp a trecut până când am înțeles ce-mi spunea și cât de mult s-a străduit ea însăși spre a se face înțeleasă. Ne-am vorbit mai mult prin gesturi. Când am priceput ce-mi spune, am consimțit, și cu cea mai mare plăcere.

Am cinat deci împreună; și ea îmi făcu toate favorurile pe care mi le puteam dori; dar m-a surprins peste măsură când a refuzat cei zece țechini pe care voiam să i-i dau, făcându-mă foarte bine să înțeleg că ar fi preferat să meargă cu mine la Parma, unde avea o treabă. Aventura aceasta fiindu-mi foarte pe plac, am consimțit, supărat numai pentru că nu puteam să-i spun că dacă ar fi fost urmărită spre a fi forțată să se întoarcă la Roma, nu eram în situația de a o apăra împotriva unei asemenea violențe: eram, de asemenea, supărat că, ignorându-ne reciproc limbile, nu puteam spera că o voi amuza cu vorbe plăcute sau că mă voi amuza aflând prin ce întâmplări trecuse. Din acest motiv, nu pot să-ți spun nimic despre viața ei. Tot ceea ce pot să-ți spun este că vrea să i se spună Henriette, că nu poate fi decât franțuzoaică, că este blândă ca un mielușel, că pare a fi avut parte de o educație foarte bună, că e foarte sănătoasă; și că e inteligentă și curajoasă, după cum ne-a arătat, mie, la Roma, dumitale la Cesena, când am luat masa cu generalul. Dacă vrea să-ți istorisească povestea ei și să-ți îngăduie să mi-o spui și mie pe latinește, spune-i că asta mi-ar face o mare plăcere, căci, în aceste câteva zile, am devenit adevăratul ei prieten. Voi fi foarte trist când, la Parma, va trebui să ne despărțim. Spune-i că-i voi da, în loc de cei zece țechini pe care i-i datorez, cei treizeci

de țechini pe care, fără ea, nu i-aș fi primit niciodată de la episcopul din Cesena. Spune-i că, dacă aș fi bogat, i-aș fi dat mult mai mult. Te rog să-i explici toate astea cât mai limpede, în limba ei.

După ce am întrebat-o dacă i-ar face plăcere să fiu cât mai fidel în traducerea spuselor lui, și după ce mi-a răspuns că dorea să-i reproduc amănunțit totul, i-am spus cuvânt cu cuvânt ceea ce povestise ofițerul.

Cu o nobilă sinceritate, amestecată totuși cu puțină rușine, Henriette îmi confirmă totul. Cu privire la curiozitatea noastră de a ne comunica vicisitudinile vieții ei, ea mă rugă să-i spun ofițerului că trebuia să-i accepte discreția.

— Spune-i, îmi zise ea, că legea care-mi interzice să mint, nu-mi îngăduie, de asemenea, să spun adevărul.

In ceea ce privește cei treizeci de țechini pe care hotărâse să i-i dea la despărțire, ea mă rugă să-i spun că nu va primi nici măcar un bănuț și că o va supăra dacă va insista să-i ia.

— Doresc, îmi spuse ea, să mă lase să mă duc să locuiesc singură unde voi crede de cuviință, și să mă uite atât de bine încât să nu caute să afle, la Parma, ce se întâmplă cu mine, iar dacă din întâmplare m-ar întâlni, să pară că nu mă cunoaște.

După ce mi-a spus aceste cuvinte teribile pe un ton pe cât de serios, pe atât de blând, și fără nicio emoție, ea îl îmbrățișă pe bătrân într-un fel care lăsa să se vadă nu atât că-l iubește, cât că ține la el. Ofițerul, care nu știa de ce cuvinte era însoțită această îmbrățișare, se întristă grozav când i le-am spus. Mă rugă, la rându-i, să-i zic că, pentru a-i urma porunca, avea nevoie să se simtă sigur că ea urma să aibă la Parma toate cele necesare. Fără să-mi răspundă nici da, nici nu, ea

îmi spuse doar să nu fie neliniștit cu privire la soarta ei.

După această explicație, ne-am întristat cu toții. Am rămas acolo cam un sfert de oră, fără să ne vorbim și chiar și fără să ne privim. Când m-am ridicat de la masă ca să plec, și le-am urat noapte bună, am văzut că Henriette era roșie ca focul.

Ducându-mă la culcare, am început să-mi vorbesc, așa cum fac totdeauna când mă agită ceva care mă interesează mult. Gândul taciturn nu-mi este de ajuns. Trebuie să vorbesc; și e cu putință să cred că în acel moment stau de vorbă cu demonul meu. Henriette se mulțumise să dea o explicație care mă înnebunea. Cine-i această fată, îmi spuneam, vorbind de unul singur, care e capabilă de sentimentele cele mai nobile, dând totodată impresia că purtarea ei stă sub semnul celui mai mare libertinaj? La Parma, vrea să devină propria-i stăpână, și n-am niciun motiv să cred că nu-mi va impune și mie legea pe care i-a impus-o ofițerului a cărui amantă a fost. Adio, așadar, speranțelor mele. Cine este? Sau e sigură că își va întâlni amantul, sau are la Parma un soț, sau niște părinți respectabili, sau, mânată de o poftă nemăsurată de desfrâu încrezător în el însuși, vrea să provoace soarta fie să o arunce în cea mai îngrozitoare prăpastie, fie să o înalțe pe culmile fericirii, găsindu-un amant capabil să-i pună la picioare o cunună: proiect de femeie nebună sau deznădăjduită. Ea nu are nimic și, ca și cum nu ar avea nevoie de nimic, nu vrea să accepte nimic de la acel ofițer, din partea căruia ar putea primi, fără să roșească, o mică sumă, pe care, într-un anume fel, i-o datorează. Dacă nu roșește de favorurile pe care i le-a acordat fără să-l iubească, de ce se rușinează să primească treizeci de țechini? Crede oare că este mai puțin înjositor să se dăruiască unui bărbat pe care nu-l cunoaște, satisfăcându-i un capriciu trecător, decât să primească un ajutor, de

care cu siguranță are mare nevoie ca să lupte împotriva mizeriei și a primejdiei, care o poate pândi la Parma, de a se vedea în stradă, fără un acoperiș? Ea crede poate că, printr-un astfel de refuz, își răscumpără, față de ofițer, pasul greșit pe care l-a făcut? Vrea ca el să creadă că s-a purtat așa doar ca să scape din mâinile bărbatului a cărei amantă era la Roma; și ofițerul nu putea gândi altminteri, căci nu putea să-și închipuie că ea se îndrăgostise nebunește de el numai pentru că o văzuse la fereastra casei din Civitavecchia. Ea putea să aibă dreptate și să se creadă justificată față de el; dar nu și față de mine. Cu inteligența ei, trebuia să știe că, dacă nu m-aș fi îndrăgostit, n-aș fi plecat cu ea, și nu putea să ignore că nu avea decât un singur mijloc de a mă face să o iert și eu. Putea să aibă unele virtuți; dar nu și pe aceea care ar fi putut să mă împiedice să cer răsplata obișnuită pe care o femeie o datorează dorințelor unui bărbat îndrăgostit de ea. Dacă își închipuia că poate să se prefacă virtuoasă față de mine, trebuia să o fac să înțeleagă că se înșela.

După acest monolog, m-am hotărât, înainte de a adormi, să-i vorbesc deschis nu mai târziu decât a doua zi dimineața, înainte de plecare. Îi voi cere, i-am spus, să-mi ofere favorurile pe care i le dăruise ofițerului; și dacă mă refuză, mă voi răzbuna arătându-i cel mai umilitor dispreț, chiar înainte de a ajunge la Parma. Mi se părea evident că nu poate să-mi refuze semnele unei iubiri, adevărate sau false, decât făcând paradă de o virtute pe care nu o avea, iar dacă această virtute era falsă, eu nu trebuia să-i cad victimă. In ceea ce-l privește pe ofițer, eram sigur, după cele ce-mi spusese el, că n-ar putea fi, din niciun motiv, împotriva declarației mele. Având mult bun-simț, el nu putea fi decât neutru.

Convins de îndreptățirea acestui raționament, care mi se părea conceput și dictat de o mare înțelepciune, adorm, și, într-un vis nu mai puțin încântător decât

realitatea însăși, îmi apare în față Henriette, veselă și, ceea ce mă surprinde mult mai mult, pieptănată ca o femeie. Ea își pledează cauza în termenii următori, arătându-mi că greșesc: „Impotriva tuturor sofismelor insultătoare pe le-ai adunat, vin să-ți spun că te iubesc, dându-ți și dovezi. Nu cunosc pe nimeni la Parma, nu sunt nici nebună, nici deznădăjduită, și nu vreau să-ți aparțin decât ție". După ce rostește aceste cuvinte, îmi și arată că ele sunt adevărate; se lasă în voia iubirii mele înflăcărate, stârnită și sporită de iubirea ei.

In visele de acest fel, de obicei cel care visează se trezește cu o clipă înainte de criză. Natura, vajnică apărătoare a adevărului, nu îngăduie ca iluzia să meargă atât de departe. Un om care doarme nu este cu totul viu, și el trebuie să fie într-un moment în care poate da viață unei ființe asemănătoare cu el însuși. Dar, o, minune! Eu nu m-am trezit, și mi-am petrecut toată noaptea cu Henriette în brațe. Dar ce vis nesfârșit! Nu l-am putut recunoaște drept vis decât atunci când a trebuit să dispară, la trezirea mea în zori. Am stat pe puțin un sfert de oră nemișcat și uimit, recapitulându-l cu de-amănuntul. Imi aminteam că spusesem de mai multe ori, în timp ce dormeam: *Nu, nu visez*; și aș fi crezut că n-am visat și după ce m-aș fi trezit, dacă n-aș fi găsit ușa închisă cu zăvorul, pe dinăuntru. Fără această dovadă, aș fi crezut că Henriette plecase înainte de trezirea mea, după ce își petrecuse noaptea cu mine.

După acest vis fericit, m-am îndrăgostit de ea la nebunie, și nu avea cum să fie altfel. Dacă cineva care simte o mare nevoie de a mânca se duce la culcare fără să cineze, dacă acea persoană își petrece toată noaptea mâncând în vis, ea se va simți, când se trezește, devorată de o foame îngrozitoare. M-am îmbrăcat repede, hotărât să mă asigur, chiar înainte de a mă urca în trăsură, că o voi avea pe

Henriette, sau, altminteri, să rămân la Bologna, lăsând-o să plece la Parma împreună cu ofițerul, cu trăsura mea. Ca să fac totul așa cum se cuvenea, am văzut că trebuie ca, înainte de a vorbi cu ea, să-i vorbesc deschis căpitanului ungur.

Parcă-l aud pe cititorul meu, chiar dacă nu-i lipsit de înțelepciune, râzând și exclamând: *Cum de poate da unui fleac atâta importanță!* Un asemenea cititor, neputând să fie, și nici neputând să fi fost vreodată îndrăgostit, are dreptate. Pentru el toate acestea nu pot fi decât un fleac.

Mă îmbrac deci și mă duc în camera tovarășilor mei de călătorie și, după ce le spun bună-dimineața, și mă bucur împreună cu ei de sănătatea ce li se vede pe chip, îi spun ofițerului că m-am îndrăgostit de Henriette. Și îl întreb dacă ar încuviința să încerc să o conving să-mi devină amantă.

— Dacă ceea ce o obligă, i-am spus, să te roage să te desparți de ea de îndată ce vom fi la Parma, interzicându-ți chiar să te mai interesezi de ea, este prezența unui amant al ei în acest oraș, voi încerca, dacă îmi permiți să-i vorbesc o jumătate de oră între patru ochi, să o conving să renunțe, în favoarea mea, la acest amant. Dacă mă refuză, rămân aici. Vei merge la Parma cu ea și îmi vei lăsa trăsura la locul unde trag poștalioanele, trimițându-mi aici o chitanță semnată de șef, cu care îmi voi putea lua trăsura când voi vrea.

— După ce vom fi luat masa, îmi răspunse el, mă voi duce la Academia de Științe[31], vei rămâne singur cu ea și îi vei vorbi. Imi doresc ca, la întoarcerea mea, peste vreo două ore, să-mi poți spune că ai convins-o să facă tot ce dorești. Dacă persistă în hotărârea ei, voi găsi ușor aici un vizitiu care să mă ducă la Parma; astfel, nu-ți voi mai lua trăsura. Aș fi nespus de fericit să o las în mâinile dumitale.

Incântat că făcusem jumătate din treabă și că mă apropii de deznodământul

piesei, o întreb pe Henriette dacă era curioasă să vadă la Bologna ceea ce merita să fie văzut, și ea îmi răspunde că ar vrea, dar numai dacă se va îmbrăca în haine femeiești, căci nu voia să se arate în oraș îmbrăcată ca un bărbat. Luăm masa, apoi ofițerul pleacă la treburile lui. Îi spun lui Henriette că mă lasă singur cu ea până la întoarcerea lui, pentru că i-am spus că vreau să vorbesc cu ea între patru ochi.

— Ordinul pe care i l-ai dat ieri căpitanului, i-am spus, așezându-mă în fața ei, să te uite, să nu se intereseze de ceea ce faci, și să se prefacă a nu te cunoaște dacă te vede undeva, de îndată ce se va fi despărțit de dumneata la Parma, mă privește și pe mine?

— Nu a fost un ordin, ci o rugăminte privitoare la o plăcere a mea, rugăminte pe care împrejurările m-au silit să i-o fac și pe care, neavând niciun drept să mi-o refuze, nu m-am îndoit nicio clipă că nu mi-o va acorda. În ceea ce te privește, este sigur că ți-aș fi cerut același lucru, dacă mi-aș fi închipuit că ai de gând să te interesezi de mine. Mi-ai arătat prietenie și nu-i greu să-ți dai seama că dacă, din cauza împrejurărilor, grija față de mine a căpitanului, după rugămintea pe care i-am făcut-o, m-ar supăra, pentru că ar putea să-mi dăuneze, atunci grija dumitale ar putea să-mi fie încă și mai dăunătoare. Fiindu-mi prieten, ai fi putut ghici toate acestea.

— Dar și dumneata poți ghici că, fiindu-ți prieten, nu-mi este cu putință să te las singură, fără bani și fără nimic ce poți vinde, în mijlocul străzii, într-un oraș a cărui limbă nu o vorbești. Crezi că un bărbat căruia i-ai inspirat un sentiment de prietenie poate să te abandoneze astfel, după ce ți-a cunoscut, chiar din gura dumitale, situația? Dacă crezi asta, nu știi ce înseamnă prietenia, și dacă acel bărbat îți dă plăcerea pe care i-o ceri, el nu-i prietenul dumitale.

— Sunt sigură că totuși căpitanul mi-e prieten, și l-ai auzit: nu mă va uita.

— Nu știu ce fel de prietenie poate avea căpitanul față de dumneata; dar știu că, dacă îți poate acorda cu atât de mare ușurință plăcerea pe care i-ai cerut-o, prietenia pe care spui că o are față de dumneata este cu totul diferită de cea pe care ți-o port eu. Trebuie să-ți spun că nu numai că nu-mi este ușor să-ți fac ciudata plăcere de a te abandona, în starea în care te văd, dar și că, dacă vin la Parma, îmi este cu neputință să trec la fapte; căci nu numai că-ți sunt prieten, dar te iubesc, și te iubesc într-un mod în care fie că, avându-te cu totul, voi fi fericit, fie că, dacă nu te am, rămân aici, lăsându-te să te duci la Parma cu ofițerul; căci dacă vin și eu la Parma, voi deveni teribil de nefericit, fie că te văd cu un amant, sau cu un soț, sau în mijlocul unei familii respectabile, fie că nu voi putea ști ce se întâmplă cu dumneata. Cuvântul *Uită-mă* se pronunță ușor. Dar să știi, doamnă, că dacă un francez poate uita, un italian — și știu asta văzându-mă pe mine — nu are această ciudată putere. Intr-un cuvânt, îți voi spune că trebuie să-mi dai răspunsul chiar acum. Trebuie să vin la Parma? Trebuie să rămân aici? Alege una din două. Dacă rămân aici, totul a fost spus. Plec mâine la Napoli; și sunt sigur că mă voi vindeca de pasiunea pe care mi-ai inspirat-o. Dar dacă îmi spui să te întovărășesc până la Parma, trebuie, doamnă, să-mi dai asigurarea că mă vei face fericit, dăruindu-mi inima dumitale, și nimic mai puțin. Vreau să fiu singurul dumitale amant, cu condiția totuși, dacă asta vrei, că nu voi fi vrednic de favorurile dumitale decât când voi fi știut să le merit prin grija și atenția mea, și prin tot ceea ce voi face pentru dumneata, cu o supunere pe care n-ai mai întâlnit-o niciodată la un bărbat. Alege, înainte ca acest preafericit și de treabă bărbat să nu vină. I-am spus, de altfel, și lui totul.

— Și ce ți-a răspuns?

— Că ar fi încântat să mi te încredințeze. Ce înseamnă începutul ăsta de râs?

— Lasă-mă să râd, te rog, căci n-am avut parte până acum de o asemenea impetuoasă declarație de dragoste. Înțelegi ce înseamnă să-i spui unei femei, într-o declarație de dragoste, care ar trebui să fie plină de tandrețe: *Doamnă, alege una din două, și chiar acum?*

— Înțeleg asta foarte bine. Nu-i nici dulceag, nici patetic, cum ar trebui să fie într-un roman. Dar ceea ce mi se întâmplă mie e un lucru foarte serios. Niciodată nu m-am simțit atât de chinuit. Îți dai seama la ce presiune este supus un bărbat îndrăgostit, care se vede silit să ia o hotărâre de care poate depinde felul cum se va desfășura viața lui? Gândește-te că, în ciuda pasiunii mele, purtarea mea față de dumneata este fără cusur; că hotărârea pe care o voi lua, dacă persiști în ideea dumitale, nu-i o amenințare, ci o acțiune eroică și care mă face demn de toată prețuirea dumitale. Gândește-te și că nu avem timp de pierdut. Cuvântul „alege" nu trebuie să-ți pară brutal, ci, dimpotrivă, el te onorează, căci prin el devii arbitru, în ceea ce privește soarta amândurora. Oare, ca să fii convinsă că te iubesc, ai nevoie să vin ca un imbecil și să te rog, plângând, să ai milă de mine? Nu, doamnă. Sigur fiind că merit să-mi dăruiești inima dumitale, nu vreau să-ți cerșesc mila. Du-te unde vrei; dar lasă-mă să plec. Dacă, datorită unui sentiment cu totul omenesc, dorești să te uit, îngăduie-mi ca, ducându-mă departe de dumneata, să-mi simt mai puțin suferința. Dacă vin la Parma, voi înnebuni. Te rog mult, gândește-te, n-ai fi oare foarte nedreaptă față de mine dacă nu mi-ai spune acum: *Vino totuși la Parma, deși te rog să nu încerci să mă mai vezi?* Îți dai seama că, dacă te porți onest față de mine, îmi poți spune asta?

— Imi dau seama, dacă este adevărat că mă iubești.

— Domnul fie lăudat. Fii sigură că te iubesc. Alege! Spune-mi ce hotărăști!

— Vorbești mereu pe un ton ridicat. Știi că pari foarte mânios?

— Iartă-mă. Nu sunt mânios, ci într-o stare care a ajuns la paroxism, și într-un moment decisiv. Ar trebui să-mi blestem soarta ciudată și pe acei afurisiți zbiri din Cesena, care m-au trezit din somn, căci fără ei nu te-aș fi întâlnit.

— Ești supărat că m-ai cunoscut?

— Nu am toate motivele să fiu?

— Nu, pentru că eu încă nu am ales.

— Incep să respir mai bine. Pariez că-mi vei spune să vin la Parma.

— Da: vino la Parma.

In acel moment, scena se schimbă cu totul. I-am căzut la picioare, i-am îmbrățișat și sărutat de nenumărate ori genunchii; blând, tandru, supus, recunoscător, înflăcărat, îi jur că nu-i voi mai cere nici măcar să-i sărut mâinile până când nu voi fi știut să-i merit inima. Această femeie divină, care, uimită, mă vedea trecând de la tonul disperării la cel al unei iubiri înflăcărate, îmi spuse, cu un glas încă și mai drăgăstos decât al meu, să mă ridic. Imi spuse că era sigură că o iubesc și că va face tot ce-i va sta în putință pentru a-mi păstra iubirea. Chiar dacă mi-ar fi spus că mă iubește cum o iubesc, nu mi-ar fi spus mai mult. Când intră căpitanul, eu încă îi sărutam mâinile. El ne spuse că e bucuros că ne vede așa. Eu i-am răspuns, fericit, că voi porunci să fie înhămați caii, și l-am lăsat cu ea. Am plecat toți trei împreună, foarte mulțumiți.

Nu cu mult înainte de a ajunge la Reggio, îmi spuse că trebuia să-l lăsăm să se ducă singur la Parma. Ne mai spuse că, ajungând acolo împreună cu noi, va da naștere la tot felul de bârfeli, că i se vor pune întrebări și că se va vorbi mai mult despre noi, dacă sosim împreună cu el. Vorbele lui ni s-au părut foarte înțelepte.

Am hotărât, pe loc, să ne petrecem noaptea la Reggio și să-l lăsăm să se ducă singur la Parma, cu o trăsurică închiriată. Asta am și făcut. După ce și-a mutat cufărul în trăsurică, ne-a părăsit, făgăduindu-ne că a doua zi va veni să ia masa de prânz cu noi.

Comportarea acestui bărbat de treabă i-a plăcut probabil lui Henriette tot atât de mult cât și mie, din cauza unui sentiment de delicatețe născut și dintr-o prejudecată, de o parte și de cealaltă. În urma noului aranjament, cum am fi putut să ne instalăm la Reggio? Henriette, din respect pentru sine, ar fi trebuit să doarmă singură într-un pat, chiar dacă nu s-ar fi putut împiedica și nu ne-ar fi putut împiedica să vadă tot ridicolul acestei atitudini rezervate, și acest ridicol era, din nefericire, de natură să ne facă să roșim toți trei. Iubirea este un copil divin, căruia într-atât de mult nu-i place să se rușineze, încât, în cazul că o face, se simte umilit, și această stare de umilire îl face să-și piardă trei sferturi din demnitate. Nici Henriette, nici eu nu ne puteam simți cu adevărat fericiți decât îndepărtând cât mai mult de noi amintirea acestui om de treabă.

Indată am cerut să se aducă cina, pentru Henriette și pentru mine, cu simțământul că nu mai avusesem vreodată parte de o fericire ca aceea; și totuși eram trist, iar tristețea fetei nefiind mică, ea nu putea să mi-o reproșeze pe a mea. Am mâncat foarte puțin și aproape că nu am vorbit, pentru că orice cuvânt ni se părea insipid: zadarnic săream de la un subiect la altul, pentru a găsi unul interesant.

Știam că urma să ne culcam împreună; dar ni s-ar fi părut că am fi devenit indiscreți dacă ne-am fi spus asta. Ce noapte! Ce femeie, această Henriette, pe care am iubit-o atât de mult! Și care m-a făcut atât de fericit!

Abia după trei–patru zile am întrebat-o ce-ar fi făcut fără un ban în buzunar și neavând nicio cunoștință la Parma, dacă spunând că sunt îndrăgostit, i-aș fi zis că m-am hotărât să mă duc la Napoli. Ea îmi răspunse că s-ar fi găsit în situația cea mai îngrozitoare, dar că, fiind sigură că o iubesc, ea trebuia de asemenea să fie sigură că, neputând să o abandonez, m-aș fi explicat. Ea adăugă că, nerăbdătoare să știe sigur cum gândesc în privința ei, îi transmisese, prin mijlocirea mea, ofițerului hotărârea ei, știind că ofițerul nu era nici în situația de a se opune, nici în cea de a o păstra lângă el. Ea îmi mai spuse și că, nereferindu-se și la mine când îi ceruse ofițerului să nu se mai gândească la ea, găsise că va fi cu neputință să nu o întreb dacă nu puteam să-i fiu de folos, fie și numai dintr-un sentiment de prietenie, și că, în acest caz, ea și-ar fi luat hotărârea în funcție de sentimentele mele. La urmă, îmi spuse că devenise o femeie pierdută din cauza soțului și a socrului ei, pe care îi numi niște monștri.

Când am ajuns la Parma, eu am continuat să-mi dau numele de Farussi; era numele de familie al mamei mele. Henriette scrise ea însăși în registru numele pe care și-l dădu: Anne d'Arci[82], franțuzoaică. Pe când vorbeam cu slujbașii, spunându-le că asta era totul, un tânăr franțuz, cu o înfățișare sprintenă, se oferi să mă servească, spunându-mi că, în loc să cobor la han[83], aș face mai bine să mă duc la d'Andremont, unde voi găsi un apartament, și bucătărie și vinuri franțuzești. Văzând că această propunere îi place lui Henriette consimt, și ne ducem la acel Andremont, unde am locuit în cele mai bune condiții. După ce am căzut de acord cu lacheul care ne adusese aici asupra plății zilnice pe care să i-o dau și după ce am stabilit cu de-amănuntul cu stăpânul locului tot ce privea șederea noastră acolo, m-am dus cu el să-mi adăpostesc trăsura într-o remiză.

După ce i-am spus lui Henriette că ne vom revedea la ora prânzului, și lacheului să mă aștepte în anticameră, am ieșit în oraș singur. Fiind sigur că într-un oraș cu o ocârmuire nouă[84] spionii mișunau pretutindeni, am vrut să ies singur, deși acest oraș, loc de baștină al tatei, îmi era cu desăvârșire necunoscut.

Parcă n-aș fi fost în Italia, ci în ținutul de dincolo de munți. Îi auzeam pe trecători vorbind între ei fie în franceză, fie în spaniolă, iar cei care nu vorbeau nici-una din aceste limbi, vorbeau în șoaptă. Alergând peste tot la întâmplare, căutând din ochi o prăvălie unde să se vândă pânzeturi pentru lenjerie, fără să întreb unde pot să o găsesc, văd una în care se află stăpâna, o femeie grasă, așezată la colțul tejghelii.

— Doamnă, aș vrea să cumpăr tot felul de pânzeturi.

— Domnule, voi trimite după cineva care vorbește franțuzește.

— Nu-i nevoie, pentru că sunt italian.

— Mulțumesc Domnului. Nimic nu-i mai rar astăzi.

— De ce?

— Nu știi că a venit Don Philippe? Și că soția lui, Madame de France[85], e pe drum?

— Te felicit! Cred că se vântură mulți bani și că se găsesc de toate.

— Asta-i adevărat, dar totul este scump și nu ne putem obișnui cu obiceiurile astea noi. E un amestec de libertate franțuzească cu gelozie spaniolă, care ne amețește de-a-binelea. Ce fel de pânzeturi vrei?

— Te anunț din capul locului că eu nu mă târguiesc; dacă umfli prețul, nu-ți mai calc prin prăvălie. Îmi trebuie o pânză fină ca să-i fac unei femei douăzeci și patru de cămăși, pânză de in cu urzeală de bumbac ca să-i fac jupoane și corsete,

muselină, batiste și alte articole, pe care tare mult aș vrea să le ai, căci, străin fiind de acest loc, numai Dumnezeu știe pe ce mâini mai pot să cad.

— Vei cădea pe mâini bune, dacă te încrezi în mine.

— Mi se pare că trebuie să-ți dau crezare: te rog deci să mă ajuți. Trebuie să-mi găsești și niște croitorese, care vor lucra chiar în camera doamnei, căreia trebuie să i se coasă repede totul.

— Are nevoie și de rochii?

— Da, de rochii, de bonete, de pelerine, în sfârșit, de tot ce-i necesar, ca femeie, știi mai bine decât mine.

— Dacă are bani, nu va duce lipsă de nimic, pe răspunderea mea. Iau totul pe seama mea. E tânără?

— E cu patru ani mai tânără decât mine și e soția mea.

— Dumnezeu să vă binecuvântezel Aveți copii?

— Nu încă, buna mea doamnă.

— Cât sunt de mulțumită! Trimit îndată după cea mai bună croitoreasă. Până când vine, vei alege ce-ți trebuie.

După ce am ales tot ceea ce avea mai bun printre mărfurile pe care i le cerusem, i-am plătit totul. Sosi și croitoreasa. I-am spus negustoresei că locuiam la Andremont și că dacă îmi va trimite un negustor cu stofe, mi-ar face o mare plăcere.

— Luați masa acolo?

— Da.

— Bine că știu. Ai încredere în mine.

I-am spus croitoresei, care era însoțită de fiica ei, să ia pânzeturile și să mă

urmeze. Nu mă opresc decât ca să cumpăr niște ciorapi de mătase și de ață și, ajungând unde locuiam, îl chem pe cizmarul de la poartă să urce la mine. A fost un moment de mare bucurie. Henriette, căreia i-am făcut o surpriză, privește cu cea mai mare satisfacție toate acele cumpărături întinse pe masă, mulțumindu-se însă doar să laude calitatea mărfurilor pe care știusem să le aleg. Nici nu se arătă mai veselă, nici nu-mi mulțumește cu umilință, nici nu-și exprimă recunoștința.

Valetul angajat cu ziua intrase în apartamentul meu când sosisem împreună cu croitoreasa, Henriette îi spusese cu blândețe să se întoarcă în anticameră și să vină doar când este chemat. Desfășurăm pânzeturile, croitoreasa începe să croiască cămășile, cizmarul îi ia măsura piciorului, eu îi spun să aducă mai întâi niște papuci, și el plecă. După un sfert de oră, urcă din nou, cu niște papuci, pentru Henriette și pentru mine, și iată-l din nou pe valet, intrând odată cu el, fără să fie chemat. Cizmarul, care vorbea franțuzește, îi spunea lui Henriette o istorioară hazlie. Ea îl întrerupe, spre a-l întreba pe valet ce vrea.

— Nimic, doamnă, sunt aici ca să primesc ordinele dumneavoastră.

— Nu ți-am spus că atunci când vom avea nevoie de dumneata te vom chema?

— Aș vrea să știu cine este stăpânul meu, dumneavoastră sau domnul.

— Niciunul, i-am spus, râzând. Uite banii pentru ziua de azi. Și acum pleacă.

Henriette continuă să râdă cu cizmarul, care, văzând că ea nu vorbește decât franțuzește, îi recomandă un profesor de limbi străine. Ea îl întreabă din ce țară este.

— E flamand. Este un savant. Are cincizeci de ani. E un înțelept. Locuiește la Bornica[36]. Ia pe lecție trei livre de Parma, dacă durează o oră, și șase livre, dacă

durează două ore; și vrea să fie plătit după fiecare lecție.

— Vrei să-mi iau acest profesor? mă întrebă ea.

— Te rog: te va amuza.

Cizmarul îi făgădui că i-l va trimite pe profesor chiar a doua zi, la ora nouă dimineața. In timp ce croitoreasa mamă croia, fata se apucase de cusut: dar o singură croitoreasă neputând să coasă atâtea lucruri, i-am spus acestei femei că ne-ar face plăcere dacă ar mai aduce o croitoreasă, care să vorbească franțuzește. Ea îmi făgădui că o va aduce chiar în acea zi. In același timp, îmi spuse că fiul ei m-ar putea sluji ca valet angajat cu ziua, asigurându-mă pe franțuzește că nu era nici hoț, nici cineva care își bagă nasul unde nu-i fierbe oala, nici spion. După ce Henriette îmi spuse că ar fi bine să-l angajăm, ea îi porunci fiicei sale să se ducă după el, și să vină și cu o croitoreasă care vorbea franțuzește. Aveam deci acum o mică societate care ar fi putut-o amuza pe scumpa mea soție.

Fiul acestei femei era un băiat de optsprezece ani, care fusese la școală; era modest și părea cinstit. Intrebându-l cum îl cheamă, am fost surprins când mi-a spus că se numește Caudagna.

Cititorul știe că tata era originar din Parma și își amintește că o soră a tatei se căsătorise cu un Caudagna[37]. Ar fi nostim, îmi spuneam, ca această croitoreasă să-mi fie mătușă, iar valetul să-mi fie văr. Dar mai bine să tăcem. Henriette mă întrebă dacă voiam ca această croitoreasă să ia masa cu noi; dar am rugat-o ca pe viitor să nu mă mai chinuiască, întrebându-mă mereu lucruri atât de mărunte. Ea râse; și îmi făgădui că va face cum vreau eu. Am pus atunci într-o pungulită cincizeci de țechini și i-am spus, dându-i-o, că sunt bani cu care își va putea plăti singură toate micile lucruri de care ar putea avea nevoie și pe care eu nu le-aș fi putut

ghici. Ea acceptă banii spunând că acest cadou îi făcea o foarte mare plăcere.

Cu puțin înainte de a ne așeza la masă, sosi și căpitanul ungur. Henriette alergă să-l sărute și îi spuse tată; apoi îl rugă să vină să ia masa de prânz în fiecare zi cu noi. Bietul, văzându-le pe toate acele femei la lucru, era încântat să constate ce loc bun găsise aventurierei sale, și fu în culmea bucuriei când i-am spus, îmbrățișându-l, că lui îi datorez fericirea mea.

Am avut pe masă bucate delicioase. Bucătarul de aici era foarte bun. Am descoperit o Henriette pofticioasă, iar ungurului îi plăceau mâncărurile fine; eu nu eram mai prejos nici decât ea, nici decât el. Masa a fost minunată și pentru că am gustat mai multe feluri de vin oferite de gazda noastră. Tânărul meu valet îmi plăcu pentru că își servea mama cu același respect cu care-i slujea pe ceilalți. Janeton, sora lui, lucra cu croitoreasa franțuzoaică. Ele luaseră masa înaintea noastră.

La desert, am văzut-o sosind pe negustoreasa de pânzeturi, împreună cu încă două femei, dintre care una, care era negustoreasă de pălării de damă, vorbea franțuzește. Cealaltă adusese tot felul de modele de rochii. Am lăsat-o pe Henriette să-i comande celei dintâi tot ce-și dorea în materie de pălării, bonete și garnituri de dantelă; dar am vrut neapărat să particip și eu la alegerea rochiilor, punându-mi însă de acord gustul cu cel al femeii mele adorate. Am silit-o să-și aleagă patru rochii, și eu i-am fost recunoscător că a binevoit să le accepte. Cu cât îi înlănțuiam mai mult inima, cu atât mi se părea că sunt mai fericit. Ne-am petrecut astfel prima zi, în care nu se puteau face mai multe lucruri decât am făcut noi. Seara, la cină, părându-mi-se că nu era la fel de veselă ca de obicei, am întrebat-o din ce motiv e tristă.

— Dragul meu, cheltuiești foarte mulți bani pentru mine, și dacă-i cheltuiești

ca să te faci și mai mult iubit, îi cheltuiești degeaba, pentru că astăzi nu te iubesc mai mult decât alaltăieri. Tot ce faci nu poate să-mi facă plăcere decât pentru că văd tot mai mult că ești vrednic de a fi iubit; dar eu n-am nevoie de o asemenea convingere.

— Te cred, draga mea Henriette; și sunt fericit dacă tu simți că iubirea ta nu poate deveni și mai puternică; dar să știi că nu fac ceea ce fac decât ca să te iubesc și mai mult; doresc să te văd strălucind înveșmântată cu podoabele sexului tău, și singura mea supărare este că nu te pot vedea strălucind și mai mult. Și, dacă asta îți face plăcere, nu trebuie să fiu încântat?

— Sigur că asta îmi face plăcere; și, într-un anume fel, dat fiind că ai spus că sunt soția ta, ai dreptate; dar dacă nu ești foarte bogat, simți ce reproșuri îmi fac.

— Ah, draga mea Henriette, lasă-mă, te rog, să mă cred bogat, și cred că-i cu neputință ca tu să fii cauza ruinării mele; tu nu te-ai născut decât ca să mă faci fericit pe mine. Gândește-te doar să nu mă părăsești niciodată și spune-mi dacă pot spera.

— Doresc din toată inima să nu te părăsesc, dragul meu prieten; dar cine poate fi sigur de viitor? Ești liber? Depinzi de cineva?

— Sunt liber în toată puterea cuvântului; și nu depind de nimeni.

— Ferice de tine și sufletul meu se bucură; nimeni nu mi te poate lua; dar, vai! știi că eu nu pot spune același lucru. Sunt sigură că sunt căutată; și știu că dacă sunt găsită, vor ști ușor cum să-mi vină de hac. Dacă vor reuși să mă smulgă din brațele dumitale, voi fi nefericită.

— Iar eu mă voi omorî. Îmi dai fiori. Te temi că asemenea nenorocire ți se poate întâmpla aici?

— N-aș avea de ce să mă tem, dar s-ar putea totuși să mă vadă cineva care mă cunoaște.

— Este oare cu putință ca o asemenea persoană să se afle la Parma?

— Pare greu de crezut.

— Să nu ne înspăimântăm iubirea prin teamă, te rog; și mai ales fii veselă cum erai la Cesena.

— Și totuși, la Cesena, eram nefericită, iar acum sunt fericită; dar nu te teme dacă sunt acum tristă, căci am o fire veselă.

— Cred că la Cesena te temeai că vei fi în orice clipă găsită de ofițerul francez cu care trăiai la Roma.

— Nicidecum. Socrul meu, sunt sigură, n-a făcut nici cea mai mică încercare să afle unde m-am dus, când a văzut că nu mai apar la han. Cred că a fost fericit când a văzut că a scăpat de mine. Eram nefericită pentru că trăiam pe banii unui om pe care nu-l iubeam și cu care nu puteam sta de vorbă. Adaugă la asta și faptul că nu mă puteam bucura de mângâierea de a gândi că îl făceam fericit pe bărbatul cu care eram, căci nu-i inspirasem decât un capriciu, care valora pentru el zece țechini, și că, satisfăcându-i-l, eram sigură că devenisem o povară pentru el, căci era ușor de văzut că nu era bogat. Eram încă și mai nenorocită dintr-un alt motiv, și mai jalnic. Mă credeam datoare să-l mângâi și, la rândul său trebuind și el să-mi răspundă prin mângâieri, mă temeam că-și va sacrifica sănătatea în numele sentimentului: această idee mă deznădăjduia; căci, neiubindu-ne, mai mult ne chinuiam unul pe altul, din simplă politețe. Dăruiam meșteșugitelor complimente ceea ce numai iubirii trebuie să-i dăruim. Mă mai chinuia și altceva, încă și mai mult. Nu voiam să se poată crede că acest bărbat de bună calitate mă întreține pentru a mă

folosi. Din acest motiv n-ai putut să-ți dai seama că mi-ai plăcut de îndată ce te-am văzut.

— Cum! nu amorul-propriu a declanșat totul?

— Nu, căci tu nu puteai să mă judeci decât așa cum meritam. Am făcut criza de nebunie de care știi pentru că socrul meu voia să mă ducă la o mănăstire. Dar te rog să nu fii curios cu privire la viața mea.

— Nu-ți voi tulbura liniștea, îngerul meu. Să ne iubim, fără ca teama de viitor să ne frământe sufletul.

Ne-am dus la culcare, îndrăgostiți, ca să ne trezim în pat dimineața încă și mai îndrăgostiți. Am petrecut trei luni cu ea, la fel de îndrăgostit în tot acest timp, și fericit tot timpul că sunt.

A doua zi, la ora nouă, l-am văzut pe profesorul pe care Henriette îl angajase. Era un bărbat cu trăsături respectabile, politicos, modest, deloc vorbăreț, dar vorbind bine când vorbea, rezervat în răspunsuri. Încă de la început mă făcu să râd, spunându-mi că un creștin nu putea admite sistemul lui Copernic decât ca pe o ipoteză savantă. I-am răspuns că nu putea fi decât sistemul lui Dumnezeu, de vreme ce era cel al naturii, și că Sfânta Scriptură nu era cartea din care creștinii puteau învăța fizica. După cum râdea, mi s-a părut că seamănă cu Tartuffe; dar dacă o putea amuza pe Henriette, învățând-o totodată limba italiană, îmi dădea tot ce voiam de la el. Ea îi spuse de la bun început că-i va da în fiecare zi câte șase livre, fiindcă voia ca lecția să țină două ore. Șase livre de Parma valorează cât treizeci de *sous* francezi. După lecție, Henriette îi dădu doi țechini, ca să-i cumpere niște romane noi, despre care să se știe că sunt bune.

In timp ce ea era la lecție, am flecărit cu croitoreasa Caudagna, ca să aflu dacă

suntem sau nu suntem rude. Am întrebat-o ce meserie avea soțul ei.

— Soțul meu este *maître d'hôtel* la marchizul Sissa.

— Tatăl dumitale trăiește?

— Nu, domnule, a murit.

— Care era numele lui de familie?

— Scotti.

— Și soțul dumitale are părinți?

— Tatăl lui e mort și mama sa încă trăiește, cu canonicul Casanova, unchiul ei.

Nu mi-a trebuit să știu mai mult. Această femeie era o verișoară foarte îndepărtată a mea, iar copiii ei, nepoții mei, erau născuți din vărul meu. Nepoata mea Janeton nefiind frumoasă, am continuat să o trag de limbă pe mamă. Am întrebat-o dacă locuitorii din Parma erau mulțumiți că deveniseră supușii unui spaniol.

— Să fim mulțumiți? Ne găsim cu toții într-un adevărat labirint; totul e dat peste cap, nu mai știm ce-i cu noi. Fericite timpuri când domnea casa Farnese[68], ați trecut de mult! Am fost alaltăieri la o comedie în care Arlechin îi făcea pe toți să râdă în hohote; dar închipuie-ți: don Filip, noul nostru duce, se stăpânea cât putea să nu râdă și când nu mai putea, își punea pălăria pe față, ca să nu-l vadă lumea cum pufnește. Mi s-a spus că râsul nu se potrivește cu ținuta gravă pe care trebuie să o aibă un Infante de Spania, și că, dacă s-ar lăsa să fie văzut în public râzând, i s-ar scrie la Madrid mamei sale[69], care ar găsi că purtarea lui este îngrozitoare și nedemnă de un mare prinț; dar el râdea cu atâta poftă, încât se auzea până în stradă. Suntem ca zăpăciți de cap. De trei luni, nimeni din Parma nu poate să spună cât e ceasul.

„De când a făcut Dumnezeu lumea, soarele a apus totdeauna la ora douăzeci și trei și jumătate[90], și la miezul nopții s-a spus rugăciunea cuvenită în latină; și toți oamenii de treabă știau că la ora aceea trebuia aprinsă lumânarea. Acum se petrec lucruri de neînchipuit. Soarele a înnebunit: apune în fiecare zi la altă oră. Țăranii noștri nu mai știu la ce oră să vină la piață. Ei numesc asta reglementare; dar știi de ce? Pentru că acum toată lumea știe că masa de prânz e la ora douăsprezece. Frumoasă reglementare! Pe vremea familiei Farnese, fiecare mânca atunci când îi era foame, și era mult mai bine".

Henriette nu avea ceas; am ieșit în oraș ca să-i cumpăr unul. I-am adus mănuși, un evantai, cercei, și alte câteva mici podoabe, care i-au fost toate pe plac. Profesorul ei, care era încă acolo, mi-o lăudă pentru talentul ei.

— Aș fi putut, îmi spuse el, să o învăț pe doamna heraldica, geografia, cronologia, sfera; dar ea știe toate astea. Doamna a avut parte de o educație foarte aleasă.

Bărbatul acesta se numea Valentin de la Haye. Mi-a spus că era inginer și profesor de matematică. Voi vorbi mult despre el în aceste Memorii, dar cititorul îi va cunoaște mai bine caracterul[91] datorită mai mult faptelor lui și nu atât datorită felului cum l-aș putea zugrăvi eu.

Am luat masa de prânz, foarte veseli, cu ungurul nostru. Eram nerăbdător să o văd pe draga mea Henriette îmbrăcată ca o femeie. A doua zi urma să i se aducă o rochie și i se făcuseră deja câteva jupoane și câteva cămăși.

Henriette avea o inteligență sclipitoare și foarte subtilă. Negustoreasa de pălării, care era din Lyon, intră dimineața în camera noastră, spunând:

— *Doamnă și domnule*, sunt la dispoziția dumneavoastră.

— De ce, îi spune Henriette, nu spui *Domnule și doamnă*?

— Am văzut că totdeauna mai întâi sunt onorate doamnele, îi răspunse negustoreasa.

— Dar de la cine am vrea să ne vină aceste onoruri?

— De la bărbați.

— Și cum de nu vezi că femeile devin ridicole dacă nu le întorc bărbaților onorurile cu care ei au politețea să le copleșească?

Cei care cred că o femeie nu poate face fericit un bărbat în toate cele douăzeci și patru de ore ale unei zile, n-au cunoscut niciodată o Henriette. Bucuria care-mi cuprindea sufletul era mult mai mare când stăteam cu ea de vorbă în timpul zilei decât când o țineam în brațe în timpul nopții. Henriette, care citise mult și avea un bun-gust natural, știa să judece bine totul și, fără să fie savantă, gândea ca un geometru. Neavând pretenția că e foarte inteligentă, ea nu spunea niciodată ceva important fără să nu râdă ușor, ceea ce, dând spuselor ei o aparență frivolă, le făcea accesibile celor din jurul ei. In felul acesta, ea îi făcea să fie inteligenți pe cei care nu știau că sunt, și care se răscumpărau iubind-o până la adorație. O femeie frumoasă, dar lipsită de inteligență, nu-i oferă nimic amantului după momentele de voluptate carnală pe care farmecele ei i le-au putut dărui. O femeie urâtă poate, prin inteligența ei, să-l facă pe un bărbat să se îndrăgostească atât de mult de ea, încât să nu-și mai dorească nimic altceva. Ce-mi mai puteam dori, având-o lângă mine pe Henriette, frumoasă, spirituală și cultivată? Fericirea mea era atât de mare încât nu o puteam cuprinde cu mintea.

Intrebați o femeie frumoasă, dar nu prea inteligentă, dacă ar vrea să dea puțin din frumusețea ei, ca să capete în schimb mai multă inteligență. Dacă este de

bună-credință, va răspunde că e mulțumită cu inteligența pe care o are. De ce este mulțumită? Pentru că, nefiind prea inteligentă, nu poate să-și dea seama că duce lipsă de inteligență. Intrebați-o pe o femeie urâtă, dar inteligentă, dacă ar vrea să facă schimb cu cealaltă femeie. Ea vă va răspunde că nu. De ce? Pentru că, fiind foarte inteligentă, își dă seama că dacă are inteligență, are totul.

Femeia inteligentă care nu poate face un bărbat fericit este femeia savantă. Știința nu se potrivește cu o femeie; ea dăunează sexului ei în ceea ce are el mai important și nici nu înaintează dincolo de limitele cunoscute. Femeile n-au făcut nicio descoperire științifică. Pentru a merge *plus ultra* e nevoie de o vigoare pe care sexul feminin nu o poate avea. Dar în privința unui raționament simplu și a delicateței de simțire, trebuie să recunoaștem că femeile ne depășesc. Dacă-i arunci în față unei femei inteligente un sofism, ea nu-l va putea dezvolta, dar nici nu se va lăsa înșelată de el; îți va spune că nu se lasă prinsă în capcană și îl va refuza. Bărbatul care îl găsește insolubil știe cum să se folosească de el, ca și femeia savantă. Ce povară insuportabilă ar fi pentru un bărbat o femeie care ar avea inteligența doamnei Dacier[92]! Să te ferească Dumnezeu de așa ceva, dragul meu cititor!

Când sosi croitoreasa cu mult așteptata rochie, Henriette îmi spuse că nu trebuia să fiu de față când va avea loc metamorfoza ei. Imi spuse să mă duc să mă plimb, până în clipa când, întorcându-mă acasă, nu o voi mai găsi îmbrăcată în haine bărbătești.

Este o mare plăcere să faci tot ceea ce-ți poruncește ființa iubită. M-am dus în prăvălia librarului francez, unde am întâlnit un cocoșat inteligent. Toți oamenii inteligenți nefiind cocoșați, și toți cocoșații fiind inteligenți, am hotărât de multă vreme că nu ești cocoșat fiindcă ești inteligent, ci că ești inteligent pentru că ești

cocoșat. Acest cocoșat cu care am făcut cunoștință se numea Dubois-Chatelereaux. Era de meserie gravor, și acum era șeful atelierului de bătut monede pentru Infantele duce, căci se spunea că se va bate o monedă cu chipul lui; dar nu s-a trecut niciodată la fapte.

După ce am petrecut un ceas cu acest bărbat inteligent, care mi-a arătat mai multe gravuri făcute de el, m-am întors la mine, unde l-am găsit pe căpitanul ungur, care aștepta să se deschidă ușa camerei lui Henriette. Nu știa că ne va primi îmbrăcată în haine de femeie. In cele din urmă, ușa se deschise, și iat-o. Ea ne primește cu o frumoasă reverență plină de grație și dezinvoltură, în care nu mai rămăsese nici urmă din înfățișarea impunătoare sau din vesela libertate a militarului. Noi eram cei descumpăniți și surprinși de felul cum arăta acum. Ne invită să ne așezăm lângă ea: se uită cu prietenie la căpitan, iar față de mine se arată tandră și îndrăgostită; dar fără acea familiaritate pe care un tânăr ofițer o poate avea, fără a-și înjosi iubirea, dar care nu e potrivită pentru o femeie de familie bună. Această nouă atitudine mă obligă să mă pun cu ea la unison, și asta în mod firesc, căci Henriette nu juca un rol. Ea era chiar întruchiparea personajului pe care îl reprezenta.

Plin de admirație, îi iau mâna să i-o sărut, dar ea și-o retrage și îmi întinde buzele, spunându-mi:

— Oare nu sunt aceeași?

— Nu. Și din cauza asta nici nu pot să vă mai tutuiesc. Nu mai sunteți ofițerul care i-ați răspuns doamnei Querini că jucați *„pharaon" ținând banca, și că locul era atât de puțin lucru încât nu merita să-ți dai osteneala să numeri.*

— Cu siguranță că, dacă aș fi fost îmbrăcată ca acum, n-aș fi îndrăznit să

spun asta. Dar sunt totuși Henriette, care a făcut în viața ei trei nebunii, dintre care ultima, fără tine, m-ar fi nenorocit. Încântătoare nebunie totuși, căci fără ea nu te-aș fi cunoscut.

Aceste sentimente mi-au pătruns în suflet atât de adânc, încât m-am și aruncat la picioarele ei, cerându-i iertare că nu o respectasem mai mult, că luasem lucrurile prea în ușor și o cucerisem cu prea mare îndrăzneală.

Henriette, plină de farmec, puse capăt acestei prea patetice scene, zgâlțâindu-pe căpitan care împietrise. Il încremenise rușinea că o tratase ca o aventurieră pe o femeie de asemenea calitate, căci înfățișarea ei nu putea fi decât adevărată. O privea uimit, îi făcea reverențe; părea că o asigură de tot respectul și de toată căința sa: era uluit. Iar ea părea că-i spune, fără umbră de reproș: mă bucur că în sfârșit mă cunoști așa cum sunt cu adevărat.

Din acea zi începu să facă onorurile mesei, ca o femeie obișnuită să le facă. Il trată pe căpitan ca pe un prieten, iar pe mine ca pe un bărbat. Ea părea a fi când amanta, când soția mea. Căpitanul mă rugă să-i spun că, dacă ar fi văzut-o coborând din tartană îmbrăcată astfel, nu ar fi îndrăznit să trimită călăuza să-i vorbească.

— Oh, sunt sigură de asta, îi răspunse ea; dar e ciudat că o uniformă este mai puțin respectabilă decât o rochie.

Am rugat-o să nu-și vorbească de rău uniforma, căci ei îi datoram fericirea mea.

— După cum și eu o datorez zbirilor din Cesena.

In acea zi, de dimineață până seară, am fost mai îndrăgostit ca niciodată; și mi s-a părut că mă duc să mă culc cu ea pentru prima dată.

[68] Scena se petrece la sfârșitul verii, în anul 1749, într-un han din Cesena, Casanova se pregătește să plece la Napoli, unde îl așteaptă Tereza și Lucreția, când...

[69] *Paul, paolo*, monedă pontificală purtând efigia papei Paul al III-lea.

[70] Cardinalul Alexandru Albani era atunci *Protector Hungariae* (protector al afacerilor reginei Ungariei).

[71] Este vorba de un pardesiu sau un palton, termenul de redingotă, folosit în text, având acest sens.

[72] În originalul francez apare din nou un italienism, *hors des Dents*, traducându-l *ad litteram* pe *fuori dai denti*.

[73] Pudoare de copil, pudoare mută (cf. Horațiu, *Satira* I, 6, 57).

[74] Această doamnă Querini este curtezana Juliette, întâlnită de Casanova în 1740.

[75] Un nou italienism: „à seconde des circonstances" îl traduce pe *„a seconda di..."*.

[76] În franceză: „faire la chouette", termen din argoul jucătorilor de cărți: a juca singur împotriva a două sau a mai multor persoane.

[77] Francia este un țăran bogat din Cesena. Casanova i-a exploatat credulitatea prin practici cabalistice și i-a sedus pe trei sferturi fiica, pe Javotte.

[78] Filosof, aici cu sensul de alchimist, magician.

[79] Căpitani este un tânăr întâlnit la Opera din Cesena. Tatăl acestuia, pasionat de cabală, credea că posedă cuțitul cu care Sfântul Petru i-a tăiat urechea lui Malchus, în Grădina Getsemani (*Sfântul Ioan*, XVIII, 10). Casanova a promis că va găsi teaca de la acest cuțit.

[30] *Ponte molle* este un pod peste Tibru.

[31] Cf. *supra*, nota 36.

[32] Anne d'Arci. Casanova însuși nu-i va afla numele decât în 1764. După unii autori, ar fi vorba de Jeanne-Marie d'Albert de Saint-Hippolyte, nepoata seniorului de Luynes, al cărui castel se găsește la câțiva kilometri de Aix-en-Provence. În 1744, ea se căsătorise cu Jean Baptiste Boyer de Fonscolombe. În perioada în care se situează evenimentele povestite de Casanova, ea era mamă a doi copii și trăia separată de soțul ei de doi–trei ani.

[33] E vorba de hanul numit *Poșta*, unul dintre cele mai modeste.

[34] Prin pacea de la Aix-la-Chapelle (octombrie 1748), infantele Filip de Spania intră în posesia ducatului de Parma, în care își făcu intrarea în 7 martie 1749.

[35] *Madame de France* este fata cea mai mare a lui Ludovic al XV-lea, Louise Elisabeth.

[36] *Bornica*: un han foarte modest.

[37] *Caudagna*: Casanova nu mai vorbește nicăieri despre acest personaj.

[38] Ultimul duce Farnese, Antonio Francesco, a murit, fără să lase niciun fiu, în 1731.

[39] Elisabeta Farnese, a doua soție (cu începere din 1714) a lui Filip al V-lea al Spaniei.

[90] Noul calcul al orelor, după obiceiul francez, a fost introdus de infantele Filip, în 1749, chiar înainte să fi fost publicată, în 1755, ordonanța care înlătura calculul după obiceiul italian (conform căruia ziua începe pe înserate, cu o jumătate de oră înainte de apusul soarelui).

[91] E vorba aici de un fel de Tartuffe homosexual, care-l va converti în mod provizoriu la virtute, înainte de a încerca să-l compromită în ochii lui Bragadin.

[92] Celebră „femeie savantă“ din secolul al XVII-lea.

C.C.

1753

Dragul meu amic[93] primi ordinul să plece din Statele Republicii nu din pricina jocurilor de noroc, căci Inchizitorii ar fi avut prea mult de lucru dacă ar fi vrut să curețe Statul de jucători ca el. Cauza exilului său a fost alta, cu totul neobișnuită.

Un nobil venețian din familia Gritti, supranumit *Sgombro*[94], se îndrăgosti de acest bărbat, dar nu în chip fizic, iar acesta, fie ca să râdă de el, fie pentru că-i plăcea, nu-l refuză. Partea cea mai rea consta în faptul că această iubire monstruoasă era publică. Scandalul ajunse la apogeu și înțeleapta ocârmuire se văzu silită să-i poruncească tânărului să se ducă să trăiască în alte ținuturi.

Dar, la puțină vreme după aceea, lui Sgombro i se întâmplă un lucru cu urmări mult mai însemnate. Indrăgostindu-se de cei doi fii ai săi[95], îl aduse pe cel mai frumos dintre ei în situația de a avea nevoie de un chirurg. Bietul băiat mărturisi că nu avusese curajul să nu i se supună celui care-i dăduse viață. Această supunere față de iubirea părintească păru a fi — și pe bună dreptate — de un fel pe care natura nu putea decât să-l deteste. Inchizitorii îl trimiseră pe acest tată tiranic în citadela din Cataro[96], unde muri după un an, otrăvit de aerul de acolo. Puterea veninoasă a acestui aer este atât de bine cunoscută de către tribunal, încât judecătorii nu-i condamnă să-l respire decât pe cetățenii care merită să moară, pe cei care săvârșesc crime a căror judecată și al căror verdict sunt tăinuite, din motive politice.

Acum cincisprezece ani[97], Consiliul Celor Zece l-a trimis tot la Cataro pe celebrul avocat Contarini, un nobil venețian care, prin elocința lui, devenise stăpân peste marele consiliu și era pe cale să schimbe constituția. A murit și el acolo, după un an. Cât îi privește pe complicii lui, s-a crezut că este mai înțelept să fie pedepsiți doar patru sau cinci, adică cei mai importanți.

Acest nobil Sgombro, despre care am vorbit, avea o soție încântătoare care, cred, trăiește încă. Este doamna Cornelia Gritti, mai vestită prin inteligență decât prin frumusețe, care știe să înfrunte injuriile vârstei. La moartea soțului ei, văzându-se stăpână pe propria-i viață, își bătu joc de toți cei care i se înfățișară spre a-i cere să le sacrifice libertatea sa; dar, fiindcă nu fusese niciodată împotriva dragostei, îi plăcu să le primească omagiile.

Către sfârșitul lunii iulie, într-o zi de luni, valetul meu mă trezi în zori, spunându-mi că femeia[93] care venea în fiecare miercuri voia să-mi vorbească. Iată scrisoarea pe care ea mi-o înmână, privindu-mă cu multă tristețe.

„Duminică seara. O nenorocire care mi s-a întâmplat azi dimineață mă deznădăjduiește, pentru că trebuie să le-o ascund tuturor celor din mănăstire. Pierd mult sânge și nu știu cum să-l opresc, căci nu am cu ce. Laura mi-a spus că-mi vor trebui multe cearșafuri, dacă hemoragia durează, iar eu nu pot să spun nimănui ce mi se întâmplă. Trimite-mi așadar niște cearșafuri, tu, singurul meu prieten. Vezi că a trebuit să-i vorbesc Laurei care, în timpul zilei, poate veni în camera mea, la orice oră. Dacă mor în urma acestei hemoragii, toată mănăstirea va ști din ce cauză; dar mă gândesc la tine; și tremur. Cum vei depăși durerea? Ah! dragă prietene! Ce păcat!"

Mă îmbrac în grabă, gândindu-mă între timp la ce-i de făcut. O întreb pe Laura despre ce fel de hemoragie este vorba, și ea îmi spune foarte limpede că-i o sângerare în urma unui avort și că trebuia să luăm măsuri în cea mai mare taină, pentru a salva reputația acelei doamne. Imi spune că nu are nevoie decât de rufărie și că totul se va sfârși cu bine. Așa se spune de obicei. Mă îmbrac, mai iau o vâslă în gondolă, și mă duc cu Laura la *Ghetto*, unde cumpăr de la un evreu toate

cearșafurile pe care le avea, precum și două sute de șervete; după ce bag toate astea într-un sac, mă duc cu ea la Murano. Pe drum, îi scriu cu creionul dragei mele prietene să aibă toată încrederea în Laura, și o asigur că nu voi pleca din Murano decât când i se va opri sângerarea. După ce am coborât din gondolă, Laura m-a convins că, deoarece nu voiam să fiu văzut, ar fi fost bine să mă ascund în casa ei. Mă lăsă într-o cameră de la parter plină de zdrențe, unde am văzut două paturi. După ce și-a băgat pe sub fuste cât mai multe cearșafuri și șervete, s-a dus la bolnava pe care o văzuse în ajun, la căderea nopții. Nădăjduiam că o va găsi în afara oricărui pericol, și așteptam cu nerăbdare să capăt această veste bună.

După o oră, Laura veni ca să-mi spună că, pierzând mult sânge toată noaptea, bolnava era la pat, foarte slăbită, și că trebuia să ne rugăm Domnului pentru sufletul ei, căci, deoarece hemoragia nu se oprea, ea urma să-și dea duhul în următoarele douăzeci și patru de ore. Când am văzut cearșaful pe care l-a scos de sub fuste, am crezut că voi cădea mort de spaimă. Cearșaful era îmbibat de sânge. Ea mă asigură că nu aveam de ce să ne temem că secretul nu va fi bine păzit, dar că, în schimb, trebuia să ne temem mult pentru viața bietei copile. Ciudat mod de a consola, dar în acele clipe prostia nu-mi putea stârni râsul. Mi-a spus că, în timp ce citea biletul meu, a râs puțin, și că, după ce l-a sărutat, i-a spus că, știindu-mă atât de aproape, era sigură că nu va muri.

Am simțit că mă trece un fior când acea femeie de treabă îmi arătă, amestecată cu sânge, o mică mogâldeață informă, îmi spuse că va spăla ea însăși totul, și că se va întoarce la mănăstire — când toată lumea va fi la masă — ca să-i ducă bolnavei cearșafuri curate.

— A avut vizite?

— A vizitat-o întreaga mănăstire; dar nimeni nu înțelege de ce boală suferă.

— Dar fiind acum o vară atât de călduroasă, este cu siguranță acoperită doar cu o cuvertură ușoară, și lumea nu are cum să nu observe umflătura pe care o fac șervetele folosite de ea ca să oprească hemoragia.

— Nimeni nu a văzut ceva, pentru că ea stă în șezut.

— Ce mănâncă?

— Nimic. Nu trebuie să mănânce.

Laura plecă pe dată; și eu de asemenea. M-am dus la doctorul Payton, unde mi-am pierdut timpul și banii pe care i i-am dat pentru o lungă rețetă, de care nu m-am slujit. Căci s-ar fi aflat astfel în toată mănăstirea de ce boală suferea îngerul meu, și însuși medicul mănăstirii ar fi răspândit vestea, poate din dorință de răzbunare.

După ce m-am dus la mine ca să-mi iau trusa de toaletă, m-am întors în ascunzătoarea mea unde, după o jumătate de oră, am văzut-o venind pe Laura care, foarte tristă, îmi dădu un bilet din partea lui C.C. Iată ce-mi scria ea:

„Dragul meu prieten, n-am puterea să-ți scriu. Hemoragia nu poate fi cu nici-un chip oprită. Facă-se voia Domnului; din fericire, onoarea mea e salvată. Singura mea consolare este că te știu aproape".

Laura mă îngrozi arătându-mi încă vreo douăsprezece șervete îmbibate cu sânge. Crezu că mă consolează spunându-mi că puteai îmbiba o sută doar cu o livră de lichid; dar pe mine nu mă putea mângâia nimic. Eram cu adevărat deznădăjduit. Mă socoteam a fi călăul acestei ființe nevinovate și nu mă simțeam în stare să-i supraviețuiesc. Am rămas, ca năuc, pe pat, fără să scot un cuvânt, timp de șase ore, până când Laura se întoarse de la mănăstire cu încă douăzeci de

șervete îmbibate cu sânge. In timpul nopții, nu se mai putea întoarce la mănăstire. Trebuia să aștepte să se facă din nou ziuă. Am așteptat și eu, fără să pot nici dormi, nici mânca, nici îngădui fetelor Laurei să mă dezbrace, care, deși frumoase, acum mă dezgustau. Le priveam ca și cum ar fi fost instrumentele îngrozitoarei mele necumpătări și nestăpâniri de sine, prin care devenisem asasinul unui adevărat înger întruchipat.

Soarele nu se mai vedea la orizont când intră Laura, care-mi dădu, cu tristețe, vestea că biata fată nu mai sângera. Crezu că astfel mă pregătește să aud chiar în acea zi vestea morții ei.

— E sleită de puteri, îmi spuse, nu mai are decât puterea de a ține ochii deschiși, arată de parcă ar fi de ceară, abia dacă i se mai simte pulsul.

— Dar, draga mea Laura, asta nu-i o veste rea. Acum trebuie să i se dea ceva de mâncare.

— Au trimis după doctor. El va hotărî ce trebuie să mănânce; dar, de fapt, eu nu mai am nicio speranță. Îți dai seama că nu-i va spune doctorului adevărul, și atunci Dumnezeu știe ce-i va prescrie acesta. I-am spus la ureche să nu ia nimic, și ea m-a înțeles.

— Dacă nu moare de prea mare slăbiciune până mâine, sunt sigur că va trăi, și medicul ei va fi fost natura.

— Dea Domnul să fie cum spui! Mă voi duce iar la ea la prânz.

— De ce nu mai devreme?

— Pentru că mai devreme va fi foarte multă lume la ea.

Simțind nevoia să sper, m-am gândit și la viața mea, am rugat să mi se dea să mănânc ceva și, în așteptarea mesei, am început să-i scriu lui C.C. o epistolă pe

care să o citească atunci când va fi iar în stare. Clipele căinței sunt foarte triste. Eram într-adevăr vrednic de plâns. Ardeam de nerăbdare să o revăd pe Laura, care urma să-mi aducă verdictul medicului. Aveam cele mai întemeiate motive să râd de toate verdictele de acest gen; și totuși simțeam nevoia să-l aud pe acesta, și mai ales să-l aud prevestind ceva bun. Fetele Laurei mă duseră într-un loc unde să iau masa, dar n-am putut să înghit nimic. M-am uitat la ele cum mănâncă totul, cu o poftă nemaipomenită. Fata cea mai mare, cea care urma să se mărite, nu se uită la mine nici măcar o singură dată. Cele două fete mai mici erau foarte la largul lor; dar eu nu mă uitam la ele decât ca să-mi sporesc cruda căință.

In cele din urmă, Laura veni să-mi spună că bolnava era în aceeași stare de slăbiciune, și că această stare îl mirase foarte mult pe doctor, care nu știa cărui fapt să i-o atribuie. Ii prescrisese niște băuturi întăritoare și o supă ușoară, și spunea că se va însănătoși dacă va putea dormi. Fiindcă doctorul cerea să i se dea o persoană care să stea lângă ea noaptea, bolnava întinsese mâna spre Laura, care îmi promise că nu o va mai părăsi. Am aflat că fusese vizitată de mama ei și această veste îmi făcu plăcere. Vedeam foarte bine că, dacă va putea dormi, se va vindeca, și de aceea așteptam cu nerăbdare să treacă noaptea și să vină ziua următoare. I-am dat Laurei șase țechini, iar fetelor ei câte un țechin, și am cinat cu pește. La culcare, m-am dezbrăcat, deși patul era mizerabil. Când fetele Laurei mă văzură, se dezbrăcară și ele în chipul cel mai firesc și se culcară într-un alt pat, care era alături de patul meu. Imi plăcu încrederea pe care mi-o arătară astfel. Sora cea mai mare se duse să se culce într-o altă cameră, pentru că avea un logodnic care urma să-i devină soț la toamnă.

A doua zi, foarte devreme, Laura, foarte veselă, veni să-mi spună că bolnava

dormise bine și că ea se va întoarce la mănăstire ca să-i ducă o supă. Nu venise însă momentul să vorbim cu adevărat despre însănătoșire, pentru că C.C. trebuia să-și recapete puterile și sângele pierdut. Am știut atunci că se va însănătoși; și chiar așa a și fost. Dar eu am rămas tot acolo încă opt zile, hotărându-mă să plec doar după ce C.C. mi-a poruncit — spre a spune astfel — să o fac, printr-o scrisoare de patru pagini. La plecarea mea, Laura plânse de plăcere, văzându-se răsplătită cu aproape toată frumoasa rufărie pe care o cumpărasem pentru bolnavă, și cele două fete mai mici plânseră și ele pentru că, în cele zece zile pe care le petrecusem în casa lor, nu-mi putuseră smulge nici măcar o sărutare.

M-am întors la Veneția, la vechile mele obiceiuri; dar nu puteam fi mulțumit, fără o iubire adevărată și fericită. Singura mea plăcere era să primesc în fiecare miercuri o scrisoare de la femeia mea, care mă încuraja să mai aștept, în loc să-mi ceară să o răpesc. Laura îmi spunea că se făcuse încă și mai frumoasă, iar eu muream de dorința de a o vedea.

Către sfârșitul lui august Laura îmi trimise vestea că va avea loc o călugărire, care va pune în mișcare întreaga mănăstire. Am hotărât că-i cel mai potrivit moment pentru a o vedea pe frumoasa femeie cu chip de înger. Vorbitoarele erau probabil pline de lume, și era mai mult ca sigur că fetele care locuiau în mănăstire se vor arăta și ele aici, și că C.C. va fi printre ele. Nu aveam de ce să mă tem că voi fi remarcat, într-o zi când vor fi acolo atâtea persoane necunoscute. M-am dus deci, fără să-i fi spus ceva Laurei și fără să o fi avertizat pe C.C. în ultima mea scrisoare.

Am crezut că mor de plăcere când am văzut-o la câțiva pași de mine, atentă și mirată că mă vede aici. Am găsit că este parcă mai înaltă, cu forme mai bine

desenate, și chiar mai frumoasă la chip, ceea ce nu crezusem că ar mai fi cu putință. Nu m-am uitat decât la ea și nu m-am întors la Veneția decât când s-au închis porțile mănăstirii.

Dar scrisoarea pe care ea mi-o scrise la trei zile după aceea îmi zugrăvi în culori atât de vii plăcerea pe care o simțise văzându-mă acolo, încât m-am gândit cum să fac ca această plăcere să se repete cât mai des. I-am răspuns fără întârziere că mă va vedea la slujbă, în biserică, în fiecare zi de sărbătoare; și mi-am pus pe dată planul în aplicare. Asemenea faptă nu presupunea niciun risc. Nu o vedeam; dar, știind că ea mă vedea, plăcerea ei era de ajuns ca să simt și eu o plăcere desăvârșită. Nu aveam de ce să mă tem, căci era aproape cu neputință să mă cunoască cineva într-o biserică unde nu erau decât burghezi și burgheze din Murano. După ce voi fi ascultat vreo două slujbe, voi urca într-o gondolă, gondolierul neavând, cu siguranță, nici el vreun motiv de a fi curios să știe cine sunt. Eram totuși prudent. Știind că tatăl lui C.C. voia să o facă să mă uite, eram sigur că dacă ar fi aflat că eu mă arătam în public acolo unde era și ea, ar fi trimis-o într-o altă mănăstire, schimbare care m-ar fi împiedicat să mai am vreo comunicare cu ea.

Astfel judecam eu lucrurile, dar fără să cunosc prea bine caracterul călugărițelor și ciudata lor curiozitate. Pe de altă parte, nu credeam că persoana mea se făcea remarcată și că, văzând că vin cu asiduitate la biserică, își vor spune că aveam un motiv să fac asta, motiv pe care se vor strădui să-l descopere.

După cinci–șase sărbători religioase, C.C. îmi scrise, într-un fel glumeț, că devenisem o enigmă pe care se străduia să o dezlege întreaga mănăstire. Tot corul mă aștepta să vin, cu ochii pe ceas; când intram și luam agheasmă, vestea zbura din gură-n gură; și toată lumea observa că nu mă uitam niciodată la grilajul

îndărătul căruia trebuiau să fie toate călugărițele și toate fetele care-și făceau educația în mănăstire, și nici la vreo femeie sau fată care intra sau care ieșea din Biserică. Călugărițele bătrâne spuneau că, fără îndoială, mă chinuia o mare nenorocire, de care nu nădăjduiam să mă izbăvesc decât punându-mă sub protecția Sfintei Fecioare, în care, cu siguranță, credeam cu putere; iar cele tinere spuneau că sunt probabil un bolnav chinuit de melancolie, un mizantrop care fugea de înalta societate. Scrisorile prin care iubita mea femeie îmi spunea toate astea mă amuzau. I-am scris că dacă se teme că voi fi recunoscut, voi renunța să mai vin; și ea mi-a răspuns că s-ar întrista foarte mult dacă s-ar vedea lipsită de plăcerea de a mă vedea, în care consta singura ei fericire. Aflând eu totuși de această curiozitate generală, nu mai îndrăzneam să mă duc la Laura. Slăbeam văzând cu ochii, distrugându-mă treptat; nu puteam s-o mai duc multă vreme cu asemenea viață. Eram născut ca să am o amantă și ca să trăiesc fericit împreună cu ea. Neștiind ce să fac, jucam cărți și câștigam în fiecare zi, dar, chiar și așa, mă plictiseam. După ce câștigasem cinci mii de țechini la Padova, cu mâinile norocoase ale prietenului meu, urmasem sfatul domnului de Bragadin. Inchiriasem un fel de cazinou[99] unde jucam faraon partener al unui matador, cu care împărțeam câștigul pe jumătate, ceea ce mă punea la adăpost de șmecheriile anumitor aristocrați tiranici, în fața cărora un simplu individ nu are niciodată dreptate, în încântătoarea mea patrie.

1753. In ziua Sărbătorii Tuturor Sfinților, în momentul când, după ce am ascultat slujba, mă pregăteam să urc într-o gondolă ca să mă întorc la Veneția, am întâlnit o femeie care arăta cam ca Laura și care, după ce a lăsat să cadă la picioarele mele o scrisoare, și-a continuat drumul. Ridic scrisoarea și o zăresc pe aceeași femeie care, mulțumită că am ridicat scrisoarea, își vede de drum.

Scrisoarea era albă și pecetluită cu ceară de Spania de culoare roșiatică[100]. Pe pecete era reprezentat un lat. De îndată ce m-am văzut în gondolă, am rupt pecetea și iată ce am putut citi:

„O călugăriță[101] care, de două luni și jumătate, vă vede venind la biserica ei de fiecare dată când e sărbătoare, dorește să o cunoașteți".

(Vol. 4, cap. I, pp. 1–9)

---

[93] Antonio Croce, aventurier milanez, „mare jucător de cărți și om hotărât să corecteze ghinionul", după cum spune Casanova (vol. 3, cap. XV). Casanova a fost nașul uneia dintre fiicele sale.

[94] *Sgombro* înseamnă, în italiană, „pește", „proxenet". Zuan Antonio Gritti este soțul celebrei poetese Cornelia Gritti, de care va fi vorba ceva mai jos.

[95] De fapt sunt trei fii, atunci în vârstă de șaptesprezece, treisprezece și opt ani. Dar toată această întâmplare se situează paisprezece ani mai târziu (1767), de vreme ce Gritti a murit după un an de închisoare, în 1768.

[96] Cattaro este o localitate pe coasta Dalmației (Kotor, în fosta Iugoslavie).

[97] In 1780. Contarini a murit în 1781.

[98] Laura, servitoarea lui C.C. (Caterina Capreta), atunci în vârstă de cincisprezece ani, amanta lui Casanova chiar înainte de intrarea ei în mănăstirea Murano.

[99] In franceză, *casin*, termen vechi, care înseamnă „casă de rendez-vous", dar și loc unde se joacă jocuri de noroc.

[100] Varietate de cuarț roșiatic.

[101] Celebra M.-M., amanta lui Bernis, nobilă, bogată și foarte cultivată, dar a cărei

identitate încă nu a putut fi descoperită, în ciuda unor minuțioase cercetări.

Evadare

1756

Am ieșit[102] primul; părintele Balbi[103] ieși după mine. I-am spus lui Soradaci[104] să pună placa la loc și l-am trimis să i se roage Sfântului Francisc. Stând în genunchi și apoi în patru labe, am apucat sulița-mi scurtă și, întinzându-mi brațul, am împins-o oblic în locul unde se îmbinau plăcile, astfel încât, prinzând cu patru degete marginea plăcii pe care o ridicasem, am putut să mă ajut să urc până pe vârful acoperișului. Pentru a mă urma, călugărul își înfipse patru degete de la mâna dreaptă în centura mea, în dreptul cataramei; aveam deci nefericita soartă a animalului care duce și târăște o povară, și nu la drum întins, ci pe o pantă umedă de ceață.

Pe la jumătatea acestui suiș destul de primejdios, călugărul îmi spuse să mă opresc, pentru că unul dintre pachete i se desprinsese de gât, și se rostogolise poate până la jgheabul de la streașină. Prima mea mișcare a fost aceea de a-i da un brânci; nu trebuia decât atât, ca să-l trimit pe urma pachetului; dar *Dumnezeu* mi-a dat puterea să mă stăpânesc; ar fi fost o pedeapsă prea mare și de o parte și de cealaltă, căci singur n-aș fi putut în niciun chip să mă salvez. L-am întrebat dacă era pachetul cu funii; dar când îmi spuse că era cel în care își avea redingota cea neagră, două cămăși și un prețios manuscris pe care-l găsise sub țevile de plumb, care, pretindea el, îl va îmbogăți, i-am spus liniștit că trebuia să avem răbdare și să ne continuăm drumul. Suspină și mă urmă, ținându-se de mine.

După ce am trecut peste vreo cincisprezece–șaisprezece plăci, m-am pomenit pe partea cea mai înaltă a acoperișului, unde, depărtându-mi picioarele, m-am așezat, comod, călare. Călugărul a făcut la fel, în spatele meu. Aveam îndărătul nostru mica insulă Sfântul Gheorghe cel Mare și, la două sute de pași în față, numeroasele cupole ale bisericii San Marco, care face parte din Palatul ducal; este

capela Dogelui; niciun monarh de pe acest pământ nu se poate lăuda că are o asemenea capelă. M-am eliberat și eu de povara pe care o purtam și i-am spus asociatului meu că poate face și el la fel. Și-a fixat destul de bine grămada de frânghii între coapse, dar pălăria, pe care vru să o pună tot acolo, căzu, și, după ce se rostogoli până la margine, nimeri în canal. Camaradul meu era deznădăjduit.

— E semn rău, spuse el, căci abia am început ceea ce vreau să fac și iată-mă fără cămașă, fără pălărie, și fără un manuscris care conținea istoria prețioasă și necunoscută a tuturor serbărilor ce aveau loc la palatul Republicii.

Fiind într-o mai bună dispoziție decât atunci când mă cățăram pe acoperiș, i-am spus liniștit că cele două accidente care i se întâmplaseră nu erau prin nimic atât de extraordinare încât un om superstițios să poată vedea în ele un semn rău, că eu le vedeam cu totul altfel și că nu mă descurajau câtuși de puțin; dar că lui trebuiau să-i slujească drept cea mai mare învățătură că trebuie să fie prudent și înțelept, și că trebuie să reflecteze că, dacă pălăria, în loc să cadă la dreapta lui, ar fi căzut în stânga, am fi fost pierduți, pentru că ar fi căzut în curtea palatului, unde *arsenaloții*[105] ar fi găsit-o și, bănuind că trebuie să fie cineva pe acoperișul Palatului ducal, și-ar fi făcut pe dată datoria și ar fi găsit mijlocul de a ne face o vizită.

După ce am petrecut câteva minute privind în dreapta și în stânga, i-am spus călugărului să rămână acolo, nemișcat, până când mă voi întoarce. Am plecat deci, ținând în mână doar sulița cea scurtă și târându-mă pe fund, tot călare pe muchia acoperișului, fără nicio greutate. Mi-a trebuit aproape o oră ca să merg peste tot, să vizitez, să observ, să cercetez, și, nevăzând pe niciuna dintre margini ceva de care să-mi pot agăța solid capătul frânghiei, ca să cobor într-un loc unde să mă simt în siguranță, eram cu totul uluit. Nu trebuia să mă mai gândesc nici la canal, nici la

curtea palatului. Partea de deasupra bisericii nu-mi oferea privirii decât niște adevărate prăpăstii între cupole, care nu duceau către niciun loc care să nu fie închis. Pentru a merge dincolo de biserică, spre *Canonica*[106], ar fi trebuit să urc pe niște planuri înclinate și curbe; era firesc să consider ca fiind imposibil tot ceea ce mi se părea cu neputință de făcut. Mi se impunea necesitatea *de a fi curajos, dar fără a fi imprudent*. E o atitudine pe care morala, cred eu, aproape că nu o cunoaște.

Mi-am ațintit privirea și mintea pe o lucarnă, care dădea spre *rio de palazzo*[107] și se afla cam la două treimi din pantă. Era destul de departe de locul de unde ieșisem și nu-mi dădeam seama dacă podul pe care-l lumina nu aparținea chiar închisorii din care tocmai ieșisem. Nu putea să lumineze decât cine știe ce încăpere mizerabilă, locuită sau nu, și aflată deasupra vreunui apartament din palat, ale cărui porți, în zorii zilei, ar fi fost în mod firesc deschise. Slujitorii din palat, sau membrii familiei Dogelui[108] care ar fi putut să ne vadă, s-ar fi grăbit cu siguranță să ne scoată de acolo, și ar fi făcut totul ca să nu ne încredințeze justiției inchizitoriale, chiar dacă ne-ar fi considerat drept cei mai mari criminali ai Statului. Având acest gând, am hotărât să cercetez partea din față a lucarnei, drept care am ridicat un picior și m-am lăsat să alunec până când m-am pomenit stând pe micul ei acoperiș paralel, lung de trei picioare și lat de un picior și jumătate[109]. Atunci m-am aplecat mult, ținându-mă bine de margini cu mâinile și apropiindu-mi cât mai mult capul. Am văzut și, mai ales, am simțit, pipăind-o, o bară subțire de fier și, îndărătul ei, o fereastră cu geamuri rotunde unite între ele printr-un fel de rame subțiri de plumb. Fereastra aceasta, deși închisă, nu era un obstacol pentru mine; dar bara, deși subțire, trebuia tăiată cu o pilă, și eu nu aveam altă unealtă decât sulița.

Gânditor, trist și nesigur pe mine, nu știam ce să fac, dar tocmai atunci o întâmplare foarte firească avu asupra sufletului meu uluit efectul unei adevărate minuni. Nădăjduiesc că sincera mea mărturisire nu mă va înjosi în ochii cititorului meu care, ca un bun filosof, își poate spune că omul aflat în stare de neliniște și de nefericire nu este decât pe jumătate ceea ce este în stare de liniște sufletească. Clopotul bisericii San Marco[110], care sună miezul nopții chiar atunci, fu acea întâmplare care îmi biciui mintea și care, zguduind-o puternic, o făcu să iasă din primejdioasa ambiguitate care o copleșea. Acel dangăt de clopot îmi aminti că ziua care urma era Sărbătoarea Tuturor Sfinților, și că, printre toți acești sfinți, trebuia să se găsească și protectorul meu, dacă aveam unul; dar curajul meu spori mult și puterile mele fizice se măriră, mai ales datorită oracolului profan pe care mi-l încredințase iubitul meu Ariosto[111]: *Tra il fin d'Ottobre, et il capo di Novembre.* Dacă, datorită unei mari nenorociri, un spirit care gândește liber devine bisericos, e cu neputință ca totul să nu fie însoțit și de superstiție. Sunetul acestui clopot vorbi sufletului meu, îmi spuse să trec la fapte, și îmi făgădui că voi fi victorios. Întins pe pântece, până la gât, cu capul atârnând spre mica bară de fier, am izbit-o cu sulița, hotărât să o scot cu totul. Un sfert de oră mi-a fost de ajuns ca să sfărâm lemnul care susținea cele patru rame. Am pus bara, care rămăsese întreagă, între mâinile mele, alături de lucarnă. Nu mi-a fost deloc greu să sparg toată partea cu geamuri, e drept, fără să-mi pese de sângele care curgea din mâna mea stângă, ușor rănită de un ciob de sticlă.

Cu ajutorul suliței, am folosit prima mea metodă ca să mă întorc și să mă urc călare pe vârful piramidal al acoperișului, și apoi m-am dus spre locul unde îmi lăsasem camaradul. L-am găsit într-o stare de teribilă deznădejde și furie; mă

înjură, pentru că îl lăsasem singur acolo timp de două ore și mai bine. Îmi spuse că se hotărâse ca la ora șapte să se întoarcă în închisoare.

— Ce credeai că mi s-a întâmplat?

— Credeam că ai căzut în gol.

— Și nu te bucuri văzând că nu-i așa?

— Ce-ai făcut atâta vreme?

— Ai să vezi. Urmează-mă.

Mi-am legat povara de gât, împreună cu frânghia, și m-am îndreptat spre lucarnă. Când am ajuns în care ea se afla pe partea mâinii drepte, i-am povestit cu de-amănuntul ce făcusem, întrebându-l cam cum crede el că vom intra în acel pod amândoi. Eu consideram că va fi ușor pentru unul dintre noi care, cu ajutorul frânghiei, va putea fi coborât de către celălalt; dar nu știam prin ce mijloc cel de-al doilea va putea coborî și el, căci nu vedeam cum aș putea asigura frânghia, ca să mă leg de ea. Intrând prin lucarnă și lăsându-mă să cad, puteam să-mi rup un picior, căci nu știam de la ce înălțime urma să sar. La aceste cuvinte înțelepte și rostite pe un ton prietenesc, călugărul îmi răspunse că trebuia să-l cobor mai întâi pe el și că, după aceea, voi avea tot timpul să mă gândesc cum să cobor și eu. M-am stăpânit cu greu ca să nu-i reproșez lașitatea acestui răspuns, dar nu îndeajuns pentru a nu-l pune în încurcătură. Mai întâi am desfăcut frânghiile; i-am legat, pe la subsuori, pieptul, i-am spus să se culce pe pântece și să coboare de-a-ndărătelea până la micul acoperiș al lucarnei, unde, stând călare pe vârful acoperișului și strunind totul din frânghie, i-am spus să se introducă mai întâi cu picioarele, până la șolduri, susținându-se în coate, cu care să se sprijine de acoperiș. Atunci m-am lăsat să alunec pe pantă, cum făcusem și prima oară și, stând culcat pe piept, i-am

spus să-și lase în voie trupul, fără să se teamă, deoarece eu țineam bine de frânghie. Când ajunse pe podea, se dezlegă, iar eu, trăgând frânghia spre mine, am putut vedea că distanța[112] de la lucarnă la podea era de zece ori cât lungimea brațului meu. Era prea mult ca să risc să sar. El îmi spuse că puteam să arunc înăuntru frânghiile; dar nici nu mi-a trecut prin minte să-i urmez sfatul. M-am întors pe vârful acoperișului și, neștiind ce hotărâre să iau, m-am dus spre un loc care se afla lângă o cupolă pe care nu o cercetasem. Am văzut aici o terasă în platformă, pavată cu plăci de plumb și lipită de o mare lucarnă închisă cu două obloane, și am mai văzut aici într-un bazin o grămadă de var, o mistrie și o scară destul de lungă, care mi-ar fi putut sluji să cobor acolo unde-mi era camaradul. Din toate cele văzute, mă interesa numai scara. Am trecut frânghia pe sub prima treaptă și, așezându-mă iar călare pe acoperiș, am târât scara până la lucarnă. Trebuia acum să o bag înăuntru. Lungimea[113] acestei scări măsura cât de douăsprezece ori brațul meu.

A fost atât de greu să bag scara prin lucarnă, încât mi-a părut foarte rău că mă lipsisem de ajutorul călugărului. Impinsesem scara către jgheabul streșinii în așa fel încât capătul ei să atingă deschiderea lucarnei, iar celălalt capăt era dincolo de jgheab cu o treime din scară, care înainta în afară. M-am strecurat atunci pe acoperișul lucarnei, am târât scara într-o parte, și, trăgând-o spre mine, am asigurat frânghia legând-o de a opta treaptă. După asta, am împins-o în jos, și am putut s-o pun din nou paralel cu lucarna; apoi am tras frânghia către mine; dar scara nu intra decât până la treapta a cincea; capătul i se împiedica de acoperișul lucarnei, și nimeni de pe lume nu ar fi putut să o bage înăuntru. Trebuia deci cu orice preț să o înalț de capătul celălalt: această înălțare ar fi înclinat-o în partea opusă, și scara ar fi putut fi introdusă pe de-a-ntregul. Aș fi putut așeza scara piezișă în deschiderea

lucarnei, aș lega frânghia de ea și aș coborî fără niciun risc; dar scara ar fi rămas în același loc, și, dimineața, paznicii și Laurent ar fi văzut locul unde poate încă m-aș fi găsit.

Trebuia deci să introduc prin lucarnă întreaga scară și, neavând pe nimeni care să mă ajute, trebuia să mă hotărăsc să mă duc eu însumi pe jgheabul de la streașină ca să o ridic de un capăt. Asta am și făcut, expunându-mă unui risc care, fără ajutorul Providenței, m-ar fi costat viața. Am îndrăznit să dau drumul scării, slăbind frânghia fără să mă tem că va cădea în canal, de vreme ce era agățată de streașină cu treapta a treia. M-am strecurat încetișor, ținând în mână sulița, și m-am întors cu îndemânare astfel încât să am lucarna în față și mâna mea dreaptă pe scară. Marginea de marmură a streșinii îmi susținea vârfurile picioarelor, eu fiind culcat pe pântece. Din această poziție, am avut puterea să ridic scara cu o jumătate de picior, împingând-o totodată înainte. Am avut satisfacția de a o vedea intrând cam preț de un picior. Cititorul își dă seama că acum nu mai avea aceeași greutate. Trebuia să o mai ridic cam două picioare, pentru a o introduce tot atât, și din acea clipă aș fi fost sigur că o voi putea introduce în întregime, întorcându-mă pe acoperișul lucarnei și trăgând spre mine frânghia pe care o legasem de o treaptă a scării. Ca să-i dau o înălțime de două picioare, m-am ridicat pe genunchi, dar, datorită efortului pe care a trebuit să-l fac, vârfurile picioarelor mele au alunecat și trupul meu căzu în afară până la piept, rămânând sprijinit doar în coate. In acel moment îngrozitor, m-am străduit din răsputeri să mă ajut din coate ca să mă sprijin și să mă opresc din cădere; și am reușit. Cu mare atenție, am izbutit să mă ajut cu brațele, de sus și până la încheietură, pentru a câștiga o poziție sigură pe jgheab, lipindu-mă de el cu tot pântecele. Nu trebuia să mă tem că se va întâmpla

ceva cu scara care, fiind introdusă, datorită eforturilor mele anterioare, cu mai bine de două picioare, era bine fixată. Aflându-mă deci pe jgheab sprijinit doar în încheieturile mâinilor și în partea de jos a trupului, cea dintre vintre și partea de sus a coapselor, am văzut că dacă-mi ridicam coapsa dreaptă, ca să-mi pun pe jgheab un genunchi și apoi pe celălalt, mă voi găsi în afara marelui pericol care mă amenința acum. Efortul pe care l-am făcut ca să-mi duc planul la îndeplinire îmi pricinui o contracție nervoasă, atât de dureroasă încât nici cel mai puternic bărbat nu-i poate rezista. Ea mă surprinse chiar în clipa când genunchiul meu drept atingea jgheabul; această dureroasă contracție, căreia i se mai spune și crampă, nu numai că-mi paralizâ parcă mâinile și picioarele, dar mă și sili să rămân nemișcat, așteptând ca ea să treacă de la sine, cum mi se mai întâmplase și altă dată. Inspăimântătoare clipe! După două minute, am încercat să-mi pun un genunchi pe jgheab și, har Domnului, am reușit, apoi l-am pus pe celălalt, și, de îndată ce-am crezut că am prins puteri, îndreptându-mă din trup, deși tot în genunchi, am ridicat scara cât de sus am putut, izbutind să o pun în poziție paralelă cu deschiderea lucarnei. Cunoscând îndeajuns legile pârghiei și ale echilibrului, mi-am luat sulița și, după metoda mea obișnuită, m-am cățărat până la lucarnă, prin care am introdus cu ușurință scara, al cărei capăt fu prins în mâini de călugăr. Am aruncat în acel pod frânghiile, lucrurile mele și toate cioburile și celelalte urme ale spargerii, și m-am pomenit bine primit de călugăr, care se îngriji și să tragă cu totul scara. Ținându-ne de braț, am inspectat locul întunecos în care ne aflam și care putea să aibă treizeci de pași în lungime și zece pași în lățime.

La unul din capete, am găsit o poartă cu două canaturi, făcută din drugi de fier; am deschis-o, doar apăsând pe clanță. Pe bâjbâite, am dat ocol încăperii, și,

vrând să traversăm acel loc, am dat peste o masă mare, înconjurată de taburete și de fotolii. Ne-am întors acolo unde descoperisem niște ferestre; am deschis una, apoi obloanele și, la lumina stelelor, am văzut că între cupole erau prăpăstii adânci. Nu m-am oprit nicio clipă asupra ideii de a coborî; voiam să știu unde mă duc și nu cunoșteam câtuși de puțin aceste locuri. Am închis obloanele; am ieșit din sală și ne-am întors acolo unde ne lăsasem bagajele. Eram cu totul istovit și m-am lăsat să cad pe podea, pe care m-am întins, punându-mi sub cap o grămadă de frânghii; în această stare fiind, golit de gânduri și de puterea trupului, m-am lăsat cuprins de o dulce toropeală; apoi am adormit atât de adânc și fără voia mea, încât mi se părea că mă prăbușesc în moarte, și chiar dacă aș fi știut că așa și era, n-aș fi vrut să mă smulg din acel somn, căci plăcerea pe care o simțeam adormind era cu totul extraordinară.

Somnul meu a durat trei ore și jumătate. M-au trezit strigătele ascuțite ale călugărului, care, totodată, mă zguduia din răsputeri. El îmi spuse că orologiul bătuse ora douăsprezece[114] și că somnul meu, în situația în care ne aflam, era de neconceput. Pentru el, într-adevăr, așa era; dar pentru mine nu era ceva care să țină de voința mea; încolțite, hărțuite, trupul și spiritul meu avuseseră absolută nevoie de el, și la acea stare contribuise și inaniția, căci nu mâncasem și nu dormisem de două zile. Dar somnul acesta îmi redase toată vigoarea, și eram bucuros văzând că nu mai era chiar atât de întuneric în acea încăpere.

M-am ridicat și am spus:

— *Acest loc nu-i o închisoare, are, cu siguranță, o ieșire obișnuită, pe care o putem găsi cu ușurință.*

Ne-am dus atunci către capătul opus porții de fier și, într-un ungher, mi s-a

părut că, pe pipăite, simt o ușă. Simt și gaura broaștei, înfig aici unealta improvizată cu care pot să o deschid, dorind din tot sufletul să nu fi nimerit peste un dulap. După câteva încercări, deschid ușa, văd o cămăruță, intru, și, pe o masă, văd o cheie. Bag cheia în broasca ușii și constat că pot să o încui. O deschid și îi spun călugărului să se ducă repede după pachetele noastre și, de îndată ce mi le aduce, încui ușa și pun cheia la locul ei. Ies din această cămăruță și mă găsesc într-o galerie cu multe nișe pline de caiete. Erau arhivele. Dau apoi peste o scară de piatră scurtă și îngustă, pe care cobor; dau peste alta, care avea la capăt o ușă din geamuri; o deschid și mă văd, în cele din urmă, într-o sală pe care o cunoșteam; ne aflam în cancelaria ducală. Deschid o fereastră, și văd că nu mi-ar fi greu să cobor, dar că m-aș fi găsit astfel în labirintul micilor curți care înconjoară biserica San Marco. Ferească-mă Dumnezeu de așa ceva! Văd pe un birou o unealtă de fier cu mâner de lemn și cu vârful rotunjit, acea unealtă de care secretarii din cancelarii se slujesc ca să străpungă pergamentul, de care leagă cu o sfoară pecetea de plumb: o iau. Deschid biroul și găsesc copia unei scrisori care îl anunță pe Proveditorul General de la Corfu că va căpăta trei mii de țechini pentru restaurarea vechii fortărețe. Mă uit dacă nu cumva aici se află și banii, dar nu erau aici. Dacă i-aș fi găsit, aș fi pus mâna pe ei cu o bucurie nebună, și mi-aș fi bătut joc fără milă de călugăr dacă ar fi îndrăznit să-mi spună că săvârșeam o hoție. Eu aș fi văzut în asta un dar al Providenței, și, pe de altă parte, mi i-aș fi însușit în numele dreptului celui care-i găsește și are curajul să-i ia.

Mă duc la ușa cancelariei, introduc șperaclul în broască, dar, fiind sigur, după mai puțin de un minut, că nu puteam să o deschid cu scurta-mi suliță, mă hotărăsc să fac repede o gaură într-unul din cele două canaturi. Aleg locul unde scândura

avea mai puține noduri. Atac scândura în despicătura pe care mi-o oferă prin îmbinarea ei cu celălalt canat, și văd că sunt pe drumul cel bun. Îl pun pe călugăr să înfigă unealta cu mâner de lemn în crăpăturile pe care le făceam cu sulița, apoi, mișcând-o cât puteam mai tare în dreapta și în stânga, rupeam, despicam, crăpam lemnul, fără să mă sinchisesc de zgomotul puternic pe care-l făceam; călugărul tremura de frică, pentru că asemenea zgomot se auzea probabil de departe. Îmi dădeam seama de pericol, dar eram silit să-l înfrunt, neputând face altfel.

— După o jumătate de oră, gaura se lărgi îndeajuns, din fericire pentru noi, căci mi-ar fi fost greu să fac o gaură mai mare. Pentru a o face, aș fi avut nevoie de un fierăstrău, căci și la dreapta, și la stânga, și sus și jos, dădeam peste noduri. Această gaură era înspăimântătoare, căci era înconjurată de vârfuri ascuțite, puse acolo ca să sfâșie hainele și să rupă în bucăți pielea. Se afla la o înălțime de cinci picioare[115]: am pus dedesubt un taburet, pe care s-a urcat călugărul. El își introduse în gaură brațele împreunate și capul, iar eu, îndărătul lui, pe un alt taburet, l-am apucat de coapse, apoi de picioare, și l-am împins în afară, unde era foarte întuneric; dar asta nu mă îngrijora, căci cunoșteam locurile. Când camaradul meu fu afară, i-am aruncat tot ce-mi aparținea, nelăsând în cancelarie decât frânghiile.

Am pus atunci alături, sub gaură, două taburete, unul lângă altul și, punând și un al treilea taburet deasupra, m-am urcat; astfel, gaura se afla în dreptul coapselor mele. M-am băgat prin deschidere cu jumătatea de jos a trupului, cu mare dificultate și sfâșiindu-mi hainele și pielea, căci era îngustă și îndărătul meu nu era nimeni care să mă ajute să înaintez mai mult; atunci i-am spus călugărului să mă ia de-a curmezișul și să mă tragă în afară fără milă, și făcut bucăți, dacă era necesar. A făcut ce i-am poruncit, iar eu am îndurat în tăcere durerea pe care mi-a pricinuit-o

toată această manevră, care îmi sfâșia pielea de coaste și de pe coaste.

De îndată ce m-am văzut afară, mi-am adunat repede lucrurile, am coborât treptele a două scări, și am deschis fără nicio greutate ușa care dă în aleea unde se afla poarta cea mare a scării regale[116] și, alături marele cabinet *Savio alla scrittura*[117]. Această mare poartă era închisă, ca și cea a sălii cu patru uși. Poarta acestei scări era groasă precum cea a unui oraș; a fost de-ajuns să arunc o privire ca să-mi dau seama că, fără un baros sau o petardă nu puteam trece de ea; unealta mea, în acea clipă, păru că-mi spune *hic fines posuit*[118], nu mai ai ce face cu mine: instrument al libertății mele preaiubite, tu meriți să fii agățat ca *ex-voto* pe altarul divinității tutelare. Senin și liniștit, m-am așezat, spunându-i călugărului că-mi terminasem lucrarea, și că numai DUMNEZEU sau NOROCUL mai puteau face restul:

Abbia qui regge il ciel cura del resto

O la Fortuna se non tocca a lui[119]

— Nu știu, i-am spus, dacă măturătorii palatului vor veni aici astăzi, de ziua Tuturor Sfinților, sau mâine, zi consacrată celor Răposați. Dacă vine vreunul, o voi lua la goană de îndată ce voi vedea această poartă deschisă, și tu mă vei urma; dar dacă nimeni nu vine, nu mă mișc de aici; și, dacă mor de foame, asta mi-a fost dat!

Auzindu-mi spusele, bietul om fu cuprins de o mare mânie. Mă făcu nebun, disperat, seducător, mincinos, și câte altele. Am dat dovadă de o răbdare eroică. Orologiul sună ora treisprezece[120]. De când mă trezisem din somn în pod, sub lucarnă, și până acum, nu trecuse decât o oră. Lucrul cel mai important care mă preocupă fu să mă schimb. Părintele Balbi părea a fi un țăran, dar era neatins: nici nu avea hainele sfâșiate, nici nu sângera: jiletca lui de flanelă roșie și pantalonii de piele violetă nu erau în zdrențe. In schimb eu aveam o înfățișare care stârnea mila

și groaza. Eram cu hainele rupte și plin de sânge, îmi smulsesem ciorapii de mătase de pe două răni, câte una la fiecare genunchi, și sângele curgea șiroaie. Ajunsesem în halul ăsta din cauza jgheabului de la streașină și a plăcilor de plumb. Gaura pe care o făcusem în ușa cancelariei îmi sfâșiase, atunci când trecusem prin ea, jiletca, pantalonii, cămașa, șoldurile și coapsele; aveam pe tot trupul niște jupuituri îngrozitoare. Am rupt câteva batiste și mi-am făcut din ele, cum am putut, bandaje, legându-le apoi cu sfoară, căci aveam un ghem în buzunar. Mi-am îmbrăcat frumoasa haină, care, într-o astfel de zi destul de friguroasă, era comică; mi-am pieptănat cum am putut părul, pe care l-am strâns într-un fileu; mi-am pus ciorapi albi, o cămașă cu dantelă, neavând altele, și mi-am pus în buzunare două alte cămăși, batiste și ciorapi; am aruncat îndărătul unui fotoliu cămașa și pantalonii sfâșiați, și tot restul. Am pus frumoasa mea mantie pe umerii călugărului, care părea că mi-a furat-o. Cine m-ar fi văzut, ar fi crezut că sunt un bărbat care, după ce a fost la o petrecere, se dusese într-un loc deocheat, unde fusese jefuit. Eleganța personajului pe care-l întruchipam era știrbită doar de bandajele de la genunchi.

Impodobit astfel, pe creștet cu frumoasa mea pălărie brodată cu fir auriu și pene albe, am deschis fereastra. M-au văzut pe dată niște cască-gură ce se aflau în curtea palatului și care, neînțelegând cum cineva ca mine se putea găsi atât de devreme la acea fereastră, s-au dus să-l anunțe pe cel care avea cheia acelei încăperi. Omul crezu că închisese poate pe cineva în ajun, în clădire, se duse după chei și se întoarse cu ele. Dar eu n-am știut toate astea decât la Paris, după vreo cinci sau șase luni.

Nemulțumit că mă arătasem la fereastră, m-am așezat lângă călugăr, care se porni să mă insulte; tocmai atunci am auzit un zornăit de chei și zgomotul pașilor

cuiva care urca scara regală. Cuprins de o mare emoție, mă ridic, mă uit printr-o crăpătură a marii porți, și văd un bărbat singur, cu perucă neagră și fără pălărie, care urca liniștit, ținând în mâini un mănunchi de chei. I-am spus călugărului, pe tonul cel mai serios, să nu deschidă gura, să stea în spatele meu și să meargă după mine. Am înșfăcat sulița și, ținând-o ascunsă sub haină, m-am așezat chiar în dreptul ușii, cu gândul să cobor scara de îndată ce ușa va fi deschisă. Mă rugam DOMNULUI ca acest om să nu-mi opună nicio rezistență, căci, în caz contrar, aș fi fost silit să-l omor, faptă pentru care eram hotărât.

De îndată ce a deschis poarta, l-am văzut cum încremenește, dând peste mine. Fără să mă opresc și fără să-i spun vreun cuvânt, am coborât repede, urmat de călugăr. Fără să merg prea încet, dar și fără să fug, am coborât magnifica scară numită scara Uriașilor, fără să țin seama de ceea ce-mi repeta întruna părintele Balbi:

— *Să mergem în biserică*!

Poarta bisericii era pe dreapta, la douăzeci de pași de scară.

Bisericile din Veneția nu acordă nicio imunitate, pentru niciun fel de crimă; de aceea nimeni nu se mai retrage aici pentru a scăpa de arcașii ce au poruncă să-i caute pe cei vinovați. Călugărul știa asta și totuși era ispitit să se refugieze în biserică. Imi spuse după aceea că se simțise îndemnat de un puternic sentiment religios pe care trebuia să-l respect.

— De ce nu te-ai dus singur?

— Pentru că nu m-a lăsat inima să te părăsesc.

Imunitatea pe care o căutam era dincolo de frontierele Serenissimei Republici; începeam, chiar în acele clipe, să mă îndrept spre ele; de fapt, eram deja acolo

cu mintea; mai rămânea să-mi duc și trupul. M-am dus de-a dreptul la poarta Cartei, care este poarta regală a palatului ducal; și, fără să mă uit la nimeni (ca să fiu mai puțin privit, la rându-mi), am străbătut *piazzetta*, m-am dus pe malul canalului și am intrat în prima gondolă pe care am găsit-o, spunându-i cu voce puternică gondolierului, care se afla la pupa:

— Vreau să merg la *Fusina*, mai cheamă repede un om.

Acesta vine repede, eu mă arunc nonșalant pe perna din mijloc, călugărul se așază pe banchetă, și gondola se desprinde de mal. Apariția acestui călugăr fără pălărie, și învăluit în mantia mea, i-a făcut pe mulți să mă ia drept un șarlatan, sau un astrolog.

De îndată ce-am trecut de Vamă, gondolierii mei începură să vâslească puternic, despicând apele marelui canal *Giudecca*, prin care trebuie să treci atât pentru a merge la Fusina, cât și pentru a merge la Mestre, unde chiar voiam să ajung. Când m-am văzut la jumătatea canalului, mi-am scos capul afară și i-am spus omului de la pupă:

— *Crezi că vom fi la Mestre înainte de ora paisprezece?*

— Mi-ați spus că vreți să mergeți la *Fusina*.

— Ești nebun; ți-am spus că merg la *Mestre*.

Celălalt gondolier îmi zise că spusesem Fusina; și părintele Balbi, ca un bun creștin care slujește cu zel adevărul, spuse că mă înșel și că gondolierii aveau dreptate. Atunci am început să râd în hohote, acceptând că poate mă înșelasem, dar că intenția mea fusese de a spune că vreau să merg la Mestre. Toată lumea tace. Apoi gondolierul meu îmi spune că este gata să mă ducă și în Anglia.

— Vom fi la Mestre, îmi spuse el, peste trei sferturi de oră, căci *mergem în*

funcție de mișcarea apei și a vântului.

Am privit atunci în urma mea frumosul canal, și nevăzând nicio singură gondolă, admirând cea mai frumoasă zi pe care ți-ai fi putut-o dori, primele raze ale unui soare superb care se ridica la orizont, pe cei doi gondolieri care vâsleau din răsputeri, și gândindu-mă totodată la teribila noapte din care abia ieșisem, la locul unde mă găseam în ziua precedentă și la toate combinațiile care mi-au fost favorabile, un sentiment puternic mi-a cuprins sufletul, înălțându-se către DUMNEZEU cel milostiv, trezind în mine o recunoștință atât de puternică încât lacrimile au început să-mi curgă șiroaie, întru ușurarea inimii mele, sufocată parcă de o bucurie fără margini; plângeam cu suspine, ca un copil dus cu forța la școală.

(Vol. 4, cap. XVI, pp. 306–321)

---

[102] Din închisoarea venețiană situată sub acoperișul palatului ducal San Marco, cu puțin înainte de miezul nopții, la 31 octombrie 1756.

[103] Marino Balbi, călugăr, prizonier în aceeași închisoare, dar în altă celulă, împreună cu care Casanova evadează.

[104] Francesco Soradaci, bărbier și spion, închis în aceeași celulă cu Casanova, cu începere de la 1 septembrie 1756.

[105] În franceză, *arsenalotes*, termen învechit care înseamnă „gărzi".

[106] Reședința Consiliului de canonici al bisericii San Marco, situată la nordul palatului ducal.

[107] Canal al Palatului [*Rio de palazzo*: mic canal care merge de-a lungul palatului ducal, la est, și peste care se înalță Puntea Suspinelor.]. (Nota lui Casanova, pe

marginea manuscrisului).

[108] Francesco Loredan, care locuia, împreună cu întreaga lui familie, la primul etaj al palatului ducal, care dădea spre *rio di Palazzo* (cf. nota precedentă).

[109] Cam un metru pe cincizeci de centimetri.

[110] Așa-numita *Marangona*, singurul clopot autorizat să sune ora care marca miezul nopții (pe sistem francez).

[111] Pentru a determina data evadării sale, Casanova consultase textul lui Ariosto *Orlando furioso*, la un pasaj indicat de calcule cabalistice („între sfârșitul lui octombrie și începutul lui noiembrie", IX, 7, vers 1).

[112] O distanță cam de opt metri.

[113] O lungime cam de 9,60 m.

[114] Adică în jur de ora șase dimineața.

[115] 1,63 m.

[116] Supranumită și „Scara Uriașilor".

[117] Ministrul Apărării.

[118] Iată că a fixat limitele. (Cf. Psalmul 147, v. 14: *qui posuit fines tuos*).

[119] Fie ca aceea care-i stăpână peste cer să facă ce mai trebuie / Sau, dacă nu, norocul. Ariosto, *Orlando furioso*, XXII, strofa 57, 3—4.

[120] În jur de șapte dimineața.

Tireta

1757

...După câteva zile, eram în 28 martie, m-am dus foarte devreme să le iau pe doamne[121], care dejunau la doamna Lambertini, cu Tireta, și le-am dus la place de la Grève, ținând-o pe domnișoara de la M-re pe genunchii mei. Incepură să privească toate trei, înghesuite una într-alta în fața ferestrei, înclinate și sprijinindu-se pe coate de pervaz, ca să nu ne împiedice să vedem. In fața acestei ferestre erau două trepte, ele se urcaseră pe cea de-a doua și, fiind îndărătul lor, trebuia să fim și noi tot acolo; căci dacă am fi rămas în picioare pe prima, n-am fi putut vedea nimic. Am motivele mele, care mă îndreptățesc să-l informez pe cititor despre această împrejurare.

Am avut puterea să rămânem timp de patru ore și să privim acel spectacol oribil. Nu voi spune nimic despre el, căci povestea mea ar fi prea lungă și, de altfel, toată lumea știe despre ce-i vorba. Damiens era un fanatic care încercase să-l ucidă pe Ludovic al XV-lea, crezând că face un lucru bun. Nu izbutise decât să-i străpungă ușor pielea, dar fapta lui rămânea la fel de gravă. Poporul aflat de față la supliciul lui spunea că-i un monstru pe care îl scuipase infernul cu menirea de a-l asasina pe *cel mai bun* dintre regi, pe care credea că-l adoră și pe care-l numise *Cel preaiubit*. Era totuși același popor care masacrase întreaga familie regală, întreaga nobilime franceză și pe toți cei prin care națiunea își afirma acel frumos caracter care o făcea stimată, iubită și chiar luată drept model de toate celelalte națiuni. Poporul Franței, spune însuși domnul de Voltaire, este cel mai odios dintre toate popoarele. Este precum un cameleon care ia rând pe rând toate culorile, fiind capabil să facă tot ceea ce un șef i-ar putea cere, bun sau rău.

A trebuit să-mi întorc privirea când l-am auzit pe Damiens urlând, căci nu-i mai rămăsese decât o jumătate din trup; dar doamna Lambertini și doamna XXX

continuară să se uite, și nu fiindcă ar fi avut o inimă plină de cruzime. Ele îmi spuseră, și a trebuit să mă prefac că le cred, că n-au putut să simtă nicio milă față de un asemenea monstru, într-atât de mult îl iubeau pe Ludovic al XV-lea. Este adevărat că, datorită lui Tireta, doamna XXX se lăsă absorbită în tot timpul execuției, în asemenea măsură, de ceea ce el îi făcea, încât, din cauza lui, ea n-a mai îndrăznit nici să se miște, nici să-și întoarcă privirea.

Fiind îndărătul ei, foarte aproape, el îi ridicase puțin rochia, ca să nu i-o calce în picioare, și asta era foarte bine. Dar după aceea, privind mai atent, am văzut că i-o ridicase cam mult; și, din acea clipă, hotărât să nu vreau nici să întrerup cele începute de prietenul meu, nici să o stingheresc pe doamna XXX, m-am așezat astfel îndărătul adoratei mele încât mătușa sa să fie sigură că ceea ce-i făcea Tireta nu putea fi văzut nici de mine și nici de nepoata ei. Am auzit foșnete de rochie timp de două ore și, găsind că-i un lucru foarte nostim, nu m-am îndepărtat de legea pe care mi-o impusesem.

Admiram în sinea mea mai mult pofta decât îndrăzneala lui Tireta, căci în ceea ce privește cea din urmă fusesem adeseori la fel de brav ca și el.

Când am văzut-o, în cele din urmă, pe doamna XXX ridicându-se, m-am întors și eu. L-am văzut pe prietenul meu vesel, proaspăt și liniștit, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat; dar doamna XXX îmi păru a fi gânditoare, și mai serioasă decât de obicei. Ea se găsise în situația de a fi obligată să se ascundă și să sufere cu multă răbdare tot ceea ce-i făcea brutalul bărbat, căci altminteri doamna Lambertini ar fi râs de ea, iar nepoata ar fi descoperit niște mistere pe care trebuia încă să le ignore.

Am condus-o pe doamna Lambertini chiar până în fața casei, rugând-o să mi-l

mai lase pe Tireta, căci aveam nevoie de el. Apoi am lăsat-o în fața casei sale, în strada St-André-des-Arts, pe doamna XXX, care mă rugă să mă duc la ea a doua zi, căci avea să-mi spună ceva. Am observat că nu l-a salutat pe prietenul meu. Pe acesta l-am luat să cineze cu mine, la Landel, un negustor de vinuri cu prăvălia în palatul Buci[122], unde se mânca foarte bine, de post și de dulce, pentru șase franci de om.

— Ce-ai făcut, l-am întrebat, îndărătul doamnei XXX?

— Sunt sigur că nici tu, nici altcineva n-ați văzut nimic.

— E cu putință; dar văzând începutul manevrei tale, și prevăzând ce vei face, m-am așezat astfel încât să nu fii văzut nici de domnișoara de la M-re și nici de doamna Lambertini. Îmi închipui ce-ai făcut și-ți admir pofta fără margini; dar doamna XXX s-a supărat.

— Se preface, căci, de vreme ce a stat timp de două ore, înseamnă că i-a plăcut ceea ce i-am făcut.

— Și eu cred asta; dar amorul ei propriu o obligă să pretindă că nu ai respectat· și, într-adevăr, vezi că e îmbufnată și că vrea să-mi vorbească, mâine.

— Dar n-o să-ți vorbească despre joaca noastră, cred. Ar fi nebună dacă ar face-o!

— De ce nu? Nu le cunoști pe mironosițele astea. Sunt fericite ori de câte ori au prilejul să facă asemenea mărturisiri unei a treia persoane, cu lacrimi în ochi, mai ales dacă sunt urâte. E cu putință ca doamna XXX să pretindă satisfacție, și sunt dispus, cu plăcere, să o ajut să-și salveze onoarea.

— Nu văd ce satisfacție poate să ceară. Dacă nu ar fi fost de acord, mi-ar fi putut da o lovitură cu piciorul, și aș fi căzut pe spate, de pe scaun.

— Și doamna Lambertini e îmbufnată, după cum am remarcat. A văzut poate ce făceai și consideră că i-ai fost infidel.

— E îmbufnată din alt motiv. Ieri noapte am spart geamurile, și, înainte de căderea nopții, mă voi muta.

— De-a binelea?

— De-a binelea. Iată cum stau lucrurile. Ieri seară, un tânăr care lucrează ba la o fermă, ba la alta, adus la cină la noi de o bătrână escroacă din Genova, după ce a pierdut patruzeci de ludovici la cărți[123], a aruncat cărțile în nasul amfitrioanei, zicând că-i o hoață. Atunci eu am luat un sfeșnic și am stins lumânarea pe fața lui, fiind cât pe ce să-l chiorăsc. Din fericire, n-a pățit nimic la ochi. Tânărul a pus mâna pe spadă, începând să strige amenințător, și, dacă bătrâna genoveză nu s-ar fi pus între noi, unul dintre noi ar fi fost ucis, căci îmi scosesem și eu spada din teacă. Nenorocitul, văzându-și în oglindă arsura de pe chip, se înfurie atât de tare încât nu putea fi potolit decât dându-i-se banii înapoi. Femeile chiar asta și făcură, în ciuda protestelor mele; căci dacă i se restituiau banii, însemna că suntem de acord că s-a trișat. După ce plecă tânărul, m-am certat zdravăn cu doamna Lambertini. Ea îmi spuse că nu s-ar fi întâmplat nimic și că cei patruzeci de ludovici ar fi ai noștri, dacă eu nu m-aș fi amestecat în cearta lor; căci tânărul o insultase pe ea și nu pe mine și că, dacă ne-am fi păstrat cumpătul, a adăugat bătrâna genoveză, l-am fi avut pe tânăr multă vreme ca partener de joc, în timp ce, acum, Dumnezeu știe ce va mai face, înfuriat că i-a fost ars așa de urât chipul cu flacăra lumânării. Scos din fire de ticăloasa morală, a acestor netrebnice, le-am trimis la... Atunci scumpa mea gazdă îmi spuse că nu eram decât un calic. Dacă n-ar fi venit chiar atunci domnul le Noir[124], aș fi smintit-o în bătaie. Ele îmi spuseră să-mi țin gura, dar mi-a

fost cu neputință. I-am spus acelui domn că amanta mea mă făcuse calic, că ea era o c..., că nu-mi era verișoară, și că voi pleca din casa aceea chiar astăzi. Spunând toate astea, am urcat în camera mea, unde m-am încuiat. Peste două ore, mă voi duce să-mi iau lucrurile, iar mâine dimineața îmi voi bea cafeaua cu tine.

Tireta avea dreptate. Pe măsură ce-i descopeream caracterul, nu-l vedeam făcut pentru meseria de gigolo.

A doua zi, cam pe la amiază, m-am dus pe jos la doamna XXX, pe care am găsit-o doar cu nepoata ei. După un sfert de oră, ea îi spuse nepoatei să ne lase singuri, și iată ce mi-au auzit urechile:

— Vei fi surprins, domnule, de cele ce-ți voi spune. E o plângere de un fel nemaiauzit, la care m-am hotărât să trec fără să mai stau pe gânduri, cazul fiind grav și nemaisuferind amânare. Hotărârea mea se sprijină pe impresia pe care mi-ai făcut-o încă de la prima noastră întâlnire. Cred că ești un bărbat înțelept, discret, de onoare, cu bune moravuri, și, mai mult încă, cu adevărat credincios; dacă mă înșel, se vor întâmpla multe nenorociri, căci, ofensată fiind, și dispunând de mijloace, voi ști să mă răzbun; și, în calitate de prieten al său, vei fi supărat.

— Te plângi cumva de Tireta?

— Chiar de el. Este un ticălos, care mi-a făcut cel mai mare afront.

— Nu l-aș fi crezut niciodată capabil de asta. Despre ce fel afront este vorba, doamnă? Mie poți să-mi spui, căci te poți bizui pe mine.

— Totuși, nu-ți voi spune; dar sper că vei ghici. Ieri, în timpul supliciului acelui blestemat de Damiens, a abuzat oribil, timp de două ore, de poziția în care se găsea îndărătul meu.

— Înțeleg totul și nu-i nevoie să-mi spui mai mult. Ai dreptate; și îl condamn,

căci a recurs la un șiretlic; dar îngăduie-mi să-ți spun că o asemenea purtare nu-i chiar atât de rară pe cât s-ar putea crede; cred chiar că poate fi iertat, fie că e datorat iubirii, sau împrejurării, sau prea marii vecinătăți a celui care ispitește, sau prea marii tinereți a celui care păcătuiește. Este o fărădelege care poate fi reparată în mai multe feluri, în deplin acord cu părțile. Tireta este burlac, și un gentilom foarte onorabil, te poți căsători cu el, și dacă o astfel de căsătorie nu-ți convine, el își poate repara greșeala printr-o prietenie constantă, prin care să-și arate căința, și demnă de indulgența dumitale. Gândește-te, doamnă, că e bărbat și deci supus tuturor slăbiciunilor omenești. Gândește-te și că farmecele dumitale au avut puterea de a-i atâța simțurile. Cred, în scurte vorbe, că poate nădăjdui să fie iertat.

— Iertat? Tot ceea ce mi-ai spus vine din înțelepciunea unui suflet de creștin; dar tot raționamentul dumitale se întemeiază pe o falsă presupunere. Nu știi ce s-a întâmplat. Dar, vai! Cum ai putea ghici?

Doamna XXX plânse puțin, lăsându-mă cu totul descumpănit. Nu știam ce să cred. Îi furase oare Tireta punga cu bani? îmi spuneam. După ce își șterse lacrimile, ea continuă astfel:

— Dumneata îți închipui o faptă criminală pe care, cu oarecare strădanie, o poți crede cât de cât rațional explicabilă și care deci ar putea presupune o reparație; dar ceea ce mi-a făcut acest bărbat brutal este o infamie la care nici nu trebuie să mă mai gândesc, dacă nu vreau să înnebunesc.

— Dumnezeule! Ce-mi aud urechile? Mă înspăimânți! Spune-mi, te rog, dacă am înțeles bine.

— Cred că da, căci nu cred că se poate închipui lucru mai rău. Te văd foarte tulburat. Și totuși astfel stau lucrurile. Iartă-mi lacrimile și nu căuta să ți le explici

decât prin ciudă și rușine.

— Și prin credință.

— Așa-i. Credința este chiar principalul motiv. Îl omiteam pentru că nu știam dacă și dumneata ești tot atât de credincios.

— Atât cât îmi stă în putință, sunt, Domnul fie lăudat!

— Fii atunci pregătit să înduri suferința de a mă vedea menită damnațiunii, căci vreau să mă răzbun.

— Renunță la acest gând, doamnă; nu voi putea niciodată să-ți fiu complice și, dacă nu renunți, te rog cel puțin să nu mi-l spui. Îți tăgăduiesc să nu-l avertizez pe Tireta, deși stă la mine și legile ospitalității m-ar obliga să-l anunț.

— Credeam că stă la doamna Lambertini.

— A plecat de acolo ieri. Era un loc al desfrâului și al fărădelegii. L-am scos de acolo.

— Adevărat? Mă uimești și mă lămurești în multe privințe. Nu-i vreau moartea, domnule; dar ești de acord că trebuie să mi se dea satisfacție.

— Sunt de acord; dar nu găsesc ceva care să fie pe măsura insultei. Știu doar una singură, și voi face orice ca să ți-o procur.

— Spune-mi despre ce e vorba.

— Ți-l voi aduce fără ca el să știe și îl voi lăsa singur cu dumneata, ca să-ți verși toată mânia pe el, așa cum merită; dar cu condiția ca eu să mă găsesc, fără ca el să știe, în camera învecinată celei în care vă veți afla voi doi, căci trebuie să răspund de viața lui în fața cugetului meu.

— Consimt la cele ce-mi propui. O să stai chiar în această cameră, și mi-l vei lăsa în cealaltă, în care vă voi primi; dar el nu trebuie să știe.

— Nu va ști nici măcar că-l duc la dumneata. Nu vreau să știe că sunt la curent cu această grozăvie. Îl voi lăsa singur cu dumneata sub un pretext oarecare.

— Când crezi că-l vei aduce? Ard de nerăbdare să-mi vărs mânia pe el. Îl voi face să tremure în fața mea. Mă întreb ce motive îmi va bâigui, ca să se justifice.

Ea mă obligă să cinez cu ea și cu abatele des Forges, care sosi la ora unu. Acest abate era un elev al faimosului episcop d'Auxerre[125], care trăia încă. Am vorbit atât de bine la masă despre mântuire și am citat atât de mult din Sfântul Augustin, încât abatele și cucernica-i discipolă mă luară drept un jansenist foarte zelos, ceea ce contrazicea orice aparență. Domnișoara de M-re nu s-a uitat niciodată la mine și, presupunând că are motivele ei, nu i-am adresat nici eu vreun cuvânt.

După cină, i-am promis doamnei XXX că i-l voi aduce pe cel vinovat a doua zi, când vom ieși de la Comedia-Franceză[126] pe jos, fiind sigur că el nu-i va recunoaște în întuneric casa.

Dar Tireta râse când i-am povestit totul, reproșându-i, pe un ton pe jumătate serios, pe jumătate comic, oribila faptă pe care îndrăznise să o săvârșească față de o femeie întru totul respectabilă.

— N-aș fi crezut cu niciun preț, îmi răspunse el, că se va putea hotărî să se plângă cuiva de cele întâmplate.

— Nu negi așadar că i-ai făcut ce i-ai făcut?

— Dacă ea spune asta, nu voi da o dezmințire, dar să mor dacă eu cred că pot să jur. Din poziția în care mă aflam, n-am putut, se pare, să fac altminteri. Dar o voi liniști și voi încerca să fiu cât mai scurt, ca să nu te las să aștepți.

— Nici să nu te gândești. Interesul tău și al meu cere, dimpotrivă, să te

lungești cât mai mult, căci sunt sigur că nu mă voi plictisi. Va trebui să ignori că sunt în cealaltă cameră; și chiar dacă nu vei rămâne cu ea decât o oră, ia o trăsură și du-te. Găsești în stradă. Își dai seama că doamna XXX îmi datorează măcar politețea de a nu mă lăsa singur și de pripas. Amintește-ți că-i de familie mare, că e bogată și preacucernică. Încearcă să-i câștigi prietenia *faciem ad faciem*[127], cum spunea regele Prusiei[128]. Vei face poate o treabă bună. Dacă te întreabă de ce nu mai trăiești cu doamna Lambertini, nu-i spune motivul. Discreția ta o să-i placă. Încearcă prin toate mijloacele să-ți răscumperi oribila faptă.

— Nu trebuie să-i spun decât adevărul. N-am știut unde intru.

— Iată un bun argument, și o franțuzoaică îl poate foarte bine accepta.

Când am ieșit de la Comedia-Franceză, am dat drumul trăsurii și l-am condus pe vinovat în fața matroanei, care ne primi cu un aer nobil, spunându-ne că ea nu cina niciodată așa de târziu, dar că, dacă am fi prevenit-o, ar fi găsit să ne pună ceva pe masă. După ce i-am spus toate noutățile pe care le auzisem în foaier, am rugat-o să-mi permită să-l las la ea pe prietenul meu, căci eu trebuia să mă duc să întâlnesc un străin, la hôtel d'Espagne[129].

— Dacă întârzii fie și numai un sfert de oră, i-am spus lui Tireta, nu mă mai aștepți. Vei găsi trăsuri în stradă. Ne vom vedea mâine.

In loc să cobor scara, am intrat în camera învecinată prin ușa din coridor. După două sau trei minute, am văzut-o pe domnișoara de la M-re care, ținând în mână un sfeșnic cu o lumânare aprinsă, îmi spuse, veselă, că nu știe dacă nu cumva visează.

— Mătușa mea, îmi spuse ea, mi-a poruncit să nu te las singur, și să-i spun cameristei să nu urce decât când o va suna. L-ai lăsat pe *Șase lovituri* singur cu ea,

și ea mi-a cerut să vorbesc încet, pentru că el nu trebuie să știe că ești aici. Pot să știu ce-i cu toată povestea asta ciudată? Îți mărturisesc că sunt foarte curioasă.

— Vei ști totul, îngerul meu, dar mie mi-e foarte frig.

Ea mi-a poruncit și să fac un foc zdravăn. A devenit foarte generoasă. Vezi și toate aceste lumânări.

De îndată ce ne-am așezat lângă foc, i-am povestit toată întâmplarea, pe care a ascultat-o cu cea mai mare atenție, dar pe care nu o putu prea bine înțelege când fu vorba de fapta îngrozitoare a lui Tireta. Nu mi-a displăcut să-i explic lucrurile în termenii cei mai limpezi, însoțind totul cu gesturi, ceea ce o făcu să râdă și totodată să roșească. I-am spus că, trebuind să-i dau mătușii ei șansa unei satisfacții, am făcut astfel încât să fiu sigur că voi fi numai eu cu ea tot timpul cât el va fi ocupat cu mătușa și, spunând asta, i-am acoperit cu sărutări, pentru prima oară, frumosu- chip, sărutări care, nefiind însoțite de alte gesturi, au fost primite de nepoată ca tot atâtea dovezi inocente ale dragostei mele.

— Nu înțeleg două lucruri, îmi spuse ea. Primul: cum de *Șase lovituri* a putut săvârși o asemenea faptă oribilă față de mătușa mea, faptă pe care o concep posibilă atunci când partea atacată consimte, dar care nu poate fi decât imposibilă, dacă nu consimte, ceea ce mă face să spun că, de vreme ce fapta a fost comisă, buna mea mătușă a consimțit.

— Cu siguranță, căci și-ar fi putut schimba poziția.

— Și chiar și fără asta, căci mi se pare că numai de ea depindea să-i facă intrarea cu neputință.

— În privința asta te înșeli, îngerul meu. Un bărbat adevărat nu are nevoie decât ca poziția să rămână aceeași, căci el poate să treacă peste orice obstacol cu

ușurință. Și apoi, nu cred că în cazul mătușii dumitale această intrare este la fel cum ar fi, de exemplu, în cazul dumitale.

— În privința asta, pot înfrunta o sută de Tireta. Celălalt lucru pe care nu-l înțeleg este cum de-a putut să-ți vorbească de acest afront care, după cum ar fi trebuit să prevadă dacă ar fi avut puțină inteligență, te-a făcut probabil să râzi, așa cum mă face și pe mine. Nu înțeleg nici ce fel de satisfacție poate pretinde de la un bărbat nebun și brutal, care poate nu acorda nici cea mai mică importanță acestui fapt. Cred că ar fi încercat să-i facă același lucru oricărei persoane îndărătul căreia s-ar fi găsit în acel moment de nebunie.

— Judeci bine lucrurile, căci mi-a spus el însuși că intrase undeva, dar că, la drept vorbind, nu știa nici el prea bine unde.

— Ciudat animal mai este și prietenul ăsta al dumitale.

— În ceea ce privește satisfacția pe care mătușa dumitale o poate pretinde și pe care speră că o va obține, ea nu mi-a spus nimic; dar cred că va consta într-o declarație de iubire pe care el i-o va face în toată forma și că el își va ispăși crima săvârșită din ignoranță, devenind pentru ea un amant desăvârșit și petrecându-și această noapte cu ea ca și cum s-ar fi căsătorit azi-dimineață.

— Oh, povestea ar deveni prea nostimă. Nu pot să cred. E prea îndrăgostită de sufletul ei; și cum crezi că acest bărbat tânăr va putea juca rolul unui îndrăgostit având în fața ochilor chipul ei? Nu-l vedea, când i-a făcut ce i-a făcut, în place de la Grève. Ai mai văzut vreodată un chip atât de dezgustător ca al mătușii mele? Are pielea brăzdată de vinișoare roșii, ochii urduroși, dinții stricați, gura urât mirositoare. Este de-a dreptul hidoasă.

— Astea-s niște fleacuri, draga mea, pentru un bărbat ca el care, la douăzeci

și cinci de ani, e mereu gata de atac. Eu, într-adevăr, nu pot fi bărbat decât dacă mă tulbură farmece ca ale dumitale, pe care ard de nerăbdarea de a le poseda în întregime și în chip legitim.

— Voi fi pentru dumneata femeia cea mai iubitoare, și sunt sigură că voi pune o asemenea stăpânire pe inima dumitale, încât nimeni și nimic nu mi-o va putea răpi până la moartea mea.

Văzând că trecuse o oră și că discuția dintre mătușă și Tireta încă dura, mi-am dat seama că lucrurile deveniseră serioase.

— Să mâncăm ceva, i-am spus.

— Nu-ți pot da decât pâine, brânză și jambon, și niște vin din cel care-i place mătușii mele.

— Adu toate astea, căci mi s-a lipit pântecele de coaste.

Indată pune două tacâmuri și două farfurii pe o măsuță și aduce tot ce avea. Era brânză de Roquefort și un jambon delicios. Și din brânză, și din jambon s-ar fi putut sătura zece persoane, dar cum alte feluri nu erau, am mâncat totul cu mare poftă, și am golit sticlele de vin, două la număr. Frumoșii ochi ai încântătoarei fete străluceau de plăcere, și am petrecut nu mai puțin de o oră cu această masă frugală.

— Nu ești curioasă să știi, i-am spus, ce face mătușa dumitale împreună cu *Șase lovituri*, de două ore și jumătate de când sunt împreună?

— Poate că joacă cărți; dar putem să ne uităm printr-o gaură. Nu văd însă decât cele două lumânări, care aproape au ars.

— Nu ți-am spus? Dă-mi o pătură, și mă voi culca pe această canapea; și du-te și dumneata să te culci. Hai, du-te repede în pat.

Ea mă introduse în mica ei cameră, unde am văzut un pat frumos, un scăunaș pentru rugăciune și un mare crucifix. Îi spun că patul ei este prea mic, ea îmi spune că nu, și se întinde pe el, ca să-mi arate. Ce femeie încântătoare o să am în curând!

— Ah! te rog, nu te mișca, și lasă-mă să deschei această rochie, care ascunde comori necunoscute, pe care sunt nerăbdător să le acopăr cu sărutări.

— Dragă prietene, nu mă pot apăra, dar, după aceea, nu mă vei mai iubi.

Pentru că, după ce i-am descheiat rochia, nu vedeam decât o parte din frumusețea- ascunsă, ea nu a putut rezista insistențelor mele și a trebuit să-mi îngăduie să-i văd întreaga frumusețe, pe care am sărutat-o cu lăcomie. Arzând și ea de dorință tot atât cât și mine, ea își deschise brațele și mă primi, punându-mă să-i făgăduiesc că o voi cruța în ceea ce privește esențialul. Dar ce nu promite un bărbat în asemenea clipe? Și care femeie, dacă iubește, își someză amantul să-și țină promisiunea, când iubirea a pus stăpânire pe locul ocupat până atunci de rațiune? După ce am petrecut o oră vorbindu-ne ca doi îndrăgostiți, ceea ce o înflăcără și mai mult și o făcu să descopere un mod de a face conversație pe care nu-l cunoscuse înainte, a trebuit să mă despart, cu mare regret, de ea, fără să fi adus frumuseții ei principalul omagiu pe care-l merita. Am văzut-o cum suspină.

Trebuind să mă pregătesc să dorm pe canapea, și fiindcă focul se stinsese, i-am cerut o pătură, căci era foarte frig. Rămânând în pat cu ea, în abstinența pe care i-o făgăduisem, puteam adormi ușor. Ea îmi spuse să rămân în pat, în timp ce ea se va duce să aprindă focul. Grăbindu-se, nu se mai gândi să se îmbrace și, în câteva clipe, focul strălucea în cămin; dar farmecele sale stârniră în mine un foc și mai arzător, poziția din care ea aprinse lemnele atățându-mi la culme toate

simțurile. Am alergat repede spre ea, hotărât să nu mă țin de cuvânt și sigur că nu va avea puterea să-mi reziste. I-am spus, strângând-o în brațe, că voi fi vrednic de toată mila, dacă, măcar dintr-un sentiment de compasiune, ea nu se va hotărî să mă facă fericit.

— Atunci hai să fim fericiți, îmi răspunse ea, și fii sigur că din partea mea nici nu poate fi vorba de milă.

Ne-am culcat atunci pe canapea și nu ne-am mai despărțit decât odată cu venirea zorilor. După ce a aprins din nou focul, s-a dus în camera ei să se culce, și am adormit și eu.

Spre amiază, am fost trezit de doamna XXX, care era îmbrăcată într-o sumară și elegantă rochie de casă.

— Bună dimineața, doamnă. Ce face prietenul meu?

— Al meu, vrei să spui. L-am iertat. Mi-a dat cele mai evidente dovezi că s-a înșelat. Acum e la el acasă. Să nu-i spui că ți-ai petrecut noaptea aici, căci ar putea să creadă că ți-ai petrecut-o cu nepoata mea. Îți rămân obligată. Am nevoie de indulgența și, mai ales, de discreția dumitale.

— Fii sigură că le vei avea, doamnă, îmi este de ajuns să știu că l-ați iertat.

— Cum să nu-l iert? Acest băiat e mai presus de toți oamenii pe care i-am cunoscut. Dac-ai ști cât de mult mă iubește! Îi sunt recunoscătoare. L-am luat să locuiască la mine timp de un an, și va sta în bune condiții, fiind și mai bine hrănit. Vom pleca chiar astăzi în satul Villette, unde am o casă frumoasă. La început trebuie să procedez astfel, ca să nu dau prilej de bârfă. Va exista în casa aceea o cameră bună și pentru dumneata, de fiecare dată când vei dori să vii să cinezi cu noi. Vei găsi și un pat bun. Nu-mi place doar un singur lucru: te vei cam plictisi,

căci nepoata mea e cam urâcioasă.

— Dimpotrivă, nepoata dumitale e foarte amabilă, mi-a oferit o cină delicioasă și mi-a ținut o agreabilă companie până la ora trei dimineața.

— O admir. Cum de ți-a dat să cinezi, căci nu era nimic de mâncare?

— Am mâncat tot ce era în casă, și, după aceea, ea s-a dus să se culce, iar eu am dormit foarte bine aici, pe canapea.

— Nu credeam că fata asta are atâta minte. Hai să mergem la ea. S-a încuiat în cameră. Deschide, deschide odată, mironosițo, domnul este un bărbat foarte onorabil.

Fata deschise ușa, cerându-și iertare că apare pe jumătate dezbrăcată. Era de o frumusețe orbitoare.

— Nu-i așa că nu-i de lepădat? spuse mătușa ei. Păcat că-i atât de proastă. Ai făcut bine că ai cinat cu domnul Casanova. Eu am jucat cărți toată noaptea. Și când joci cărți, nu mai știi de nimic. Nu mi-am mai amintit că erați aici și, neștiind că contele Tireta lua cina atât de târziu, n-am poruncit servitorilor să pregătească ceva. Dar de acum înainte vom lua cina împreună. L-am luat pe băiatul ăsta să locuiască la mine. Are un caracter minunat și e foarte inteligent. O să vezi că va învăța franțuzește foarte repede. Imbracă-te, nepoată, căci trebuie să ne facem bagajele. După ce vom lua masa, vom pleca la Villette, unde ne vom petrece toată primăvara. Ascultă, nepoată, nu-i necesar să-i povestești surorii mele cele întâmplate.

— Fii liniștită, dragă mătușă. Știi bine că nici cu *alte prilejuri n-am spus nimic.*

— Uite-o cât e de proastă! După felul cum vorbește, ai putea crede că nu-i prima oară când mi se întâmplă toate astea.

— Am vrut să-i spun că nu-i spun niciodată nimic.

— Vom lua masa la ora două, vei rămâne să mănânci cu noi, și vom pleca imediat. Tireta mi-a promis că va fi aici, cu micul lui cufăr. Vom încărca totul într-o trăsură.

I-am făgăduit că voi da curs invitației. M-am dus apoi la mine, foarte curios să știu toată această poveste de la Tireta însuși. Când s-a trezit, mi-a spus că s-a vândut pentru un an, pentru douăzeci și cinci de ludovici pe lună, locuință și hrană.

— Te felicit. Mi-a spus că ești mai presus de toți oamenii pe care i-a cunoscut.

— M-am străduit pentru asta întreaga noapte; dar sunt sigur că nici tu nu ți-ai pierdut timpul.

— Imbracă-te căci sunt și eu invitat la masă, și vreau să te văd plecând la Villette, unde voi veni și eu din când în când, căci iubita ta mi-a spus că mă așteaptă și pe mine acolo, oricând, o cameră gata pregătită.

Am ajuns la ora două. Doamna XXX, îmbrăcată ca o fată tânără, era de-a dreptul comică; iar domnișoara de la M-re era frumoasă ca o stea de pe cer. La ora patru, au plecat cu Tireta, iar eu m-am dus la Comedia Italiană[130].

Mă îndrăgostisem de această fată, dar fiica lui, Sylvia[131], cu care nu împărțeam decât plăcerea de a cina în familie, făcea să-mi slăbească o iubire de la care dorința mea nu mai avea nimic de cerut. Ne plângem că femeile care, deși ne iubesc, și sunt sigure că sunt iubite, ne refuză favorurile; și nu avem dreptate. Dacă aceste femei ne iubesc, ele trebuie să se teamă că ne vor pierde și, de aceea, trebuie să facă tot ce pot ca să mențină vie dorința noastră de a izbuti să le posedăm. Dacă izbutim, e sigur că nu le vom mai dori, căci nu dorești ceea ce posezi; femeile au deci dreptate să refuze să ne împlinească dorința. Dar dacă dorințele celor două

sexe sunt egale, de ce nu se întâmplă niciodată ca un bărbat să i se refuze unei femei pe care o iubește și care îl vrea? Motivul nu poate fi decât următorul: bărbatul care iubește, știind că este iubit, e mai interesat de plăcerea pe care este sigur că o va face ființei iubite decât de plăcerea pe care aceasta i-o va putea face lui. De aceea bărbatul e nerăbdător să atingă clipa voluptății depline. Femeia, preocupată doar de propriul ei interes, este probabil mai mult cu gândul la plăcerea pe care o va simți ea însăși decât la cea pe care o va dărui; din cauza asta ea amână cât poate de mult momentul când îi va ceda bărbatului, pentru că, lăsându-se posedată, se teme că va pierde ceea ce o interesează cel mai mult: propria-i plăcere. Acest sentiment este specific naturii feminine, și el e cauza unei cochetării pe care rațiunea le-o iartă femeilor, dar pe care nu le-o va ierta niciodată bărbaților. De aceea la bărbați nu o întâlnim decât foarte rar.

Fata lui, Sylvia, mă iubea, și știa că o iubesc, deși nu-i spusesem niciodată; dar făcea tot ce-i stătea în putință ca să nu-mi arate iubirea ei. Se temea să nu mă încurajeze să-i cer unele favoruri și, nefiind sigură că va avea puterea să mi le refuze, credea că, după ce mi le va fi acordat, mă va pierde. Mama și tatăl ei voiau să fie soția lui Clément care, de trei ani, o învăța să cânte la clavecin. Ea știa asta și era de acord, căci, deși nu era îndrăgostită de el, nici nu-l ura. Știind că-i era menită, ea nu putea să-l vadă decât cu plăcere. Cele mai multe fete cu educație aleasă se mărită nu din dragoste, și asta nu le supără. S-ar părea că știu că soții lor nu sunt și iubiții lor. La Paris, mai ales, domnește aceeași idee și printre bărbați. Francezii sunt geloși din cauza amantelor și niciodată din cauza, nevestelor. Dar profesorul de clavecin era în mod vizibil îndrăgostit de eleva lui, și ea era încântată că eu îmi dădeam seama de asta. Știa că această certitudine mă va obliga în cele din urmă

să-i declar sentimentele mele și nu se înșela. M-am hotărât să o fac după plecarea domnișoarei de la M-re, și după aceea mi-a părut rău. După ce mi-am declarat iubirea, Clément a fost concediat; dar eu m-am pomenit a fi într-o situație și mai proastă. Bărbatul care se declară îndrăgostit de o femeie altfel decât printr-o pantomimă, trebuie mai întâi să învețe cum să se poarte.

La trei zile după plecarea lui Tireta, m-am grăbit să merg la Villette ca să-i duc restul de bagaje, și doamna XXX mă primi cu plăcere. Tocmai când să ne așezăm la masă, sosi și abatele Forges. Acest bărbat auster și rigid, care la Paris îmi arătase o mare prietenie, luă masa fără să se uite măcar o singură dată spre mine sau spre Tireta. Dar acesta, când am ajuns la desert, își pierdu răbdarea. Se ridică de la masă primul și o rugă pe doamna XXX să-l anunțe când îl va mai avea ca invitat la masă pe acest domn, cu care ea se retrase în cea mai mare grabă. Tireta mă duse să-i văd camera care, așa cum era și de așteptat, se găsea alături de cea a doamnei. In timp ce el își orânduia lucrurile pe care i le adusesem, domnișoara îmi arătă camera unde urma să dorm. Era o cameră foarte frumoasă, situată la parter; a ei se găsea tot la parter, vizavi de a mea. Am remarcat și i-am spus cât de ușor voi putea să mă duc la ea după ce toată lumea se va fi dus să se culce, dar ea îmi răspunse că patul ei este prea mic și că va veni ea la mine.

Imi povesti atunci ce nebunii face mătușa lui pentru Tireta.

— Crede, îmi spuse ea, că nu știm că se culcă cu ea. Azi-dimineața m-a sunat la ora unsprezece și mi-a spus să mă duc să-l întreb dacă dormise bine. Văzându-i patul neatins, l-am întrebat dacă își petrecuse noaptea scriind. El îmi spuse că da, dar mă rugă să nu-i spun doamnei XXX.

— Iți face cumva ochi dulci?

— Nu. Totuși, oricât ar fi de prost, trebuie să știe că este demn de tot disprețul.

— De ce?

— Pentru că mătușa mea îl plătește.

— Și tu mă plătești.

— Este adevărat, dar cu aceeași monedă cu care mă plătești și tu.

Mătușa ei spunea despre ea că nu-i inteligentă; și chiar credea asta. Dar fata era foarte inteligentă, și foarte virtuoasă, și n-aș fi putut-o seduce dacă nu ar fi fost crescută într-o mănăstire de călugărițe.

M-am întors la Tireta, cu care am petrecut o oră și mai bine. L-am întrebat dacă este mulțumit de noua lui slujbă.

— O fac fără nicio plăcere; dar, cum nu mă costă nimic, nu sunt nefericit. Nu sunt obligat să-i privesc fața și, de altfel, e foarte curată.

— Se poartă frumos cu tine?

— E foarte sentimentală. Azi-dimineață n-a vrut să vin să o salut. Mi-a spus că era sigură că refuzul ei mă va necăji, dar că trebuia să-mi pun sănătatea mai presus de plăcere.

După ce plecă abatele Forges și doamna XXX rămase singură, am intrat amândoi în camera ei. Ea mă tratã ca pe un prieten vechi, copilărindu-se cu Tireta într-un mod revoltător. Dar bunul meu prieten o mângâia, la rândul lui, cu o admirabilă loialitate. Ea îl asigură că nu-l va mai vedea prin preajmă pe abatele Forges. După ce i-a spus că-i o femeie pierdută, în lumea aceasta și în lumea cealaltă, o amenințase că o va părăsi și ea îi luase de bune cuvintele.

(Vol. 5, cap. III, pp. 54–72)

[121] Scena se petrece la Paris, în 1757.

[122] Palatul Buci era frecventat de oameni de litere și de francmasoni.

[123] În franceză „petits paquets", sintagmă utilizată în argoul jucătorilor de cărți.

[124] Amant al doamnei Lambertini, care-l dă drept vărul ei.

[125] Jacques-Marie de Caritat de Condorcet, unchiul filosofului, adversar înverșunat al jansenismului.

[126] Comedia-Franceză era în acea vreme situată pe strada des Fossés-Saint-Germain (acum strada de l'Ancienne-Comédie).

[127] Față-n față. (trad. din latină)

[128] D'Alembert a îndrăznit să-l corecteze. Și eu aș fi făcut la fel. Ce nevoie are un rege să vorbească latinește fără să fi învățat? (Nota lui Casanova). Nu întâlnim nimic despre acest subiect în corespondența lui d'Alembert cu Frederic II (N.E.).

[129] Situat pe strada Guénégaud.

[130] Situată în Palatul Bourgogne, la colțul dintre strada Mauconseil și strada Française.

[131] Micuța Manon Balletti, fiica celebrei actrițe.

Voltaire

1760

...Ne-am dus la domnul de Voltaire, care tocmai atunci ieșea de la masă. Era înconjurat de nobili domni și de nobile doamne; prezentarea mea căpătă deci un caracter solemn. Dar, în casa lui Voltaire, această solemnitate nu era în favoarea mea.

— Iată, i-am spus, clipa cea mai fericită din viața mea. Îl văd, în sfârșit, pe profesorul meu; căci sunt elevul dumneavoastră de acum douăzeci de ani.

— Onorați-mă cu încă douăzeci și făgăduiți-mi că veți veni apoi să-mi dați banii ce mi se cuvin.

— Vă făgăduiesc, dar făgăduiți-mi și dumneavoastră că mă veți aștepta.

— Vă dau cuvântul meu de onoare, și mai curând mor decât să mi-l calc.

Toată lumea râse la această primă glumă voltairiană. Era în ordinea lucrurilor. Rolul celor care râd este acela de a ține cu sufletul la gură pe unul dintre cei doi vorbitori, pe seama celuilalt; și cel pe care-l aleg este totdeauna sigur că va câștiga; este o cabală, care are loc în cea mai bună societate. Mă așteptam la asta, dar speram, la rândul meu, să creez o ocazie favorabilă. Îi sunt prezentați doi englezi sosiți de curând. Voltaire se ridică, spunându-le:

— *Domnii aceștia sunt englezi, mult aș vrea și eu să fiu.*

Nu era un compliment bine găsit, pentru că îi obliga să-i răspundă că și ei ar vrea mult să fie francezi, și ei nu voiau poate să mintă, sau poate se rușinau să spună adevărul. Căci mi se pare că unui bărbat de onoare îi este îngăduit să-și pună propria națiune deasupra tuturor celorlalte.

De îndată ce se așază, îmi spune, pe un ton foarte politicos, dar tot râzând, că, în calitate de venețian, îl cunosc cu siguranță pe contele Algarotti[132].

— Îl cunosc, dar nu în calitate de venețian, căci șapte optimi dintre compatrioții mei îi ignoră existența.

— Ar fi trebuit să spun în calitate de om de litere.

— Îl cunosc pentru că am petrecut împreună cu el două luni la Padova[133], acum șapte ani, și l-am admirat în primul rând pentru că era admiratorul dumneavoastră.

— Suntem buni prieteni; dar, ca să merite stima tuturor celor care-l cunosc, el nu are nevoie să admire pe nimeni.

— Dacă n-ar fi început prin a admira, nu și-ar fi făcut un nume. Fiind un mare admirator al lui Newton, a reușit să le facă și pe doamne capabile să poată vorbi despre lumină.

— A reușit, într-adevăr?

— Nu chiar cât domnul de Fontenelle, cu pluralitatea lumilor; dar se poate spune totuși că a reușit.

— Este adevărat. Dacă-l vedeți la Bologna, vă rog să-i spuneți că aștept să-i apară scrisorile despre Rusia[134]. Poate să mi le trimită, făcându-le să-i parvină, la Milano bancherului Bianchi. Mi se spune că italienii nu sunt mulțumiți de limba lui.

— Și cred că pe bună dreptate. În toate scrierile lui în italiană, are o limbă infectată de galicisme; ne face milă.

— Dar expresiile franțuzești nu fac din limba voastră o limbă mai frumoasă?

— Dimpotrivă, o fac de nesuportat. Gândiți-vă cum ar fi franceza, dacă ar fi împănată cu expresii italienești și dumneavoastră ați fi autorul.

— Aveți dreptate, trebuie să scriem păstrând puritatea limbii. Titus Livius a fost criticat. S-a spus că latina lui arată că e originar din Padova[135].

— Abatele Lazzarini mi-a spus, pe vremea când începeam să învăț să scriu, că

îl preferă pe Titus Livius lui Salustiu.

— Abatele Lazzarini, autorul tragediei *Ulisse il giovine*[136]?

— Erați pe vremea aceea probabil încă un copil, și eu aș vrea mult să-l fi cunoscut; dar l-am cunoscut pe abatele Conti[137], care fusese prieten cu Newton, și care a scris patru tragedii ce cuprind întreaga istorie romană.

— Și eu l-am cunoscut și admirat. Găsindu-mă în preajma acestor oameni de seamă, eram fericit că sunt tânăr; acum, că mă găsesc în fața dumneavoastră, mi se pare că m-am născut alaltăieri, dar asta nu mă umilește. Aș vrea să fiu ultimul născut dintre toți oamenii.

— Ați fi mai fericit decât dacă ați fi cel mai în vârstă. Pot îndrăzni să vă întreb ce fel de literatură ați scris?

— Nici un fel de literatură, dar va veni poate și asta cu timpul. Până atunci, citesc cât pot mai mult și, călătorind, îmi place să studiez omul.

— Este și acesta un mijloc de a-l cunoaște, dar citind o carte prea mare. Ajungi să-l cunoști mai ușor citind istorie.

— Istoria minte; nu ești niciodată sigur de fapte; e plictisitoare, iar pe mine mă amuză să studiez lumea, în timp ce alerg de colo-colo. Horațiu, pe care îl știu pe dinafară, este itinerarul meu, și îl găsesc pretutindeni.

— Și Algarotti îl are în cap, în întregime. Vă place, desigur, poezia?

— E pasiunea mea.

— Ați făcut multe sonete?

— Am făcut vreo zece–douăsprezece care-mi plac, și două sau trei mii pe care poate nu le-am recitit.

— În Italia bântuie nebunia sonetelor.

— Da, dacă nebunie poate fi numită înclinația de a da unui gând oarecare o măsură armonioasă, menită să o pună în valoare. Sonetul e greu de făcut, domnule de Voltaire, căci el nu îngăduie nici să-ți lungești gândirea în paisprezece versuri, nici s-o scurtezi.

— Este asemenea patului tiranului Procust. De asta și aveți atât de puține sonete bune. Noi nu avem niciun sonet, dar de vină e limba noastră.

— Și geniul francez, cred, care își închipuie că un gând dilatat își pierde toată strălucirea și toată forța.

— Și nu sunteți de aceeași părere?

— Iertați-mă. Este de ajuns să privim mai atent ce este gândirea. Un cuvânt de duh, de exemplu, nu-i de ajuns pentru ca un sonet să fie bun.

— Ce poet italian îți place cel mai mult?

— Ariosto; și nu pot spune că-mi place mai mult decât alții, pentru că nu-mi place decât el. Și i-am citit totuși pe toți. Când am citit, acum cincisprezece ani, cât de proastă părere aveți despre el[138], mi-am spus că vă veți schimba părerea când îl veți citi.

— Vă mulțumesc că ați crezut că nu l-am citit. Dar îl citisem, însă, fiind tânăr, necunoscându-vă bine limba și fiind influențat de niște oameni de litere care-l iubeau la nebunie pe Tasso, am avut ghinionul să public o părere despre care, cu bună-credință, am crezut că era a mea. Dar nu era, căci îl iubesc la nebunie pe Ariosto al vostru.

— Mi-a venit inima la loc. Excomunicați cartea în care îl ridiculizați.

— Toate cărțile mele sunt deja excomunicate; dar vă voi da acum o bună probă de retractare.

Și în acel moment, Voltaire mă ului. Căci îmi recită pe dinafară cele două mari pasaje din cântul treizeci și patru și din cântul treizeci și cinci, scrise de acest divin poet, pasaje unde este vorba despre conversația pe care Astolph a avut-o cu apostolul Sfântul Ioan, dar fără să sară vreun vers, fără să pronunțe vreun cuvânt care să nu fie foarte corect sub raportul prozodiei; și puse în evidență frumusețea acestor versuri, făcând asupra lor reflecțiile unui mare spirit. Niciunul dintre comentatorii italieni nu ar fi putut spune lucruri mai sublime. L-am ascultat ținându-mi respirația, fără să clipesc măcar o singură dată, dorind, dar zadarnic, să-l prind cu vreo greșeală; atunci m-am întors spre cei de față și le-am spus că eram uluit peste măsură și că voi vorbi în toată Italia despre minunea pe care-mi fusese dat s-o aud.

— Întreaga Europă, îmi spuse el, va afla de la mine însumi de umila reparație pe care o datorez celui mai mare geniu pe care l-a zămislit vreodată.

Vrând noi și noi elogii, îmi dădu a doua zi traducerea în franceză a stanței lui Ariosto: *Quindi avvien che tra principi e signori*[139]. Iat-o:

Les papes, les césars apaisant leur querelle
Jurent sur l'Évangile une paix éternelle;
Vous les voyez demain l'un de l'autre ennemis;
C'était pour se tromper qu'ils s'étaient reunis:
Nul serment n'est gardé, nul accord n'est sincère;
Quand la bouche a parlé, le coeur dit le contraire.
Du ciel qu'ils attestaient ils bravaient le courroux.
L'intérêt est le dieu qui les gouverne tous[140].

Domnul de Voltaire fu aplaudat de toată asistența, deși nimeni nu înțelegea italiana, și doamna Denis, nepoata lui, mă întrebă dacă credeam că marele

fragment pe care îl declamase unchiul ei era într-adevăr unul dintre cele mai frumoase din opera marelui poet.

— Da, doamnă, dar nu este cel mai frumos.

— S-a stabilit care este cel mai frumos?

— Trebuia să se stabilească și asta, altminteri cum s-ar fi putut face apoteoza nobilului Lodovico?

— L-au sanctificat deci, nu știam.

Toată lumea a râs, și, în primul rând Voltaire, de doamna Denis, cu excepția mea, care rămâneam foarte serios. Voltaire, ușor nemulțumit de aerul meu grav, îmi spuse:

— Știu de ce nu râzi. Pretinzi că i s-a zis divinul poet pentru că unele versuri ale sale sunt mai mult decât niște simple versuri scrise de un om.

— Intr-adevăr.

— Care sunt acele versuri?

— Ultimele treizeci și șase de stanțe din cântul al douăzeci și treilea, care descriu mecanic cum înnebunește Orlando. De când există lumea, nimeni n-a știut cum înnebunește un om, cu excepția lui Ariosto, care a fost în stare să scrie asta, și care, spre sfârșitul vieții, a înnebunit și el. Sunt sigur că atunci când ați citit aceste stanțe v-ați înfiorat de groază; căci sunt cu adevărat înspăimântătoare.

— Imi amintesc de ele; ele descriu iubirea ca fiind ceva îngrozitor. Sunt nerăbdător să le recitesc.

— Domnul de Voltaire va avea poate bunăvoința să ni le recite, spuse doamna Denis, aruncând o discretă privire complice spre unchiul ei.

— De ce nu, doamnă, dacă veți avea bunătatea să mă ascultați.

— V-ați străduit să le învățați pe dinafară?

— Citindu-l pe Ariosto de două–trei ori pe an, de la vârsta de cincisprezece ani, mi-a rămas în memorie, fără să-mi fi dat nici cea mai mică osteneală și, spre a spune astfel, fără voia mea, cu excepția genealogiilor sale și a tiradelor sale istorice, care obosesc mintea și lasă indiferentă inima. Horațiu este singurul autor care mi-a rămas în întregime în suflet, fără nicio excepție, și deși versurile din *Epistolele* sale sunt adeseori prea prozaice.

— Dar cu Horațiu este mai ușor, adăuga Voltaire; în cazul lui Ariosto însă e vorba de o operă mult mai mare, și anume de patruzeci și șase de cânturi mari.

— Recitați cântul cincizeci și unu. Voltaire rămase ca mut[141].

— Recită-ne, spuse din nou doamna Denis, cele treizeci și șase de stanțe care înfioară pe oricine și care i-au adus autorului lor numele de divin.

Atunci le-am recitat eu, dar nu declamându-le, cum facem în Italia. Pentru ca să placă, Ariosto nu are nevoie ca monotonia cânturilor sale să fie din când în când întreruptă. Francezii au dreptate când le suportă cu greu. Le-am recitat ca și cum ar fi fost proză, însuflețindu-le prin ton, prin privire și printr-o variație a vocii necesară exprimării unui sentiment. Acest sentiment era văzut, era simțit. Cei de față vedeau și simțeau cât de greu îmi stăpâneam eu însumi lacrimile, și plângeau; dar când am ajuns la stanța:

Poichè allargare il freno al dolor puote

Che resta solo senza altrui rispetto

Giù dagli occhi rigando per le gote

Sparge un fiume di lacrime sul petto[142].

am izbucnit în asemenea plâns încât toată lumea începu să plângă, doamna Denis

tremura din cap până-n picioare, iar Voltaire alergă spre mine ca să mă îmbrățișeze; dar nu putu să mă întrerupă, căci Orlando, ca să înnebunească de-a binelea, trebuia să vadă că era chiar în patul în care Angelica, odinioară, stătuse, goală, în brațele preafericitului Medor, toate acestea fiind spuse în stanța următoare. Vocii mele plângătoare și lugubre îi succedă vocea înspăimântătoare născută din furie, care l-a înzestrat cu prodigioasa forță de a face ravagii pe care nu le-ar fi putut face decât un cutremur sau un fulger. După ce am terminat de recitat, am primit, cu o expresie tristă pe chip, complimentele tuturor celor de față. Voltaire exclamă:

— Am spus-o totdeauna: dacă vrei ca lumea să plângă, plânge mai întâi tu însuți; dar ca să plângi, trebuie să simți, și atunci lacrimile vin din suflet.

Mă îmbrățișă, îmi mulțumi, îmi promise că-mi va recita a doua zi aceleași stanțe, și că va plânge și el. Și s-a ținut de cuvânt.

Continuând să vorbească despre Ariosto, doamna Denis spuse că era de mirare că Roma nu-l pusese la index. Voltaire îi spuse că, dimpotrivă, Papa Leon al X-lea îi excomunicase printr-o bulă pe toți cei care ar fi îndrăznit să-l condamne. Cele două mari familii, de Medici și d'Este, aveau interes să-l susțină:

— Oricum, adaugă el, fie și numai versul despre donarea Romei făcută de Constantin lui Silvestru, unde se spune că ea *puzza forte*[143], ar fi fost de ajuns ca să apere poemul.

I-am spus, cerându-i iertare, că versul care stârnise și mai mari proteste era cel în care Ariosto pune la îndoială învierea întregii umanități, când va avea loc sfârșitul lumii.

— Ariosto, i-am spus, vorbindu-i despre ermitul[144] care voia să-l împiedice pe Rodomont să pună stăpânire pe Izabela, văduva lui Zerbin, îl zugrăvește pe african

care, săturându-se de atâtea jurăminte, îl înșfacă și îl aruncă atât de departe, încât se zdrobește de o stâncă, murind pe loc, adormit

Che al novissimo di forse fia desto[145].

Acest *forse*, pe care poetul nu l-a plasat aici decât ca pe o floare de retorică, stârni mari indignări, ceea ce l-ar fi făcut să râdă în hohote pe Ariosto.

— Este păcat, spuse doamna Denis, că Ariosto nu a renunțat la hiperbolele sale.

— Taci, nepoată, toate sunt savante, și de o foarte mare frumusețe.

Am vorbit și despre alte lucruri literare și, în cele din urmă, am ajuns la *Scoțiana* jucată la Soleure[146]. Se știa totul. Voltaire îmi spuse că, dacă vreau să o joc la el, îi va scrie domnului de Chavigni[147] să o convingă pe doamna baroană[148] să vină să joace rolul lui Lindane și că el îl va juca pe cel al lui Monrose. I-am mulțumit spunându-i că doamna baroană era la Bâle și că, de altfel, eu trebuia să plec chiar a doua zi. El începu atunci să protesteze, luă drept mărturie pe toată lumea și susținu că vizita mea era o insultă dacă nu rămâneam cel puțin opt zile. I-am răspuns că nevenind la Geneva decât pentru el, nu mai aveam nimic de făcut aici.

— Ați venit ca să-mi vorbiți sau ca să vă vorbesc?

— Mai ales ca să-mi vorbiți.

— Rămâneți aici cel puțin trei zile, veniți zilnic să luați masa cu mine și ne vom vorbi.

I-am promis că așa voi face, și mi-am luat rămas bun, ca să mă duc la han, unde aveam mult de scris.

Un sindic[149] al orașului, al cărui nume nu-l voi da, și care își petrecuse ziua la

Voltaire, veni după un sfert de oră să mă roage să fiu de acord să cineze cu mine.

— Am fost de față, mi-a spus, la conflictul pe care l-ați avut cu acest mare om, fără să vorbiți. Aș dori să fim timp de o oră între patru ochi.

L-am îmbrățișat și, cerându-i iertare dacă mă va găsi pe cap cu bonetă de noapte, i-am spus că poate să petreacă toată noaptea la mine.

Acest bărbat amabil petrecu două ore cu mine, fără să vorbească fie și numai o dată de literatură, dar, ca să-mi placă, nu avea nevoie de asta. Era un mare discipol al lui Epicur și al lui Socrate; până la miezul nopții n-am vorbit decât despre toate plăcerile de care te puteai bucura la Geneva, povestindu-ne tot felul de anecdote și râzând pe săturate. Când și-a luat rămas bun, m-a rugat să luăm cina împreună și a doua zi, asigurându-mă că va fi o cină veselă. I-am făgăduit că-l voi aștepta la han. El mă rugă să nu vorbesc nimănui de petrecerea noastră.

A doua zi dimineața, tânărul Fox[150] veni în camera mea cu cei doi englezi pe care-i văzusem la domnul de Voltaire. Ei îmi propuseră o partidă de cărți[151], cu o miză de doi ludovici și, pierzând eu cincizeci de ludovici în mai puțin de o oră, am renunțat să mai joc. Ne-am dus să vedem Geneva și, la ora mesei, ne-am dus la Délices. Ducele de Vilars[152] tocmai sosise, ca să-l consulte pe Tronchin, care-l ținea în viață de zece ani, cu mijloace numai de el știute.

In timpul mesei, n-am vorbit; dar după aceea Voltaire m-a rugat să-mi spun părerea despre ocârmuirea din Veneția, știind deja că eram cu siguranță nemulțumit de ea; dar i-am înșelat așteptarea. Am încercat să demonstrez că nu există țară în lume unde să te poți bucura de o libertate mai mare. Dându-și seama că nu-mi place să vorbesc despre acel subiect, mă luă cu el și mă duse în grădină, pe care îmi spuse că o crease el. Marea alee ajungea la o apă curgătoare, despre care îmi

spuse că e Ronul, pe care-l trimitea în Franța. Mă puse să admir frumoasa priveliște a Genevei și Dintele Alb[153], care este vârful cel mai înalt din Alpi.

Aducând el însuși vorba despre literatura italiană, începu să spună vrute și nevrute, într-un mod foarte spiritual și erudit, dar terminând totdeauna printr-o falsă judecată. Nu l-am contrazis. Mi-a vorbit despre Homer, despre Dante și Petrarca, și toată lumea știe ce gândea el despre aceste mari genii. Neputându-se stăpâni să nu scrie ce gândea, și-a făcut mult rău. Eu nu i-am spus nimic altceva decât că, dacă acești autori n-ar fi meritat prețuirea tuturor celor care i-au studiat, aceștia nu i-ar fi situat atât de sus.

Ducele de Vilars și faimosul medic Tronchin ni se alăturară. Tronchin, înalt, bine făcut, frumos la chip, politicos, bun vorbitor, dar știind să păstreze măsura, savant, fizician, om de spirit, medic, iubit discipol al lui Boherave[154], și lipsit de jargonul și șarlatania absolvenților facultății de medicină, mă încântă. Medicina lui consta în primul rând în regim; dar pentru a-l prescrie, trebuia să fie un mare filosof. El l-a vindecat de o boală venerică pe un ofticos, dându-i mercur amestecat în laptele unei măgărițe mulsă de brațele viguroase ale unor zdrahoni. Scriu asta pentru că așa mi s-a spus, dar mi-e greu să cred.

Intreaga mea atenție merse către persoana ducelui de Vilars. Cercetându-i ținuta și figura, mi s-a părut că văd o femeie de șaptezeci de ani, îmbrăcată în haine bărbătești, slabă, chiar descărnată și istovită, dar care în tinerețea ei fusese probabil frumoasă. Obrajii, brăzdați de fine vinișoare roșii, îi erau fardați, ca și buzele, avea sprâncenele înnegrite și dinți falși, ca și părul lipit de țeastă cu multă pomadă de ambră; la butoniera cea mai de sus a hainei avea un buchet de flori, care îi ajungea la bărbie. Făcea gesturi pe care le voia grațioase și vorbea cu o voce dulce,

nelăsând să se înțeleagă prea bine ce spune. Era de altfel foarte politicos, afabil și manierat, cu totul după moda din timpul Regenței. Mi s-a spus că, pe când era tânăr, îi plăcuseră femeile, dar că, înaintând în vârstă, luase modesta hotărâre de a deveni femeia câtorva băieți frumoși și tineri, vreo trei sau patru, pe care-i angaja ca servitori, fiecare bucurându-se, rând pe rând, de onoarea de a se culca cu el. Acest duce era guvernatorul Provenței. Avea tot spatele cangrenat și, după legile naturii, ar fi trebuit să moară cu zece ani în urmă; dar Tronchin îl ținea în viață prin regimul pe care i-l prescria, hrănind plăgile care, nehrănite, ar fi murit, luându-l cu ele și pe duce. Asta se numește a ține pe cineva în viață în chip artificial.

L-am însoțit pe Voltaire în camera sa de dormit, unde își schimbă peruca și boneta pe care o purta deasupra, ca să nu răcească.

Pe o masă mare am văzut *Summa* de Sfântul Toma și niște volume de poeți italieni, printre care și *Secchia rapita de Tassoni*[155].

— Este, îmi spuse el, singurul poem tragicomic pe care-l posedă Italia. Tassoni a fost călugăr, a fost un om cu o inteligență aleasă și foarte cultivat, și un adevărat geniu savant în calitate de poet.

— În mare, sunt de acord; dar nu accept epitetul de savant, căci, bătându-și joc de sistemul lui Copernic, spune că, urmându-l, nu se poate construi o teorie a lunațiilor și a eclipselor.

— Unde a spus prostia asta?

— În ale sale *discorsi academici*.

— Nu le am, dar voi face rost de ele.

El scrise atunci pe o foaie acest titlu.

— Dar Tassoni, continuă el, l-a criticat puternic pe Petrarca[156] al vostru. Prin

asta și-a dezonorat și bunul-gust, și opera, ca și Muratori[157].

— Iartă-l. Cred că ești de acord că erudiția lui este imensă.

— *Est ubi peccat*[158].

Deschise o ușă, și am văzut o arhivă cuprinzând aproape o sută de dosare groase.

— Este corespondența mea, îmi spuse el. Vedeți aici cam cincizeci de mii de scrisori cărora le-am răspuns.

— Aveți copia după răspunsurile dumneavoastră?

— Nu după toate, dar după o bună parte dintre ele. Am un om pe care nu-l plătesc decât pentru asta.

— Cunosc niște tipografi care ar da mulți bani ca să devină stăpâni pe o asemenea comoară.

— Păziți-vă de tipografi când îi veți da publicului ceva, dacă nu cumva ați și început să o faceți.

— Voi începe când voi fi bătrân.

Și în legătură cu asta i-am citat un vers „macaronic" burlesc de Merlin Cocai[159].

— Ce-i asta?

— E un vers dintr-un poem celebru în douăzeci și patru de cânturi.

— Celebru?

— Da, și care chiar merită să fie; dar, pentru a-l gusta, trebuie să cunoști dialectul vorbit în Mantova.

— O să-l înțeleg. Vă rog să mi-l procurați.

— Chiar mâine vi-l voi dărui.

— Vă voi rămâne obligat.

Câțiva invitați veniră și ne scoaseră de acolo, și am petrecut două ore de conversație, în timpul cărora marele poet străluci, amuzându-i pe toți, mereu aplaudat, în ciuda tonului său satiric, și adeseori caustic, dar mereu vesel, și fiindcă întotdeauna se găsesc oameni care să râdă. Avea un mod foarte nobil de a-și ține casa și nu se mânca bine decât la el. Avea atunci șaizeci și șase de ani și o rentă de o sută douăzeci de mii de livre. Cei care au spus și care spun că s-a îmbogățit înșelându-și editorii fac o mare greșeală. Dimpotrivă, editorii l-au înșelat ei foarte mult, cu excepția familiei Cramer[160], pentru care a fost o mană cerească. Le dăruia operele sale și astfel deveniră foarte cunoscuți. In răstimpul cât am fost acolo, le dărui *Prințesa de Babilon*, o încântătoare povestire pe care o scrise în trei zile.

Epicureanul meu sindic veni să mă ducă la Balances, cum îmi făgăduise. Mă conduse într-o casă de pe partea dreaptă a străzii învecinate, care urcă. Mă prezentă unor domnișoare, trei la număr, dintre care două erau surori făcute pentru dragoste, deși nu se putea spune că sunt niște frumuseți. Ni s-a făcut o primire firească și grațioasă, eram întâmpinați de chipuri spirituale și pe care se citea o veselie adevărată. In jumătatea de oră care a precedat cina am avut o conversație decentă, deși foarte liberă; dar sindicul dând tonul, în timpul cinei, pentru cele ce vor urma, am prevăzut cum se vor desfășura lucrurile după cină. Fiind foarte cald, sub pretextul de a ne bucura de răcoare și fiind siguri că nimeni nu va veni să ne stingherească, aproape că ne-am dezbrăcat cu totul. Aș fi greșit dacă n-aș fi urmat exemplul celor patru. Și ce orgie a urmat! Ne-am desfășurat cu asemenea veselie și patimă încât, după ce le-am recitat poemul *Y* de Grecour, m-am străduit să le demonstrez celor trei fete, rând pe rând, motivul pentru care fusese rostită sentința

Gaudeant bene nati[161]. L-am văzut pe sindic mândru că mă dăruise acestor trei fete care, după câte am văzut, erau puse la mare post cu el, a cărui frenezie pentru plăcerile trupești se consuma doar în capul lui. A fost sentimentul care le-a silit să-mi prilejuiască, la ora unu după miezul nopții, o ejaculare de care aveam mare nevoie. Am sărutat de multe ori cele șase mâini frumoase care se înjosiră să facă o treabă întotdeauna umilitoare pentru orice femeie făcută pentru dragoste, dar care nu putea să fie în farsa pe care am jucat-o, pentru că, binevoind eu să le cruț, le făcusem și eu, ajutat de voluptuosul sindic, același serviciu. Ele mă copleșiră cu mulțumiri și le-am văzut că sunt încântate când sindicul m-a invitat și pentru a doua zi.

Dar eu am fost cel care i-am adus nesfârșite mulțumiri când m-a condus acasă. El îmi spuse că lui singur îi revine meritul de a le fi crescut pe cele trei fete și că eram primul bărbat pe care-l ducea la ele. Mă rugă să am în continuare grijă să nu le las însărcinate, căci această nenorocire le-ar fi fatală într-un oraș ca Geneva, atât de dificil și de atent în privința asta.

A doua zi i-am scris domnului de Voltaire o scrisoare în versuri albe, care mi-au cerut mai multă strădanie decât dacă ar fi fost rimate. I-am trimis-o împreună cu poemul lui Théophile Folengue; și am făcut o mare greșeală, căci trebuia să ghicesc că nu-l va gusta. Am coborât apoi la domnul Fox, unde cei doi englezi au venit să-mi ofere revanșa. Am pierdut o sută de ludovici. După-masă au plecat la Losane.

Știind chiar de la sindic că cele trei fete nu erau bogate, m-am dus la un bijutier, ca să-mi tocească șase doblons da ocho[162], cerându-i ca să-mi facă mai întâi trei bile de câte două uncii fiecare. Știam ce mijloc voi folosi ca să le dau aceste

bile cadou, fără să le umilesc.

M-am dus la prânz la domnul de Voltaire, care nu apăru, dar am făcut în schimb conversație cu doamna Denis. Era foarte înțeleaptă și avea mult bun-gust, citise mult, dar nu se lăuda cu asta, și era o mare dușmancă a regelui Prusiei. Îmi ceru să-i spun ce mai face frumoasa mea guvernantă, și fu bucuroasă să afle că șeful chelnerilor din slujba ambasadorului o luase de nevastă. Mă rugă să-i povestesc cum izbutisem să scap, dar i-am făgăduit că-i voi spune în altă zi.

Domnul de Voitaire nu veni la masă. Nu își făcu apariția decât cam spre ora cinci, ținând în mână o scrisoare.

— Îl cunoști, îmi spuse, pe marchizul Albergati[163] Capacelli, senator de Bologna, și pe contele Paradisi[164]?

— Nu-l cunosc pe Paradisi, dar îl cunosc din vedere și din auzite pe domnul Albergati, care nu-i senator, ci unul dintre cei patruzeci, născut în Bologna, unde Cei Patruzeci sunt Cei Cincizeci.

— Doamne Sfinte! Dar asta-i o adevărată enigmă.

— Îl cunoașteți?

— Nu, dar îmi trimite teatrul lui Goldoni, cârnați de Bologna, traducerea piesei mele *Tancred*, și va veni să mă vadă.

— Nu va veni, nu-i chiar așa de prost.

— Cum adică prost? Este adevărat că trebuie să fii prost ca să vii să mă vezi.

— Vorbesc despre Albergati. Știe că nu va avea decât de pierdut, căci acum se bucură încă de ideea pe care o aveți poate despre el. Este sigur că, dacă vine să vă vadă, îi veți vedea și calitățile, dar și defectele, și vă veți pierde iluziile cu privire la el. De altfel, este un gentilom de treabă, care are o rentă de șase mii de țechini și

mania teatrului. Este un bun actor, și autor de comedii în proză, dar care nu stârnesc râsul nimănui.

— M-am lămurit. Dar cum de este membru al Consiliului celor Patruzeci și totodată al Consiliului celor Cincizeci?

— Tot așa cum la Bâle amiaza este la ora unsprezece.

— Am înțeles. Și tot așa cum Consiliul vostru de Zece este de Șaptesprezece[165].

— Așa este. Dar blestemații de membri ai Consiliului celor Patruzeci din Bologna sunt altceva.

— De ce blestemați?

— Pentru că sunt scutiți de impozite, și astfel pot comite toate crimele pe care le vor, și rămân în afara Statului, în cadrul căruia trăiesc totuși din venitul lor.

— Asta-i o binecuvântare și nu un blestem; dar să continuăm. Marchizul Albergati este, fără îndoială, un om de litere.

— Scrie bine în limba lui, pe care o cunoaște bine; dar își plictisește cititorul, pentru că se ascultă pe sine și nu este concis. De altfel nici nu are prea mare lucru în cap.

— Mi-ați spus că este actor.

— Și chiar unul excelent, când joacă cu tot sufletul, mai ales în rolurile de îndrăgostiți.

— Este frumos?

— Doar pe scenă. În viața obișnuită figura lui nu spune nimic.

— Dar piesele lui plac.

— Nicidecum. Dacă lumea le-ar înțelege, le-ar fluiera.

— Dar despre Goldoni ce părere aveți?

— Este Molière al nostru.

— De ce spune că este poetul ducelui de Parma[166]?

— Ca să-și dea un titlu, căci ducele nu știe nimic despre asta. El mai spune și că este avocat[167], deși nu-i decât în eventuală devenire. Este un bun autor de comedii, și asta-i totul. Sunt prietenul lui și toată Veneția știe asta. In societate nu strălucește, este insipid și dulce ca o acadea.

— Cineva mi-a scris asta. E sărac și vrea să plece din Veneția. Asta nu poate fi pe placul celor care conduc teatrele unde i se joacă piesele.

— A fost vorba să i se facă o pensie; dar s-a renunțat. S-a spus că, dacă va avea o pensie, nu va mai lucra.

— Cume[168] a refuzat să-i dea o pensie lui Homer, pentru că s-au temut că, dacă-i vor da, toți orbii vor cere una.

Ne-am petrecut ziua în mare veselie. Voltaire îmi mulțumi pentru poemul *macaronicum* și îmi promise că-l va citi. Imi prezentă un iezuit[169], pe care-l ținea în slujba lui, spunându-mi că se numea Adam, dar că nu era primul om, și am aflat că, jucând cu el table, îi arunca adeseori în nas, când pierdea, zarurile și cornetul.

Seara, de îndată ce m-am întors la han, mi s-au adus cele trei bile de aur și, puțin după aceea, a venit și dragul meu sindic, să mă ducă la orgie.

Pe drum, el cugetă asupra sentimentului de pudoare care-l împiedică pe om să lase să i se vadă părțile din trup pe care, din copilărie, am fost învățați să le ținem acoperite. Spuse că adeseori această pudoare putea să izvorască dintr-o virtute; dar că această virtute era încă mai slabă decât forța educației, de vreme ce nu putea rezista unui atac, atunci când agresorul știa cum să procedeze. Mijlocul cel

mai ușor de aplicat era, după părerea lui, să nu presupui existența pudorii, să arăți că nu faci niciun caz de ea, și să o ridiculizezi, să o bruschezi dând tu însuți un exemplu și trecând peste toate barierele. Victoria era astfel sigură, nerușinarea atacatorului făcea să dispară într-o clipă pudoarea celui atacat.

Clement din Alexandria, îmi spuse el, savant și filosof, spune că pudoarea, care pare să aibă rădăcini atât de adânci în spiritul femeilor, nu sălășluiește decât în cămașa lor, căci de îndată ce izbutești să le convingi să și-o scoată, nu mai arată nici umbră de pudoare.

Le-am găsit pe cele trei domnișoare îmbrăcate ușor cu rochii de pânză fină și așezate pe o mare sofa, iar noi ne-am instalat în fața lor, pe niște scaune fără rezemătoare de brațe. Jumătatea de oră care precedă cina fu consacrată unei plăcute conversații asemenea celei din ajun, întreruptă adeseori de nenumărate săruturi. Abia după cină începu conflictul.

De îndată ce am fost siguri că slujnica nu va mai veni să ne întrerupă, am dat hainele jos de pe noi. Sindicul scoase din buzunar mai multe prezervative aduse din Anglia, foarte fine, făcând elogiul lor, căci puteau preveni o nenorocire ce putea da naștere unei înspăimântătoare căințe. Ele nu cunoșteau folosirea prezervativului și păreau mulțumite, râzând de forma pe care acel obiect, umflat, o oferea privirii, dar eu am spus că, desigur, îmi era scumpă onoarea lor, încă și mai scumpă decât frumusețea lor, dar că nu mă voi putea hotărî niciodată să-mi găsesc fericirea împreună cu ele, învelindu-mă într-o piele moartă.

— Iată, le-am spus, scoțând din buzunarul meu cele trei bile de aur, ce vă va apăra împotriva oricărei consecințe neplăcute. După o experiență de cincisprezece ani, sunt în măsură să vă asigur că, dacă folosiți aceste bile, nu trebuie să vă temeți

de nimic și că, pe viitor, nu veți mai avea nevoie de aceste jalnice teci. Faceți-mi onoarea să vă încredeți pe deplin în mine și acceptați din partea unui venețian care vă adoră acest mic dar.

— Vă suntem recunoscătoare, spuse cea mai mare dintre surori, dar cum poate fi folosită această frumoasă bilă împotriva funestei creșteri a burții?

— E de-ajuns ca bila să se afle în adâncul cămărușei amorului în timpul luptei. Metalul acesta are puterea să împiedice fecundarea.

— Dar, remarcă verișoara, se poate ușor întâmpla ca mica bilă să alunece afară, înainte ca acțiunea să se termine.

— Asta nu se întâmplă niciodată, dacă știi cum să stai. Există o poziție care împiedică ieșirea bilei.

— Arată-ne cum se face, spuse sindicul, luând o lumânare ca să lumineze locul când aveam să așez bila.

Incântătoarea verișoară spusese prea mult ca să mai îndrăznească să dea îndărăt și să refuze a accepta ceea ce verișoarele ei doreau. Am așezat-o pe pat în asemenea fel încât era cu neputință ca bila, pe care am introdus-o, să cadă afară; dar bila căzu totuși după săvârșirea faptei, și ea își dădu seama că o frustrasem, dar nu arătă. Luă bila în mână și le ceru celor două surori să facă și ele ce făcuse ea. Acestea nu pregetară, ba chiar se arătară interesate de acest nou și necunoscut mijloc de protecție.

Sindicul, necrezând în eficacitatea bilei, se mulțumi să privească, și nu avu de ce să se plângă. După o pauză de o jumătate de oră, am reînceput petrecerea, fără bile, asigurându-le că nu riscau nimic, și m-am ținut de cuvânt.

In momentul plecării, le-am văzut pe aceste trei fete cuprinse de o mare

emoție; li se părea că au contractat față de mine mari obligații și că nu mi-au dat nimic. Îl întrebau pe sindic, mângâindu-l întruna, cum putuse ghici că eu eram cel care merita să le împărtășească marele secret.

Tocmai când ieșeam pe ușă, sindicul le îndemnă pe fete să-mi ceară să mai rămân încă o zi la Geneva, de dragul lor, și am consimțit. El trebuia să se ducă în alt loc a doua zi. Aveam, de altfel, cu adevărat nevoie de o zi de odihnă. Mă conduse la han și se despărți de mine cu vorbele cele mai politicoase.

După un somn adânc de zece ore, m-am găsit în stare să mă duc să mă bucur de încântătoarea societate a domnului de Voltaire; dar în acea zi marele om se arătă batjocoritor, ironic și caustic. Știa că urmează să plec a doua zi.

La masă, începu să-mi spună că-mi mulțumea pentru poemul lui Merlin Cocai pe care i-l dăruisem, desigur cu bună intenție, dar că nu-mi mulțumea pentru elogiul pe care îl adusesem acestui poem, căci din cauza lui pierduse patru ore citind niște prostii. Mi s-a zburlit de mânie părul pe cap, dar m-am stăpânit. I-am răspuns destul de liniștit că poate altă dată îl va găsi vrednic să capete chiar din partea lui un elogiu mai frumos decât al meu. I-am dat câteva exemple pentru a-i arăta că o primă lectură nu este de ajuns.

— E adevărat, dar, în cazul acestui Merlin al dumneavoastră, renunț. L-am dat deoparte, punându-l lângă *Fecioara Jeane d'Arc* de Chapelain.

— Care le place tuturor cunoscătorilor, în ciuda versificației. Este un poem bun, și Chapelain era poet; i-am remarcat de mult geniul.

Declarația mea cred că l-a șocat, și trebuia să știu după ce-mi spusese că va pune alături de *Fecioara Jeanne d'Arc*, poemul burlesc pe care i-l dădusem. Știam și că un poem murdar cu acest nume, și care circula foarte mult, trecea ca fiind scris

de el; dar cum nu-l recunoștea ca aparținându-i[170], credeam că va ascunde supărarea pe care explicația mea i-o făcuse cu siguranță; dar nu se întâmplă așa, mă contrazise cu asprime și am făcut și eu la fel. I-am spus că Chapelain a avut meritul să trateze în mod plăcut subiectul pe care și-l alesese, fără să caute să-și cucerească cititorii prin tot felul de mizerii și de impietăți.

— Cel puțin așa gândește magisterul meu, domnul de Crébillon.

— Imi citați pe cineva important. Dar în ce privință, vă rog, vă este magister confratele meu Crébillon?

— El m-a învățat în mai puțin de doi ani să vorbesc franceza[171]. Ca să-i dăm o dovadă de recunoștință, l-am tradus pe al său *Radamist*[172] în alexandrini italieni. Sunt primul italian care a îndrăznit să adapteze acest vers la limba noastră.

— Vă cer iertare, primul a fost prietenul meu Pier Jacques Martelli[173].

— Iertați-mă și dumneavoastră, dar...

— Cum așa! Am în cameră operele lui tipărite le Bologna.

— Nu puteți să fi citit altceva decât niște versuri de paisprezece silabe, fără alternanță de rimă masculină și feminină. A crezut totuși că a imitat alexandrinii, și prefața lui m-a făcut să râd. Poate că n-ați citit-o.

— Domnule, eu am mania să citesc prefețele. Martelli dovedește aici că versurile sale sună pentru urechile italienești asemenea alexandrinilor pentru cele ale francezilor.

— S-a înșelat în mod grosolan, și vă vreau judecător pe dumneavoastră. Versul francez cu rimă masculină nu are decât douăsprezece silabe, iar cel cu rimă feminină are treisprezece: toate versurile lui Martelli au paisprezece, cu excepția celor care se termină printr-o silabă lungă, care, la sfârșitul versului, face totdeauna

cât două silabe. Să observați că primul hemistih al lui Martelli este totdeauna de șapte silabe, în timp ce în alexandrinul francez este totdeauna, dar totdeauna, de șase. Prietenul dumneavoastră Pier Jacques ori era surd, ori nu auzea corect.

— Urmați deci în teoria versului dumneavoastră toate regulile noastre?

— Toate, în ciuda dificultăților; căci aproape toate cuvintele noastre se sfârșesc cu o silabă scurtă.

— Și ce efect a făcut noul dumneavoastră vers?

— N-a plăcut, pentru că nimeni nu știe să-mi recite versurile; dar când le recitam eu însumi prin saloanele noastre, repurtam un adevărat triumf.

— Vă amintiți de vreun pasaj din *Radamist* în traducerea dumneavoastră?

— Îmi amintesc de multe pasaje.

I-am recitat atunci aceeași scenă pe care i-o spusesem și lui Crébillon în versuri albe, cu zece ani înainte, și mi s-a părut că l-am uimit, îmi spuse că nu se vede dificultatea, și că acesta era cel mai mare compliment pe care mi-l putea face. Îmi recită, la rându-i, un pasaj din al său *Tancred*, pe care nu-l publicase încă, cel puțin așa cred, și care urma să fie considerat, pe bună dreptate, o capodoperă.

Am fi terminat cu acest subiect, dar un vers de Horațiu pe care l-am citat pentru a-i lăuda una din judecăți, îl făcu să spună că Horațiu a fost un mare maestru în domeniul teatrului, prin niște percepte care nu vor îmbătrâni niciodată.

— Dumneavoastră nu violați decât unul dintre ele, i-am spus, dar în maniera unui mare om.

— Care-i acel precept?

— Nu scrieți fiind *contentus paucis lectoribus*[174].

— Dacă Horațiu ar fi trebuit să combată superstiția, el ar fi scris pentru toată

lumea, ca mine.

— Ați putea, mi se pare, să nu vă mai dați osteneala de a o combate, căci nu veți izbuti niciodată s-o distrugeți, și, chiar dacă ați izbuti, spuneți-mi, vă rog, cu ce o veți înlocui?

— Îmi place ce-mi spuneți... *Eu eliberez umanitatea de un animal feroce care o devoră, iar dumneata mă întrebi ce voi pune în loc?*

— Nu o devoră, ci îi este, dimpotrivă, necesară ca să existe.

— Fiindcă iubesc umanitatea, aș vrea să o văd fericită și liberă ca și mine; și superstiția nu se poate combina cu libertatea. Știți vreun caz când servitutea poate duce la fericirea unui popor?

— Ați vrea deci ca poporul să devină suveran?

— Ferească Dumnezeu! Doar unul singur trebuie să guverneze.

— Superstiția este deci necesară, căci fără ea poporul nu va asculta niciodată de monarh.

— Nu vreau niciun monarh, căci cuvântul îmi vorbește despre despotism, pe care trebuie să-l urăsc la fel de mult precum urăsc servitutea.

— Ce vreți atunci? Dacă vreți ca acela care guvernează să fie singur, eu nu-l pot considera decât ca fiind monarh.

— Vreau să comande unui popor liber, și astfel îi va fi căpetenie, și vom putea să nu-l mai numim monarh, căci nu va putea niciodată arbitra.

— Adisson[175] vă spune că acest monarh, acest șef, nu este posibil ca existență. Eu sunt de părerea lui Hobbes[176]. Dintre două rele trebuie să-l alegem pe cel mai puțin rău. Un popor lipsit de superstiții ar fi un popor filosof, și filosofii nu vor niciodată să se supună. Poporul nu poate fi fericit decât dacă este zdrobit, călcat în

picioare și legat în lanțuri.

— Dacă m-ați citit, ați văzut prin ce dovezi demonstrez eu că superstiția este inamica regilor.

— Dacă v-am citit? V-am citit și v-am răscitit; și mai ales când nu sunt de părerea dumneavoastră. Prima pasiune a dumneavoastră, cea mai puternică, este iubirea față de umanitate. *Et ubi peccas*[177]. Această iubire vă orbește. Iubiți umanitatea! Dar n-ați putea să o iubiți așa cum este ea. Ea nu-i în măsură să primească binefacerile pe care vreți să i le oferiți din plin, căci, dacă i le-ați dărui, ați face din ea o umanitate și mai nefericită, și mai rea. Nu-i răpiți animalul care o devoră, căci ea îl iubește. N-am râs niciodată mai mult decât atunci când l-am văzut pe Don Quijote apărându-se foarte cu greu de galerienii pe care, cu generozitate, tocmai îi eliberase.

— Vă simțiți liberi la Veneția?

— Atât cât te poți simți liber sub o guvernare aristocratică. Libertatea de care ne bucurăm nu-i atât de mare ca aceea de care se bucură cei din Anglia, dar noi suntem mulțumiți. Detențiunea mea, de exemplu, a fost un act tipic de despotism; dar, știind că am abuzat eu însumi de libertate, găseam, în anumite momente, că avuseseră dreptate să mă închidă fără formalitățile obișnuite.

— De fapt văd că nimeni nu-i liber la Veneția.

— Poate că-i așa, dar cred că sunteți de acord că, pentru a fi liber e de ajuns să crezi că ești liber.

— Nu-ți voi da dreptate chiar atât de ușor. Aristocrații, chiar ca membri ai ocârmuirii, nu sunt liberi, de vreme ce nu pot, de exemplu, să călătorească fără un permis.

— Este o lege pe care și-au făcut-o ei înșiși, ca să-și păstreze suveranitatea. Oare veți spune că un locuitor din Berna nu este liber pentru că trebuie să se supună legilor somptuare, cele prin care sunt reduse cheltuielile? Dar el însuși este cel care face aceste legi.

Ca să schimbe subiectul conversației, mă întrebă de unde vin.

— Vin din Roches. Aș fi fost nefericit să plec din Elveția fără să-l văd pe celebrul Haller[178]. Vreau să aduc un plecat omagiu savanților care-mi sunt contemporani; pe dumneavoastră v-am lăsat la urmă, pentru bucuria minții și a sufletului meu.

— Cred că domnul Haller v-a plăcut mult.

— Am petrecut la el trei zile minunate.

— Vă felicit. În fața unui asemenea om trebuie să îngenunchem.

— Și eu gândesc la fel ca dumneavoastră: îi recunoașteți meritele și îl plâng; că nu este și el la fel de drept față de dumneavoastră.

— Ah, ah! E foarte posibil să ne înșelăm amândoi.

La acest răspuns, care strălucea prin spontaneitate, toți cei de față aplaudară.

Nu se mai vorbi despre literatură, și eu am amuțit, până în momentul când, domnul de Voltaire retrăgându-se, m-am apropiat de Doamna Denis ca s-o întreb dacă nu-mi cerea să fac ceva pentru ea la Roma.

Am plecat destul de mulțumit că, în această ultimă zi, l-am contrazis, cu bune argumente, pe acest atlet, pe acest mare om. Dar mi-a rămas împotriva lui o proastă dispoziție care m-a silit, timp de zece ani la rând, să critic tot ceea ce citeam scris și publicat de Voltaire, cărți mai vechi și cărți mai noi. Astăzi mă căiesc, deși, când citesc ce am publicat împotriva lui[179], găsesc că judecata mea

critică era corectă. Trebuia să tac, să-l respect și să mă îndoiesc de părerile mele. Trebuia să mă gândesc că fără ironiile batjocoritoare din a treia zi, care mi-au displăcut, l-aș fi găsit întru totul sublim. Fie și numai acest gând ar fi trebuit să mă oblige să tac, dar un om mânios crede întotdeauna că el are dreptate. Citindu-mă, posteritatea va face din mine un Zoil oarecare[130], și poate că preaumila reparație pe care i-o aduc astăzi nici măcar nu va fi citită.

Am petrecut o parte din noapte și din ziua următoare scriind cele trei conversații pe care le-am avut cu el, și pe care acum le-am copiat într-o versiune prescurtată. Seara, sindicul veni să mă ia în oraș, și ne-am dus să cinăm cu cele trei domnișoare.

În cele cinci ore pe care le-am petrecut acolo, am făcut cu toții toate nebuniile pe care mintea mea le-a putut inventa.

(Vol. 6, cap. IX–X, pp. 224–249)

---

[132] Francesco Algarotti (Veneția 1712–Pisa 1764), prieten cu Voltaire din 1735. Una dintre cărțile sale, *Newtonianisme pour les dames* (1737) este inspirată de *Entretien sur la pluralité des mondes* (1686) de Fontenelle.

[133] Între 1753 și 1756, Algarotti s-a stabilit la Mirabello, lângă Padova.

[134] Voltaire folosește cartea *Viaggi in Rusia* (1760) de Algarotti pentru al doilea volum (1762) al operei sale *Histoire de l'Empire de Russie sous Pierre-le-Grand*; primul volum apăruse în 1759.

[135] „Patavinité", termen foarte rar și oarecum rebarbativ, vine de la Patavium, și desemnează faptul că Titus-Livius era originar din Padova.

[136] Tragedie de Domenico Lazzarini (1720), maestrul lui Algarotti, mort în 1732.

[137] Antonio Conti (1677–1749), poet, filosof și matematician, traducător al lui Racine și al lui Voltaire.

[138] Trimitere la *Essai sur la poésie épique*, cap. VII.

[139] „Asta nu se întâmplă decât între prinți și nobili". (Ariosto, *Orlando furioso*, Cântul XLIV, strofa 2).

[140] „Papii, cezarii, potolindu-și cearta, / Jură pe Evanghelie o pace eternă; / Dar îi vedeți chiar mâine cum se dușmănesc; / Se reuniseră ca să se-nșele între ei; / niciun jurământ nu-i respectat, nicio învoială nu-i sinceră; / Gura spune un lucru, inima spune altul. / Înfruntau însăși mânia cerului pe care-l invocau, / Interesul e zeul care-i conduce pe toți". (*N. t.*)

[141] *Orlando furioso* are patruzeci și șase de cânturi, chiar dacă Ariosto a mai lucrat, spre sfârșitul vieții sale, la alte cinci cânturi, în general considerate ca fiind o operă aparte.

[142] „De vreme ce a da curs liber durerii sale îi este îngăduit celui care rămâne singur și nu mai trebuie să-l respecte pe celălalt, din ochi lasă să-i curgă pe obraji un fluviu de lacrimi, ce i se răspândesc pe piept". (Ariosto, *Orlando furioso*, Cântul XXIII, strofa 122, versurile 1—4)

[143] Putia forte: duhnește. (Ariosto, *Orlando furioso*, Cântul XXXIV, strofa 80, versul 6)

[144] Episodul acesta aparține capitolului XXIX (strofele 6–7), în timp ce versul citat, ce se referă la nebunia lui Orlando, este extras din capitolul XXIV.

[145] „Că se va trezi poate (forse) la Judecata de Apoi". (Ariosto, *Orlando furioso*, Cântul XXIV, strofa 6, versul 4)

[146] Unde, la jumătatea lui iunie 1760, Casanova montase (și jucase, în rolul lui Murray), *Scoțiana* lui Voltaire, înainte deci de premiera acestei piese (Paris, iulie 1760).

[147] Théodor de Chavigny, ambasador al Franței la Geneva (1751—1762). A jucat la Soleure în *Scoțiana* de Voltaire, rolul lui Monrose.

[148] Baroana Roll, amanta lui Casanova, care a jucat rolul lui Lindane, la Soleure.

[149] Sindicul este una dintre cele mai înalte magistraturi genoveze.

[150] Stephen Fox, fratele mai mare al lui Charles James Fox, celebrul om politic.

[151] *Quinze* era numele unui joc de cărți (în franceză).

[152] Honoré Armand de Villars (1702–1770), supranumit „prietenul omului", fiul celebrului mareșal.

[153] La Dent Blanche (Dintele Alb) este o veche denumire pentru Mont-Blanc.

[154] Hermann Boerhaave (1668–1738), medic iatro-mecanist, profesor la Universitatea din Leyda.

[155] Alessandro Tassoni (1565–1635), autor al poemului eroi-comic *La Secchia rapita* (Căldarea furată), 1622.

[156] Petrarca, *Considerazioni sopra le Rime del Petrarca* (1609–1611).

[157] Ludovico Antonio Muratori (1672–1750), erudit care s-a aflat la originea unei profunde reînnoiri a metodelor istorice în Italia Secolului Luminilor. Casanova îi reproșează aici că l-a criticat pe Petrarca.

[158] Chiar prin asta păcătuiește. (Horațiu, *Epistole*, II, 1, 63)

[159] Merlin Cocai este pseudonimul lui Teofilo Folengo (1491–1544), autor al unei epopei burlești, *Baldus*, scrisă într-o latină stricată, amestecată cu o exprimare în dialect.

[160] Editori din Geneva.

[161] Vers din poemul Y de Jean-Baptiste Villaret De Grécourt (1683—1743): Marc avea o cârjă / În formă de furcă și astfel făcută / Încât putea să intre deodată / În cele două găurele. / Deplină binecuvântare / Vrând să afle, / La Sfântul Părinte alergă / Grăbindu-se să-i povestească totul. / Și ce strigă Sfântul Părinte: / „O! Preasfântă Fecioară! / De ce nu-s și eu făcut așa! / Du-te, fiul meu, și iubește cât poți, / Gaudeant bene natil" (Să se bucure / Cei bine înzestrați din naștere!).

[162] Monede de aur spaniole.

[163] Francesco Albergati-Capacelli (1728–1804), pasionat fiind de teatru, dădea reprezentații în propriul lui palat.

[164] Antonio Paradisi, om de litere din Mantua.

[165] Consiliul Celor Zece de la Veneția îi cuprindea pe cei zece membri ai consiliului propriu-zis, dar și pe Doge și pe cei șase consilieri ai acestuia. În virtutea unei tradiții a cărei origine nu este prea bine cunoscută, orologiile din Bâle mergeau înainte cu o oră.

[166] Goldoni a fost invitat, în 1756, de către infantele duce de Parma, să scrie drame pentru teatrul ducal.

[167] Cu începere din 1731, Goldoni era doctor *utriusque juris*.

[168] Kimae, unde, după unii autori, s-a născut Homer.

[169] Părintele Adam, născut în 1705, la Nancy. Voltaire l-a luat la el la Ferney, după suprimarea ordinului iezuiților, în 1764.

[170] Prima ediție a epopeii *La Pucelle* recunoscută de Voltaire a apărut la Geneva, în 1762.

[171] Referință la prima ședere a lui Casanova la Paris, în 1750; este vorba de

Crébillon-tatăl, atunci în vârstă de șaptezeci și șase de ani (cf. vol. 3, VIII).

[172] *Zénobie et Radamiste* (1711), tragedie de Crébillon, tradusă de Casanova „în versuri albe".

[173] Pier Jacopo Martello (1665–1727), inventatorul versului „martelliano", calchiat după alexandrin.

[174] „Mulțumit cu câțiva cititori". (Horațiu, Sermones, I, 10, 74)

[175] Joseph Addison (1672–1719), pamfletar whig.

[176] Invocat aici pentru ideile sale în favoarea monarhiei absolute.

[177] „Prin asta păcătuiești". (Horațiu, Epistole, II, 1, 63)

[178] Albert de Haller (1708–1777), medic, botanist și poet.

[179] Relația lui Casanova cu Voltaire a fost profund contradictorie, mergând de la adorație la contestare.

[180] Zoil din Amphipolis (sec. IV î. Chr.), retor care-l invidia pe Homer. Numele său a devenit nume comun pentru a desemna un invidios și un detractor.

Lucrezia Leonilda

1791

Nu se poate nici scrie și nici concepe cât era de mare bucuria pe care am simțit-o în sufletul meu când m-am văzut din nou la Napoli, loc unde, cu optsprezece ani în urmă, îmi făcusem un rost, întorcându-mă de la Martorano. Nu mă dusesem acolo decât pentru a-i face o vizită ducelui de Maddaloni[131], vizită pe care i-o promisesem pe când era la Paris; dar înainte de a mă prezenta în fața acestui nobil, am vrut să aflu vești despre toate vechile mele cunoștințe.

Am ieșit așadar devreme și pe jos, ca să mă duc mai întâi la bancher, care era în legătură cu Belloni[132]. După ce mi-a acceptat scrisoarea de credit, îmi dădu atâtea bancnote câte i-am cerut, asigurându-mă, așa cum eu doream, că nimeni nu ne va ști afacerile.

Ieșind de la el, m-am dus la casa în care locuia don Antonio Casanova[183]. Mi s-a spus că locuia pe un domeniu pe care-l cumpărase în apropiere de Salerno, și al cărui nume îl purta, împreună cu titlul de marchiz. Mă duc să aflu vești despre Palo, și aflu că a murit și că fiul lui locuiește pe insula Sainte-Lucie, fiind însurat și având copii. Mi-am propus să mă duc să-l văd, dar n-am avut niciodată timp. Întreb apoi unde locuiește avocatul Castelli; era soțul scumpei mele *donna* Lugrezia, pe care o iubisem atât de mult la Roma; eram nerăbdător să o revăd și mă cuprindea o stare de extaz gândindu-mă la plăcerea pe care o vom avea revăzându-ne. Mi se spune că el murise de multă vreme și că văduva lui locuia la douăzeci de mile de Napoli. Îmi făgăduiesc că mă voi duce să o văd. Știam că don Lelio Caraffe trăia încă și locuia în palatul Matalona.

Iau masa, mă îmbrac și mă duc cu o trăsură închiriată la palatul Matalona. Ducele era încă la masă; sunt totuși anunțat; iese, spre a mă recunoaște, scoate un strigăt, mă îmbrățișează, îmi face de la bun început onoarea să mă tutuiască, mă

prezintă soției sale, care era fata ducelui de Bovino, și întregii societăți, care era foarte numeroasă. I-am spus că venisem la Napoli doar pentru a-i face vizita pe care i-o promisesem la Paris.

— Atunci trebuie să locuiești la mine; duceți-vă repede la hanul la care a tras Casanova și să i se aducă aici tot bagajul și, dacă are trăsură, să fie pusă într-una din remizele mele.

Îi spun că sunt de acord.

Un bărbat frumos care era la masă, de îndată ce aude rostindu-se numele de Casanova, îmi spune pe un ton vesel:

— Dacă îmi porți numele, nu poți fi decât un bastard al tatei.

— Nu al tatălui, i-am răspuns, ci al mamei dumitale.

Gluma mea este aplaudată, bărbatul vine și mă îmbrățișează, și mi se explică echivocul care avusese loc. In loc să audă Casanova, auzise Casalnovo, și acest nobil era chiar ducele acelui fief.

— Știi că am un fiu, îmi spuse ducele de Matalona.

— Am auzit, și cu greu am crezut; dar acum nu mă mai mir. Văd o prințesă care a făcut acest miracol.

Ducesa roși fără a binevoi să-mi arunce o privire, dar cei de față bat din palme, căci era de notorietate că, înainte de căsătoria sa, ducele de Matalona trecea drept impotent. Este adus fiul lui, îi spun că-i seamănă; un călugăr binedispus care era așezat lângă ducesă, spune că nu, și ea îi arde o palmă, pe care călugărul o primește râzând.

Veselia din cuvintele mele mă făcu să fiu îndrăgit de toată lumea, în mai puțin de o jumătate de oră, dar nu și de ducesă care, pe un ton prețios, mă contrazicea

întruna. Era frumoasă, dar înaltă cât o prăjină, surdă și mută când te așteptai și când nu te așteptai, și mereu stăpână pe privirea ei. M-am străduit două zile să o hotărăsc să vorbească cu mine și, în cele din urmă, văzând că nu ajung la nici un rezultat, am lăsat-o pradă orgoliului ei.

Conducându-mă la locuința mea și văzându-mi servitorul spaniol, ducele mă întrebă unde era secretarul meu, și când află că abatele Alfani[184] îmi slujea drept secretar, ca să poată să stea la Napoli fără ca să se știe, el îmi răspunse că abatele a făcut foarte bine, pentru că înșelase foarte multă lume cu pretinsele sale antichități.

Mă duse să-i văd frumosul grajd, unde avea niște cai superbi, apoi galeria de tablouri, biblioteca, și, în sfârșit, micul apartament și cărțile lui preferate, toate interzise. Apoi mă puse să jur ca nu voi spune nimănui nimic despre ceea ce îmi va citi. Era o necruțătoare satiră[185] împotriva întregii Curți, din care n-am înțeles nimic. Este secretul pe care l-am păstrat cum n-am mai păstrat niciun altul.

Vei veni, îmi spuse el, la teatru, unde te voi prezenta celor mai frumoase doamne din Napoli și unde te vei putea duce de câte ori vei vrea; și când vei vrea să fii pe deplin liber, vei merge în loja mea din rândul al treilea, unde toți prietenii mei pot veni ori de câte ori vor. Și astfel teatrul nu te va costa nimic. Te voi prezenta, de asemenea, amantei mele, ducându-te la loja ei, unde vei putea merge de câte ori vei vrea.

— Cum, dragă duce, ai o amantă?

— Da, de formă, căci nu o iubesc decât pe soția mea și totuși, mulți cred că sunt îndrăgostit de amantă, și chiar că sunt gelos, pentru că nu-i prezint niciodată pe nimeni și nu-i permit să primească nicio vizită.

— Și ducesa, care este atât de tânără și de fermecătoare, nu vede cu ochi răi

faptul că ai o amantă?

— Soția mea nu poate fi geloasă, pentru că ea știe că sunt impotent cu toate femeile din univers, în afară de ea.

— Este nostim și de necrezut. Cum poți să ai o amantă pe care să nu o iubești?

— Ba da, o iubesc, căci are mult spirit și mă amuză; dar nu mă interesează ca bărbat.

— Se mai întâmplă, îmi închipui că-i urâtă.

— Urâtă? O s-o vezi diseară. E frumoasă, nu are decât șaptesprezece ani, vorbește franțuzește, e foarte inteligentă și se poartă corect.

La ora când are loc spectacolul de operă, mă duce la marele teatru, mă prezintă mai multor doamne, toate urâte. In marea lojă din mijloc l-am văzut pe rege[136], foarte tânăr și înconjurat de multă nobilime îmbrăcată cu haine foarte scumpe și lipsite de gust. Tot parterul și toate lojile erau pline, peste tot erau oglinzi și totul era luminat, în afară și înăuntru, din cauza unei aniversări[137]. Era o priveliște surprinzătoare.

Mă conduce în rândul al treilea, în loja sa particulară, și mă prezintă prietenilor lui; erau cele mai strălucite spirite din Napoli. Am râs în sinea mea de cei care nu cred că spiritul unei națiuni depinde mult mai mult de climat decât de educație. Trebuie să-i trimit la Napoli pe acești indivizi puși pe critică. Ce minți! Boherave[138], marele Boherave, dacă ar fi fost la Napoli, ar fi cunoscut și mai bine natura sulfului prin efectele sale asupra vegetalelor și, încă și mai evident, asupra animalelor. Numai în acest ținut apa este unicul leac prin care se vindecă o mulțime de boli care la noi ne-ar ucide fără ajutorul farmaciștilor.

Ducele, care plecase, se întoarce și mă duce în loja unde amanta sa se găsea în compania unei femei respectabile. De îndată ce intră, îi spune:

— *Leonilda mia, ti presento il cavalier don Giacomo Casanova veneziano amico mio.*

Ea a mă primește cu un aer amabil și modest, oprindu-se din plăcerea de a asculta muzica pentru a o avea pe aceea de a-mi vorbi. Când o fată e frumoasă, îi descoperi frumusețea într-o singură clipă; dacă, pentru ca să i se vadă frumusețea, are nevoie să fie privită cu atenție, farmecele chipului ei devin problematice. Donna Leonilda era uluitor de frumoasă. Am surâs, aruncând o scurtă privire către duce, care-mi spusese că o iubește așa cum un tată își iubește fiica și că nu o avea decât prin luxul pe care i-l oferea. El îmi înțelege privirea și îmi spune că trebuia să cred ceea ce-mi spusese. Îi răspund că era de necrezut și, cu un fin surâs, ea îmi spune că *tot ceea ce putea fi era de crezut.*

— Sunt de acord, i-am spus, dar suntem stăpâni să credem, dar și să nu credem când lucrul ni se pare greu de crezut.

— Așa-i; dar mi se pare mai simplu și mai ușor să crezi. Ați sosit la Napoli ieri, este de necrezut și totuși este adevărat.

— De ce ar fi de necrezut?

— Cine ar putea să creadă că un străin vine la Napoli într-un moment când toți cei care se găsesc aici tremură?

— Este adevărat că m-am temut și eu până acum, dar acum nu-mi mai este deloc frică. Când te găsești în Napoli, Sfântul Januarius ar trebui să te protejeze. Sunt sigur că vă iubește. Râdeți?

— Râd de o idee năstrușnică. Dacă aș avea un amant care ar avea chipul

Sfântului Januarius, acest amant ar fi nefericit.

— Trebuie să înțeleg că Sfântul ăsta e foarte urât?

— Vei judeca singur, când îi vei vedea statuia.

Iat-o cum îmi vorbește pe acel ton vesel care se potrivește cu tonul prieteniei și al sincerității. Grațiile inteligenței sunt mai presus de farmecul frumuseții. Aduc vorba despre iubire, și judecata ei se arată și în privința asta strălucită.

— Dacă iubirea, îmi spune ea, nu este urmată de posesiunea a ceea ce iubești, ea nu poate fi decât un chin, și dacă posesiunea îți este interzisă, e mai bine să nu iubești.

— Sunt de acord, mai ales pentru că însăși plăcerea voluptuoasă pe care ți-o produce o frumoasă făptură nu-i adevărată, dacă nu a fost precedată de iubire.

— Și dacă a precedat-o, o și însoțește, neîndoielnic; dar ne putem îndoi că o va și urma.

— Este adevărat, căci adeseori plăcerea face să moară iubirea.

— Și dacă nu moare într-una dintre cele două ființe care se iubesc între ele, atunci asistăm la un asasinat, căci ființa în care iubirea îi supraviețuiește plăcerii rămâne nefericită.

— Asta-i sigur, doamnă și, după acest raționament întreținut cu cea mai desăvârșită dialectică, trebuie să deduc că dumneavoastră condamnați simțurile la o dietă perpetuă. E o mare cruzime.

— Să mă ferească Dumnezeu de un asemenea platonism. Eu condamn în egală măsură iubirea fără voluptate și voluptatea fără iubire. Vă las să ghiciți singur urmarea.

— Să iubești și să simți voluptatea, să simți voluptatea și să iubești, rând pe

rând.

— Asta am vrut să spun.

Ajungând la această concluzie, izbucni în râs, iar ducele îi sărută mâna. *Duegna*, care nu înțelegea nicio boabă de franceză, asculta opera, dar eu! eu eram ca scos din minți. Cea care vorbea astfel era o fată de șaptesprezece ani, frumoasă cum nu se mai poate. Ducele recită o epigramă deocheată a lui La Fontaine despre voluptate și dorințe, epigramă ce nu a fost publicată decât în prima ediție.

Iată primele patru versuri:

Voluptatea și dorințele
Sunt ceea ce avem mai prețios,
Dar nu-s plăceri adevărate
De îndată ce le separăm.

Am spus că tradusesem epigrama, cu cele șase versuri următoare, în italiană și latină, și că în italiană am avut nevoie de douăzeci de versuri ca să spun ceea ce La Fontaine spunea în zece versuri; în timp ce eu spuneam totul în traducerea mea în latină. Donna Leonilda spuse că-i pare rău că nu știe latinește.

După obiceiul nobilei conversații napolitane, primul semn de prietenie pe care un nobil domn sau o nobilă doamnă îl dă cuiva pe care abia l-a cunoscut, este acela de a-l tutui. Atunci amândouă părțile se simt la largul lor; dar acest stil nu exclude cuvenita politețe.

Donna Leonilda îmi stârni o admirație fără margini; dacă nu dispare, această admirație devine adorație, și apoi o iubire de neînvins. Opera, care dură cinci ore, ajunse la sfârșitul ei, fără ca eu să-mi fi dat seama cât era de lungă.

După plecarea acestei tinere minuni, însoțită de *duegna*, ducele îmi spuse că

trebuia să ne despărțim, sau poate nu, dacă-mi plăceau jocurile de noroc.

— Nu-mi displac atunci când am în față niște jucători buni.

— Atunci e foarte bine. Vino cu mine. Te vei întâlni cu zece–douăsprezece cunoștințe de-ale mele la un joc de cărți, apoi la o cină cu gustări reci la alegere, dar totul e secret, căci jocurile de noroc sunt interzise. Voi răspunde eu pentru tine.

Urc la ducele de Monte Leone, la etajul al treilea, unde, după ce am străbătut mai multe camere, mă văd într-una unde un tip cu o expresie dulceagă tăia cărțile, având în fața lui, în aur și în argint, trei sau patru sute de țechini. Ducele îmi spune să mă așez lângă el, anunțându-i pe ceilalți că sunt prietenul lui. Vreau să-mi scot punga, dar mi se spune că nu se juca decât pe cuvântul dat și că banii erau dați după douăzeci și patru de ore. Tipul îmi dă cele treisprezece cărți[139] și un coșuleț în care erau o mie de fise. Am spus că fiecare fisă va valora un ducat de Napoli, sumă care-mi era de ajuns. În mai puțin de două ore pierd tot și plec de la masa de joc. Apoi iau cina, aflându-mă în cea mai veselă dispoziție. Masa consta într-o enormă farfurie cu macaroane și alte mâncăruri, pregătite din diferite specii de scoici. După ce m-am întors acasă, nu i-am lăsat ducelui timpul să mă deplângă pentru pierderea mea la joc, ci i-am ocupat în chip plăcut tot timpul, vorbindu-i despre donna Leonilda.

A doua zi, devreme, ducele îmi transmise că, dacă voiam să vin cu el să-i sărut mâna regelui, trebuia să mă îmbrac în haine de gală. M-am îmbrăcat cu o haină de catifea roz, brodată cu paiete aurii, și i-am sărutat mâna regelui, o mână care suferea de degerături. Regele avea pe atunci nouă ani. A devenit un monarh desăvârșit, politicos, tolerant, drept și generos, dar cu purtări cu totul lipsite de morală, ceea ce pentru un rege este adevărat cusur.

Am avut onoarea să iau masa la dreapta ducesei care, văzându-mi haina, mi-a spus că nu mai văzuse până atunci una de o asemenea eleganță.

— Astfel încerc eu, doamnă, să-mi pun persoana la adăpost de o cercetare prea severă.

Ea surâse. După ce ne-am ridicat de la masă, ducele mă luă cu el și mă duse în apartamentul lui don Lelio, unchiul său, care își amintea foarte bine de mine. I-am sărutat mâna venerabilului bătrân, cerându-i iertare pentru nebuniile din tinerețea mea. El îi spuse nepotului său că trecuseră optsprezece ani de când mă alesese drept tovarăș de studii, și mă ascultă cu plăcere când am povestit, pe scurt, nefericitele întâmplări pe care le trăisem la Roma, când îl întâlnisem pe cardinalul Acquaviva. După o oră de conversație, mă rugă să vin să-l văd mai des.

Spre seară, ducele îmi spuse că, dacă vreau să mă duc la Opera-Bufă la Florentini, i-aș face plăcere amantei sale dacă aș vizita-o în loja ei, și îmi dădu numărul lojei, îmi spuse că va veni și el mai târziu, ca să mă ia de acolo, și că vom lua cina împreună, ca în ajun.

Nu a fost nevoie să mai poruncesc să fie înhămați caii. Un cupeu mă aștepta totdeauna în curte, gata pregătit pentru mine.

La Operă, spectacolul începuse. Intru în loja în care se afla dona Leonilda, și ea mă primește cu aceste cuvinte dulci:

— Caro don Giacomo, mă bucur mult că ați venit.

A găsit că-i mai bine să nu mă tutuiască. Fizionomia seducătoare a acestei fete nu mi se părea cu totul necunoscută; dar nu-mi puteam aminti de ce. Leonilda era o adevărată frumusețe; părul ei era de un castaniu deschis, culoare cu siguranță naturală, iar frumoșii ei ochi negri ascultau și totodată întrebau. Dar mă încânta cel

mai mult și mă surprindea cu totul, faptul că, atunci când povestea ceva, ea vorbea cu mâinile, cu coatele, cu umerii și adeseori cu bărbia. Limba nu-i era de ajuns pentru a explica tot ceea voia să fie bine înțeles.

Ajungând să vorbim despre epigrama lui La Fontaine, pe care nu voisem să i-o recit în întregime, căci era licențioasă, ea îmi spuse că asemenea versuri nu te pot face decât să râzi.

— Am o cameră, îmi spuse ea, ai cărei pereți sunt, din porunca ducelui, tapisați cu hârtii pictate[190] cu imagini chinezești care reprezintă numeroase poziții în care chinezii fac dragoste. Ne ducem uneori în această cameră și te asigur că picturile de pe pereți nu mă impresionează deloc.

— Poate că e vorba de lipsa de temperament, căci eu unul, când văd astfel de imagini, simt ca iau foc; mă mir că, atunci când le privești cu ducele alături, nu te cuprinde dorința să pui în practică vreo câteva.

— Noi nu avem unul pentru celălalt decât sentimente de prietenie.

— Nu pot să cred.

— Aș putea să jur că-i bărbat; dar n-aș putea să jur că este în stare să-i dea unei femei dovezi de dragoste constantă.

— Are un fiu.

— E adevărat. Și de aceea, după cum spune, nu o poate iubi decât pe soția sa.

— Asta-i o poveste, căci ești făcută să inspiri mari dorințe, și un bărbat care ar trăi lângă dumneata ar trebui să se omoare dacă simțurile lui nu s-ar înflăcăra.

— Sunt încântată, caro don Giacomo, să aflu că mă iubești, dar, nerămânând la Napoli decât puține zile, mă vei uita ușor.

— Blestemat fie jocul de cărți, căci fără el am petrece împreună niște seri minunate.

— Ducele mi-a spus că ai pierdut, în chipul cel mai nobil, o mie de ducați. Asta înseamnă că ești nefericit.

— Nu întotdeauna, dar când joc cărți chiar în ziua în care mă îndrăgostesc de o femeie, sunt sigur că voi pierde.

— În seara asta vei câștiga.

— Este ziua în care îmi declar dragostea, și voi pierde și astăzi.

— Atunci nu juca.

— S-ar spune că mă tem că voi pierde sau că n-am bani.

— Nădăjduiesc că vei câștiga și că-mi vei aduce vestea asta mâine dimineață, la mine acasă. Poți să vii cu ducele.

Vine în lojă și ducele și mă întreabă dacă mi-a plăcut opera. Ea îi răspunde că nu-i putem spune nimic despre operă, pentru că am vorbit tot timpul despre iubire. Îl roagă să mă aducă la ea a doua zi dimineața, cu vestea că am câștigat la cărți. Ducele îi răspunde că-i venise rândul și că de data asta el va face cărțile, dar că mă va aduce să iau masa de prânz cu ea, fie că am câștigat, fie că am pierdut.

Am plecat și ne-am dus în același loc, unde toți jucătorii îl așteptau pe duce. Erau în număr de doisprezece și fiecare, rând pe rând, făcea cărțile. Pretindeau că prin asta jocul se egaliza. Această idee m-a făcut să râd. Nimic nu-i mai greu de stabilit decât o egalitate între jucători.

Ducele de Matalone se așază la locul lui, își scoate punga și pune pe masă două mii de ducați, în aur, în argint și în bancnote, scuzându-se că dublează suma în cinstea oaspetelui străin.

— Atunci risc și eu două mii de ducați, nu mai mult, am spus eu, căci se zice la Veneția că un jucător prudent nu trebuie niciodată să piardă mai mult decât poate câștiga. Fiecare dintre fisele mele va valora doi ducați.

Spunând asta, scot din buzunar zece bancnote a câte o sută de ducați, și le dau celui care le câștigase de la mine în ajun. Războiul începe și în mai puțin de trei ore, jucând pe o singură carte, și cu toată prudența, pierd întreaga sumă. Totul se terminase. Mai posedam douăzeci și cinci de mii de ducați; dar spusesem că nu voi pierde mai mult și mi-a fost rușine să mă dezic. Toată viața am suferit ori de câte ori am pierdut, dar totodată am fost îndeajuns de puternic ca să-mi ascund supărarea. Veselia mea firească devenea de două ori mai mare, pentru că era forțată de arta de a mă preface. Asta m-a făcut să fiu întotdeauna agreabil întregii societăți în care mă aflam și m-a ajutat să fac mai ușor rost de noi resurse. Am cinat cu mare poftă și mintea mea, în plină efervescență, a inventat atâtea lucruri nostime, încât am ajuns să-l înveselesc pe ducele de Matalone, care era deznădăjduit că putuse să câștige o sumă atât de mare de la un străin care stătea la el, pentru că s-ar fi putut crede că nu mă găzduise decât ca să-mi poată lua banii. Dar el era nobil, magnific, bogat, generos și în toate un adevărat gentilom.

Când ne-am întors la palatul lui, nu îndrăzni să-mi spună că nu avea nevoie de bani, și că mă va lăsa să-i plătesc datoria când voi vrea eu; se temu, și pe bună dreptate, că mă va jigni; dar nu putu să nu-mi scrie un bilet, când se duse la culcare, bilet în care îmi spunea că dacă aveam nevoie de un credit de la bancherul lui, va răspunde pentru mine de suma care-mi va fi necesară. I-am răspuns că propunerea lui era nobilă, și că, atunci când voi avea nevoie de bani, îi voi accepta generoasa ofertă.

A doua zi, m-am dus devreme în camera lui ca să-l îmbrățișez și să-i amintesc că urma să luăm masa de prânz la frumoasa lui amantă. Ca și mine, îmbrăcă niște haine obișnuite[191] și comode, și ne-am dus pe jos spre fântâna Medina, la o casă frumoasă, unde locuia acel înger.

Era încă în pat, nu goală, ridicată în șezut, decentă, încântătoare, frumoasă ca lumina zilei, îmbrăcată doar cu un corset strâns cu panglici late și roz. Citea *Sofaua*[192] elegantului Crébillon fiul. Ducele se așeză pe pat la picioarele ei, în timp ce, cu toată buna-credință, eu rămâneam în picioare ca un prost, privindu-i chipul încântător pe care mi se părea că-l cunosc și chiar că-l iubisem cândva. Era prima oară că o vedeam bine. Râzând când mă văzu cum am încremenit, îmi spuse să mă așez pe un mic fotoliu aflat lângă capul patului.

Ducele îi spuse că eram foarte mulțumit ca pierdusem două mii de ducați pe care-i câștigase el, căci această pierdere îi garanta că sunt iubit de ea.

— Caro il mio don Giacomo, îmi pare rău că ți-am spus că o să câștigi, mai bine n-ai fi jucat: te-aș fi iubit oricum și ai fi avut în pungă două mii de ducați mai mult.

— Și eu mai puțin, spuse ducele, râzând.

— Dar voi câștiga în seara asta, fermecătoare Leonilda, dacă-mi acorzi astfel vreo favoare. Altminteri, sufletul meu va suferi îngrozitor și voi muri, peste puține zile, la Napoli.

— Gândește-te, dragă Leonilda, să-i acorzi vreo dulce favoare prietenului meu.

— Nu voi putea.

Ducele îi spuse să se îmbrace și va putea să ia masa în cabinetul chinezesc, și

ea începu să facă asta pe loc, nici prea generoasă cu ceea ce ne lăsa să vedem, nici prea avară cu ceea ce voia să ne ascundă, mijloc sigur de a-l pune pe foc pe un bărbat deja sedus de chipul, inteligența și manierele femeii. I-am văzut totuși frumoșii sâni; a fost din partea mea un furt, dar care nu ar fi putut niciodată avea loc dacă ea nu mi-ar fi îngăduit. La rându-mi, m-am prefăcut ca n-am văzut nimic.

Cu ușoara stare de distracție pe care o femeie și-o permite în timp ce se îmbracă, ea susținu cu multă inteligență că o fată înțeleaptă trebuia să fie mult mai avară cu favorurile ei față de un bărbat pe care-l iubește decât față de un altul pe care nu-l iubește, pentru simplul motiv că ea trebuia să se teamă mereu că-l va pierde pe primul, în timp ce pe celălalt nu ținea să-l păstreze.

I-am spus că, cu timpul, va simți față de mine contrariul; ea îmi răspunse că mă înșel.

Picturile chinezești care tapisau cabinetul în care ne-am dus să luăm masa îți stârneau admirația, mai ales prin colorit și prin desen, decât prin faptele de amor pe care le reprezentau.

— Nu mă impresionează deloc, spuse ducele, făcând un gest elocvent. Leonilda nu se uită la el; pe mine m-a șocat, dar m-am prefăcut că sunt și eu indiferent.

— Nici pe mine, și nici nu-mi dau osteneala să te conving. Ducele spune că nu crede, întinde o mână, descoperă că nu mint; se miră și, retrăgându-și mâna, spune că eram probabil impotent ca și el. Eu nu mai țin seama de urmări și îi spun că, pentru a-i dovedi contrariul, era de ajuns să mă uit în ochii Leonildei. El o roagă să se uite în ochii mei și, de îndată ce ea se întoarce și mă privește țintă, ducele își întinde din nou mâna spre a se convinge și descoperă că se înșală. Vrea să

dezgolească locul, dar eu nu-i dau voie; insistă, râde, îl las să facă ce vrea, apuc cu o dulce furie mâna Leonildei, fără să-mi desprind ochii de ochii ei, îmi lipesc buzele de ea, și ducele își retrage mâna inundată, strigând, râzând și ridicându-se să caute un șervet. Leonilda n-a văzut nimic; dar e cuprinsă de un râs nebunesc, ca și mine și ducele, de altfel. Minunate jocuri ale iubirii, care îl stârnesc pe eternul copil Amor, ale cărui zbenguieli și râsete sunt adevăratul nectar ce fac din el o ființă nemuritoare! În această încântătoare partidă, am depășit toți trei anumite limite, știind totodată să ne menținem între anumite limite. Am terminat totul prin sărutări, și buzele Leonildei, lipite de ale mele, mă făcură să plec, împreună cu ducele, prăbușit cu totul în beția acelei iubiri care îți înlănțuie mintea, nemaiîngăduindu-ți să te slujești de ea.

Pe drum, i-am spus ducelui că nu mă voi duce la amanta lui decât dacă mi-o va ceda mie, declarându-i că sunt gata să mă însor cu ea și să-i constitui o avere de cinci mii de ducați.

— Vorbește cu ea, eu nu mă opun. Vei ști de la ea răspunsul.

M-am dus să mă îmbrac și, când a bătut gongul, am coborât la masă. Ducesa era înconjurată de societatea cea mai aleasă. Imi spuse cu bunătate că necazul meu o întristase.

— Norocul e schimbător, doamnă; dar bunătatea pe care mi-o arătați îmi va purta cu siguranță noroc. În seara asta voi câștiga.

— Mă îndoiesc, în seara asta vei lupta cu Monteleone, care e foarte norocos.

M-am hotărât, gândindu-mă, după masă, la felul cum e mai bine să joc, să nu joc decât pe bani gheață, mai întâi pentru ca să nu mă expun riscului — într-un moment de derută — de a-mi pierde onoarea, pierzând mai mult decât puteam

plăti; în al doilea rând, pentru a-l scăpa pe cel care va face cărțile de teama că a treia oară nu voi mai putea plăti; și, în sfârșit, sperând că această schimbare de metodă îmi va aduce noroc.

Am petrecut patru ore în loja Leonildei, care era mai elegantă și mai strălucitoare decât în zilele precedente. I-am spus că iubirea pe care mi-o inspirase nu putea îngădui nici rivali, nici amânare, nici cea mai mică aparență a unei inconstanțe viitoare.

— I-am spus ducelui că sunt gata să mă căsătoresc cu tine și să-ți constitui o avere de cinci mii de ducați.

— Și el ce-a răspuns?

— Că această propunere trebuie să ți-o fac ție, și că el va fi de acord cu ceea ce vom vrea noi.

— Și vom pleca împreună.

— Fără nicio întârziere. Și numai moartea ne va mai putea despărți.

— Vom vorbi mâine dimineață. Vei fi norocul meu.

Ducele sosește, și ea îi spune că între noi nu-i vorba decât de o căsătorie.

— Căsătoria, îi răspunde el, este lucrul la care omul trebuie să se gândească cel mai mult înainte de a trece la fapte.

— Dar nici prea mult, căci dacă te gândești prea mult, nu te mai căsătorești; și, de altfel, nu avem timp, căci don Giacomo trebuie să plece.

— Fiind vorba despre o căsătorie, îmi spuse el, ai putea să-ți amâni plecarea, sau să te întorci după ce te vei fi logodit cu draga mea Leonilda.

— Nici nu vom amâna, dragul meu duce, nici nu mă voi întoarce. Suntem hotărâți, și dacă ne înșelăm, vom avea tot timpul să ne pară rău.

Ducele râse; spuse că vom vorbi despre toate astea mâine, și ne ducem acolo unde eram așteptați, la jocul de cărți, unde îl găsim pe ducele de Monteleone tăind atent cărțile.

— Am ghinion, i-am spus, de când joc doar pe cuvântul dat, de aceea sper că îmi veți permite să joc pe bani peșin.

— Cum vei vrea, e același lucru. Ți-am pregătit o bancă de patru mii de ducați, ca să te poți reface.

— Și îți promit că-i iau, sau că voi pierde patru mii.

Spunând asta, scot din buzunar șase mii de ducați în bancnote, ca întotdeauna, îi dau două mii ducelui de Matalone, și încep să joc pe o miză de o sută de dolari. După o luptă îndelungată, am luat toți banii din bancă; și ducele de Matalone fiind plecat, m-am întors singur la palatul lui. Când i-am dat a doua zi vestea cea bună, m-a îmbrățișat și m-a sfătuit să joc totdeauna pe bani peșin. Din cauza unei cine festive date de prințesa de la Vale, fusese suspendată întâlnirea noastră pentru jocul de cărți. Ne-am dus deci să o salutăm pe donna Leonilda, urmând să vorbim despre căsătoria noastră a doua zi, și ne-am petrecut restul zilei contemplând minunățiile naturii din împrejurimile orașului Napoli. La cina aceea am văzut toată floarea nobilimii din Napoli și un nemaipomenit belșug.

A doua zi dimineața, ducele îmi spuse că mă puteam duce singur la amanta lui, unde el va veni mai târziu, având niște treburi, și așa am și făcut; dar el n-a mai venit. Din care cauză n-am putut hotărî nimic cu privire la căsătoria noastră. Mi-am petrecut două ore între patru ochi cu ea; dar, obligat fiind să mă conformez dorinței ei, ea nu mă găsi îndrăgostit decât în cuvinte. Plecând de la ea, i-am jurat din nou că nu depindea decât de ea să plece cu mine, legată prin căsătorie de destinul

meu până la moarte.

Ducele mă întrebă, râzând, dacă, după ce mi-am petrecut toată dimineața între patru ochi cu amanta lui, tot mai doream s-o iau de nevastă.

— Mai mult ca niciodată. Dar dumneata ce părere ai?

— Niciuna. Și, pentru că așa stau lucrurile, vom vorbi mâine. Seara, la Monteleone, văd un tip care ținea banca și care avea mult aur în fața lui; tipul avea o înfățișare plăcută și ducele îmi spuse că este don Marco Ottoboni. Ținea cărțile de joc în mâna stângă și trăgea foarte bine cartea cu mâna dreaptă, dar își apăra atât de bine cărțile, ținându-le strâns, încât nu puteam să le văd. Iau hotărârea să joc cu ducatul. Urmărit de ghinion, pierdeam, după cinci sau șase ture, doar optsprezece–douăzeci de ducați. Marco Ottoboni mă întreabă pe un ton nobil de ce jucam împotriva lui pe mize atât de mici.

— Pentru că, i-am răspuns, când nu văd cel puțin jumătate dintre cărțile de joc, mi-e teamă să nu pierd.

In noaptea următoare am făcut să sară banca prințului Cassaro, un bărbat foarte amabil și foarte bogat, care mi-a cerut să-i dau revanșa, invitându-mă la cină într-o frumoasă casă pe care o avea la Posilipo, unde trăia cu o *virtuosa*[193], de care se îndrăgostise la Palermo. Il invită și pe ducele de Matalone, și pe alți câțiva trei sau patru. La Napoli n-am făcut eu cărțile decât atunci, adică o singură dată. I-am făcut o bancă de șase mii de ducați, după ce l-am avertizat că, fiind în ajunul plecării mele, nu jucam decât pe bani gheață. Pierdu zece mii de ducați și nu se ridică de la masa de joc decât pentru că nu mai avea bani. Toată lumea plecă, și aș fi făcut și eu la fel, dacă amanta prințului, care juca pe cuvânt, după ce pierduse treizeci sau patruzeci de uncii, nu s-ar fi pomenit că mai are o sută de fise. Am

continuat să fac jocul, în nădejdea că își va câștiga banii; dar, la ora două noaptea, am pus cărțile pe masă, spunându-i că-mi va plăti datoria la Roma.

Nevrând să plec din Napoli fără să fi văzut Caserta, și donna Leonilda dorind același lucru, ducele ne trimise acolo într-o trăsură foarte comodă, la care erau înhămate șase catârci, care alergau mai repede decât caii. In timpul acestei călătorii am auzit vocea guvernantei ei.

A doua zi după această căsătorie, am stabilit o serie de lucruri în legătură cu căsătoria noastră.

— Leonilda, îmi spuse ducele, o are pe mama sa nu departe de acest oraș, undeva, la țară, unde trăiește dintr-o rentă de șase sute de ducați pe an, pe care i-am asigurat-o pentru toată viața, prin cumpărarea unor terenuri pe care soțul ei i le-a lăsat; dar Leonilda nu depinde de ea. Ea mi-a cedat-o acum șapte ani, și eu i-am făcut fără nicio întârziere o rentă viageră de cinci sute de ducați, cu care va veni ca zestre, împreună cu toate diamantele pe care le are și cu o frumoasă garderobă. Mama sa mi-a lăsat-o cu totul în grija mea tandră și cerându-mi să-i promit că voi veghea să se căsătorească bine. I-am dat o educație aleasă și, cunoscându-i bunul-gust, am cultivat-o, eliberând-o de toate prejudecățile, cu excepția aceleia care o obligă pe o fată să se păstreze neatinsă pentru cel pe care Cerul i l-a menit drept soț; și poți fi sigur că vei fi primul bărbat pe care scumpa mea Leonilda îl va strânge în brațe.

I-am spus să-i facă actele pentru dotă și să adauge cinci mii de ducați *regno*, pe care urma să i-i dau când vom semna contractul de căsătorie; ducele îmi spuse că îi va lua el însuși sub ipoteca unei case de la țară care valora de două ori pe atât și, întorcându-se spre Leonilda, care plângea de plăcere, îi spuse că va trimite după

mama ei, care va fi încântată să semneze contractul de căsătorie.

Această mamă trăia la Sfânta-Agata, în familia marchizului Galiani[194], la distanță de o zi de Napoli. Ducele spuse că-i va trimite o trăsură a doua zi, și că peste două zile vom lua cina împreună, că, în ziua următoare, vom face toate formalitățile la notar, că vom merge pe dată la bisericuța din Portici, unde un preot ne va căsători, descurcându-se cum va putea cu dispensa publicării căsătoriei. A doua zi după nuntă, mama se va întoarce la ea acasă împreună cu noi, unde vom cina cu ea, și apoi ne vom continua călătoria, după ce ne va fi dat binecuvântarea.

La aceste ultime cuvinte m-am înfiorat, dar apoi am râs; Leonilda însă, deși foarte inteligentă, leșină în brațele ducelui, care o aduse la viață numind-o scumpa lui fiică și sărutând-o de mai multe ori. La sfârșitul acestei scene, ne-am șters, toți trei, lacrimile.

Din acea zi, n-am mai jucat cărți. Câștigasem cincisprezece mii de ducați, mă vedeam ca și căsătorit; trebuia să adopt un alt sistem, mai înțelept.

A doua zi, în timp ce cinam cu Leonilda și cu ducele, după ce fusesem la operă, iată ce-mi spune ea:

— Ce va zice mama, mâine seara, când te va vedea?

— Va spune că ai făcut o prostie, căsătorindu-te cu un străin pe care nu-l cunoști decât de opt zile. I-ai scris cum mă numesc, din ce loc sunt, care mi-e starea socială și ce vârsta am?

— Iată cele trei rânduri pe care i le-am scris: *Buna mea mamă, vino fără întârziere să semnezi contractul meu de căsătorie cu un bărbat pe care mi-l recomandă și pentru care garantează domnul duce, și cu care voi pleca luni la Roma.*

— Și iată ce i-am scris eu, spuse ducele: *Vino grabnic, dragă prietenă, ca să*

semnezi contractul de căsătorie al fiicei tale și să-i dai binecuvântarea. Ea și-a ales, în chip înțelept, un soț care i-ar putea fi tată.

— Nu-i adevărat, spuse Leonilda, venind în brațele mele; mama te va crede bătrân, și asta mă supără.

— Mama ta e bătrână?

— Mama ei, îmi spuse ducele, este o femeie încântătoare și foarte inteligentă, în vârstă de numai treizeci și șapte sau treizeci și opt de ani.

— Ce face ea la Galiani?

— Fiind prietena intimă a marchizei, trăiește în familia acesteia, dar plătindu-și pensiunea.

A doua zi, având de terminat câteva mici treburi și fiind nevoit să mă duc la bancher pentru a-i da înapoi toate bancnotele și a-i cere să-mi dea o poliță pentru Roma, cu excepția a cinci mii de ducați, pe care trebuia să-i dau la semnarea contractului, i-am spus ducelui să mă aștepte în preajma orei când cinam la Leonilda.

Intru la ora opt în camera unde erau cu toții în picioare, cu spatele întors spre cămin: mama, fiica, și ducele, între ele.

— A venit!

Mă uit repede la mamă care, când mă vede, scoate un strigăt ascuțit și se lasă să cadă pe sofa. O privesc țintă și ce-mi văd ochii? Era donna Lucrezia Castelli.

— Donna Lucrezia! i-am spus, cât sunt de fericit!

— Hai să ne revenim în fire, dragă prietene. Așază-te aici. Te vei căsători cu fiica mea.

Mă așez, aud totul; îmi îngheață sângele în vine și mă cufund într-o tăcere posacă. Leonilda și ducele erau mirați: înțelegeau că ne cunoaștem, dar nu puteau

merge dincolo de gândul ăsta. Mă gândesc la perioada când am întâlnit-o pe donna Lucrezia și la vârsta Leonildei, și-mi spun că ar putea fi chiar fiica mea; dar îmi mai spun și că donna Lucrezia nu putea fi sigură de asta, pentru că pe atunci trăia cu soțul ei, care nu avea încă cincizeci de ani și care o iubea. Mă ridic și iau un sfeșnic cu o lumânare aprinsă în el și, cerându-le iertare ducelui și Leonildei, o rog pe mamă să treacă, împreună cu mine, în cealaltă cameră.

De îndată ce se așeză lângă mine, această femeie, pe care o iubisem atât de mult la Roma, îmi spuse:

— Leonilda este fiica dumitale, sunt sigură de asta; întotdeauna am crezut asta și chiar și soțul meu știa, dar nu era supărat, o adora. Îți voi arăta actul de botez și, după ce vei fi văzut în ce zi s-a născut, vei face socoteala. Soțul meu nu m-a atins niciodată pe când eram la Roma, iar fiica mea nu s-a născut înainte de termen. Îți amintești că răposata mea mamă ți-a citit o scrisoare în care îi scriam că sunt însărcinată? Asta se întâmpla în luna ianuarie a anului 1744. Peste șase luni, Leonilda va avea șaptesprezece ani. Însuși iubitul meu soț a botezat-o cu numele de Leonilda Jacomina, și când glumea cu ea îi spunea totdeauna Jacomina. Această căsătorie, dragă prietene, mă îngrozește, și simți că nu mă voi opune, căci nu voi îndrăzni să spun din ce motiv. Ce crezi? Vei mai avea acum curajul să te căsătorești cu ea? Văd că eziți. Oare ați consumat căsătoria chiar înainte de a o fi făcut?

— Nu, dragă prietenă.

— Mi-a venit inima la loc.

— Nu-mi seamănă deloc.

— E adevărat. Imi seamănă mie. Plângi, dragă prietene.

— Cine n-ar plânge! Mă duc în camera cealaltă și ți-l trimit pe duce. Îți dai

seama că lui trebuie să-i spunem totul.

Intru și îi spun să se ducă să stea de vorbă cu donna Lucrezia. Drăgălașa Leonilda, înspăimântată, vine și se așază drăgăstos lângă mine și mă întreabă ce s-a întâmplat. Sunt într-atât de tulburat încât nu-i pot răspunde, ea mă sărută tremurând, și varsă lacrimi împreună cu mine. Rămânem tăcuți vreo jumătate de oră, până când se întorc din camera alăturată ducele și donna Lucrezia, singura dintre noi patru care își păstrase judecata limpede.

— Dar, draga mea fată, îi spuse ea Leonildei, nu trebuie să pui la suflet acest neplăcut mister; ci să înveți asta de la mama ta. Îți amintești ce nume îți dădea adeseori răposatul meu soț când te mângâia, ținându-te în brațe?

— Imi spunea fermecătoare Jacomina.

— Acesta-i numele bărbatului din fața ta. Este tatăl tău. Imbrățișează-l ca o fiică bună și, dacă ți-a fost amant, uită de fapta asta nelegiuită.

Atunci am fost mai emoționați ca oricând de caracterul patetic al tragediei pe care o trăiam. Leonilda îmbrățișa genunchii mamei sale și îi spuse, printre suspinele care-i tăiau răsuflarea!

— *Dar eu nu l-am iubit niciodată decât ca pe un tată.*

Scena atunci deveni una mută, atât doar că plânsetele și sărutările celor două minunate femei o însufleteau puternic, în timp ce ducele și cu mine, prezenți și interesați la culme de acest spectacol, păream două statui de marmură.

Am stat la masă trei ore, tot triști, vorbind între noi și mergând dintr-o cugetare într-alta despre această recunoaștere, mai mult nefericită decât fericită. Ne-am despărțit la miezul nopții, fără să ne dăm seama că nu mâncasem nimic.

Știam că vom vorbi a doua zi, la masa de prânz, despre toată această

întâmplare, într-un chip mai liniștit și cu mai mult bun-simț; eram siguri că nimic nu ne va împiedica să luăm hotărârea cea mai înțeleaptă, și asta cu ușurință, căci numai o hotărâre se putea lua.

Pe drum, ducele fu singurul care vorbi cugetând despre ceea ce în filosofia morală poate fi desemnat prin termenul de prejudecată. Nu va exista niciun filosof care să îndrăznească să spună că împreunarea unui tată cu fiica lui este, în chip firesc, un lucru îngrozitor; dar prejudecata este atât de puternică încât trebuie să ai o minte cu totul depravată ca să o calci în picioare. Este fructul unui respect față de legile pe care o bună educație le-a strecurat într-un suflet ales și, definit astfel, nu mai este o prejudecată, ci o datorie.

Această datorie poate fi considerată ca a fi una firească prin aceea că natura ne incită să le acordăm celor pe care-i iubim aceleași lucruri bune pe care le dorim pentru noi înșine. Se pare că ceea ce i se potrivește reciprocității în iubire este egalitatea în toate privințele, în ceea ce privește vârsta, caracterul, și, la prima vedere, nu descoperi această egalitate între tată și fică. Respectul pe care ea trebuie să-l aibă față de cel care i-a dat viață ridică un obstacol în fața iubirii pe care ea ar simți-o față de un amant. Dacă tatăl își impune voința în virtutea autorității paterne, el exercită o tiranie pe care natura o respinge cu groază. Iubirea, care iubește ordinea cea bună, face ca rațiunea noastră să considere că această uniune este monstruoasă. In descendența ei nu se va putea găsi decât confuzie și insubordonare; această uniune este deci oribilă sub toate raporturile; dar ea nu mai este așa când cei doi indivizi se iubesc și nu știu că motive străine de dragostea lor reciprocă ar trebui să-i împiedice să se iubească, iar incestele, eterne subiecte ale tragediilor grecești, în loc să mă facă să plâng, mă fac să râd, și dacă plâng, văzând *Fedra*, de

vină e arta lui Racine.

M-am dus să mă culc, dar n-am putut să dorm. Trecerea bruscă pe care trebuia să o fac de la iubirea carnală la cea paternă mă descuraja și deprima cu desăvârșire, moral și fizic. Am dormit două ore, după ce m-am hotărât să plec a doua zi.

La trezire, găsind că luasem o hotărâre foarte înțeleaptă, mă duc să i-o comunic ducelui, care era încă în pat. El îmi răspunde că toată lumea știa că mă aflu în ajunul plecării, și că asemenea grabă va fi rău interpretată. Mă sfătuiește să mănânc o supă cu el și să mă uit la acel proiect de căsătorie ca la o glumă bună.

— Vom petrece aceste trei sau patru zile în chip vesel, îmi spuse el, și ne vom sluji de inteligența noastră pentru a înlătura tot ce este lugubru în întâmplarea asta, dându-i chiar o nuanță comică. Te sfătuiesc să-ți reiei iubirea față de donna Lucrezia. Cred de asemenea, că ai găsit-o întocmai cum era acum optsprezece ani; e cu neputință să fi arătat mai bine.

Această ușoară mustrare făcu să-mi vină mintea la cap. Adevărata hotărâre pe care trebuia s-o iau era aceea de a uita proiectul de a mă căsători; dar eram îndrăgostit, și obiectul dragostei nu este ca o marfă căreia, dacă nu o poți avea, îi poți cu ușurință substitui o alta.

Ne-am dus deci la Leonilda împreună, ducele în starea lui obișnuită, eu palid, cu chipul răvășit, adevărată întruchipare a tristeții. De la bun început sunt surprins că Leonilda mă întâmpină cu veselie, îmi sare de gât, spune că sunt iubitul ei tată, mama ei îmi spune dragă prietene și ochii și sufletul meu se opresc pe chipul său, rămas întru totul ca acum optsprezece ani.

Jucăm o scenă mută, îmbrățișându-ne din când în când; Leonilda mă sărută,

și se lăsă sărutată în fel și chip, fără să-i pese că astfel va stârni în amândoi tot felul de dorințe; îi era de ajuns că era sigură că le vom rezista, știind cine suntem. Avea dreptate. Ne obișnuim cu orice. Și sentimentul rușinii mi-a risipit tristețea.

Îi povestesc donnei Lucrezia ce primire stranie îmi făcuse sora ei la Roma, și ne pornim din nou pe râs; ne amintim de noaptea de la Tivoli, și aceste imagini ne tulbură. După o scurtă tăcere, i-am spus că, dacă voia, să vină cu mine la Roma doar pentru a-i face o vizită donnei Angelica, iar ei îi promiteam că o voi aduce din nou la Napoli la începutul postului. Ea îmi făgăduiește că îmi va da un răspuns în ziua următoare.

Luând cina între ea și Leonilda, și obligat să o uit pe aceasta, nu-i deloc surprinzător că vechea mea pasiune a renăscut. Fie datorită veseliei spuselor ei, fie din nevoia de a iubi, fie pentru că mâncărurile erau delicioase și vinurile formidabile, dar, la desert, m-am pomenit atât de îndrăgostit de ea încât i-am propus să ne căsătorim.

— Mă căsătoresc cu tine, și vom pleca luni, toți trei, căci Leonilda este fata mea și nu o pot lăsa la Napoli.

La această propunere, cei trei convivi se priviră între ei, și nimeni nu-mi răspunse.

După masă, surprins de un somn cu care nu mă puteam lupta, a trebuit să mă arunc pe pat, unde nu m-am trezit decât la ora opt, uimit că nu o văd decât pe donna Lucrezia, care scria. Ea vine la mine și îmi spune că am dormit cinci ore și că nu se dusese la Operă, cu fiica ei și cu ducele, ca să nu mă lase singur.

Amintirea unei vechi iubiri pentru o femeie adorabilă trezește acea iubire, dorințele renasc, și puterea cu care ele se reînnoiesc nu cunoaște limite. Dacă cele

două făpturi încă se iubesc, una merge în întâmpinarea celeilalte; li se pare că reintră în posesiunea unui bun care le aparține și de care nu s-au putut bucura multă vreme din cauza unor crude întâmplări. Astfel am devenit noi într-o clipă, fără nicio introducere, fără cuvinte zadarnice, fără preliminarii, fără acele false atacuri, când unul dintre cei doi minte. Cufundați într-o dulce și bucuroasă tăcere, ne-am lăsat pradă adevăratului, singurului autor al naturii: iubirii.

Am fost primul care am rupt tăcerea, în primul antract. Dacă bărbatul este spiritual, poate el fi altfel în timpul încântătoarei odihne care urmează unei victorii amoroase?

— Iată-mă din nou, i-am spus, în acel fermecător ținut care, în șuierat de gloanțe și în bubuit de tobe, m-a dat gata prima oară când am îndrăznit să-l străbat pe întuneric.

Ea râse și, treptat, ne-am amintit tot ceea ce ni se întâmplase la Testaccio, la Frascati, la Tivoli. Nu făceam această trecere în revistă decât ca să râdem, dar ce altceva sunt amintirile vesele pe care doi amanți rămași singuri le evocă, dacă nu un pretext pentru a reînnoi sărbătoarea dragostei?

La sfârșitul celui de-al doilea act, cuprins de entuziasmul pe care iubirea fericită și satisfăcută o lasă în suflet, i-am spus:

— Să fim unul al altuia până la moarte; în felul acesta vom ști că vom muri fericiți; avem aceeași vârstă și încă putem nădăjdui că vom muri în același timp.

— Asta-i și dorința mea, dar rămâi la Napoli și lasă-i-o pe Leonilda ducelui. Ne vom vizita cât de des, îi vom găsi un soț vrednic de ea, și fericirea noastră va fi desăvârșită.

— Nu pot, dragă prietenă, să mă stabilesc la Napoli. Și fata ta era cât pe ce să

plece cu mine.

— Spune fiica noastră. Văd că n-ai vrea să-i fii tată. O iubești.

— Vai mie! Dar sunt sigur că pasiunea mea va amuți atâta vreme cât voi putea trăi cu tine; dar nu-ți răspund de nimic, dacă nu ești aici. N-aș putea decât să fug. E încântătoare și mă seduce încă și mai mult prin inteligență decât prin frumusețe. Fiind sigur că mă iubește, nu m-am oprit în încercarea de a o seduce decât din teama de a mă face suspect. Această stare de alarmă din sufletul ei ar fi putut duce la micșorarea iubirii. Aspiram la stima ei, nu voiam să-i tulbur candoarea. Nu voiam să o posed decât legitim și cu un drept egal cu al său. Noi doi am creat, draga mea, un înger. Nu pot înțelege cum de ducele...

— Ducele nu-i bun de nimic. Ai înțeles acum totul.

— Cum adică nu-i bun de nimic? Are un fiu.

— Îți spun că nu-i bun de nimic.

— Dar...

— Se mai întâmplă... Nu-i bun de nimic și știe că-i așa.

— Lasă-mă să te văd ca la Tivoli.

— Nu, pentru că aud că se oprește o trăsură.

Cum a mai râs Leonilda văzând-o pe mama ei în brațele mele! Ea nu se mai sătura sărutându-ne. La puțină vreme după aceea veni și ducele, și am cinat cu multă veselie. Găsi că sunt cel mai fericit dintre muritori, când i-am spus că-mi voi petrece noaptea în deplină onoare, sub același acoperiș cu soția și cu fata mea; și avea dreptate: ce fericit eram în acea vreme!

— *Quand'ero in parte altr'uom da quel ch'io sono*[195].

După plecarea lui, Leonilda o dezbracă pe mama ei, în timp ce eu, după ce

mi-am strâns părul într-o basma, îmi arunc hainele în mijlocul camerei. Ea îi spuse fiicei sale să se culce lângă ea.

— Tatăl tău, îi zise, nu se va ocupa decât de mama ta.

— Iar eu și de unul, și de celălalt, răspunde Leonilda; și, de cealaltă parte a patului, se dezbracă în întregime, și se culcă lângă ea, spunând că în calitate de tată aveam dreptul să-mi văd întreaga lucrare. Mama sa e mândră, o admiră și se bucură văzând că și eu o găsesc frumoasă. Îi este de ajuns că se vede la mijloc și că numai asupra ei îmi stingeam focul care mă ardea. Curiozitatea Leonildei îmi încânta sufletul.

— Așa deci ai făcut acum optsprezece ani, când m-ai zămislit?

Dar iată și clipa care o duce pe Lucrezia către moartea voluptuoasă, tocmai atunci când, pentru a o menaja, cred că trebuia să mă retrag. Leonilda, emoționată și milostivă, ajută cu o mână trecerea spre plăcere a mamei și, cu cealaltă, pune o batistă albă sub tatăl ei, din care curgeau picuri.

Lucrezia, recunoscătoare față de grija iubitoare a fiicei sale, îmi întoarce spatele, o strânge în brațe, o sărută de nenumărate ori, apoi, întorcându-se spre mine, îmi spune, pe un ton patetic:

— Uită-te la ea, privește-o bine, e fără de cusur, ba chiar atinge-o, dacă vrei, nimic nu-i știrbit; este întocmai cum am făcut-o.

— Da, îmi spuse Leonilda veselă, privește-mă pe mine și fă dragoste cu mama.

Vai! O iubeam pe această mamă, altminteri nimic nu ar fi putut-o feri pe fată de furia mea amoroasă. Atunci războiul reîncepu și nu încetă decât când am adormit.

Ne-au trezit razele soarelui.

— Du-te și trage perdeaua, draga mea fată, îi spuse mama sa.

Atunci Leonilda, ascultătoare, și goală pușcă, se duce și trage perdeaua, și îmi arată frumusețí de care nu te saturi niciodată când iubești. Vai! întorcându-se în pat, mă lăsă să acopăr cu sărutări tot ce vedeam; dar de îndată ce vede că sunt gata să mă arunc în prăpastie, se eschivează, și mă dă mamei sale, care mă primește cu brațele deschise și care îmi poruncește să-i fac fără nicio cruțare o altă Leonilda. La sfârșitul luptei, care fu lungă, am crezut că i-am dat ascultare, dar felul cum am sângerat și cum am căzut într-un fel de leșin îi lasă în suflet o îndoială.

— M-ai obișnuit cu acest înspăimântător fenomen, îmi spuse ea.

După ce am asigurat-o pe inocenta Leonilda că nu s-a întâmplat nimic grav, ne-am îmbrăcat, și chiar atunci a sosit și ducele de Matalone. Leonilda îi descrise toate muncile noastre nocturne. În nefericirea neputinței lui, cred că s-a felicitat că nu a fost împreună cu noi.

Hotărât să plec a doua zi spre a mă găsi la Roma la timp, căci voiam să mă bucur de ultimele opt zile ale carnavalului, am insistat pe lângă duce pentru a mă asigura că darul pe care decisesem să i-l fac Leonildei nu va fi refuzat. Era acea sumă de cinci mii de ducați, pe care i-aș fi dat-o dacă ar fi putut să-mi fie soție. Ducele a hotărât că, fiindu-mi fiică, ea trebuia cu atât mai mult să accepte acești bani ca zestre. A primit-o copleșindu-mă cu mângâieri și smulgându-mi promisiunea că mă voi întoarce la Napoli pentru a o vedea, când voi ști că s-a măritat. I-am promis și m-am ținut de cuvânt.

Deoarece hotărâsem să plec chiar a doua zi, ducele vru să cunosc toată nobilimea din Napoli, în palatul lui, la un mare dineu cam ca acela pe care-l văzusem la

prințesa de la Vale Picolomini. Drept urmare, mă lăsă cu fiica mea, spunându-mi că ne vom revedea la dineu. Am luat masa de prânz împreună și ne-am petrecut tot restul zilei rămânând între limitele prescrise relației dintre tată și fiică. Sângerarea puternică din noaptea ce trecuse a contribuit poate și ea la comportarea mea. Nu ne-am sărutat decât în momentul despărțirii, despărțire față de care mama a fost la fel de sensibilă ca și fiica.

M-am dus să mă îmbrac ca să mă duc la marele dineu. Când mi-am luat rămas bun de la ducesă, iată ce mi-a spus ea:

— *Sunt sigură că vei simți o mare plăcere de fiecare dată când îți vei aminti de Napoli.*

Nimeni nu se putea îndoi de asta. După ce am fost generos cu curtea ducelui, am plecat așa cum sosisem. Acest nobil senior, care a murit după trei sau patru ani, m-a însoțit până la portiera trăsurii mele.

(Vol. 7, cap. X, pp. 210–237)

---

181 Nepotul lui Don Lelio Caraffa, duce de Maddaloni. Casanova îl cunoscuse pe când era copil, în 1744, și îl revăzuse la Paris, în 1751.

182 Bancher roman.

183 Un așa-zis văr, cunoscut la Napoli, în 1744.

184 Anticar și escroc, cunoscut de Casanova la Roma.

185 Satira din cauza căreia a fost închis în fortul Gaeta, în 1756.

186 Ferdinand al IV-lea, atunci în vârstă de nouă ani.

187 La 12 ianuarie 1761, dată a aniversării regelui, a fost dată o reprezentație de gală

cu *Attilio Regolo* de Jommelli, pe un libret de Metastasio.

[188] Cf. *supra*, nota 136.

[189] Cele treisprezece cărți distribuite la jocul *faraon*.

[190] In franceză apare un nou italienism, *cartes*, cu sensul de imagini pictate sau desenate pe hârtie.

[191] In franceză *„chenille"*, termen învechit pentru „ținută neglijentă".

[192] Roman licențios, apărut în 1742, și care a făcut oarecare vâlvă în epocă.

[193] O cântăreață de Operă.

[194] Este vorba de fratele mai mare al celebrului abate.

[195] „Când eram în parte un alt om decât ceea ce sunt". (Petrarca, *Il Canzoniere, Vita din Madonna laura. Preludio triste*, v. 4)

Leonilda

1770

...La ora două după-amiaza, am ajuns la Salerno, unde, după ce mi-am dus într-o cameră bună bagajele, i-am scris un bilet donnei Lucrezia Castelli, la marchizul de la C. O întrebam dacă putem să-i fac o vizită, pentru a pleca din Salerno de îndată ce i-o voi fi făcut. O rugam să-mi răspundă neîntârziat, în timp ce luam masa de prânz.

După o jumătate de oră, tocmai când luam masa, o văd intrând în cameră pe însăși donna Lugrezia care, cu o mare bucurie întipărită pe chip, aleargă în brațele mele, spunându-mi cât e de fericită să mă vadă încă o dată întors în acele locuri. Această femeie plină de farmec avea vârsta mea, dar părea cu cel puțin zece ani mai tânără decât mine. După ce i-am spus că știusem unde se află de la abatele Graliani, o întreb ce mai știe despre fata noastră, și ea îmi răspunde că Leonilda mă aștepta împreună cu marchizul, tatăl ei, bătrân respectabil care ardea de nerăbdare să mă cunoască.

— Cum de știe de existența mea?

Leonilda i-a vorbit de nenumărate ori despre tine, de cinci ani de când este soția lui. Știe chiar și că tu i-ai dat cinci mii de ducați; în seara asta vei cina cu noi.

— Să mergem cât mai repede la ea, draga mea prietenă, mor de dorința de a o revedea, și de a-l vedea pe bunul soț pe care i l-a dat Dumnezeu. Are copii?

— Nu, și e nefericită din cauza asta, căci toată averea soțului ei va merge după moartea sa rudelor celor mai apropiate ale acestuia; dar Leonilda va fi tot bogată, căci va avea o sută de mii de ducați.

— Tu n-ai vrut să te măriți niciodată?

— Niciodată.

— Ești frumoasă cum erai la douăzeci și șase de ani, încântătoarea mea fostă

pasiune; dacă nu l-aș fi întâlnit pe abatele Galiani, aș fi plecat din Napoli fără să te văd.

Imi iau repede pălăria, îmi încui bagajul în cameră și mă duc cu ea la marchizul de la C... Găsesc o Leonilda mai înaltă și, la vârsta de douăzeci și cinci pe care o avea, de o frumusețe desăvârșită. Prezența soțului ei nu o stinghерește, mă întâmpină cu brațele deschise, scoțându-mă din încurcătura în care mă aflam și care nu mi-ar fi dat voie să acționez în deplină libertate. Era fiica mea și natura nu numai că nu mă împiedica să am pentru ea toate sentimentele unui amant, dar îmi și interzicea să nu am decât atitudinea inconstantă a unui tată. După două tandre îmbrățișări, care n-au durat decât câteva clipe, ea mă prezintă soțului ei care, suferind de gută, nu se putea mișca din fotoliul la care boala îl condamna. Cu chipul vesel și frumos, cu boneta în mână, m-a primit cu brațele larg deschise, și eu i-am sărutat fața respectabilă pe cei doi obraji, fiind surprins de cea de a treia sărutare pe care el mi-o dă pe gură, și la care eu îi răspund, într-un fel care ne face să ne recunoaștem drept frați[196]. Marchizul se aștepta la asta, dar eu nu. Un nobil senior în vârstă de șaptezeci de ani, care să se poată lăuda că a văzut lumina, era, acum treizeci de ani, un fenomen rar în monarhia siciliană. După ce m-am așezat lângă el și ne-am reînnoit certitudinea divinei noastre alianțe, am reînceput să ne sărutăm, iar cele două femei care se aflau de față, uimite la culme, nu înțelegeau cum avea loc această recunoaștere. Donna Leonilda se bucură că soțul ei mă cunoștea de multă vreme, ceea ce-i și spuse, îmbrățișându-l, iar bunul bătrân murea de râs. Numai donna Lucrezia bănuiește adevărul; fiica ei nu înțelege nimic, dar își propune să-și satisfacă curiozitatea în alt moment.

Marchizul de la C... era un nobil care călătorise în toată Europa, care avusese

multe întâmplări în viața lui și care nu s-a gândit la căsătorie decât la moartea tatălui sau, ce trăise nouăzeci de ani. Devenind bogat datorită unei rente de treizeci de mii de ducați, care, în Franța, înseamnă 120 de mii de livre, devenind mai bine zis peste măsură de bogat într-o țară unde totul este ieftin, crezu că poate încă să aibă copii, în ciuda vârstei sale înaintate. O văzu la teatru, la Napoli, pe donna Leonilda, și în puține zile încheie un contract de căsătorie, prin care îi dădea o dotă de o sută de mii de ducați. Ducele de Matalone fiind mort și donna Lucrezia trăind atunci împreună cu fiica ei, aceasta se duse, împreună cu mama sa, să locuiască la Salerno. Soțul Leonildei, deși trăia în mare lux, nu putea — oricât ar fi vrut asta — să cheltuiască nici măcar jumătate din venitul lui. In vastul lui palat locuiau toate rudele lui: trei familii, care trăiau fiecare separat. Toate aceste rude aveau tot ce le trebuie, și așteptau cu toții moartea marchizului, pentru a-și împărți bogățiile lui, ceea ce pe el îl umplea de amărăciune, căci nu-i iubea. Nu se căsătorise decât ca să aibă un moștenitor, dar acum nu mai spera să-l aibă; totuși nu-și iubea mai puțin soția, care-l făcea fericit prin minunata ei inteligență. El era ca și ea, capabil să gândească liber, dar făcea asta în cea mai mare taină, pentru că la Salerno nimeni nu-și îngăduie o atare gândire; și trăia, alături de soția și de soacra sa, ca un bun creștin, adoptând toate prejudecățile compatrioților săi. Am aflat asta chiar de la donna Leonilda, la trei ore după aceea, în timpul plimbării prin frumoasa lui grădină, unde ne-a trimis, după ce a stat trei ore de vorbă cu mine despre nenumărate lucruri interesante, dar care nu le puteau interesa pe soția și pe soacra lui, care totuși nu ne-au părăsit nicio clipă, încântate când îl vedeau pe acel bărbat vrednic de acest nume, fericit că poate vorbi cu cineva care vorbește ca și el.

Către ora șase, o rugă pe donna Lucrezia să mă ducă în grădină și să mă facă

să mă bucur de acel loc până seara. In același timp, o rugă pe soția lui să rămână cu el, pentru că voia să-i vorbească. Eram la jumătatea lunii august și era peste măsură de cald; dar o adiere ușoară de vânt făcea căldura mai suportabilă în apartamentul de la parter unde ne aflam. Fiindcă vedeam de la fereastra deschisă, după frunzele copacilor, care rămâneau neclintite, că aerul era foarte liniștit, i-am spus marchizului că mă miram că în camera unde ne aflam era ca o adevărată primăvară. Atunci el i-a spus donnei Lucrezia să mă ducă într-un loc care mă va face să înțeleg de ce noi aici ne puteam bucura de răcoare.

La cincizeci de pași depărtare de camera în care eram, după ce am străbătut o înșiruire de cinci sau șase camere, am ajuns într-o mică încăpere care avea o deschidere largă de patru picioare pătrate[197]. Din această fereastră neagră ieșea[198] un vânt foarte rece, și chiar violent, în măsură să dăuneze sănătății celui care ar fi stat prea multă vreme în dreptul acelei ferestre. Această deschidere se afla la capătul unei scări de piatră cu mai bine de o sută de trepte, care ducea la o grotă, unde se afla un izvor cu apă mereu rece ca gheața. Donna Lucrezia îmi spune că îmi voi primejdui mult sănătatea, dacă voi coborî în grotă fără să mă îmbrac gros, ca de iarnă. Niciodată n-am fost atât de imprudent încât să înfrunt pericole de acest fel. Milord Baltimore[199] n-ar fi stat nicio clipă pe gânduri. I-am spus dragei mele prietene că-mi închipuiam foarte bine cum stau lucrurile, și că înțelegeam ce se poate întâmpla; ne-am dus deci într-o grădină, care era despărțită de o grădină și mai mare, comună celor trei familii; dar în cea în care ne aflam găseai tot ce-ți putea dori inima, flori al căror parfum se răspândea în aer, jeturi de apă, chioșcuri tapisate cu scoici și unde descopereai canapele cu saltele de puf din cel mai moale și mai fin. Un mare bazin, adânc de mai bine de douăzeci de metri, cuprindea pești

de douăzeci de specii diferite și de toate culorile, care înotau cu mișcări zglobii, aflați acolo doar pentru plăcerea ochiului și fără teama de lăcomia mâncăcioșilor; acești pești aveau curajul să vină să se joace chiar în mâinile celor care se apropiau de ei, la suprafața apei. Aleile acestui frumos paradis erau acoperite cu bolți de viță-de-vie, din care atârnau, printre frunzele groase, mari ciorchini de struguri, iar la dreapta și la stânga niște copaci fructiferi alcătuiau peristilul care le susținea.

I-am spus dragei mele Lucrezia, care se bucura de plăcerea mea de a fi constatat, că nu mă mir că această grădină îmi stârnea impresii mai puternice decât viile din Tivoli și din Frascati, deoarece tot ceea ce este vast mai curând uluiește decât încântă sufletul. Ea îmi spuse, într-o jumătate de oră, cât de fericită este fiica ei și ce mari merite avea marchizul care, cu excepția gutei de care suferea, se bucura de o sănătate desăvârșită. Singura lui nefericire, pe care avea totuși puterea să o ascundă, era aceea că nu are urmaș; oricât era de filosof, nu se putea consola, căci, printre cei zece–doisprezece nepoți câți avea, nu descoperise niciunul cu adevărat superior, fie prin aparență, fie prin spirit.

— Sunt cu toții urâți, îmi spuse ea, morocănoși și crescuți ca niște țărani, de către niște bădărani și niște preoți ignoranți.

— Dar fata noastră este cu adevărat fericită?

— Foarte fericită, deși nu poate găsi în soțul ei, pe care-l adoră, amantul de care are nevoie la vârsta ei.

— Bărbatul acesta nu mi se pare capabil de gelozie.

— Și nici nu este gelos, și sunt sigură că, dacă printre nobilii din acest oraș ea ar fi putut găsi un bărbat care să-i placă, marchizul l-ar fi copleșit cu prietenia lui și n-ar fi fost supărat dacă acest amant ar fi lăsat-o însărcinată.

— Este absolut sigur că dacă ea îi dă un copil nu poate fi el tatăl?

— Nu-i foarte sigur, căci atunci când se simte bine vine și se culcă cu ea, și ar putea să spere, după cele ce mi-a spus fiica mea, că a făcut ceea ce de fapt n-a făcut. Dar, după toate aparențele, iubirea lui nu poate să mai aibă bunele urmări pe care și le dorește. Fata mea avea dreptate să spere în primele șase luni ale căsătoriei, dar după aceea accesele de gută s-au agravat foarte mult și nervii lui, mult slăbiți, nu i-au mai îngăduit, după însăși părerea soției lui, să-și desfășoare în pat pasiunea conjugală, asemenea desfășurare putându-i fi funestă, spunea tot ea. Și iată de ce, Leonilda este mai supărată decât oricând atunci când el e cuprins de dorința de a se culca împreună.

Cuprins de o mare admirație pentru calitățile fostei mele prietene, tocmai începusem să-i vorbesc despre puterea pe care farmecul ei o avea încă asupra sufletului meu de îndrăgostit, când marchiza apăru sub bolta aleii pe care ne plimbam, urmată de un paj care îi ducea rochia ușor ridicată de la pământ, și de o domnișoară ce stătea la stânga ei, cu o jumătate de pas în urmă. Când s-a apropiat, am făcut gesturile cerute de protocol pentru a-i arăta cel mai profund respect, după cum și ea le făcu pe cele care marcau cea mai nobilă politețe față de mine. Imi spuse că venea ca să-mi propună o treabă de cea mai mare importanță, căci, dacă nu izbutea să mă convingă, va pierde toată încrederea pe care soțul ei o avea în ea.

— Unde-i acel negociator, frumoasă marchiză, în fața căruia te poți teme că nu vei reuși?

— Acel negociator ești chiar dumneata.

— Dacă sunt chiar eu, i-am spus râzând, încrederea de care te bucuri în fața soțului dumitale nu riscă nimic, căci spun „da" chiar înainte de a ști despre ce-i

vorba. Cu o singură excepție.

— Asta nu-i bine, căci, din nefericire, poate că tocmai această excepție va strica totul. Spune-mi despre ce-i vorba, te rog, înainte ca să-ți spun eu.

— Trebuia să plec la Roma, când abatele Galiani mi-a spus că donna Lucrezia este la dumneata. Atunci mi-am zis că o distanță de șaizeci de mile nu trebuie să mă împiedice să fac ceea ce vreau să fac.

— O întârziere ar putea aduce prejudicii vieții sau onoarei dumitale? Nu mai ești propriul tău stăpân? De cine depinzi? Sunt grăbită să aflu toate astea.

— Așteaptă puțin și înseninează-ți chipul frumos! Poruncile dumitale și nici chiar dorințele dumitale nu vor putea niciodată să dăuneze nici vieții, nici onoarei mele. Să știi că sunt încă propriul meu stăpân și că nu vreau să încetez a mai fi decât în aceste clipe. Sunt la ordinele dumitale.

— Foarte bine. Vei veni să-ți petreci câteva zile cu noi într-un loc care nu se află decât la o oră și jumătate depărtare de aici. Va veni și soțul meu. Îmi vei îngădui să trimit pe cineva la hanul unde locuiești, ca să-ți ia bagajul?

— Iată, doamnă, cheia de la camera mea. Fericit e bărbatul căruia îi ceri să-ți dea ascultare.

Ea îi dădu atunci cheia pajului care o însoțea, poruncindu-i să se ducă el însuși la han, cu niște servitori, ca să-mi ia tot bagajul, având grijă să nu se piardă nimic. Acest paj era un băiat foarte frumos; iar camerista ei, sau poate domnișoara ei de companie, era o blondă încântătoare. I-am spus asta, crezând că înțelege franceza; ea surâse și îi spuse stăpânei sale că o cunoșteam, dar că o uitasem.

— M-ai văzut și mi-ai vorbit de mai multe ori, ba chiar ai insistat pe lângă mine nepotrivit de mult, acum nouă ani, când eram împreună cu ducesa de

Matalone, acum prințesă de Caramanica.

— Este foarte cu putință; dar acum nouă ani cred că erai foarte diferită de cea care ești astăzi; da, acum îmi amintesc totul... Imi pare rău, domnișoară, că nu-mi mai aduc aminte totuși de insistența mea deplasată.

Marchiza și mama sa râdeau cu mare poftă de cearta noastră, rugând-o să spună cum insistasem, dar ea roși, spunând doar că glumisem cu ea. Imi aminteam că o sărutasem de câteva ori aproape cu forța, dar marchiza și mama sa au crezut ceea ce au vrut să creadă. Cunoscând cât de cât sufletul omenesc, găseam că domnișoara Anastasia, căci așa se numea, își dezvăluise prea mult gândurile făcându-mi acest reproș, și că, dacă m-ar fi vrut, ar fi trebuit să tacă.

— Erați, i-am spus, mult mai mică de statură și foarte slabă.

— Nu aveam decât doisprezece ani. Și dumneata te-ai schimbat, mi se pare că aveai ochii mai negri și pielea mai albă.

— Adică mai puțin neagră... Sunt bătrân, domnișoară.

Plin însă fiind eu de sentimente pătimașe atât pentru mamă cât și pentru fiică, am început să vorbim despre defunctul duce, și Anastasia plecă. Ne-am dus și ne-am așezat într-o grotă unde, de îndată ce-am fost singuri, ne-am dăruit plăcerii de a ne spune cu tandrețe „fata mea" și „tatăl meu", ceea ce ne dădea dreptul la unele mângâieri care, deși nu depline, erau totuși nelegiuite. Marchiza crezu că trebuie să-mi mai potolească înflăcărarea, spunându-mi că atunci când ne desfătaserăm simțurile în ciuda vocii sângelui, ea era independentă, în timp ce acum avea un stăpân. Donna Lucrezia, care mă vedea în extaz, ținându-i fiica în brațe, și care observa că fiica ei era tulburată și din ce în ce mai dispusă să cedeze mângâierilor mele, ne soma să fim cuminți și să nu consumăm o dublă crimă; și,

spunând aceste cuvinte, se duse de cealaltă parte a aleii. Dar aceste cuvinte, urmate de plecarea ei, avură asupra noastră un efect contrar sfatului pe care ni-l dăduse. Hotărâți să nu ducem până la capăt pretinsa crimă, am fost atât de aproape de ea, încât o mișcare aproape involuntară ne sili să o săvârșim atât de complet încât nu am fi putut face mai mult dacă am fi acționat în urma unui plan premeditat, pus la cale la rece de rațiunea noastră. Am rămas nemișcați, privindu-ne fără să ne schimbăm poziția, amândoi serioși și muți, pradă gândurilor, uimiți, după cum ne-am mărturisit unul altuia după aceea, că nu ne simțeam nici vinovați, nici victime ale remușcării. Ne-am pus în ordine îmbrăcămintea, și fiica mea, stând lângă mine, îmi spuse că sunt soțul ei, în timp ce eu îi spuneam că e soția mea. Am întărit prin dulci sărutări ceea ce făcusem, și chiar dacă ar fi venit atunci un înger, ca să ne spună că întinasem în chip monstruos natura, noi am fi râs în hohote. Când veni, donna Lucrezia se liniști, văzându-ne gesturile tandre, dar de o mare decență.

Nu a fost nevoie să ne putem de acord, prin vorbe, asupra secretului nostru, pe care nu trebuia să-l divulgăm. Donna Lucrezia era foarte inteligentă, dar totul ne obliga să nu-i împărtășim ceea ce nu era nici necesar, nici util să știe. Ni se părea că, lăsându-ne singuri, ea nu voise decât să se asigure că nu va fi de față la ceea ce urma să facem. Ea crezu, așa cum ne și spuse pe dată, că ne mulțumiserăm cu niște mângâieri copilărești, și a râs, când noi n-am negat. Ne-am amintit frumoasa noapte pe care o petrecuserăm toți trei în același pat, și donna Lucrezia fu nespus de mulțumită de buna mea credință când i-am spus că mâna mea o găsise pe fata noastră cam tot așa cum era când s-a culcat cu noi, cu nouă ani în urmă. Am părăsit apoi aleea și ne-am întors la palat cu Anastasia.

Marchizul își întâmpină soția cu o expresie foarte bucuroasă pe chip, felicitând- pentru reușita-i negociere, și spunându-mi că pe domeniul lui de la țară voi fi mai confortabil găzduit decât în apartamentul unde îmi fuseseră duse cuferele. Ii spuse soacrei sale că spera că nu va fi supărată să mă aibă într-o cameră din vecinătatea camerei ei. Ea îi răspunse că trecuseră frumoasele timpuri ale dragostei noastre. Eram surprins că, știind că voisem să mă căsătoresc cu donna Leonilda, mă credea îndeajuns de vindecat de pasiunea mea încât să o prefer pe mama ei. Pe o masă mare au fost puse șapte farfurii și șapte tacâmuri și, de îndată ce mâncarea fu servită, l-am văzut intrând pe un bătrân preot care se așeză la masă fără să se uite la nimeni. De aceea nimeni nu i-a vorbit. Același servitor frumos care îndeplinea slujba de paj se așeză în spatele marchizei, și încă vreo alți doisprezece servitori și-au dat toată strădania pentru ca toată lumea să fie bine servită. Fiindcă nu mâncasem la prânz decât supă, acum am mâncat ca un căpcăun. Marchizul avea un bucătar francez care-i gătea foarte bine; de aceea, cu excepția felului de mâncare pe bază de macaroane, cina nu era alcătuită decât din feluri ce se dau în deschiderea mesei; marchizul scoase niște strigăte de bucurie când văzu cum mănânc; spunea că era nenorocit că soția lui, ca și mama ei, mâncau atât de puțin. La desert, înveseliți de vinurile bune, am trecut la glume mai fără perdea, și, cum vorbeam în franceză, și preotul nu înțelegea nimic, acesta a plecat, după ce a recitat un *agimus*[200]. Marchizul îmi spuse că preotul ocupa, în casa lui, de cincisprezece ani, postul de confesor, dar că nu confesase încă pe nimeni; mă avertiză că trebuia să mă feresc să rostesc în prezența acestui ignorant cuvinte mai deocheate, dar că puteam să spun tot ce vreau în franceză. Fiind eu vesel și în mare formă, i-am ținut pe toți la masă până la unu noaptea, înainte de a ne despărți, marchizul ne spuse

că a doua zi vom pleca după ce vom fi luat masa de prânz, și că el va sosi la o oră după noi. Își asigură nevasta că se simțea bine și că voia să o convingă că prezența mea îl întinerise cu zece ani. Ea îl sărută atunci cu multă tandrețe și îl rugă să aibă grijă de sănătatea lui; dar el îi făgădui totuși că va veni să ne viziteze.

Am plecat atunci cu donna Lucrezia, urându-le să aibă parte peste nouă luni de un băiețel frumos.

— Fă poliță, îmi răspunse el, și mâine dimineață o voi accepta.

— Voi face, îi spuse donna Leonilda, tot ceea ce va depinde de mine ca să te împiedic să dai faliment.

Donna Lucrezia mă conduse în camera mea unde, după ce mă încredință unui vlăjgan de lacheu, îmi ură noapte bună. După ce am dormit opt ore într-un pat minunat, m-am ridicat și m-am dus la donna Lucrezia, care m-a dus să iau masa la marchiză, aceasta fiind atunci în curs de a se îmbrăca. Am întrebat-o dacă puteam să fac o poliță cu plata după nouă luni și ea îmi răspunse că va putea fi cu siguranță plătită.

— Intr-adevăr?

— Intr-adevăr; și marchizul îți va datora dumitale și numai dumitale singura fericire pe care n-o are și pe care și-o dorește din tot sufletul. Mi-a spus chiar el asta acum un ceas, când ne-am despărțit.

Ce chin și ce suferință pentru că nu o puteam săruta! Era proaspătă ca un trandafir, dar trebuia să ne stăpânim. Era înconjurată de câteva cuvinte curtenitoare ale Anastasiei și Leonilda se prefăcu că mă încurajează. Înțelegându-i gândul, am făcut pe bărbatul cuprins de patimă și am văzut că aveam succes. Dar mi-am impus niște limite, ca nevrând să merg mai departe.

Ne-am dus să luăm masa la marchiz, care ne aștepta și care mă întâmpină cu mare bucurie. Sănătatea acestui amabil bărbat ar fi fost desăvârșită, dacă guta nu l-ar fi împiedicat să se slujească de picioare ca să meargă. Nu putea nici măcar să stea în picioare și nici să sufere vreo atingere, oricât de ușoară, la tălpi. Orice contact îi provoca dureri ascuțite, insuportabile.

După micul dejun, am fost la biserică, unde am văzut, printre tot felul de bărbați și de femei, mai bine de douăzeci de servitori, iar după slujba religioasă i-am ținut companie, între patru ochi, până la ora prânzului. Mi-a fost foarte recunoscător că am preferat să stau cu el și nu cu nevasta și soacra lui, de care mă credea tot îndrăgostit.

După masa de prânz, ne-am dus la castelul lui de la țară, eu într-o trăsură cu mama și cu fiica, el într-o litieră acoperită, purtată de două hulube de doi catâri, unul mergând în fața celuilalt. Într-o oră și jumătate am ajuns la acel castel, situat între Vicenza[201] și Batipaglia. Era mare și frumos, cu o foarte bună amplasare. In așteptarea cameristelor, care încă nu sosiseră, marchiza mă conduse în grădinile sale, unde, dându-i eu noi dovezi de iubire, ea mi se abandonă din nou. Am căzut de acord că nu mă voi duce în apartamentul ei decât ca să-i fac puțină curte Anastasiei, căci nu trebuia să dăm naștere nici celei mai mici bănuieli cu privire la iubirea noastră. Slăbiciunea mea pentru Anastasia trebuia să-l amuze pe marchiz, căruia aceasta avea să-i povestească, fără îndoială, cele ce i se întâmplau. Donna Lucrezia găsi că procedez foarte bine, căci nici ea nu voia ca marchizul să creadă că mă oprisem la Salerno din cauza ei. Apartamentul meu era vecin cu al ei, dar nu puteam să intru la ea decât trecând prin camera în care Anastasia dormea împreună cu altă cameristă, încă și mai frumoasă decât ea.

Marchizul sosi după o oră, cu toți servitorii lui și cu servitorul meu, care avu grijă să-mi aducă tot bagajul. Marchizul însuși, purtat în frumosul lui fotoliu, vru să mă conducă pe toate frumoasele alei ale grădinilor sale, până când soția și soacra lui aveau să termine de dat niște ordine slujitorilor din castel. După cină, fiind foarte obosit, se retrase, lăsându-mă cu femeile. Am condus-o pe marchiză în camera ei și când am vrut să-mi iau rămas bun, ea îmi spuse că pot să mă duc în camera mea trecând prin cea a cameristelor, și îi porunci Anastasiei să mă conducă. Politețea obligându-mă să nu mă arăt indiferent față de o asemenea fericire, i-am spus frumoasei fete care îmi lumina drumul că nădăjduiam că nu-mi va da, ca vecină de cameră, un prilej de suferință, arătându-mi neîncrederea și încuind ușa. Ea îmi răspunse că nu-mi va arăta nicio neîncredere, dar că va încuia totuși ușa camerei sale, căci aceasta era datoria ei, cu atât mai mult că era cabinetul stăpânei sale și că cealaltă cameristă ar vedea ceva rău în îndrăzneala de a lăsa ușa deschisă. Aprobându-i motivele, am rugat-o să se așeze câteva clipe lângă mine, pentru a-mi aminti cu ce am putut-o supăra în urmă cu nouă ani. Ea îmi răspunse că nu voia să-și amintească și mă rugă să-i îngădui să plece, ceea ce am și făcut, dar numai după ce ea s-a crezut obligată să mă lase să o sărut. După plecarea ei, intră în cameră servitorul meu, căruia i-am spus că n-am nevoie de serviciile lui după cină. El mă înțelese, și nu mai veni în nopțile următoare. A doua zi, marchiza îmi reproduse, râzând, tot ceea ce vorbisem cu Anastasia. Aceasta îi spusese totul, fără să o lipsească de niciun amănunt, și marchiza o lăudase că nu voise să lase ușa descuiată, dar îi spuse că putea să-mi ofere toate serviciile ei în camera mea. Marchiza îi povesti anume și soțului ei această întâmplare, iar marchizul, crezându-mă îndrăgostit de Anastasia, mă tachină prietenește după masă, și seara vru ca ea să cineze

cu noi, ceea ce mă sili să joc, cu toată decența posibilă, un rol de bărbat îndrăgostit de această fată, care era foarte măgulită de faptul că o preferam încântătoarei sale stăpâne și de complezența marchizei, care nu dezaproba nici pasiunea mea, nici favorurile pe care mi le putuse acorda pentru a putea întreține această pasiune. Marchizul se bucura de plăcuta comedie pe care această intrigă amoroasă i-o oferea imaginației sale, căci, punându-mă în situația de a o juca, i se părea că face onorurile casei și că-mi stârnește dorința de a mai rămâne aici câteva zile.

Anastasia veni cu o lumânare ca să mă conducă la camera mea, unde, când află că n-am prin apropiere niciun servitor, voi cu orice preț să-mi pună pe cap boneta de noapte; simțindu-se măgulită de faptul că nu îndrăzneam să mă bag în pat în prezența ei, ea rămase așezată lângă mine o jumătate de oră și mai bine, în timpul căreia, nefiind îndrăgostit de ea, nu mi-a fost greu să joc rolul unui amant timid. Când îmi ură noapte bună, ea fu încântată că sărutările pe care i le-am dat au fost mai puțin îndrăznețe decât cele din ajun. Marchiza îmi spuse a doua zi că dacă ceea ce Anastasia i-a spus era adevărat, ea credea că Anastasia mă stinghерește, căci era sigură că, dacă aș iubi-o, n-aș fi timid.

— Nu mă stinghерește, căci e frumoasă și amuzantă; dar mă mir că mă crezi în stare s-o iubesc, deși am convenit că nu va fi decât un joc cu care să-l amuzăm pe marchiz și să împrăștiem toate bănuielile servitorilor.

— Anastasia crede că o adori, și nu mă supără că trezești în ea o mare dorință de a fi cochetă.

— Dacă aș putea să o fac să lase ușa de la camera ei descuiată, aș putea să ajung ușor în camera ta fără ca ea să aibă nici cea mai mică bănuială, căci, plecând din patul ei, unde nu voi fi făcut nimic important, ea nu-și va putea niciodată

închipui că, în loc să mă duc în camera mea, mă duc într-a ta.

— Fii foarte atent cum procedezi.

— Voi pune totul la cale încă din seara asta.

Marchizul, ca și donna Lucrezia, credeau că purtarea mea era cea care i se potrivea unui bărbat discret, ei fiind însă siguri că Anastasia se culca cu mine, ceea ce îi încânta la culme. In timpul ăsta eu îmi petreceam toată ziua cu marchizul, care pretindea că e fericit că mă are ca oaspete. Compania lui îmi era și mie plăcută, căci îi prețuiam morala și înțelepciunea, la a treia cină la care lua parte și Anastasia, am părut mai înflăcărat ca de obicei, și ea fu mirată când, după ce am ajuns în camera mea, am devenit dintr-odată rece; ea îmi spuse atunci că se bucură că vede că m-am liniștit. I-am spus că asta mi se întâmpla pentru că, aflându-mă doar eu cu ea, mă gândeam că se crede primejduită.

— Nicidecum. Dimpotrivă, te cred cuminte, mult mai cuminte decât erai acum nouă ani.

— Ce nebunii am făcut atunci?

— N-ai făcut nicio nebunie, dar eram doar un copil și nu mi-ai respectat copilăria.

— Te-am mângâiat în joacă, și acum îmi pare rău și pentru asta, pentru că astăzi crezi că trebuie să te ții în defensivă și să te încui în camera ta.

— Nu mă încui din lipsă de încredere, ci pentru motivele pe care ți le-am spus și cu care ai fost de acord. Aș putea spune și că este un fel de neîncredere care te împiedică să te duci să te culci atâta vreme cât sunt aici.

— Dumnezeule! Dar mă crezi un înfumurat! Mă duc chiar acum să mă culc. Dar nu vei pleca decât după ce vei veni și mă vei săruta.

— N-am nimic împotrivă.

M-am băgat așadar în pat; și Anastasia a venit să-și petreacă lângă mine vreo jumătate de oră, timp în care cu greu m-am abținut să nu trec la fapta cea mare; dar a trebuit să procedez așa pentru că m-am temut că-i va spune totul marchizei. Când fu pe punctul de a pleca, Anastasia mă sărută cu atâta tandrețe, încât nu m-am mai putut stăpâni. Mâna ei, condusă de mâna mea, a convins-o că o iubeam, și ea a plecat, fie înțelegându-mi reținerea, fie supărată din pricina ei.

A doua zi, foarte curios să știu ce îi povestise ea marchizei, nu mi-a displăcut să aflu că ea nu-i spusese nimic despre mângâierile noastre. Am fost atunci sigur că-mi va lăsa ușa deschisă și i-am promis scumpei mele Leonilda că voi veni să-mi petrec două ore cu ea. Când Anastasia, după cină, stătu de vorbă cu mine, i-am spus că vreau să văd dacă are în mine încrederea pe care eu o avusesem în ea, și ea îmi răspunse că nu-i va fi greu, cu condiția ca să sting lumânarea și să nu pun niciodată mâna pe ea. I-am promis, și eram sigur că-mi voi ține cuvântul, căci nu trebuia să mă port cum nu trebuie cu scumpa mea marchiză. Am stins lumânarea de îndată ce a ieșit, și am văzut-o cum se dezbracă și cum îngenunchează ca să se roage; apoi am văzut-o cum se bagă în patul ei și cum stinge lumânarea.

Atunci m-am dezbrăcat și eu în grabă și, mergând cu picioarele goale, m-am așezat lângă ea, care m-a apucat pe loc de amândouă mâinile. N-am folosit forța ca să mi le retrag, purtare pe care ea o atribui marii mele iubiri și dorinței de a-mi respecta cuvântul pe care i-l dădusem. Singura parte din trupul nostru care își luă îngăduința de a făptui fu gura noastră, care dădu și primi într-o jumătate de oră numeroase sărutări cât mai puțin zgomotoase, căci ne temeam să nu ne audă colega ei de cameră. Din același motiv, n-am rostit niciun cuvânt. Această jumătate de oră

ni s-a părut foarte lungă și plictisitoare, într-un mod pe care cu greu și-l poate cineva imagina. Pentru Anastasia cred că a fost amuzantă, căci îndrăzni să-mi ceară să-i fac tot ceea ce-i plăcea. Când am plecat de la ea, m-am dus în camera mea; de îndată ce am crezut că a adormit, am traversat camera ei și am intrat în camera Leonildei, care mă aștepta, dar care nu și-a dat seama că intrasem la ea decât când am sărutat-o. După ce i-am dat cele mai vii dovezi ale iubirii mele, i-am spus, fără să-i ascund nimic, tot ceea ce făcusem pentru a o convinge pe Anastasia să-mi lase ușa deschisă, și tot ceea ce făcusem timp de o jumătate de oră, lângă ea, pe patul ei. După ce am petrecut două ore minunate cu scumpa mea Leonilda, am plecat de la ea, convins că nu vor fi și ultimele. M-am întors în camera mea, fără să fac nici cel mai mic zgomot care ne-ar fi putut primejdui secretul. Am dormit până la amiază. Marchizul și donna Lucrezia m-au tachinat în timpul mesei de prânz, iar la cină o tachinară pe Anastasia, care își jucă foarte bine rolul. Când am fost între patru ochi, ea îmi spuse că nu-și va mai închide ușa, dar că era inutil să mă duc în pat în camera ei, ba chiar și primejdios, și că era mai bine ca să stăm de vorbă la lumina lumânării, în camera mea; dar ca să fie sigură că nu mă stinghereşte, trebuia să mă culc. Speram că nu se va întâmpla nimic care să mă împiedice să-mi petrec două ore cu marchiza, după ce Anastasia petrecuse o oră cu mine, în condițiile impuse de ea; dar am calculat greșit, și asta din vina mea.

Fiind culcat, și Anastasia aflându-se în brațele mele, cu gura lipită de a mea, i-am spus că știu că nu va avea destulă încredere în mine ca să îndrăznească să se dezbrace și să se bage în patul meu; dar, după ce am provocat-o astfel, ea mă întrebă dacă îi promiteam că voi fi cuminte. Dacă i-aș fi spus că nu voi fi, i-aș fi răspuns ca un prost. M-am hotărât să-i spun că da și mi-am pus în gând să o fac

fericită pe această fată care luptase atât de mult cu ea însăși noaptea precedentă. Ea își scoase rochia, apoi fustele de dedesubt, și veni în brațele mele, supusă și fără gândul de a-mi cere să-mi țin cuvântul. Se spune că pofta vine mâncând. Inflăcărarea ei o stârni pe a mea, ea deveni și mai pătimașă, mi se dezvălui în toată frumusețea ei, și n-am încetat să o proslăvesc decât când simțurile mi s-au prăbușit în somn. Atunci m-a lăsat singur. Când m-am trezit, mi-am spus că asemenea neașteptată întâmplare întrerupsese ceea ce plănuisem să fac cu marchiza, și râdeam la gândul că mă vedeam obligat să-i spun totul. Căzusem pradă Anastasiei împotriva propriei mele voințe, căci nu numai că ar fi fost josnic din partea mea să o trimit la ea după ce mă distrasem o jumătate de oră, dar pe viitor ea ar fi încuiat ușa; și chiar dacă nu ar fi încuiat-o, ce-aș fi făcut cu Leonilda dacă aș fi venit sleit de puteri de la Anastasia?

Când i-am spus Leonildei toată povestea, ea râse și văzu, ca și mine, că ei nu-i mai puteam da nimic. A trebuit să ne resemnăm. In următoarele cinci sau șase zile cât am mai rămas acolo, n-am mai avut-o pe Leonilda decât de două–trei ori, într-un chioșc din grădină și în mare grabă. A trebuit să o primesc în fiecare noapte pe Anastasia în patul meu și să-i par un trădător când m-am opus propunerii ei de a veni cu mine la Roma, unde îmi spunea că are un unchi foarte bogat, care va avea grijă de ea de îndată ce nu o voi mai iubi. Ea găsea că, dacă o iubesc, nu puteam să-i refuz propunerea; și avea dreptate; dar eu nu o iubeam într-atât încât să fac din ea amanta mea, întreaga mea avere ridicându-se doar la o mie de țechini.

Marchizul de la C..., în ajunul plecării mele, mă surprinse foarte tare prin niște cuvinte pe care mi le spuse între patru ochi. Acest bărbat generos, fără să facă o lungă introducere, după ce mi-a mulțumit pentru plăcuta companie pe care i-o

oferisem, îmi spuse că știuse din gura ducelui de Matalone din ce motive nu mă căsătorisem cu soția lui, și că admirase totdeauna darul de cinci mii de ducați pe care i-l făcusem, deși nu eram bogat, când plecasem din Napoli.

— Acești cinci mii de ducați, continuă el să-mi spună, împreună cu ceilalți cinci sau șase mii de ducați pe care-i avea datorită generozității ducelui, i-au alcătuit zestrea, pe care eu am sporit-o cu o sută de mii de ducați, averea ei fiind astfel asigurată chiar dacă voi muri fără urmaș. Doresc acum să-mi faci plăcerea să accepți să-ți restitui cei cinci mii de ducați pe care i-ai dat Leonildei; ea este cea care dorește să-ți dea această dovadă a iubirii și a prețuirii ei; și i-am admirat nobila dorință, dar n-am vrut ca ea să se lipsească de acești bani, pe care îi vei primi astăzi de la mine. Ea nu a îndrăznit să-ți spună ceea ce îți spun eu acum, din cauza unei simțiri delicate pentru care trebuie să-i fii recunoscător. A crezut că vei gândi că, prin această restituire, vrea să scape de povara recunoștinței pe care ți-o datorează.

— Ar fi avut dreptate, dacă ar fi venit din partea ei, aș fi refuzat cei cinci mii de ducați, dar dacă vin din partea dumitale, nu-i refuz, ci îi privesc drept un dar acordat mie de cea mai frumoasă virtute pe care o ai. Un refuz din partea mea, dragă marchize, nu ar izvorî decât dintr-un orgoliu prostesc și cu totul nepotrivit, căci eu nu sunt bogat. Dar doresc ca soția dumitale și mama ei să fie de față când îmi vei face acest cadou.

— Vom face cele cuvenite după masa de prânz.

Orașul Napoli a fost templul norocului meu de patru ori, adică de fiecare dată când m-am oprit acolo. Dacă m-aș duce acum la Napoli, aș muri de foame. Norocul disprețuiește bătrânețea.

(Vol. 11, cap. X, pp. 308–326)

[196] Referire la un semn de recunoaștere masonică.

[197] 1,30 m^2.

[198] Eroare de exprimare în franceză (ar fi trebuit să fie „que sortait" și nu „qui sortait").

[199] Frédéric Calvert baron Baltimore (1732–1771), cunoscut de Casanova la Londra.

[200] Rugăciune catolică („Gratias agimus tibi, Domine...").

[201] Este, cu siguranță, vorba de Picenza, deși în text apare Vicence.

Lia

1772

...La Sinigaglia, la trei poște de Ancona, tocmai când voiam să mă culc, vizitiul meu veni să mă întrebe dacă-i dădeam voie să ia în caleașcă un evreu care voia să meargă la Ancona[202]. Îi răspund pe un ton acru că nu vreau să luăm pe nimeni, și cu atât mai puțin un evreu. Vizitiul pleacă, și chiar atunci mi se pare că trebuie să-l iau cu mine pe acest evreu, în ciuda modului în care rațiunea mea refuzase să-l accepte. Îl chem, deci, pe vizitiu și îi spun că accept să-l iau. El îmi spune atunci că, în acest caz, trebuia să plecăm mai devreme, pentru că, fiind vineri, evreul nu putea călători decât până la apusul soarelui. Îi răspund că eu nu-mi schimb ora plecării și că n-are decât să-și mâne caii mai repede.

A doua zi, în trăsură, acest evreu, care arăta destul de bine, mă întreabă de ce nu-mi plăceau evreii.

— Pentru că religia mea mă obligă să văd în voi dușmanii noștri. Iar voi credeți că trebuie să ne înșelați. Nu ne priviți ca pe frații voștri. Ne cereți o camătă peste măsură de mare când, având nevoie de bani, îi împrumutăm de la voi. Și ne urâți, de fapt.

— Domnule, îmi răspunse el, te înșeli. Vino cu mine în seara asta la școala noastră și ne vei auzi rugându-ne cu toții în cor lui Dumnezeu, pentru toți creștinii, începând cu stăpânul nostru, Papa.

Nu m-am putut stăpâni și am izbucnit atunci în râs, pentru că era adevărat, dar i-am spus că se rugau lui Dumnezeu cu gura, nu cu inima, și l-am amenințat că-l arunc din caleașcă dacă nu recunoștea că evreii nu s-ar ruga niciodată lui Dumnezeu spre binele creștinilor dacă ar fi stăpâni în țara unde trăiesc, și a fost surprins să mă audă citând în limba ebraică pasaje întregi din Vechiul Testament, în care li se poruncea să nu rateze niciun prilej de a face cât mai mult rău tuturor

celor care nu erau evrei, pe care-i blestemau totdeauna în rugăciunile lor. Din acea clipă, bietul om nu mai deschise gura. La ora prânzului, l-am invitat să ia masa cu mine, și el mi-a răspuns că religia lui nu-i îngăduia și că, din această cauză, nu va mânca decât ouă, fructe și cârnat de gâscă, pe care-l avea în buzunar. Superstițios fiind, bău numai apă, pentru că, îmi spuse el, nu era sigur că vinul era curat. După masă, în trăsură, îmi spuse că dacă voiam să locuiesc la el și să mă mulțumesc doar cu mâncărurile îngăduite de Dumnezeu, îmi va da să mănânc lucruri mai delicate, mai savuroase și la un preț mai ieftin decât cele de la han, și că voi avea o cameră a mea, frumoasă și cu vedere spre mare.

— Găzduiești deci creștini? i-am spus.

— Niciodată, dar vreau să fac acum o excepție, ca să vezi că te înșeli în privința noastră. Imi vei da șase pauli pe zi, și îți voi servi prânzul și cina, dar fără vin.

— Dar o să-mi gătești toți peștii care-mi plac și de care o să-mi fie poftă, și pe care-i voi plăti separat, bineînțeles.

— Așa vom face. Am o slujnică creștină, iar nevasta mea e și ea pricepută la bucătărie.

— Imi vei da în fiecare zi pateu de ficat de gâscă, dar cu condiția să mănânci și dumneata din el, în fața mea.

— Știu la ce te gândești. Dar vei fi mulțumit.

Mă instalez, așadar, la evreu, plin de curiozitate pentru cele ce vor urma. Dar îmi spun că, dacă nu mă simt bine, pot să plec chiar a doua zi. Nevasta și copiii îl așteptau cu nerăbdare, ca să sărbătorească Sabbatul. In acea zi consacrată Domnului, în care nu era voie să lucrezi, am putut vedea cu plăcere expresia plină de bucurie a chipurilor, îmbrăcămintea de sărbătoare și curățenia casei. Sunt primit ca

un frate și răspund și eu acestei primiri cât pot mai bine; dar un singur cuvânt pe care stăpânul casei — pe care eu îl voi numi Mardocheu — îl rostește, schimbă nuanța acelei politeți; prima era adevărată, a doua nu era decât o politică întemeiată pe un interes. Mardocheu îmi arată două camere, din care să-mi aleg una, și, fiindcă se învecinau, le-am luat pe amândouă, dând pe loc un paul peste cei șase. Stăpâna casei dă ordine unei servitoare creștine să pregătească tot ce-mi trebuie și să-mi dea să cinez. Mardocheu i-a și spus despre ce-i vorba. In timp ce servitoarea îmi pune în ordine bagajele aduse de vizitiu, eu îmi ofer plăcerea de a mă duce la sinagogă împreună cu Mardocheu care, devenind gazda mea, mi se părea că-i un alt om; îi văzusem, pe de altă parte, familia și casa, pe care le găsisem foarte onorabile și curate.

După ce am asistat la o scurtă slujbă, în timpul căreia credincioșii israeliți nu ne-au dat nicio atenție, nici mie, nici altor creștini, bărbați și femei, care se aflau și ei de față, m-am dus singur să fac o plimbare până la bursă, lăsându-mă în voia unor gânduri totdeauna triste când evocă un timp trecut și a cărui întoarcere nu mai este cu putință. In acest oraș începusem să mă bucur cu adevărat de viață, și eram uimit că trecuseră de atunci aproape treizeci de ani, adică un timp imens, și că totuși eu mă simțeam încă mai mult tânăr decât bătrân. Dar ce diferență uriașă constatam că există, atunci când măsuram existența mea fizică și morală de pe vremea acelei prime tinereți și o comparam cu cea de acum! Găseam că sunt cu totul un altul, și pe cât îmi spuneam că pe atunci eram pe deplin fericit, pe atât trebuia să accept că acum eram nefericit, căci frumoasa perspectivă a unui viitor mai fericit nu se mai înfățișa imaginației mele. Știam, fără voia mea, și mă simțeam obligat să mi-o mărturisesc, că pierdusem tot acest timp, ceea ce însemna că-mi pierdusem

viața; cei douăzeci de ani pe care-i mai aveam înaintea mea, și pe care socoteam că pot să mă bizui, mi se păreau triști. Având patruzeci și șapte de ani, știam că mă aflam la vârsta disprețuită de soartă, și asta era de ajuns ca să mă întristez, căci fără favorurile oarbei zeițe, nimeni pe lume nu poate fi fericit. Străduindu-mă pe atunci să mă pot întoarce liber în patria mea, mi se părea că-mi limitez dorințele la a obține favoarea de a mă întoarce pe unde mai fusesem, de a desface ceea ce făcusem bine sau rău. Înțelegeam că era vorba doar de a face mai puțin neplăcută o coborâre care se termina cu moartea. Coborând, omul care și-a petrecut viața în plăceri face aceste sumbre reflecții, pe care nu le-a făcut pe când era în floarea tinereții, când nu are nevoie să prevadă ceva, când e preocupat pe de-a-ntregul de prezent, și când un orizont mereu permanent, și mereu colorat în roz, îi face viața fericită și îi întreține mintea într-o asemenea fericită iluzie, încât râde de filosoful care îndrăznește să-i spună că, îndărătul acestui orizont încântător, există bătrânețea, mizeria, căința întotdeauna prea târzie, și moartea. Dacă astea îmi erau gândurile acum douăzeci și șase de ani, închipuiți-vă ce fel de gânduri mă obsedează astăzi, când mă aflu singur. Ele m-ar ucide, dacă nu m-aș strădui să ucid timpul cel crud care le dă naștere în sufletul meu, din fericire sau din nefericire încă tânăr. Scriu ca să nu mă las doborât de plictis, și mă bucur, și mă felicit că scriu cu plăcere; puțin îmi pasă dacă uneori o cam iau razna, îmi este de ajuns să știu că mă amuz:

Malo scriptor delirus inersque videri
Dum mea delectent mala me vel denique fallant,
Quam sapere et ringi[203]

Când m-am întors, l-am găsit pe Mardocheu la masă, în mijlocul familiei sale,

alcătuită din unsprezece sau douăsprezece persoane, printre care și mama lui, care avea nouăzeci de ani și se ținea încă bine. Un alt evreu, oarecum în vârstă, era soțul fiicei sale celei mai mari, care nu mi s-a părut frumoasă; dar foarte frumoasă mi s-a părut fiica cea mai mică; pe aceasta tatăl voia să o căsătorească cu un evreu din Pesaro pe care fata nu-l văzuse încă.

— Dacă nu l-ai văzut, n-ai cum să fii îndrăgostită de el.

Ea îmi răspunse pe un ton serios că nu trebuia să fii îndrăgostit ca să te căsătorești. Bătrâna o lăudă pentru răspunsul ăsta, iar gazda mea îmi spuse că nu se îndrăgostise de soțul ei decât după prima naștere. O voi numi pe această evreică Lia, având motivele mele de a-i ascunde numele; i-am spus tot felul de lucruri nostime, ca să o fac să râdă, dar ea nici măcar nu s-a uitat la mine.

Cina a fost de post, dar cu bucate alese, și gătită după obiceiul creștinesc; apoi m-am culcat într-un pat foarte bun. A doua zi, Mardocheu veni să-mi spună că puteam să-i dau slujnicei să-mi spele rufele și că Lia mi le va scrobi. I-am mulțumit pentru scoici, dar i-am spus că aveam privilegiul de a mânca și de dulce și de post în fiecare zi, și mai ales l-am rugat să nu uite de pateul de gâscă. Imi spuse că-l voi avea a doua zi, dar că nimeni din familia lui nu mânca asemenea pateu, în afară de Lia.

— Atunci, i-am spus, Lia va mânca împreună cu mine, iar eu îi voi da să bea un vin purissimo adus din regatul Cipru.

I-am cerut câteva sticle consulului din Veneția, chiar în aceeași dimineață, ducându-i o scrisoare din partea domnului Dandolo. Acest consul era un venețian de veche spiță. Auzise vorbindu-se despre mine și se arătă foarte mulțumit să mă cunoască. Era un adevărat Pantalone de comedie, fără mască, vesel, plin de

experiență și cunoscător și iubitor de bucate alese. Imi dădu, pe bani grei, un veritabil vin de Scopolo și niște muscat de Cipru foarte vechi; dar scoase țipete de indignare când i-am spus că eram găzduit la Mardocheu și prin ce întâmplare ajunsesem acolo. Imi spuse că era bogat, dar că, fiind un mare cămătar, m-ar trata rău dacă aș avea nevoie de bani. După ce l-am avertizat că nu voiam să plec decât la sfârșitul lunii, și pe un vas bun, m-am dus să iau masa la mine, și am fost foarte mulțumit. A doua zi, am făcut o listă cu toate rufele și ciorapii de mătase pe care i-am dat slujnicei la spălat, așa cum îmi spusese Mardocheu; dar la puțină vreme după aceea, a venit cu Lia, pentru că ea voia să știe cum voiam să mi se spele dantelele de la cămăși; apoi Mardocheu plecă și o lăsă pe Lia cu mine. Această fată, ce avea cam optsprezece–douăzeci de ani și care, de bună-credință, mi se înfățișă cu sânii fermi și mai albi decât alabastrul aproape dezgoliți, mă tulbură puternic, și ea și-ar fi dat seama dacă, bănuind ce mi se întâmplă, m-ar fi privit. Venindu-mi în fire, i-am spus să aibă grijă de toată lenjeria mea, cu cea mai mare atenție posibilă și indiferent de cât m-ar costa.

Ea îmi răspunse că se va îngriji personal ca totul să iasă cum trebuie, dacă nu eram grăbit. I-am spus că voi rămâne la ea atâta vreme cât va crede de cuviință și ea nu dădu nicio importanță acestei explicații. I-am spus că eram mulțumit de toate, în afară de ciocolata cu lapte, care-mi plăcea să fie bine bătută și cu spumă, iar ea îmi răspunse că o va prepara ea însăși.

— In acest caz, i-am spus, îți voi da doză dublă și o vom bea împreună.

Ea îmi spuse că nu-i place ciocolata.

— Dar îți place pateul de ficat de gâscă?

— Imi place mult, și astăzi voi mânca împreună cu dumneata, după cum mi-a

spus tata. Îți este cumva teamă să nu fii otrăvit?

— Nicidecum. Dimpotrivă, vreau să murim împreună.

Lia se prefăcu că nu înțelege, și mă lăsă plin de dorință și hotărât să trec repede la fapte. Trebuia să fiu sigur de ceea ce vrea ea chiar în acea zi sau să-i spun tatălui ei să nu mi-o mai trimită în cameră. Evreica din Torino îmi spusese ce gândesc evreicele despre dragoste. Lia era, probabil, după mine, încă și mai frumoasă, și era probabil și mai ușor de cucerit, căci felul de a seduce din Ancona nu semăna, cu siguranță, întru nimic, cu cel practicat în Torino. Așa gândește un dezmățat, și adeseori se înșală.

Mi s-a servit o masă de prânz abundentă, în stil evreiesc, și Lia veni ea însăși cu pateul de ficat și se așeză în fața mea; dar frumoșii ei sâni erau de data asta ascunși sub o basma. Pateul era delicios și, nefiind mare, l-am mâncat pe tot, bând vin de Scopolo, pe care Lia îl găsi chiar mai bun decât pateul; apoi ea se ridică să plece, iar eu m-am opus; nu ne aflam decât la jumătatea mesei. Lia îmi spuse că ea ar rămâne, dar că tatăl ei nu ar vedea cu ochi buni o asemenea purtare. I-am spus servitoarei să-l roage să vină ca să-i spun ceva. I-am zis lui Mardocheu că pofta de mâncare a fetei lui o sporea pe a mea și că mi-ar face plăcere dacă i-ar îngădui să mănânce cu mine de fiecare dată când se va servi la masă pateu de ficat de gâscă. El îmi răspunse că tocmai faptul că-mi sporea pofta de mâncare nu-i convenea, dar că ea va putea rămâne dacă voiam să plătesc dublu. Această idee îmi plăcu foarte mult. I-am spus că acceptam acea condiție și i-am dăruit o sticlă de vin de Scopolo, despre care Lia îi spuse că-i sigură că-i vin curat. Am luat așadar masa de prânz împreună, și, văzând-o înveselită de vinul bun care, având calitatea de a fi diuretic, din cauza gustului său de gudron, își face de minune efectul amoros, i-am spus că

ochii ei îmi înflăcărau simțurile și că o rog să-mi permită să-i sărut. Ea îmi răspunse că era de datoria ei să nu-mi îngăduie asta.

— Te rog să nu mă săruți și nici să nu mă atingi, îmi spuse ea; să mâncăm și să bem împreună, și plăcerea mea va fi egală cu a dumitale. Asta-i tot ce pot face. Depind de tatăl meu, nu sunt stăpână pe nimic.

— Trebuie să-l rog pe tatăl tău să-ți îngăduie să fii drăguță cu mine?

— Asta n-ar fi onest, cred, și s-ar putea ca tata, socotindu-se insultat, să nu mă mai lase să vin la dumneata.

— Și dacă ți-ar spune că asemenea fleacuri n-au prea mare importanță?

— L-aș disprețui și aș continua să-mi fac datoria.

O explicație atât de limpede mă făcu să văd că nu o voi cuceri ușor și că, încăpățânându-mă, puteam să perseverez, să nu reușesc, să mă căiesc și să pierd din vedere principala mea treabă, care mă obliga să rămân la Ancona un răstimp foarte scurt. Nu i-am răspuns deci nimic și, găsind delicios desertul tipic evreiesc, alcătuit din paste și din compot, am băut muscat de Cipru, pe care Lia îl găsi mai bun decât orice băutură din lume.

Văzând-o că se simte atât de bine după ce băuse, mi-am zis că este cu neputință ca Venus să nu aibă asupra ei aceeași influență ca și Bacchus; dar vinul nu-i urca la cap; sângele i se înfierbânta, dar judecata îi rămânea întreagă. Am fost vesel împreună cu ea și, după cafea, i-am luat mâna ca să i-o sărut, dar ea n-a vrut; refuzul ei a fost însă unul care nu mi-a displăcut. Imi spuse în chip spiritual că era prea mult pentru onoare, pe care i-o știrbea, și prea puțin pentru iubire. Am fost pe dată sigur că nu era novice în nimic dintr-ale amorului. Mi-am amânat planul pe a doua zi, și am anunțat că urma să cinez la consulul Veneției. Acesta îmi spusese că

nu ia masa de prânz, dar că, de fiecare dată când voi vrea să cinez la el, pentru el va fi o mare plăcere să fim împreună.

M-am întors la miezul nopții; toată lumea dormea, cu excepția servitoarei, care m-a așteptat și căreia i-am făcut un cadou frumos.

Am adus vorba astfel încât să o fac să vorbească despre Lia, dar ea nu mi-a spus nimic important. Lia era o fată bună, care muncea toată ziua, pe care toată familia o iubea, care nu avusese niciodată un iubit care să-i spună vorbe dulci. Nici dacă Lia ar fi plătit-o, această servitoare n-ar fi putut spune lucruri mai bune despre ea. Dar Lia veni a doua zi dimineața ca să-mi aducă ciocolata cu lapte, și se așeză pe patul meu, spunându-mi că vom avea la masă un pateu grozav de bun și că, fiindcă nu cinase, va mânca de prânz cu mare poftă. Îmi mai spuse și că nu putuse cina din cauza excelentului muscat de Cipru, pe care tatăl ei ținuse mult să-l guste. I-am spus că-i vom da foarte curând. Lia era acolo, ca și în ajun. Sânii ei mă scoteau din minți, și mi se părea cu neputință ca ea să nu știe ce putere au asupra unui bărbat. Am întrebat-o dacă știe ce sâni frumoși are. Ea îmi răspunse că toate fetele aveau sâni la fel de frumoși.

— Știi, i-am spus, că numai cât îi văd, simt o uriașă plăcere?

— Dacă-i adevărat, mă bucur foarte mult, căci, lăsându-te să te bucuri de această plăcere, n-am să-mi reproșez nimic. De altfel, o fată nu-și ascunde sânii, așa cum nu-și ascunde nici fața, decât când se află într-o împrejurare solemnă.

Spunându-mi asta, strengărița se uita fix la o inimioară de aur străbătută de o săgeată cu care îmi prinsesem jaboul cămășii.

— Îți place inimioara asta? am întrebat-o.

— E încântătoare. E prețioasă?

— Da. Și tocmai asta mă încurajează să ți-o arăt.

Atunci o desprind, ca să i-o dau, dar ea îmi spune, pe un ton dulce și mulțumindu-mi, că o fată care are intenția să nu dea nimic, nu trebuie să accepte nimic.

Eu o rog să o accepte, și îi dau cuvântul meu de onoare că nu-i voi cere niciodată nici cea mai mică favoare; ea îmi răspunde că va considera totuși că mi-a rămas datoare și că nu va primi niciodată nimic.

După această explicație, am văzut că nu era nimic de făcut, sau că era prea mult de făcut, și că, și într-un caz, și în celălalt, trebuia să mă hotărăsc. Am refuzat cu dispreț ideea de a trece la o purtare brutală, care i-ar fi putut stârni râsul sau ar fi putut-o supăra; asta m-ar fi degradat în primul caz, și m-ar fi făcut să mă îndrăgostesc și mai mult, și fără succes, iar în al doilea caz, rațiunea fiind de partea ei, aș fi autorizat-o să facă demersuri care m-ar fi umilit și mi-ar fi displăcut. Ea n-ar mai fi venit la patul meu cu ciocolata cu lapte, și eu n-aș fi putut să mă plâng că nu mai vine. Am hotărât așadar să-mi stăpânesc privirea și să nu-i mai spun nicio vorbă de dragoste. Am luat masa într-o dispoziție foarte veselă. Mie mi s-au servit scoici, pe care religia ei îi interzicea să le mănânce, dar eu am îndemnat-o să guste din ele; a refuzat, privindu-mă îngrozită cum le mâncam, dar, după ce plecă servitoarea, mâncă și ea, cu o surprinzătoare voluptate, asigurându-mă că gusta din această plăcere pentru prima oară.

Această fată, îmi spuneam, care violează legea credinței sale cu atâta ușurință, care iubește cu patimă plăcerea, care nu-mi ascunde voluptatea cu care o savurează, vrea să mă facă să cred că este insensibilă la plăcerea amorului, sau că o poate învinge, tratând-o drept un lucru de nimic. Dar asta nu-i cu putință. Inseamnă că nu mă iubește, sau că mă iubește doar ca să se amuze, plăcându-i să

mă știe îndrăgostit și menținându-mă în starea asta; și, ca să-și satisfacă temperamentul arzător, are, probabil, alte soluții.

M-am gândit să o invit să cineze cu mine, bizuindu-mă pe puterea vinului de Scopolo, dar ea mă refuză, spunându-mi că dacă mănâncă seara, nu va mai putea dormi.

Ea îmi aduce șocolata, și primul lucru care îmi izbește privirea este acela că frumoșii ei sâni sunt acoperiți de o basma albă. Ea se așază lângă mine pe pat, și eu renunț la ideea, pe care o întorsesem pe toate fețele, de a mă preface că nu văd nimic. Îi spun pe un ton jalnic că venise la mine cu sânii acoperiți tocmai pentru că îi spusesem că-i privesc cu plăcere, îmi răspunde cu un glas nepăsător că nu se gândise la asta și că-și legase basmaua pe piept pentru că nu avusese timp să-și pună corsetul. Îi spun, râzând, că făcuse bine ce făcuse, pentru că, dacă i-aș fi văzut sânii pe de-a-ntregul dezgoliți poate nu i-aș fi găsit atât de frumoși. Ea nu-mi răspunde nimic și eu îmi termin de băut ciocolata. Mă gândesc la goliciunile lascive — miniaturi și stampe — pe care le am în caseta mea, și o rog pe Lia să mi le dea, spunându-i că vreau să o fac să vadă imagini cu cei mai frumoși sâni din întregul univers. Ea îmi spune că asta nu o interesează; dar, după ce-mi aduce caseta, rămâne nemișcată lângă mine.

Iau imaginea unei femei goale, culcate pe spate, care se masturba, dar o acopăr până la buric cu o batistă și i-o arăt, ținând-o în mâna mea. Ea îmi spune că sânii acelei femei n-au nimic extraordinar și că pot să dau jos batista de pe restul trupului. Îi las atunci miniatura, spunându-i că mă dezgusta. Lia începe să râdă și spune că totul e foarte bine desenat și pictat; dar că pentru ea nu era nimic nou, căci asta făceau toate fetele, pe ascuns, e drept, înainte de a se căsători.

— Faci și tu asta?

— Ori de câte ori îmi vine pofta s-o fac. Apoi adorm.

— Draga mea Lia, ești de o sinceritate care mă tulbură peste măsură, și ești prea inteligentă ca să nu știi asta. Fii deci bună cu mine, sau nu mai veni să mă vezi.

— Dai dovadă de mare slăbiciune. Pe viitor, nu ne vom mai întâlni decât la masa de prânz. Dar arată-mi și altă miniatură.

— Am niște stampe care nu-ți vor plăcea.

— Să le văd.

Ii dau atunci culegerea de desene care ilustrează sonetele lui Aretino[204] și îi admir înfățișarea liniștită, dar foarte atentă, cu care le cerceta, trecând de la una la alta și întorcându-se să o mai vadă o dată pe ultima pe care o examinase.

— Le găsești interesante? am întrebat-o.

— Foarte interesante, și cred că e firesc să fie așa; dar o fată cinstită nu trebuie să se uite la asemenea lucruri cu prea mare atenție, căci îți dai seama cât de mult o pot tulbura.

— Te cred, draga mea Lia, căci și eu simt același lucru. Uită-te ce mi se întâmplă.

Ea surâse și se ridică repede, ducându-se lângă fereastră, unde continuă să se uite la desenele din carte, întorcându-mi spatele și lăsându-mă să o tot chem, fără să-mi dea ascultare. După ce m-am liniștit, potolindu-mi simțurile ca un școlar, m-am îmbrăcat și, venind peruchierul, Lia plecă, spunându-mi că-mi va da cartea înapoi la masă.

Am crezut că o am în stăpânire cel mult până a doua zi. Demersul meu

libertin nu o supărase, și primul pas fusese făcut. Am mâncat bine, am băut și mai bine și, la desert, Lia scoase din buzunar culegerea de desene și îmi înflăcără simțurile cerându-mi să le comentez, dar interzicându-mi, sub amenințarea că se ridică și pleacă, să-i fac demonstrația, care ar fi însuflețit acele ilustrații, care nu erau făcute decât pentru ochi și de care eu aveam poate mai multă nevoie decât ea. Pierzându-mi răbdarea, i-am luat cartea și m-am dus să mă plimb, bizuindu-mă pe momentul când îmi va aduce ciocolata.

Lia îmi spuse că simțea nevoia să-mi ceară niște explicații, dar că, dacă voiam să-i fac plăcere, trebuia să i le dau vorbindu-i cu stampa în mână. Ea nu voia să vadă nimic pe viu. I-am spus că o rog să-mi dea și ea răspuns la toate întrebările pe care i le voi pune în legătură cu sexul ei, și ea îmi făgădui; dar cu aceeași condiție că toate spusele noastre nu se vor referi decât la ceea ce vom vedea în desen.

Lecția noastră a durat două ore, timp în care l-am blestemat pe Aretino de o sută de ori, căci Lia, necruțătoare, mă amenința că pleacă de îndată ce voiam să-mi bag mâna sub cuvertură. Dar lucrurile pe care mi le spuse despre sexul ei și pe care mă puteam preface că le ignor, m-au scos din minți. Ea îmi spunea adevărurile cele mai voluptuoase, și îmi explica atât de sincer și cu atâta însuflețire mișcările exterioare și interioare care se puteau verifica în acuplările pe care le aveam sub ochi, încât mi se părea că judecata ei nu putea fi atât de corectă doar pe baza teoriei. Eram sedus mai ales de faptul că niciun sentiment de pudoare[205] nu întuneca lumina sublimelor ei doctrine. Ea filozofa despre toate aceste lucruri mult mai savant decât Hedvige[206] din Geneva. Mintea sa era în asemenea acord cu ideea pe care o susținea, încât părea separată de ea. Aș fi dat tot ce posedam ca să-i încununez prodigiosul talent cu marea faptă. Ea îmi jură că nu știe nimic din practică și mi se

păru că trebuie să o cred când îmi făcu confidența că era nerăbdătoare să se mărite ca să știe, în sfârșit, totul. Ea se întrista, sau se prefăcu a se întrista, când i-am spus că viitorul soț pe care tatăl ei Mardocheu i-l destinase va fi poate un bărbat nu foarte înzestrat de către natură, sau unul dintre acei bărbați vlăguiți de putere care nu-și îndeplinesc îndatorirea conjugală decât o dată pe săptămână.

— Cum adică? îmi răspunse ea, foarte intrigată, bărbații nu sunt toți la fel, așa cum suntem noi? Nu sunt toți în stare să fie iubăreți în fiecare zi, așa cum în fiecare zi mănâncă, beau și dorm?

— Dimpotrivă, scumpa mea Lia, cei care sunt în stare să facă dragoste în fiecare zi sunt rari.

Atâțat fiind în asemenea hal în fiecare dimineață, turbam la gândul că în toată Ancoma nu se găsea un loc cât de cât onorabil unde un bărbat, de asemenea onorabil, să poată obține, pe banii lui, plăcerea de care ducea lipsă. Tremuram la gândul că încep să mă îndrăgostesc de Lia; zilnic îi spuneam consulului că nimic nu mă grăbea să plec. Ca un adevărat îndrăgostit, construiam judecăți paralogice; mi se părea că Lia este cea mai virtuoasă dintre fete, un adevărat model de virtute, eu definind virtutea în funcție de ea. Era întruchiparea adevărului, nu știa ce-i ipocrizia sau impostura; inseparabilă de propria-i natură, ea nu-și satisfăcea dorințele decât în raport cu ea însăși, și își interzicea ceea ce-i era interzis de legea față de care voia să rămână fidelă, în ciuda focului care-i ardea măruntaiele de seara până dimineața și de dimineață până seara. Nu depindea decât de ea ca să fie fericită, și ea rezista două ore în acele convorbiri cu mine, întețindu-și focul care o mistuia și fiind totodată destul de puternică pentru a nu vrea să facă ceva spre a-l stinge. Oh! virtuoasa Lial Ea se expunea zilnic unei mari înfrângeri, și obținea de fiecare dată victoria,

folosind, pentru a și-o asigura, doar marele leac de a nu consimți să facă primul pas. Nici văzând și nici atingând.

După nouă sau zece zile, am început să devin violent cu această fată, nu acționând, ci prin puterea cuvântului. Ea rămânea ca încremenită, mărturisea că am dreptate și că nu știe ce să-mi răspundă, și ajungea la concluzia că aș lua o hotărâre înțeleaptă dacă i-aș interzice să mai vină la mine dimineața. La prânz, după părerea ei, nu riscam nimic. M-am hotărât să o rog să continue să vină la mine, dar cu sânii acoperiți și fără să mai vorbim despre stampele lui Aretino sau despre orice altceva care avea vreo legătură cu amorul. Ea îmi răspunse, râzând, că nu ea va fi prima care va rupe cu aceste condiții. Le-am respectat și eu, dar, după trei zile, nemaifiind în stare să sufăr, i-am spus consulului că voi pleca de îndată ce voi avea prilejul. In acest nou sistem, buna dispoziție a Liei mă făcea să-mi pierd pofta de mâncare. Dar iată ce s-a întâmplat.

La ora două noaptea m-am trezit, simțind că trebuia să-mi fac nevoile. Locul potrivit era la parter. Cobor cu picioarele goale și pe întuneric și, după ce-mi fac treburile, mă întorc la scară, ca să urc în camera mea. După ce urc un rând de trepte, văd lumină, prin crăpătura ușii unei camere pe care o știam goală. Mă apropii să văd de ce era lumină, în acea cameră, la acea oră. Curiozitatea aceasta nu-mi fusese stârnită de gândul că aș putea-o vedea pe Lia, căci știam că ea doarme, undeva, în cealaltă parte a casei; dar, spre marea mea surprindere, o văd pe Lia, goală, alături de un tânăr, gol și el, amândoi întinși fiind pe un pat și străduindu-se să ia diferite poziții. Nu erau decât la doi pași de ușă și vedeam totul foarte bine. Își vorbeau în șoaptă și, cam din cinci în cinci minute, îmi ofereau o nouă scenă. Această schimbare de poziție mă făcea să văd frumusețea Liei din

toate unghiurile posibile. Această plăcere îmi mai calma furia, care era totuși mare, căci era evident că Lia repeta figurile lui Aretino, pe care le învățase pe dinafară. Când cei doi ajungeau la esențialul actului, își puneau limite, și, lucrând cu mâinile, își procurau extazele iubirii care, chiar imperfecte, mă stârneau și mă chinuiau la culme. In poziția copacul drept al bărbatului, Lia se comportă ca o adevărată lesbiană, iar bărbatul îi devoră, la rându-i, comoara, și, văzând că ea nu scuipă la sfârșitul actului, am fost sigur că se hrănise cu nectarul fericitului meu rival. Amantul îi arătă atunci, râzând, scula blegită, și Lia păru că deplânge starea jalnică a acesteia, care parcă murise. Ea se pregăti să o învie, dar bărbatul, laș, se uită la ceas, o lăsă să protesteze fără să o contrazică și își trase pe el cămașa. Ea făcu același lucru, dar abia după ce-i vorbise ridicând tonul și cu gesturi care mă făceau să ghicesc că-i făcea reproșuri. Când i-am văzut aproape îmbrăcați, m-am dus în camera mea și m-am așezat la o fereastră care dădea spre poarta casei. După patru-cinci minute, l-am văzut plecând pe fericitul tânăr. M-am urcat atunci în pat, nu cu sentimentul că sunt dezamăgit și înșelat, ci cu acela că sunt dezonorat și înjosit. Lia nemaipărându-mi virtuoasă, eu nu mai vedeam în ea decât o nebună care mă ura. Am adormit, cu intenția de a o izgoni din camera mea, după ce-i voi fi reproșat tot ceea ce văzusem.

Dar când a apărut lângă patul meu, cu ceașca de ciocolată în mână, mi-am schimbat planul. Văzând-o veselă, m-am prefăcut că sunt și eu vesel, și, după ce mi-am băut ciocolata, i-am povestit, pe tonul cel mai calm, tot ceea ce văzusem în ultima ei oră de orgie, insistând asupra poziției „copacul drept" și asupra minunatei hrane pe care, ca o adevărată lesbiană, o înghițise. La urmă i-am spus că nădăjduiam că va fi a mea în noaptea următoare, pe care mi-o va dărui atât pentru

a-mi încununa astfel dragostea, cât și pentru a mă obliga să păstrez pentru totdeauna secretul.

Ea îmi răspunse pe un ton insolent că nu puteam spera din partea ei niciun fel de favoare, pentru că nu mă iubea, și că, în ceea ce privește secretul, ea nu credea că mă voi răzbuna, dezvăluindu-l.

— Sunt sigură, îmi spuse ea, că nu ești capabil să faci o faptă atât de urâtă.

Și, după ce-mi vorbi astfel, îmi întoarse spatele și plecă.

De fapt, spusese adevărul. Aș fi săvârșit o greșeală oribilă, și nici nu-mi trecea prin gând să trec la o asemenea faptă. Ea mă potolise cu un argument întemeiat pe cel mai mare și mai respectabil adevăr, chiar dacă greu de acceptat: nu mă iubea; la asta nu exista replică, ea nedatorându-mi nimic, nici eu nu-i puteam pretinde ceva. Dimpotrivă, ea era cea care putea să pretindă o satisfacție de la mine, căci eu nu aveam nici dreptul să o spionez și nici pe cel de a o insulta, spunându-i ceea ce n-aș fi știut niciodată, dacă nu aș fi dat dovadă de o curiozitate indiscretă și neîngăduită. Nu puteam să mă plâng decât de faptul că nu-mi spusese adevărul. Ce puteam deci să fac?

Am făcut ceea ce trebuia. M-am îmbrăcat în grabă și m-am dus la Bursă, unde am găsit o *peotă* care pleca la Fiume chiar în aceeași zi. Fiume se află de cealaltă parte a golfului Ancona. De la Fiume la Trieste, pe uscat, nu sunt decât patruzeci de mile și mă hotărăsc să mă duc la Fiume, merg în port, văd *peota*, îi vorbesc cârmaciului, care îmi spune că are vântul în pupa și că era sigur că a doua zi dimineața vom ajunge măcar la Canal. Iau locul cel bun, instalez aici o strapontină, apoi mă duc să-mi iau rămas-bun de la consul, care îmi urează să am parte de o călătorie plăcută. De aici mă întorc la mine acasă, unde-i plătesc lui Mardocheu tot

ceea ce-i datoram, și apoi mă duc în camera mea, să-mi fac bagajele. De altfel, aveam destul timp până la plecare.

Lia veni să-mi spună că nu putea să-mi dea lenjeria și ciorapii în timpul zilei, dar că-mi va putea da totul a doua zi. Îi răspund pe un ton senin și liniștit că tatăl ei putea să ducă la consulul de Veneția tot ceea ce-mi aparținea, urmând să-mi trimită lucrurile la Trieste. Ea nu-mi răspunde nimic.

Cu puțin timp înainte de masă, directorul poștei veni în persoană, împreună cu un matelot, ca să-mi ia bagajul, eu îi dau cufărul ce era gata pregătit și îi spun că restul va merge la bord odată cu mine, la ora la care voia să plece. El îmi spuse că va pleca în faptul serii, iar eu îi răspund că voi fi gata la ora cuvenită.

Când Mardocheu află că mă duc la Fiume, el mă rugă să iau o lăditță pentru unul dintre prietenii lui, însoțită de o scrisoare pe care urma să o scrie; i-am răspuns că-i voi face cu plăcere acest serviciu.

Lia se așeză la masă împreună cu mine, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Ea îmi vorbea în maniera ei obișnuită, mă întreba dacă-mi place ce mănânc, și răspunsurile mele scurte nu o descurajau, după cum nu o descuraja nici faptul că îi evitam în mod evident privirea. Credea probabil că felul ei de a se purta mi se părea că denotă forță spirituală, fermitate, nobilă încredere în sine, în timp ce mie mi se părea că este doar dovada unei nerușinări sfruntate. O uram pentru că mă înșelase și îndrăznise să-mi spună după aceea că nu mă iubește, și o disprețuiam pentru că își închipuia că trebuie să o stimez pentru simplul motiv că nu roșise de fapta sa. Credea poate și că trebuia să o stimez pentru că îmi spusese că nu mă vede în stare să-i dezvălui tatălui ei ceea ce văzusem. Ea nu înțelegea că eu nu trebuia să țin în vreun fel seama de această încredere pe care mi-o arăta.

Imi spuse, bând vin scopolo, că mai aveam încă două sticle, pe lângă alte două sticle de muscat. I-am răspuns că i le lăsam pentru că îi vor spori înflăcărarea din timpul desfrâului nocturn. Ea îmi zise, surâzând, că mă bucurasem pe gratis de un spectacol pentru care aș fi dat bani grei, era sigură de asta, și era atât de mulțumită încât era dispusă să mi-l mai ofere încă, dacă nu plecam.

Acest răspuns îmi stârni dorința de a o izbi peste față cu sticla care era în fața mea. Am luat-o în mână într-un fel care arăta ce voi face, mânat de îndreptățita mea mânie, și aș fi săvârșit această crimă rușinoasă, dacă n-aș fi văzut pe chipul ei tăria cu care mă sfidează. Mi-am vărsat vin în pahar, cu stângăcie, ca și cum n-aș fi pus mâna pe sticlă decât în acest scop; dar când vrei să-ți pui vin în pahar, apuci firesc sticla, nu cu mâna răsturnată. Lia își dădu seama.

M-am ridicat și m-am dus în camera mea, nemaiputând să îndur cele ce se petreceau; dar, după un sfert de oră, Lia veni să-și bea cafeaua cu mine. Această consecvență, foarte injurioasă, mi se părea o monstruozitate. M-am liniștit puțin când m-am gândit că, venind din partea ei, această purtare vădea o dorință de răzbunare; dar se răzbunase totuși îndeajuns, spunându-mi că nu mă iubește, și dovedindu-mi-o. Imi spuse că vrea să mă ajute să-mi fac bagajele, și atunci am rugat-o să mă lase în pace, luând-o de braț, conducând-o până la ușă și încuindumă, după ce ieșise.

Aveam amândoi dreptate. Lia mă înșelase, mă umilise și mă disprețuise. Eram îndreptățit să o urăsc de moarte. Descoperisem că este ipocrită, vicleană și lipsită de orice pudoare. Ea, în schimb, era îndreptățită să-mi urască existența, și ar fi vrut ca eu să fi comis împotriva ei cine știe ce faptă nelegiuită, pentru a mă pune să mă căiesc că o descoperisem în plină acțiune. Niciodată nu mă pomenisem

într-o asemenea situație violentă.

Pe înserat, doi mateloți veniră să-mi ia bagajul, i-am mulțumit gazdei mele și i-am spus pe un ton calm Liei să-mi pună lenjeria într-o pânză impermeabilă, anunțându-l de toate astea pe tatăl ei, care trimisese deja lădița la *peotă*. Acesta mi-a dat scrisoarea, eu l-am îmbrățișat și i-am mulțumit, și am plecat de îndată, pe un vânt rece, care se opri după două ore. Făcusem douăzeci de mile. După un sfert de oră de calm, vântul începu să bată spre apus, și mica barcă, ce era aproape goală, începu să salte într-un mod atât de îngrozitor încât mi s-a întors stomacul pe dos și am început să vomit. La miezul nopții, vântul începând să bată din direcție opusă, cârmaciul îmi spuse că hotărârea cea mai înțeleaptă este să ne întoarcem la Ancona. Având vântul în față, era cu neputință să mergem la Fiume sau în vreun alt port din Istria. Ne-am întors deci în mai puțin de trei ore în Ancona, unde ofițerul de gardă, recunoscându-ne drept cei care plecaseră pe înserat, avu afabilitatea să mă lase să cobor[207].

In timp ce-i vorbeam ofițerului, mulțumindu-i că mă lasă să dorm într-un pat bun, mateloții îmi luară bagajele și, în loc să aștepte ca să vadă unde vreau să le ducă, le-au dus, după cum am aflat de la cârmaci, în locul de unde le luaseră. Eu voiam să mă duc la hanul cel mai apropiat, înnebuneam de furie numai la gândul că trebuie să o revăd pe Lia, dar nu mai puteam schimba nimic, bagajele erau duse la vechea mea gazdă. Mardocheu se ridică din pat și spuse că-i fericit că mă revede. Era ora trei noaptea. M-am culcat, răpus de oboseală și simțind o aprigă nevoie de odihnă. I-am spus că sunt foarte bolnav și că voi lua masa de unul singur, în patul meu, când voi da de știre că vreau să mănânc. Mesele să fie cât mai frugale și fără pateu de gâscă. Am dormit, dintr-o bucată, zece ore, dar îmi simțeam

întreg trupul îndurerat. Totuși, aveam o foame de lup. Am sunat, și a venit o servitoare, care mi-a spus că Lia este la pat, cu o teribilă durere de cap; am mulțumit Providenței că mă scutea de chinul de a o vedea pe această fată nerușinată.

Masa de prânz a fost prea frugală totuși și i-am spus servitoarei să-mi aducă o cină mai consistentă. Timpul era foarte urât. Consulul de Veneția veni să-și petreacă două ore cu mine, asigurându-mă că vremea va ține tot așa încă vreo opt zile; spusele lui mă dezolau atât din cauza Liei, pe care era cu neputință să o revăd, cât și pentru că nu mai aveam bani; dar aveam tot felul de lucruri. Nevăzând-o pe Lia la ora cinei, am crezut că ea nu va mai veni; dar m-am înșelat. Ea veni a doua zi dimineața, ca să-mi ceară ciocolată, pe care urma să mi-o prepare și să mi-o aducă la pat. Dar pe chipul ei nu se putea citi nici veselie, nici liniște. I-am spus că voi bea cafea, că nu mai vreau să mănânc pateu de gâscă și că deci voi lua masa singur; am rugat-o să-i spună tatălui ei că, în consecință, nu-i voi mai plăti decât șapte *pauli* pe zi și nu voi mai bea decât vin de Orvieto.

— Mai ai încă patru sticle.

— Nu le mai am, căci ți le-am dat; te rog să pleci și să vii în această cameră cât mai puțin cu putință, căci sentimentele tale și stilul ai talentul de a le explica îl pot face și pe bărbatul cel mai filosof să-și piardă stăpânirea de sine. Mai adaugă la toate astea și că prezența dumitale mă revoltă. Infățișarea dumitale nu mai are asupra mea nicio putere și văd bine acum că, îndărătul ei, se află sufletul unui monstru. Mai află și că mateloții mi-au adus bagajele aici în timp ce eu vorbeam cu ofițerul de gardă, și că dacă nu s-ar fi întâmplat așa, eu n-aș mai fi venit aici; m-aș fi dus la han, unde nu m-aș teme că voi fi otrăvit.

Lia plecă fără să-mi răspundă, și am fost sigur că nu se va mai arăta.

Experiența îmi spunea că fete cu firea ei nu erau rare; cunoscusem astfel de fete la Spa, la Genova, la Londra și chiar la Veneția, dar această evreică le întrecea pe toate. Era într-o zi de sâmbătă; Mardocheu, la întoarcerea sa de la școală, veni să mă întrebe, pe un ton vesel, de ce-i supărasem fata, care îi jura că nu-mi dăduse niciun motiv să mă plâng de ea.

— N-am vrut să o supăr, dragul meu Mardocheu; dar, trebuind să țin regim, i-am spus că nu mai vreau să mănânc pateu de ficat de gâscă; pot, deci, mânca singur, economisind, în felul ăsta, trei *pauli*.

— Lia e hotărâtă să mi-i plătească ea, pentru că vrea să ia masa cu dumneata, ca să te scape de teama că vei fi otrăvit. Mi-a spus că te temi de asta.

— Fiica dumitale este pe cât de inteligentă, pe atât de proastă. Nu am nevoie nici ca ea să plătească trei *pauli*, nici ca eu să fac această economie, și, ca să te conving, îți voi plăti șase, dar cu condiția că vei mânca și dumneata cu mine. Faptul de a se oferi să plătească cei trei *pauli* este o impertinență care ține de caracterul ei. Într-un cuvânt: sau voi mânca singur, și îți voi plăti șapte *pauli* pe zi, sau îți voi plăti treisprezece, dacă voi mânca împreună cu tatăl și cu fiica. Ăsta-i ultimul meu cuvânt.

Mardocheu plecă, spunându-mi că nu are curajul să mă lase să mănânc singur. M-am ridicat din pat ca să iau masa de prânz; i-am vorbit numai lui Mardocheu, fără să mă uit vreodată la ea și fără să râd de cuvintele de duh pe care le spunea din când în când. N-am vrut să beau decât vin de Orvieto. La desert, Lia îmi umplu paharul cu vin de Scopolo, spunându-mi că dacă mă încăpățânez în continuare să nu beau, nu va bea nici ea. I-am spus că, înțeleaptă și cuminte fiind, ea nu ar trebui să bea decât apă, și că nu voiam să primesc nimic din mâinile ei.

Mardocheu, căruia îi plăcea să bea vin, spuse, după ce râse zdravăn, că judecata mea e corectă, și bău cât trei.

Timpul fiind urât, mi-am petrecut ziua scriind și, după ce am luat cina, servit de slujnică, m-am culcat și am adormit îndată. Nu după multă vreme, mă trezește un zgomot ușor, și spun: „Cine-i acolo?", și o aud pe Lia, care îmi spune în șoaptă că nu venise ca să mă deranjeze, ci doar ca să se justifice, într-o jumătate de oră, și apoi să mă lase să dorm. Spunând asta, se întinde lângă mine, dar peste cuvertură.

Constat că această vizită, la care nu mă așteptam, căci nu mi se părea că se potrivește cu caracterul acestei fete, îmi face plăcere, de vreme ce, neavând față de ea sentimente de răzbunare, eram sigur că nu mă voi lăsa învins de tot ceea ce ea va face pentru a obține victoria. Așadar, nu numai că nu am bruscat-o, dar i-am vorbit pe un ton blând, spunându-i că în ochii mei e pe deplin justificată și că o rog insistent să plece, căci simțeam nevoia să dorm. Ea îmi răspunde că nu mă va lăsa să dorm decât după ce voi fi binevoit să o ascult.

Imi vorbi astfel, fără ca eu să o întrerup o singură dată, timp de o oră. Spusele ei, fie în parte prefăcute, fie în parte venind dintr-o simțire adevărată, voiau să mă convingă cu orice preț, căci, după ce și-a recunoscut greșelile, pretindea că la vârsta mea, și cu experiența mea, trebuia să-i iert totul unei fete de optsprezece ani, atât de slabă în fața violenței de neînvins pe care o exercita asupra ei[203] un temperament înzestrat cu un instinct al amorului atât de puternic încât uneori își pierdea mințile. După părerea ei, eu trebuia să iert totul acestei fatale slăbiciuni, chiar și faptele cele mai criminale, pentru că, dacă s-ar întâmpla să le săvârșească, ar însemna că și-a pierdut cu totul stăpânirea de sine. Ea îmi jura că mă iubește, și că mi-ar fi dat cele mai vii dovezi, dacă nu ar fi avut nenorocirea de a se fi îndrăgostit

de creștinul pe care-l văzusem împreună cu ea și care era un vagabond și un libertin, care nu o iubea și pe care-l plătea. M-a asigurat însă că, deși îl iubea, nu-i dăruise fecioria, îmi jură că nu-l mai văzuse de șase luni, și că din cauza mea îl chemase în acea noapte, căci eu atâtasem simțurile cu stampele și băuturile mele. In concluzie, mă ruga să-i liniștesc sufletul, uitând totul și redându-i prietenia mea pentru acele zile cât voi mai rămâne la ea.

După ce s-a oprit, nu am adus nici cea mai mică obiecție spuselor ei. M-am prefăcut că sunt convins că am jucat un rol nefast arătându-i acele figuri lascive, am plâns-o pentru nefericirea de a se fi îndrăgostit de un bărbat fără niciun căpătâi și pentru puterea de neînvins pe care natura le-o dăduse simțurilor ei, putere care o făcea să-și piardă stăpânirea de sine, și, în încheiere, i-am făgăduit că nu va mai vedea în purtarea mea nicio urmă de resentiment.

Dar cum această explicație a mea nu se sfârșea în felul în care și-ar fi dorit șmechera de fată, ea continuă să-mi vorbească despre slăbiciunea simțurilor, despre puterea amorului-propriu, care adeseori ridica stavile în calea iubirii și te făcea să acționezi împotriva celor mai scumpe interese ale inimii tale, căci Lia voia să mă convingă că mă iubește și că nu-mi interzisese niște fleacuri doar ca să-mi sporească iubirea prin respectul față de ea. Firea ei o silise să acționeze astfel, și nu era vina ei dacă nu putuse proceda altfel.

Cât de multe lucruri i-aș fi putut răspunde! I-aș fi putut răspunde că trebuia să o urăsc, și că o uram, tocmai din cauza detestabilei și blestematei ei firi; dar nu voiam să o supăr prea mult, căci voiam să o văd dând iar asaltul, moment când voi putea s-o zdrobesc, umilind-o; dar, vicleană cum era, nu făcu gesturile pe care le așteptam. Nu-și întinse brațele spre mine și nu-și apropie fața de a mea. Dar după

luptă, și după ce plecă, am fost bucuros că nu a dat acel asalt, căci ar fi ieșit învingătoare, deși eram lipsiți de lumină. *Segnius irritant animos demissa per aures*[209]. Când îmi vorbea despre prodigioasa forță pe care o exercita Venus asupra ei, îmi aminteam de ceea ce o văzusem că face în poziția „copacul drept", și dacă Lia ar fi luat atunci inițiativa, mi-ar fi fost greu să rezist. Ea plecă după două ore, după ce se scuzase, dar în aparență foarte mulțumită. Am crezut că trebuie să-i promit că-mi va pregăti, ca de obicei, ciocolata. Ea veni să ia o tabletă, foarte devreme, îmbrăcată sumar, lasciv, mergând în vârful picioarelor ca să nu mă trezească din somn, deși, dacă și-ar fi întors ochii spre patul meu, ar fi văzut că nu dorm.

Imi aduse ciocolata și, când am văzut două cești, i-am spus că mințise când îmi spusese că nu-i place. Ea îmi răspunse că se credea obligată să mă scape de teama de a fi otrăvit. Am remarcat că, pentru a-mi aduce ciocolata la pat, se îmbrăcase cu o rochie, acoperindu-și bine sânii, în timp ce cu o jumătate de oră mai devreme venise doar în cămașă și jupon. Cu cât o vedeam mai hotărâtă să mă înjenunche prin farmecele sale, cu atât mă simțeam mai decis să o umilesc prin indiferența mea. Alternativa la victoria mea mi se părea că nu poate fi decât dezonoarea și rușinea mea; și astfel mă vedeam condamnat să rămân ca de gheață.

In ciuda tuturor celor spuse, la masă mi se servi delicatesa care îmi putea stârni pofta. Trecând peste ordinele mele, Lia aduse la masă un pateu de ficat de gâscă, spunând că era pentru ea și că, fiind otrăvit, va muri doar ea; Mardocheu spuse că vrea să moară și el, și mâncă din pateu; atunci am mâncat și eu, râzând, și Lia îmi spuse că propunerile mele nu erau îndeajuns de puternice pentru a se susține împotriva prezenței inamicului. Această sentință nu-mi conveni deloc. I-am

spus că, descoperindu-se prea mult, se arăta lipsită de inteligență, și că eu aveam destulă forță ca să profit de ocazie.

— Încearcă, i-am spus, să mă faci să beau vin de Scopolo sau muscat. Aș fi băut acum, dacă nu mi-ai fi reproșat slăbiciunea propunerilor pe care ți le-am făcut. Îți voi dovedi că nu pot fi cu niciun chip învinse.

— Bărbatul pe care-l poți iubi, îmi răspunse ea, este cel care adeseori se lasă învins.

— Dar fata pe care-o poți iubi este cea care nu-i reproșează slăbiciunile.

Am trimis la consul după vin din Scopolo și după muscat, iar Lia, care nu se putea stăpâni, mă înțepă din nou, zicând, cu un râs fin, că eram bărbatul cel mai vrednic de a fi iubit.

După masa de prânz, am ieșit din casă, deși era timp urât, și m-am dus la cafenea. Simțind cu certitudine că Lia va veni la noapte să dea un nou asalt, m-am dus acolo ca să văd dacă nu puteam găsi pe cineva care să mă ducă într-un loc unde să cumpăr plăceri amoroase. Un grec ce mă dusese, cu opt zile în urmă, într-o casă de rendez-vous care mă dezgustase, mă duse acum în alta, unde o grecoaică, foarte fardată, îmi displăcu încă și mai mult. M-am întors acasă unde, după ce am cinat, singur, ca întotdeauna, am luat hotărârea să mă încui în camera mea, ceea ce nu mai făcusem decât de două ori. Dar zadarnic. După câteva clipe, Lia ciocănește la ușă și îmi zice, cu voce puternică, să-i dau o tabletă de ciocolată, ceea ce uitasem să fac. Deschid, și, în timp ce ia ciocolată, mă roagă să las ușa descuiată, căci trebuie să-mi spună ceva important, aceasta fiind ultima oară când îmi mai vorbește.

— Spune-mi acum ce vrei să-mi spui.

— Nu. Sunt prea multe de spus, și nu pot veni decât când întreaga casă va dormi. N-ai de ce să te temi, de altfel, și te poți duce să te culci, căci îți ești propriul stăpân, și eu nu mai sunt pentru dumneata o primejdie.

— Nu, desigur. O să găsești ușa descuiată.

Hotărât să rezist la toate șiretlicurile ei, mi s-a părut că nu trebuie să sting lumânările, căci, fiind sigur că va veni, stingându-le, îi dădeam o dovadă că mă tem. Lumina trebuia să-mi sporească triumful și să mă facă să mă bucur mai mult de umilirea și de rușinea ei. M-am băgat deci în pat.

Lia veni pe la ora unsprezece, în cămașă și în jupon. Închise ușa cu zăvorul și, când i-am spus:

— Ei, ce vrei să-mi spui?

Ea intră în pat, își scoate juponul, apoi cămașa, și se întinde lângă mine, aruncând în partea cealaltă cuvertura. Sigură de ce face, nu are nicio îndoială, nu-mi spune nimic, mă strânge la piept, se urcă călare pe mine, mă acoperă cu un potop de sărutări, mă lipsește într-o clipă de toate facultățile mele, în afară de cea pe care nu voiam să o am pentru ea. În singura clipă de judecată care-mi rămâne, hotărăsc că sunt un prost, că Lia era foarte inteligentă din născare și că ea cunoștea natura umană mult mai bine decât mine. Mângâierile mele devin pe dată la fel de înflăcărate ca ale sale, ea mă lasă să-i mănânc sânii, și mă face să mor pe suprafața mormântului unde, spre mirarea mea, mă simt sigur că nu mă putea înhuma decât deschizându-l.

— Draga mea Lia, i-am spus, după o scurtă tăcere, te ador, cum de te-am putut urî, cum ai putut să vrei să te urăsc? Este oare cu putință ca tu să nu fii aici, între brațele mele, decât pentru a mă umili, decât pentru a obține o zadarnică

victorie? Dacă acesta e gândul tău, te iert; dar greșești, căci plăcerea mea este mult mai mare, crede-mă, decât plăcerea pe care tu o poți simți răzbunându-te.

— Nu, prietene. Nu sunt aici nici ca să învinge, nici ca să mă răzbun, nici ca să obțin o rușinoasă victorie; am venit aici ca să-ți dau cea mai mare dovadă de dragoste, și ca să fac din tine adevăratul meu învingător. Fă-mă fericită chiar în clipa care urmează: rupe bariera pe care, până acum, am păstrat-o neatinsă, în ciuda fragilității ei, și în ciuda naturii înseși; și dacă sacrificiul pe care-l fac pentru tine te lasă încă să te îndoiești de sinceritatea iubirii mele, tu ești cel care vei deveni cel mai rău, cel mai nedemn dintre bărbați.

Am cules atunci, fără să pierd alt timp decât cel necesar unui mic aranjament pe care-l iubește chiar și nerăbdătorul amor, un fruct în care lucrul cel mai nou pe care l-am găsit a fost extrema lui catifelare. Am văzut pe frumoasa figură a Liei simptomul extraordinar al unei dureri delicioase, și am simțit în primul ei extaz cum îi tremură întreaga făptură de excesiva voluptate care o inunda. Plăcerea pe care o simțeam mi se părea cu totul nouă; hotărât să nu o las să atingă apogeul decât atunci când nu-mi va mai fi cu putință să o împiedic, am ținut-o pe Lia inseparabilă de mine până la ora trei noaptea, și i-am stârnit întreaga recunoștință, făcând-o să-mi culeagă sufletul topit în căușul frumoasei sale mâini. Văzându-mă o clipă după aceea mort, ea îmi spuse că așa era bine, și ne-am despărțit mulțumiți, îndrăgostiți și siguri unul de celălalt. Am dormit până la prânz și, văzând-o cum apare din nou în fața privirilor mele, gândul că trebuie să plec mă întrista. I-am spus asta, și ea m-a rugat să-mi amân plecarea cât mai mult cu putință. I-am spus că vom hotărî totul în noaptea următoare. M-am ridicat și ea a luat cearșaful pe care slujnica ar fi văzut urmele înțelegerii noastre criminale. Am luat masa gustând

cu voluptate fiecare îmbucătură. Mardocheu, care prânzea cu mine, se străduia să mă convingă că nu-i zgârcit. Mi-am petrecut după-amiaza la consul, împreună cu care mi-am hotărât plecarea pe un vas de război napolitan care era în carantină și care, după ce o va fi terminat, trebuia să plece la Trieste; trebuia să-mi petrec deci în Ancona încă o lună, și am adus cele mai mari mulțumiri Providenței. I-am dat consulului cutia de aur pe care o primisem de la Electorul de Köln, după ce am scos portretul. După trei sau patru zile, el mi-a dăruit patruzeci de țechini; era tocmai ce-mi trebuia. Șederea mea în acest oraș mă costa foarte mult; dar când i-am spus lui Mardocheu că voi mai rămâne la el încă o lună, el mi-a spus în chip hotărât că nu vrea să-mi mai fie prilej de cheltuială în plus; Lia rămase astfel singură la masă cu mine. Am crezut întotdeauna că acest evreu știa că fiica lui nu-mi refuza favorurile. In privința asta, evreii nu sunt pretențioși, căci știind că un fiu născut dintr-un creștin și o evreică este evreu, ei cred că prinși în capcană sunt bărbații creștini. Dar eu am cruțat-o pe scumpa mea Lia.

Când i-am spus că voi mai rămâne o lună, m-a copleșit cu tot felul de dovezi de recunoștință și de iubire. Și cum a mai binecuvântat timpul rău care m-a împiedicat să mă duc la Fiume! Ne-am culcat împreună, în fiecare noapte, chiar și în cele interzise de legea evreiască, care o excomunică pe femeia care face dragoste într-o anumită perioadă a lunii[210]. I-am dăruit lui Lia inimioara care putea să valoreze zece țechini; dar ea n-a vrut nicio plată pentru cele șase săptămâni în care îmi spălase și îmi călcase lenjeria. Ea mi-a dăruit șase frumoase batiste aduse din Indii; am reîntâlnit-o la Pesaro, după șase ani. Voi vorbi despre asta la timpul cuvenit.

(Vol. 12, cap. VIII, pp. 157–184)

[202] Existau, în acea vreme, la Ancona, mai bine de o mie de familii evreiești.

[203] „Prefer să trec drept un scriitor nebun și lipsit de artă, decât să fiu înțelept și nefericit, atâta vreme cât defectele mele îmi plac sau îmi scapă." (Horațiu, *Epistole*, II, 11, 126—128. Citatul exact: *Proetulerim scriptor...*)

[204] Referire la celebra culegere de treizeci și cinci de poziții erotice descrise în *Sonetti lussuriosi* de Aretino, și însoțite de desenele lui Giulio Romano.

[205] In franceză este folosit un latinism învechit: „*véréconde*".

[206] Cf. *Vie de Casanova*, 1762.

[207] Fără a respecta carantina.

[208] Joc de cuvinte intraductibil, pe baza unui italienism calchiat în franceză.

[209] „Mai slabă este impresia făcută asupra sufletului prin mijlocirea urechilor". Horațiu, *Arta poetică*, 180 (citatul exact: ... *per aurem*).

[210] In perioada menstruației (*Leviticul*, XV, 19).

Lenzica

1773

...O mică întâmplare, care i-a făcut să râdă în hohote pe locuitorii orașului Trieste, cred că va fi și pe placul cititorilor mei. Vara abia începuse; mâncasem niște sardele pe malul mării și mă întorceam acasă, cam cu două ore înainte de miezul nopții. Tocmai voiam să mă culc, când văd intrând în camera mea o fată, pe care o recunosc a fi servitoarea tânărului conte Strasoldo.

Acest tânăr conte era un bărbat frumos, dar sărac ca aproape toți cei din familia Strasoldo, iubind plăcerile costisitoare și având deci datorii; slujba pe care o avea nu-i aducea decât șase sute de florini pe an, iar el cheltuia de patru ori mai mult. Era politicos și generos, și cinasem de câteva ori la el în compania lui Pittoni[211]. Avea în serviciul lui o foarte frumoasă carniolină[212], pe care prietenii lui o vedeau, dar căreia nimeni nu îndrăznea să-i facă curte, pentru că se știa că tânărul conte era îndrăgostit de ea și foarte gelos. Conformându-mă împrejurărilor, o văzusem, o admirasem, o lăudasem în prezența stăpânului, spunându-i cât e de fericit că posedă o asemenea comoară; dar servitoarei nu-i adresasem niciodată nici măcar un singur cuvânt.

Același conte Strasoldo fusese chemat la Viena de către contele de Aversberg, care îl iubea și care, atunci când urma să plece, îi făgăduise că se va gândi la el. Contele Strasoldo urma să capete în Polonia postul de căpitan de Cerc[213]; își luase rămas-bun de la toată lumea, își vânduse la licitație mobilele, și tocmai pleca. Intreg orașul Trieste știa că o lua cu el pe servitoarea preaiubită, iar eu fusesem la el chiar în acea dimineață, ca să-i urez o călătorie plăcută. Or, vă puteți închipui cât de mare mi-a fost uimirea când am văzut că intră în camera mea, și la acea oră, această servitoare care abia dacă aruncase vreodată o privire spre mine. O întreb ce vrea și ea îmi spune, în puține cuvinte că, nevrând să plece cu Strasoldo, și

neștiind unde să se ascundă, se gândise că locul cel mai sigur e camera mea. Nimeni, îmi spuse ea, nu ar putea ghici că ea era aici și Strasoldo va pleca singur. După plecarea acestuia, ea se va duce la Trieste și apoi la locul ei de baștină; spera că nu voi fi atât de crud încât să o izgonesc; mă asigură că va pleca de la mine chiar a doua zi, căci Strasoldo trebuia să plece în zori de zi, așa cum voi fi putut să văd de la ferestrele mele.

— Frumoasă Lenzica — așa se numea — dumneata nu poți fi izgonită de nimeni, și oricum nu eu te voi izgoni, eu, care ți-am admirat întotdeauna farmecele. In această cameră te găsești într-un loc sigur, și atâta vreme cât te vei afla aici, fii sigură că nimeni nu va intra. Mulțumesc sorții, care te-a făcut să te gândești la mine; dar dacă este adevărat, așa cum spune toată lumea, că tânărul conte este îndrăgostit de dumneata, o să vezi că nu va pleca singur. Va rămâne aici măcar toată ziua de mâine și te va căuta.

— Mă va căuta peste tot, dar nu și aici. Imi făgăduiești că nu mă vei sili să plec din această cameră chiar dacă diavolul însuși îi va spune că mă aflu aici?

— Iți dau de o sută de ori cuvântul meu de onoare. Simți, nădăjduiesc, că, în situația dată, nu poți să nu te culci cu mine.

— Vai! consimt să fac asta, dacă nu te incomodez prea mult.

— Să mă incomodezi ? O să vezi... Dezbracă-te repede, frumoasa mea Lenzica. Dar unde-ți sunt hainele?

— Tot ce am se găsește într-un cufăr care este legat îndărătul trăsurii, dar nu-mi pasă de asta...

— Cred că e furios contele.

— Nu se va întoarce decât la miezul nopții. Cinează cu doamna Bissolotti,

care e îndrăgostită de el.

După ce spuse toate acestea, se băgă în pat, iar eu am petrecut o noapte minunată, după un fel de post care durase opt luni. După Lia, nu am mai avut parte decât de niște plăceri întâmplătoare, care nu durează decât un sfert de oră și care, odată consumate, nu-mi mai spuneau nimic. Lenzica era o femeie de o frumusețe desăvârșită și, dacă aș fi fost bogat, aș fi făcut orice ca să o păstrez pentru mine. Trezindu-ne din somn abia la ora șapte, ea se ridică din pat și, văzând trăsura la poarta casei unde locuia Strasoldo, îmi spuse cu tristețe că ghicisem ce urma să se întâmple. Am consolat-o, asigurând-o din nou că va putea rămâne la mine atâta vreme cât va vrea. Eram supărat că nu mai am încă o cameră, ca să pot să o ascund de ochii băiatului care avea să-mi aducă micul dejun și cafeaua. A trebuit să ne lipsim de micul dejun. Trebuia să mă gândesc cum voi face ca să-i aduc de mâncare, dar mai aveam destul timp. Iată însă că are loc ceva la care nu mă așteptam. L-am văzut la ora zece pe Strasoldo cu Pittoni, prietenul lui intim, intrând în han. Mă duc pe coridor și îi văd pe amândoi vorbind cu hangiul. Îi văd apoi intrând în camerele rezervate pentru întâlniri amoroase, apoi cercetând mai multe apartamente, de la toate etajele; văd cam ce se întâmplă și îi spun, râzând, lui Lenzica cea frumoasă că e căutată peste tot și că, fără îndoială, vom avea și noi parte de o vizită; ea mă roagă din nou să-mi respect cuvântul dat și eu o liniștesc încă o dată. Ea simte foarte bine că nu puteam să le interzic să intre în camera mea fără să-i fac să ghicească adevărul.

Îi aud venind, și atunci ies, îmi încui ușa, și-i rog să mă ierte, nu-i pot lăsa să intre, căci aveam în cameră un obiect de contrabandă.

— Spune-mi, te rog, îmi zise Strasoldo pe un ton jalnic, dacă nu o ai în

cameră pe slujnica mea. Suntem siguri că a intrat în han azi-noapte la ora zece; a fost văzută de santinela care era la poartă.

— Dacă așa stau lucrurile, iată. Slujnica de care vorbești e în camera mea și i-am dat cuvântul meu de onoare că nimeni nu se va putea atinge de ea fără voia ei. Și puteți fi siguri că-mi voi respecta cuvântul.

— Nu vreau să o iau împotriva voinței ei; dar sunt sigur că va veni de bunăvoie, dacă pot să-i vorbesc.

— Mă duc să văd dacă ea consimte să stați de vorbă. Așteptați aici, afară.

Ea auzise totul și îmi spuse că pot să-i las să intre. Il întrebă pe dată pe Strasoldo, pe un ton plin de mândrie, dacă avea față de el vreo obligație, dacă putea să o acuze că furase ceva și dacă era liberă să-l părăsească atunci când vrea. El îi răspunse, cu multă blândețe, că, dimpotrivă, el îi datora leafa pe un an, că un cufăr cu hainele ei era la el în trăsură, dar că ea greșea părăsindu-l astfel, fără niciun motiv.

— Motivul, spuse ea, e voința mea. Nu vreau să mă duc la Viena. Iți spun asta de opt zile. Dacă ești un om de onoare, îmi vei lăsa bagajul, iar cât privește, leafa mea, dacă nu mi-o poți plăti acum, mi-o vei trimite la Lauback[214], la mătușa mea.

Strasoldo îmi făcu atunci de-a dreptul milă, căci, după ce a rugat-o în chipul cel mai umilitor să vină cu el, a început să plângă. Asta m-a revoltat. Dar Pittoni a fost cât pe ce să mă înfurie când mi-a spus că ar trebui să o dau afară din camera mea pe această târfuliță. I-am spus, pe un ton hotărât, că nu el o să mă învețe pe mine care mi-e datoria și că eu nu eram de acord cu el că fata e o târfuliță. Schimbând tonul, începu să râdă și mă întrebă cum a fost cu putință ca, într-o singură

noapte, să mă îndrăgostesc de fată. Strasoldo îl întrerupse, spunându-i că este sigur că nu se culcase cu mine, iar ea îi spuse că se înșală, de vreme ce în cameră nu era decât un pat.

Pe la amiază au plecat, și biata Lenzica nu mai știu cum să-mi mulțumească. Nemaitrebuind să ne ascundem, am comandat o masă pentru amândoi, și, pentru că trăsura era tot în fața porții, i-am promis că voi rămâne cu ea, fără să ies din cameră, atâta vreme cât Strasoldo va mai fi în Trieste.

La ora trei, consulul de Veneția veni să-mi spună că Strasoldo venise la el să-l roage să încerce să mă convingă să i-o dau pe Lenzica. I-am spus că ei trebuia să i se adreseze, și când știu totul, ne lăsă în pace, spunându-ne că amândoi aveam dreptate. Când se făcu seară, un hamal aduse în camera mea cufărul cu haine al acestei fete, care, emoționată de acest gest, nu-și schimbă totuși hotărârea. Ea cină și se culcă cu mine și a doua noapte, și Strasoldo plecă în zori. Am luat atunci o trăsură și am condus-o pe scumpa mea Lenzica până la a doua stație de poștă pe drumul spre Lauback, unde, după ce am mâncat bine de prânz cu ea, am lăsat-o la o femeie pe care o cunoștea. La Trieste, toată lumea găsi că am procedat bine, și însuși Pittoni spuse că, în locul meu, nu ar fi făcut altfel. Dar bietul Strasoldo sfârși rău. Avu un post la Leopol, se îndatoră peste măsură și se făcu vinovat de delapidare de bani. Pentru a nu plăti cu capul, fugi pe pământ turcesc, și purtă turban.

(Vol. 12, cap. IX. pp. 206–210)

---

211 Șeful poliției din Trieste, tovarăș de desfrâu al lui Casanova.

212 În original: „*Cragnoline*", născută în Carniolia.

[213] Austria era împărțită în douăsprezece guvernăminte (Gubernien), cuprinzând și Galiția, recent dobândită prin prima dezmembrare a Poloniei, subdivizate în Cercuri (*Kreise*), administrate de căpitani de cerc.

[214] Laibach, vechiul nume al Liublianei.

Irène

1774

...Prima femeie care m-a interesat la Trieste a fost actrița care avea rolul secundar în piesa jucată de trupa de actori ce se afla acolo. Am fost surprins să o văd aici pe această Irene, fata așa-zisului conte Rinaldi, de care cititorul meu își amintește, probabil[215]. O iubisem la Milano, o neglijasem la Genova din cauza tatălui ei[216], și îi fusesem de folos la Avignon, unde o scosesem din încurcătură, cu aprobarea tinerei Marcolina[217]. Trecuseră unsprezece ani fără ca eu să fi știut ceva despre ea. Am fost surprins să o văd, și în același timp am fost supărat, căci, văzând-o încă frumoasă, prevedeam că s-ar putea să-mi placă din nou, în timp ce, neaflându-mă într-o stare în care i-aș fi putut fi de folos, trebuia să rămân în expectativă. Crezând că nu pot să nu-i fac o vizită, și foarte curios, de altfel, să-i știu povestea, m-am înfățișat la ea a doua zi, pe la unsprezece dimineața.

Mă primi cu un ușor strigăt, spunând că mă văzuse la parter și că era sigură că voi veni să o văd. Mi-l prezentă pe soțul ei, care juca roluri de Scapin, și pe fiica ei, care avea nouă ani și era talentată la dans. Povestea ei nu fu lungă. În anul în care o văzusem la Avignon, se dusese la Torino cu tatăl ei și, îndrăgostindu-se de bărbatul pe care mi-l prezentase, își părăsise părinții spre a deveni soția lui, și se făcuse actriță, ca și el. Știa că tatăl ei murise, dar nu știa ce se întâmplase cu mama ei. Îmi spuse că îi era credincioasă soțului ei, fără să fie atât de ridicolă încât să aducă la disperare, printr-un comportament prea rigid, pe cineva care i-ar face declarații de iubire și care ar merita să fie ascultat. Mă asigură că la Trieste nu are pe nimeni și că singura ei plăcere era să ofere o cină unor prieteni, pentru că avea ceva bani, căci în casa ei se jucau jocuri de noroc. Ea era cea care pregătea și tăia cărțile, și mă rugă să fiu uneori în partidă cu ea. Am asigurat-o, luându-mi rămas-bun, că mă va revedea în aceeași zi, după spectacol, și, de vreme ce miza era mică,

jocul de noroc fiind interzis la Trieste[218], voi juca și eu, ca toți ceilalți, pe miză mică.

M-am dus din nou la ea, și am cinat în compania unor tineri negustori zănatici, toți îndrăgostiți de ea. După cină, am început să jucăm cărți, jocul fiind organizat de ea. Dar, spre marea mea surprindere, am văzut, fără putință de tăgadă, că trișa cu mare artă. Mi-a venit să râd când am văzut-o exercitându-și talentul împotriva mea. N-am spus nimic și am plecat odată cu ceilalți, după ce am pierdut câțiva florini. Era o nimica toată, dar n-am vrut ca Irène să mă ia drept prost. Am văzut-o a doua zi, la o repetiție, la teatru, și am felicitat-o pentru iscusința cu care mânuia cărțile; la început s-a prefăcut că nu înțelege ce vreau să-i spun, și când i-am spus despre ce-i vorba, îndrăzni să-mi spună că mă înșel; dar când i-am spus, întorcându-i spatele, că se va căi dacă nu va vrea să recunoască, îmi spuse, râzând, că e adevărat, și că dacă voiam să-i spun cât am pierdut, era gata să-mi dea înapoi acești bani, și chiar să mă asocieze la câștigurile acestea fără ca nimeni să știe, cu excepția soțului ei. I-am spus că nu voiam de la ea niciunul din cele două lucruri pe care mi le propunea, ba chiar că nu voi mai veni la jocul de cărți, dar, am adăugat, să nu cumva să-mi înșele vreun prieten, căci asta se va ști, pentru că, în acest caz, va fi amendată, jocurile de noroc fiind interzise. Ea îmi spuse că știa asta și că toți tinerii care veneau să joace în casa ei îi promiseseră să păstreze cu strășnicie secretul. I-am spus că nu voi mai veni la cină la ea, dar că-mi va face plăcere dacă va veni să ia masa de prânz cu mine, când va avea timp. Ea veni după câteva zile, împreună cu fiica ei, care îmi plăcu și care nu-mi refuză câteva mângâieri. Într-o dimineață, se întâlni cu baronul Pitoni[219], care, iubitor fiind de fetițe tot atât de mult cât și mine, fu atras de fiica lui Irène și o rugă pe mamă să-i facă uneori

aceeași onoare pe care mi-o făcea mie. Am încurajat-o să accepte oferta, și baronul se îndrăgosti. Pentru Irène a fost o adevărată fericire, căci, cam spre sfârșitul carnavalului, a fost acuzată, și baronul ar fi lăsat-o pe seama legilor severe ale poliției, dacă, devenindu-i între timp prieten, el nu ar fi avertizat-o să nu mai joace. N-a putut fi amendată pentru că, atunci când poliția a venit la ea acasă ca să o surprindă asupra faptului, nu a găsit pe nimeni.

La începutul postului Paștelui, ea plecă împreună cu toată trupa și, trei ani mai târziu, am văzut-o la Padova, unde am făcut cu fiica ei cunoștință într-un chip mult mai drăgăstos.

(Vol. 12, cap. X, pp. 236–238)

---

215 Cf. *Vie de Casanova*, 1746 și 1763.

216 Care îl acuzase pe Casanova că trișase la jocul de cărți; indignat, acesta a respins avansurile lui Irène.

217 Tânără venețiană „ce se îndrăgostea pe loc de toate femelele frumoase pe care le vedea"; a jucat cu plăcere rolul de mijlocitoare între Irène și Casanova.

218 Printr-o ordonanță din 20 februarie 1753, reînnoită în 1765.

219 Cf. *supra*, nota 211.

Postfață

Am citit/am tradus un număr de pagini din mult mai marele text *Povestea vieții mele* de Casanova (Ed. Gallimard, 1986, „Folio classique") și cheile cu care mi se pare că s-a deschis el pentru mine sunt cuvintele „bucurie", „zădărnicia zădărniciilor"... .

Sunt chei de lectură care poate i-ar fi plăcut și lui Casanova, sunt, poate, măcar într-o oarecare măsură (conștientă/inconștientă) și propriile lui chei, chei de lectură rezistente care funcționează, cred, și după mai bine de două secole de la moartea celebrului personaj.

„Casanova": iată o etichetă, aș spune, mai curând, în termenii actuali la modă, o marcă, un *brand* cunoscut și recunoscut de orice individ cât de cât instruit. Este chiar mai mult decât atât: termenul (împreună cu conceptul pe care-l vehiculează) a atins limita maximă de asimilare, devenind un substantiv comun și vulgarizându-se, printr-o necesară simplificare (în sensul că aceia care-l folosesc nu știu care-i este originea): un Casanova este un bărbat care iubește femeile și este iubit de ele, care le-ar vrea pe toate, mai ales dacă sunt tinere și frumoase, care aleargă după femei (aleargă, în sensul că reacționează prompt la orice prezență feminină), dar și după care aleargă toate femeile.

Această „marcă" a acționat și continuă să acționeze cu o intensitate și o eficacitate incredibile, poate și pentru că ea se situează în zona universal interesantă a eroticului, a sexualității, cu toate conotațiile negativ-misterioase pe care le suscită, perversiune, desfrâu, ieșire, sub toate formele, până la incest, din „buna purtare" convențional stabilită de comunitatea umană creștină și, în mare vorbind, de multe alte comunități. Fie și când spui numai Casanova, simți parcă în nări un miros de smoală și de pucioasă și o viziune infernală — diavoli cu coarne, cozi și copite, pe

un fundal de flăcări și cazane în care fierb cei păcătoși — ți se încheagă în fața ochilor.

Dar intensitatea cu care a funcționat semantic relația: Casanova/ SEXUALITATE/ PERVERSIUNE/ DAMNAȚIUNE nu a avut numai efectul de a construi un personaj legendar, aici ecran opac dincolo de care îți poți imagina că se petrec toate „blestemățiile" posibile, ci și, datorită acestei ființări legendare, transmisă cu tot mai mare putere din generație în generație, pe acela de a „proteja" imensa — ca proporții și valoare — operă lăsată de Casanova. Toată lumea știe, în termeni locali vorbind, de „crailâcurile" lui Casanova, dar aproape nimeni nu știe că el este și un mare scriitor, comparat de unii exegeți cu Saint-Simon, Balzac, Dickens, Proust, Montaigne.

Când începi să citești aceste memorii, care, de fapt, sunt un adevărat roman, intri cu totul într-o lume care trăiește în sine, nu numai ca biografie, în sine, ca lume, adică, ce ar fi putut, ar putea fi și a ta, și, pe măsură ce înaintezi în lectură, *este* a ta. Filosoful sau psihologul din tine se pot regăsi aici meditând asupra autenticei candori cu care personajul „romanului" *Povestea vieții mele* trăiește clipa, tot ce-i oferă ea, într-o plăcere care o transcende pe cea a cărnii (de altfel, Casanova este atras în primul rând de femeile care sunt nu numai tinere și frumoase, dar și inteligente), devenind bucurie pură și, aș îndrăzni să spun, sens, rost al vieții. Dar și iubitorul de romane istorice sau de romane-document, care reconstituie multiple medii sociale, se poate regăsi de exemplu, între multe alte locuri europene, în această Italie a secolului al optsprezecelea (loc de baștină al lui Casanova), cu frumoasele și uneori turbulentele ei orașe, dintre care în prim-plan iese, în imaginația noastră tot mai înflăcărată, misterioasa Veneție a dogilor și a gondolierilor.

In cele din urmă însă cu toții, indiferent prin ce grilă am citit acest „roman" al voluptății rafinate, al bucuriei, al unei lumi europene fastuoase, dar și mizerabile, civilizate, dar și barbare prin comportamente neașteptat de crude sau deviante, simțim, prin „răceala", distanțarea cu care este totul redat, amărăciunea teribilă a derizoriului în care se pierde până la urmă totul, fragilitatea și perisabilitatea fiecărei ființe, ale fiecărui gest: *vanitas vanitatum*, încă o dată și încă o dată.

Multe aspecte *literare*, specific literare în lumina noilor teorii, au rămas nestudiate în opera lui Casanova și, printre ele, este și această impersonalizare auctorială, marcată și prin faptul că avem, în cazul lui Casanova, de-a face și cu acea specifică dedublare a artistului, la el concretizată prin faptul că își dă singur un nume, și un titlu, și le inventează: titlul și numele de *chevalier de Seingalt*. Intr-un dialog cu un interlocutor oarecare, în 1760, Casanova se explică într-un mod uluitor, de fapt din unghiul artistului: „— Cum de vă aparține acest nume? — Imi aparține pentru că eu sunt autorul lui; dar asta nu mă împiedică să fiu și Casanova. ... cum poate cineva să fie autorul unui nume?... — Alfabetul este proprietatea tuturor, nimeni nu contestă asta. Am luat opt litere și le-am combinat astfel încât am produs cuvântul Seingalt. Cuvântul alcătuit astfel mi-a plăcut și l-am adoptat ca nume, cu ferma convingere că, dat fiind că nimeni nu l-a purtat înaintea mea, nimeni nu are dreptul să mi-l conteste, și cu atât mai puțin să-l poarte fără consimțământul meu" (Ed. Pléiade, vol. II, p. 882).

Intre anii 1789 și 4 iunie 1798 (data morții sale, la castelul Dux), Jacques Casanova, chevalier de Seingalt, își scrie *Memoriile* (sub titlul *Histoire de ma vie*), în paralel cu alte studii științifice și texte literare, unele în franceză, altele în italiană. In fața acestei opere atât de voluminoase, tu, om al secolului 21, stai și te întrebi:

unde și când a putut scrie atât de mult acest cavaler al aventurii, care și-a petrecut o bună parte din viață fie la închisoare, fie pe drumuri, coborând dintr-un poștalion spre a se instala într-un han sau la un prieten, și apoi, curând, pentru a se urca în alt poștalion. De fapt, aceeași întrebare ne-o punem și când este vorba de uriașa operă și corespondență a lui Voltaire, de uriașa corespondență și operă a multor altor autori din vremuri mai vechi. Noi, cei de azi, stresați, prinși mereu ca într-un vârtej, cu creierul bine spălat de ceea ce ni se transmite prin canalele de televiziune, făcând întruna ceva din care parcă nu rămâne nimic, trăind într-un timp care, pe măsură ce ni se pare că-l „gestionăm" mai bine, se micșorează parcă până la dispariție, noi, așadar, nu-l putem înțelege pe acest cavaler nu numai al aventurii amoroase, dar și al științei și al literaturii. Când oare le putea face pe toate? E întrebarea naivă care persistă, cel puțin în creierul meu, căci eu nu i-am putut găsi un răspuns. Nu știm mai nimic despre felul cum își scria Casanova *Memoriile* (despre alte cazuri celebre știm o mulțime de lucruri), dar, mult după moartea lui, în 1821, editorul Friedrich Arnold Brockhaus din Leipzig se pomenește vizitat de nepotul de soră al lui Casanova, Carlo Angiolini, care-i aduce manuscrisul *Povestea vieții mele până în anul 1797*, scris de unchiul lui, în franceză, în 10 volume. În ciuda titlului, „povestea" se întrerupe brusc în 1774, deci cu mult înaintea morții autorului. Editorul publică manuscrisul, în traducere germană (1822–1828), în 12 volume, traducere după care, în mod curios, se va face una în franceză, în 14 volume, publicată la Paris. Jocul editărilor și al reeditărilor continuă, e complicat și nu-i scopul nostru să-l redăm în detaliu aici. Vom spune doar că există o ediție Pliade (1958–1960) în 3 volume (Robert Abirached și Elio Zorzi) și o ediție din 1960–1962, a treia ediție Brockhaus, în 12 volume, Wiesbaden, F.-A. Brockhaus și Paris, Plon,

ediție după care sunt reproduse textele din volumul de față. Trebuie să mai spunem că, încă din 1826–1838 (a doua ediție Brockhaus), s-a procedat la un fel de „toaletă" a textului original, încredințată de editor unui profesor de literatură franceză, Jean Laforgue, care a mai netezit unele asperități, ținând mai ales de numeroasele italienisme sau cuvinte învechite. Jean Laforgue a procedat cu un simț ascuțit al esteticului, în sensul că, după câte mi-am dat seama, intervențiile lui au fost discrete și n-au luat nimic din savoarea și ușoara desuetudine, uneori livrescă, a textului, adică din specificul unei scriituri și al unui stil „Casanova".

Această scriitură și acest stil, care fac autobiografie fără să o facă total, de vreme ce se poate vorbi despre „romanul" lui Casanova (despre o „autoficțiune", ar spune unii critici astăzi), ar putea fi raportate nu numai la numele pe care le-am enumerat la început, dar și la Racine, nume pe care nu l-am întâlnit ca reper la niciun exeget al lui Casanova, dar care pe mine m-a însoțit de-a lungul întregii mele lecturi. Și încă un nume m-a însoțit, de asemenea, se pare neevocat de alții: cel al lui Marivaux.

Este important ceea ce spun aici, pentru că e vorba, în definitiv, de marea surpriză (poate, în unele cazuri, dezamăgire?) a cititorului de astăzi al lui Casanova. Obișnuit cu escaladarea unui limbaj, al unui mod de a scrie (să spunem iar: cu o scriitură și cu un stil) care nu numai că spun în mod direct lucrurile cele mai licențioase (de la organe și până la gesturi), dar le spun și în mod voit pornografic, în dorința de a trece într-o zonă mult timp interzisă și a inova astfel, acest cititor întâlnește la Casanova un mod de a spune aproape racinian, în sensul că totul este spus și nimic nu este spus direct, un limbaj (aproape) epurat, în sensul că sunt utilizați, ca în clasicismul francez din secolul al XVII-lea, termenii cei mai neutri.

Mânuiți cu o mare artă a spunerii economice, „elegante" și indirecte, adeseori prin mijlocirea acelui dialog dintre îndrăgostiți, sofisticat și inventiv, numit „marivaudage", termenii aceștia, care fac parte din „fondul de bază" al limbii franceze, sugerează până și cele mai licențioase (ca să nu spunem pornografice) realități. Totul fiind deci spus și nimic nefiind spus, cititorul rămâne într-un fel de incertitudine care-l silește la un efort de a înțelege ceva care nu i se comunică decât în parte.

Paginile mai „directe", care au îndreptățit comparația cu Balzac sau Dickens, sunt cele care vorbesc despre o copilărie bizară, petrecută, la început, lângă o mamă (Zanetta Farussi) și un tată (Gaetano Giuseppe Casanova) actori, apoi într-o pensiune sordidă, unde are loc și prima experiență erotică. De fapt, în toate capitolele din cartea de față, foarte bine alese de editor, există asemenea momente pregnant „realiste", care, mai bine decât orice document, ne fac să *retrăim* existența cotidiană din acest secol al XVIII-lea — încă, în parte, clasic, dar care se smulge din clasicismul lui, pregătind subteran revoluția din 1789 și romantismul. Un lux imens și dificultățile unei lipse de confort greu de învins: iată ultima senzație, cea mai frustă, probabil și cea mai vulgară, pe care o poate trăi cititorul de astăzi, obișnuit cu tot ceea ce confortul modern îi poate pune lui la îndemână.

Iubirea, aici, trebuie să fie totdeauna susținută și de ceva spiritual (Casanova „se îndrăgostește" totdeauna, și numai de femei „inteligente"), dar condițiile în care ea se desfășoară sunt uneori — adeseori, ar trebui de fapt spus — atât de precare (sub raportul igienei, de exemplu, sau sub raport medical), încât noi, astăzi, cu greu putem reface în imaginația noastră acest *modus vivendi* și această mentalitate. Este un *carpe diem* continuu, un mod de a simți moartea și viața mai puternic

decât al nostru, mai autentic, în orice caz, și, în chip cum nu se poate mai ciudat, o nonconștientizare — încă! — a separării erotismului de iubire.

Unii exegeți inspirați au văzut în Casanova un fel de rival al lui Voltaire (pe care Casanova l-a admirat enorm, pentru a-l contesta apoi, moment depășit printr-o nouă admirație).

Aș propune jocul următor: să-i punem în opoziție simetrică pe cei doi, pentru a-i înțelege mai bine pe fiecare în parte. Este, cred, un exercițiu ce ne va pune față-n față cu un Casanova inedit, cu savantul, artistul, aventurierul care explorează spațiul și timpul în care i-a fost dat să se miște, în toate direcțiile, până la limitele extreme, cu mijloace care sunt și totodată nu mai sunt cele ale mentalității epocii lui.

Irina Mavrodin